

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वां वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
 प्रा॒रप॑यतु श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वम॒घ्निया दे॒वभा॒गमूर्ज॑स्वतीः
 पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा वः॑ स्तेन॒ ईश॑त॒ मा-
 ऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात
 ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥ (१)

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑श॒त॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अरा॑तयः
 प्रेय॑म॒ंगाद्वि॑षणां ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
 आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्वे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मिह ब॒र्हिरा॑सदे॒ देवा॑नां
 परि॑षूतम॒सि व॒र्षवृ॑द्धम॒सि दे॒वब॑र्हिर्मा त्वा॒ऽन्व॒ङ्गा ति॒र्यक्प॑र्व
 ते रा॒ध्यास॑माच्छे॒त्ता ते मा रि॑षं दे॒वब॑र्हिः श॒तव॑ल्शं वि रो॒ह
 स॒हस्र॑वल्शा (२)

वि व॒यः रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पाहि सुस॒म्भृता॑ त्वा
 स॒म्भरा॑म्यदि॒त्यै रा॒स्नाऽसी॑न्द्रा॒ण्यै स॒न्नह॑नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑न्थातु
 स ते॒ माऽऽस्था॑दिन्द्र॒स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्य॑च्छे बृह॒स्पते॑र्मूर्धा
 ह॑राम्यु॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि दे॒वङ्ग॑मम॒सि॥ (३)

सहस्रं वल्शा अष्टात्रिंशच्च॥ [२]

शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्मो-
ऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना
दृ॥हंस्व मा ह्यार्वसूनां पवित्रमसि शतधारं वसूनां पवित्रमसि
सहस्रधारं हुतः स्तोको हुतो द्रप्सोऽग्नये बृहते नाकाय स्वाहा
द्यावापृथिवीभ्यां सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा
सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन
त्वाऽऽतनन्चीन्द्राय दधि विष्णो हव्यं रक्षस्व॥ (४)

सोमेनाद्यौ च॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा
अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं
वयं धूर्वामस्त्वं देवानामसि सस्त्रितं पप्रितं जुष्टं वहितं
देवहूतं महूतमसि हविर्धानं दृ॥हंस्व मा ह्यार्वसूनां त्वा चक्षुषा
प्रेक्षे मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा (५)

हिंसिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदं
नः सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि ख्येषं वैश्वानरं
ज्योतिर्दृ॥हन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यास्त्वो-
पस्थे सादयाम्यग्ने हव्यं रक्षस्व॥ (६)

मा त्वा षट्त्वारिंशच्च॥ [४]

दे॒वो वः॑ स॒वि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वि॒त्रेण॑ व॒सोः॑ सू॒र्यस्य॑
र॒श्मिभि॑रापो॑ दे॒वीर॑ग्रेपुवो अ॒ग्रेगु॑वोऽग्रं इ॒मं य॒ज्ञं न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑तिं धत्त युष्म॒निन्द्रो॑ऽवृणीत वृ॒त्रतू॑र्ये यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वं
वृ॒त्रतू॑र्ये प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्नये॑ वो जुष्टं प्रोक्षा॑म्य॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां
शु॒न्धध्वं॑ दै॒व्याय॑ कर्मणे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धूतः॒ रक्षो॑ऽव॑धूता
अ॒रा॒तयो॑ऽदि॒त्यास्त्व॑गंसि॒ प्रति॑ त्वा (७)

पृ॒थि॒वी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि वानस्प॒त्यं प्रति॑ त्वा-
ऽदि॒त्यास्त्व॑ग्वै॒त्वग्ने॑स्त॒नूर॑सि वा॒चो वि॑स॒र्जनं॑ दे॒ववी॑तये त्वा
गृ॒ह्णाम्य॑द्रि॒रसि॑ वानस्प॒त्यः स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं सु॑शमिं
शमि॑ष्वेष॒मा व॑दोर्ज॒मा व॑द द्युमद्व॒दत व॑यं स॒ङ्घातं॑ जै॒ष्म
व॒रुष॑वृद्धमसि॒ प्रति॑ त्वा व॒रुष॑वृद्धं वेत्तु प॒रापू॑तः॒ रक्षः॑ प॒रापू॑ता
अ॒रा॒तयो॑ रक्ष॑सां भा॒गोऽसि॑ वा॒युर्वो वि॑वि॒नक्तु॑ दे॒वो वः॑ स॒वि॒ता
हि॒र॒ण्यपा॑णिः॒ प्रति॑ गृ॒ह्णातु॑॥ (८)

त्वा भाग एकादश च॥ [५]

अव॑धूतः॒ रक्षो॑ऽव॑धूता अ॒रा॒तयो॑ऽदि॒त्यास्त्व॑गंसि॒ प्रति॑ त्वा
पृ॒थि॒वी वै॑त्तु दि॒वः स्क्व॑म्भ॒नि॒र॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्व॑ग्वै॒त्तु धि॑षणा-
ऽसि प॒र्वत्या॑ प्रति॑ त्वा दि॒वः स्क्व॑म्भ॒निर्व॑त्तु धि॒षणा॑ऽसि पा॒र्वते॒यी
प्रति॑ त्वा प॒र्वतिर्व॑त्तु दे॒वस्य॑ त्वा स॒वि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो

हस्ताभ्यामधि॒वपामि॑ धान्य॑मसि धि॒नुहि॑ दे॒वान्प्रा॒णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑
त्वा व्या॒नाय॑ त्वा दी॒र्घाम॑नु प्र॒सि॒ति॒मायु॑षे धां दे॒वो वः॑ सवि॒ता
हि॒र॒ण्यपा॑णिः प्र॒ति गृ॑ह्णातु॥ (९)

प्रा॒णाय॑ त्वा पञ्च॑दश च॥ _____ [६]

धृ॒ष्टि॒रसि॑ ब्र॒ह्म य॒च्छापा॑ऽग्नेऽग्नि॒मामा॑दं जहि॒ निष्क्र॒व्याद॑
से॒धा दे॒वय॑जं वह॒ निर्द॑ग्धं र॒क्षो निर्द॑ग्धा अ॒रा॒तयो॑ ध्रु॒वम॑सि
पृथि॑वीं दृ॒हाऽऽयु॑र्दृ॒ह प्र॒जां दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय
पर्य॑ह ध॒त्रम॑स्यन्त॒रि॒क्षं दृ॒ह प्रा॒णं दृ॒हापा॑नं दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै
यज॑मानाय पर्य॑ह ध॒रुण॑मसि दि॒वं दृ॒ह चक्षु॑र् (१०)

दृ॒ह श्रो॑त्रं दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय पर्य॑ह ध॒र्माऽसि॑
दि॒शो दृ॒ह योनि॑ं दृ॒ह प्र॒जां दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय पर्य॑ह
चि॒तः स्थ॑ प्र॒जाम॒स्मै र॒यिम॒स्मै स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय पर्य॑ह
भृ॒गूणा॑मङ्गि॒रसा॑ तप॑सा तप्य॒ध्वं या॒नि घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑
वे॒धसः॑। पू॒ष्णस्ता॒न्यपि॑ व्र॒त इ॒न्द्रवा॒यू वि मु॑ञ्चताम्॥ (११)

चक्षु॑रु॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ _____ [७]

सं व॑पामि॒ समा॑पो अ॒द्वि॒र॒ग॒म॒त॒ समो॑ष॒धयो॑ र॒सेन॑ स॒
रे॒वती॑र्ज॒गती॑भिर्म॒धुम॑तीर्म॒धुम॑तीभिः सृ॒ज्यध्व॑म॒द्भ्यः परि॑ प्र॒जाताः॑
स्थ॒ सम॑द्भिः पृ॒च्यध्वं॑ ज॒नय॑त्यै त्वा सं यौ॒म्य॒ग्रयै॑ त्वाऽग्नी॒षोमा॑भ्यां

म॒खस्य॑ शिरो॑ऽसि घ॒र्मो॑ऽसि वि॒श्वायु॑रुरु प्र॒थस्वो॑रु ते य॒ज्ञप॑तिः
 प्रथतां॑ त्वचं॑ गृ॒ह्णीष्वा॑ऽन्तरि॑तुं र॒क्षो॑ऽन्तरि॑ता अरा॑तयो दे॒वस्त्वा॑
 सवि॑ता श्र॒पय॑तु व॒र्षि॑ष्ठे अधि॑ नाके॑ऽग्निस्ते॑ त॒नुवं॑ माऽति॑ धा॒गग्रे॑
 ह॒व्यं र॑क्षस्व॒ सं ब्र॑ह्म॒णा पृ॑च्यस्वैक॒ताय॑ स्वाहा॑ द्वि॒ताय॑ स्वाहा॑
 त्रि॒ताय॑ स्वाहा॑॥ (१२)

स॒विता॑ द्वावि॑ंशतिश्च॥ ————— [८]

आद॑द् इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि दक्षि॑णः स॒हस्र॑भृष्टिः श॒तते॑जा
 वा॒युर॑सि ति॒ग्मते॑जाः पृथि॑वि दे॒वय॑ज॒न्योष॑ध्यास्ते मूलं॑ मा
 हि॑ं॒सिष॑म॒प॒हतो॑ऽरुः पृथि॑व्यै व्र॒जं ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ व॒र्षतु॑ ते
 द्यौर्ब॑धान दे॒व स॑वितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑
 यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मस्तमतो॒ मा मौ॑ग॒प॒हतो॑ऽरुः पृथि॑व्यै दे॒वय॑ज॒न्यै
 व्र॒जं (१३)

ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ व॒र्षतु॑ ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॑वितः पर॒मस्यां॑
 परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मस्तमतो॒ मा
 मौ॑ग॒प॒हतो॑ऽरुः पृथि॑व्या अदे॒वय॑जनो व्र॒जं ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ व॒र्षतु॑
 ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॑वितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑
 यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मस्तमतो॒ मा (१४)

मौ॒ग॒रु॑स्ते दि॒वं मा स्का॑न् वस॑वस्त्वा परि॑गृह्णन्तु गाय॒त्रेण॑
 छ॒न्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॑ परि॑गृह्णन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छ॒न्द॑साऽऽदि॒त्यास्त्वा॑

परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्ति
 वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वी
 चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शिन्नुदादाय
 पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरासो अनुदृश्य
 यजन्ते॥ (१५)

देवयजन्ये व्रजन्तमतो मा विरप्शिन्नेकादश च॥ [१]

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरांतयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
 निष्टपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपत्नसाहं सम्माज्मि
 वाचं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिनीं त्वा
 सपत्नसाहीं सम्माज्म्याशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं
 तनूम्। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कम्। सुप्रजसंस्त्वा
 वयं सुपत्नीरुपं (१६)

सेदिम। अग्नें सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं विष्यामि
 वरुणस्य पाशं यमबन्धीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य
 लोके स्योनं मे सह पत्यां करोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्ने
 वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहं गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनां
 पयोऽस्योषधीनां रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्- (१७)

वंपामि महीनां पयोऽस्योषधीनां रसोऽदब्धेन त्वा चक्षुषा-
 ऽवेक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते तेजो मा वि

नै॒दग्नेर्जि॒ह्वाऽसि॑ सु॒भूर्दे॒वानां॑ धाम्ने॒धाम्ने॑ दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे भव
 शु॒क्रम॑सि॒ ज्योति॑रसि॒ तेजो॑ऽसि दे॒वो वः॑ सवि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण
 प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॑ धाम्ने॒धाम्ने॑
 दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॒ ज्योति॑स्त्वा॒ ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषि॑
 धाम्ने॒धाम्ने॑ दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप॒ नी र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं षोड॑शं च॥ ————— [१०]

कृ॒ष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठोऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॑ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒
 स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि स्रु॒ग्न्यस्त्वा॒ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा
 पृथि॑व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ ऊ॒र्ध्वं ब॒र्हिष॑द्भ्य ऊ॒र्जा पृथि॑वीं
 गच्छ॑तु वि॒ष्णोः॒ स्तूपो॑ऽस्यूर्णा॑म्रदसं त्वा स्तृणामि स्वास॒स्थं दे॒वेभ्यो॑
 गन्ध॑र्वोऽसि वि॒श्वाव॑सुर्वि॒श्वस्मा॑दीष॒तो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड
 ईडि॑त इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि (१९)

दक्षि॑णो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॑तो मि॒त्रावरु॑णौ
 त्वोत्त॑रतः परि॒धत्तां ध्रु॑वेण॒ धर्म॑णा॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॑तः
 सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिष॑स्त्या वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे
 द्युम॑न्त॒ः समि॑धीम॒ह्यग्रे॑ बृ॒हन्त॑मध्वरे वि॒शो य॒त्रे स्थो॑ वसू॒नां
 रु॒द्राणा॑मादित्या॒नां स॑दसि सीद जु॒हूरु॑प॒भृद्भु॒वाऽसि॑ घृ॒ताची॑ नाम्ना॑
 प्रि॒येण॑ नाम्ना॑ प्रि॒ये स॑दसि सीदे॒ता अ॑सदन्ध॒सुकृ॑तस्य॒ लोके॑ ता

विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बाहुरसि प्रिये सदैसि पञ्चदश च॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टरिदं नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा ह्वयति
देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति देवयज्याया
अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषं वि जिहाथां मा मा सन्ताप्तं लोकं
मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि
समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रा-
वान्थस्वाहा बृहद्वाः पाहि मां ऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज
मुखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत एकविंशतिश्च॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्वाभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाः इन्द्रो मे
निग्राभेणार्धराः अकः। उद्वाभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्।
अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा
रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तः रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां
योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतयः स्थ
दिवं (२२)

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा
अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव
पणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै

य॒ज्ञस्य॒ पाथ॒ उप॒ समि॑तः स॒ऽस्राव॑भा॒गाः स्थे॒षा बृ॑हन्तः प्र॒स्तरे॒ष्ठा
ब॒र्हिष॑दश्च (२३)

दे॒वा इ॒मां वाच॑म॒भि विश्वे॑ गृ॒णन्त॑ आ॒सद्या॑स्मिन्ब॒र्हिषि॑
मादय॑ध्वम॒ग्नेर्वा॒मप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सा॒दयामि॑ सु॒म्नाय॑ सु॒म्निनी॑ सु॒म्ने
मा॑ धत्तं धुरि॑ धुर्यो॑ पा॒तम॒ग्नेऽद॒व्यायोऽशी॑ततनो पा॒हि मा॒ऽद्य दि॒वः
पा॒हि प्र॑सित्यै पा॒हि दुरि॑ष्ठ्यै पा॒हि दुर॑द्भ॒न्यै पा॒हि दु॒श्चरि॑तादविष॒न्नः
पि॒तुं कृ॑णु सु॒षदा॒ योनि॑ः॒ स्वाहा॒ देवा॑ गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा
गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ देव दे॒वेषु॑ य॒ज्ञः स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑
वाते॑ धाः॥ (२४)

दिवश्च वि॒त्वा गा॒तुत्रयो॑दश च॥ [१३]

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्या उ॒भा राध॑सः स॒ह मा॑दय॒ध्व्यै उ॒भा
दा॒तारा॑विषा॒ रयी॑णामु॒भा वाज॑स्य सा॒तयै॑ हुवे वाम्। अश्र॑वः
हि भूरि॑दाव॒त्तरा॑ वा॒ वि जा॑मातुरु॒त वा॑ घा स्या॒लात्। अथा॑
सोम॑स्य प्रय॒ती यु॒वभ्या॑मिन्द्रा॒ग्नी स्तोमं॑ जनयामि॒ नव्य॑म्। इन्द्रा॒ग्नी
नव॑तिं पुरो॑ दा॒सप॑त्नीरधूनुतम्। सा॒कमे॑केन॒ कर्म॑णा। शुचिं॑ नु स्तोमं॒
नव॑जातम॒द्येन्द्रा॒ग्नी वृ॒त्रह॑णा जुषेथा॑म्॥ (२५)

उ॒भा हि वा॑ स॒हवा॒ जोह॑वीमि॒ ता वाज॑ स॒द्य उ॑शते
धेष्ठा॑। व॒यमु॑ त्वा पथस्पते॒ रथं॑ न वाज॑सातये। धि॒ये पू॑षन्नयुज्महि।
प॒थस्प॑थः परि॑पतिं वच॒स्या कामे॑न कृ॒तो अ॒भ्या॑नड॒र्कम्। स नो॑

रासच्छुरुधंश्चन्द्राग्रा धियं धियं सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
वयं हितेनेव जयामसि। गामश्च पोषयित्वा स नो (२६)

मृडातीदृशे। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिव पयो
अस्मासु धुक्वा मधुश्रुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
मृडयन्तु। अग्रे नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम।
आ देवानामपि पन्थामगन् यच्छक्रवाम तदनु प्रवौढुम्।
अग्निर्विद्वान्त्स यंजात् (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठं तदग्नये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्रे त्वं
पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्रे व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं यज्ञेष्विड्यः। यद्वो वयं प्रमिनाम
व्रतानि विदुषा देवा अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विधमा पृणाति विद्वान्
येभिर्देवां ऋतुभिः कल्पयाति॥ (२८)

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च॥ [१४]

[इषे त्वा यज्ञस्य शुन्यध्वं कर्मणे देवोऽवधूतन्धृष्टिः सं वपाम्या दंदे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि

वाजंस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥ इषे दृंह भुवनमष्टाविंशतिः॥२८॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आपं उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ऽ
 स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॒ःसी॑र्दे॒वश्रू॑रे॒तानि॒ प्र व॑पे॒ स्व॒स्त्युत्त॑रा॒ण्यशी॒याऽ-
 ऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्धन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो घृ॒तपु॑वः॒ पुन॑न्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र
 व॑हन्तु॒ रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः॒ शुचि॑रा॒ पूत॑ ए॒मि॒ सोम॑स्य॒ तनू॑र॒सि त॒नुवं॑ मे
 पाहि॑ मही॒नां पयो॑ऽसि॒ वर्चो॑धा॒ असि॑ वर्चो॒ (१)

मयि॑ धेहि॒ वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि॒ चक्षु॑ष्पा॒ असि॑ चक्षु॒र्मे
 पाहि॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पु॒नातु॑ वा॒क्पति॑स्त्वा पु॒नातु॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता
 पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण॒ पवि॑त्रे॒ण व॑सोः॒ सूर्य॑स्य॒ रश्मि॑भि॒स्तस्य॑ ते पवि॒त्रप॑ते
 प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॒ कं पु॑ने॒ तच्छ॑के॒यमा॒ वो दे॑वास॒ ईम॑हे॒ सत्य॑ध॒र्माणो॑
 अध्व॑रे॒ यद्वो॑ दे॒वास॒ आगु॑रे॒ यज्ञि॑यासो॒ हवा॑म॒ह इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी
 आपं॑ ओष॒धीस्त्वं दी॒क्षाणा॑मधि॒पति॑रसी॒ह मा॒ सन्तं॑ पाहि॥ (२)

वर्च॑ ओषधीर॒ष्टौ च॑॥ _____ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॑ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑
 दी॒क्षायै॑ तप॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै॒ पूष्णे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ऽऽपो॑
 दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ द्यावा॑पृथि॒वी उ॒र्वन्तरि॑क्षं॒ बृह॑स्पति॒र्नो ह॒विषा॑
 वृ॒धातु॑ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्म॑र्तो॒ऽवृणी॑त स॒ख्यं विश्वे॑ रा॒य

इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्त्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
रभे ते मां (३)

पातमाऽस्य यज्ञस्योद्वचं इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
नावः रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मां
हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिंरसि (४)

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्युस्त्वौष-
धीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योद्वचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिक्षाः स्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिंरसि त्रिंशच्च॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसं
सुपारा नो असद्वशैः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
त्वः सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधै
नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वाम्। त्वं (६)

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
सोमो राधसा देवः संविता वसोर्वसुदावा रास्वेयं सोमाऽऽभूयो

भ॒र॒ मा॒ पृ॒ण॒न्पृ॒त्या॒ वि॒ रा॒धि॒ मा॒ऽह॒मायु॑षा च॒न्द्रम॑सि॒ मम॒ भो॒गाय॑
 भव॒ व॒स्र॑मसि॒ मम॒ भो॒गाय॑ भवो॒स्त्राऽसि॒ मम॒ भो॒गाय॑ भव॒ ह्यो॑ऽसि॒
 मम॒ भो॒गाय॑ भव॒ (७)

छा॒गो॑ऽसि॒ मम॒ भो॒गाय॑ भव॒ मे॒षो॑ऽसि॒ मम॒ भो॒गाय॑ भव॒ वा॒यवे॑
 त्वा॒ वरु॑णाय॒ त्वा॒ नि॒र॒ऋ॒त्यै॒ त्वा॒ रु॒द्राय॑ त्वा॒ दे॒वी॒रा॒पो॒ अपां॑ न॒पाद्य॑
 ऊ॒र्मि॒र॒ह॒वि॒ष्य॑ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दि॒न्त॑म॒स्तं वो॒ मा॒ऽव॑क्रमिष॒मच्छे॑न्नं
 तन्तु॑ पृ॒थि॒व्या॒ अनु॑ गेषं भ॒द्रा॒द॒भि॒ श्रेयः॑ प्रेहि॒ बृ॒ह॒स्प॒तिः॑ पु॒र॒ए॒ता
 ते॒ अ॒स्त्व॒थे॒मव॑ स्य॒ वर॒ आ॒ पृ॒थि॒व्या॒ आ॒रे॒ शत्रू॑न् कृणुहि
 सर्व॑वी॒र॒ ए॒दम॑गन्म॒ दे॒व॒य॒ज॒नं॑ पृ॒थि॒व्या॒ वि॒श्वे॑ दे॒वा॒ यद॑जु॒षन्त॒ पूर्वं॑
 ऋ॒क्स॒मा॒भ्यां॑ यजु॒षा॒ स॒न्त॒र॒न्तो॒ रा॒य॒स्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒दे॒म॥ (८)

आ त्व९ ह्यो॑ऽसि॒ मम॒ भो॒गाय॑ भव॒ स्य॒ पञ्च॑वि॒ंश॒तिश्च॥ ————— [३]

इ॒यं ते॑ शु॒क्र॒ त॒नू॒रि॒दं॒ वर्च॑स्तया॒ सं भ॑व॒ भ्रा॒जं॑ गच्छ॒ जूर॑सि
 धृ॒ता॒ मन॑सा॒ जु॒ष्टा॒ वि॒ष्ण॑वे॒ तस्या॑स्ते स॒त्य॑स॒व॒सः॒ प्र॒स॒वे॒ वा॒चो॑
 य॒न्नम॑शीय॒ स्वाहा॑ शु॒क्रम॑स्य॒मृत॑मसि॒ वैश्व॑दे॒व९ ह॒विः॒ सूर्य॑स्य॒
 चक्षु॑राऽरु॒ह॒म॒ग्रे॒रक्ष॑णः॒ क॒नी॒नि॒कां॑ यदे॒त॑शेभि॒रीय॑से॒ भ्रा॒ज॑मानो
 वि॒प॒श्चि॒ता॒ चि॒द॑सि॒ म॒ना॑ऽसि॒ धी॒र॑सि॒ दक्षि॑णा- (९)

ऽसि॒ य॒ज्ञि॒या॑ऽसि॒ क्ष॒त्रि॒या॑ऽस्यदि॒तिर॑स्यु॒भय॑तः॒शी॒र्ष्णी॑ सा
 नः॒ सु॒प्रा॑ची॒ सु॒प्र॑तीची॒ सं भ॑व॒ मि॒त्र॒स्त्वा॑ प॒दि॒ ब॑ध्नातु॒ पू॒षा॑ऽध्व॒नः॒
 पा॒त्वि॒न्द्रा॒या॒ध्य॑क्षा॒यानु॑ त्वा॒ मा॒ता॒ म॑न्यता॒मनु॑ पि॒ता॑ऽनु॒ भ्रा॒ता॒

सग॒र्भ्योऽनु॒ सखा॒ सयू॑थ्यः सा दै॒वि दे॒वम॑च्छेहीन्द्रा॒य सोम॑ः
रु॒द्रस्त्वाऽऽव॑र्तयतु मि॒त्रस्य॑ प॒था स्व॒स्ति सोम॑सखा पुन॒रेहि॑ सह
र॒य्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥ [४]

व॒स्यसि॑ रु॒द्राऽस्य॑दि॒तिर॒स्यादि॒त्याऽसि॑ शु॒क्राऽसि॑ च॒न्द्राऽसि॑
बृ॒हस्प॑तिस्त्वा सु॒मे र॑ण्वतु रु॒द्रो वसु॑भिरा चि॒केतु॑ पृथि॒व्यास्त्वा
मूर्ध॑न्ना जि॒घर्षि॑ दे॒वय॑जन् इडा॒याः प॒दे घृ॑तव॒ति स्वाहा॑
परि॑लिखित॒ः रक्षः॑ परि॑लिखिता अरा॑तय इ॒दम॑ह॒ः रक्ष॑सो
ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॑ यं च॒ वयं॑ द्विष्म इ॒दम॑स्य
ग्री॒वा (११)

अपि॑ कृ॒न्ताम्य॒स्मे रा॒यस्त्वे रा॒यस्तो॑ते रा॒यः सं दै॒वि दे॒व्योर्व॑श्या
पश्य॑स्व त्वष्टी॑मती ते सपे॒य सुरे॑ता॒ रेतो॑ दधा॒ना वी॒रं वि॑दे॒य तव॑
स॒न्दशि॒ माऽह॑ः रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि योष॑म्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकात्रिंशच्च॥ [५]

अ॒ःशुना॑ ते अ॒ःशुः पृ॒च्यतां॑ परु॒षा परु॑र्गन्ध॒स्ते का॒मम॑वतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि त्यं दे॒वः
स॒वि॒तार॑मू॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यस॑वस॒ रत्न॑धा॒मभि॑ प्रि॒यं
म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा

प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनु सप्त च॥ _____ [६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमाति-
षाहं शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन
सम्यत्ते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्चरमेणं पशुना क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि
ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न
एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तं स्योनः
स्योनं स्वान् भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः
सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दमन्न॥ (१४)

ऊरुं द्वाविंशतिश्च॥ _____ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनां रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्था-
ममृतां अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद
आसीदास्तभ्राद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि वनेषु
व्यन्तरिक्षं ततान् वाजमर्वथ्सु पयो अघ्नियासु हृथ्सु (१५)

ऋतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं
जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उस्त्रावेतं
धूर्षाहावनश्रू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरा दधच्छेनो भूत्वा परा पत यजमानस्य नो गृहे
देवैः सङ्स्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो
मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतः संपर्यत दूरेदृशे देव-
जाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाञ्जे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फारः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां सख्यान्मा
देवानामपसंश्छिथ्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनत्रै त्वा गृह्णामि शाक्वराय त्वा गृह्णामि शक्वन्नोजिष्ठाय त्वा

गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्टं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते-
 ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
 सत्यमुप गेषः सुविते मा धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥ _____ [१०]

अ॒शुर॑शुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद
 आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽप्यायय
 सखीन्त्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
 प्रेषे भगाय॑र्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने॑ व्रतपते
 त्वं व्रताना॑ व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तव तनूरियः सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनो॑ व्रतानि या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं
 त्वेषं वचो अपावधीः॑ स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारि॑ शच्च॥ _____ [११]

वित्ताय॑नी मेऽसि तित्ताय॑नी मेऽस्यव॑तान्मा नाथितमव॑तान्मा
 व्यथितं विदेर॒ग्निर्नभो॑ नामाग्ने॑ अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽऽयुषा
 नाम्नेहि॑ यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे॑ अङ्गिरो यो
 द्वितीय॑स्यां तृतीय॑स्यां पृथिव्यामस्याऽऽयुषा नाम्नेहि॑ यत्तेऽनाधृष्टं
 नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे॑ सि॒हीर॑सि महिषीर॑स्युरु प्रथस्वोरु

ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसिं देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सि॒॒॒हीर॑सि सपत्नसाही स्वाहा सि॒॒॒हीर॑सि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सि॒॒॒ही- (२३)

-र॑सि रायस्पोषवनिः स्वाहा सि॒॒॒हीर॑स्यादित्यवनिः स्वाहा
 सि॒॒॒हीर॑स्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं द॒॒॒ह ध्रुव॑क्षिदस्यन्तरिक्षं द॒॒॒हाच्युत॑क्षिदसि
 दिवं द॒॒॒हाग्नेर्भस्मा॑स्यग्नेः पुरीषमसि॥ (२४)

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सि॒॒॒हीः पञ्चत्रिंशच्च॥ [१२]

युञ्जते मनं उ॒त यु॑ञ्जते धियो॒ विप्रा॒ विप्र॑स्य बृ॒हतो वि॑पश्चितः।
 वि हो॒त्रा दधे॑ वयुना॒विदेक॑ इन्म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः॥
 सु॒वाग्दे॒व दुर्या॒॑ आ व॑द दे॒वश्रु॒तौ दे॒वेष्वा घो॑षेथा॒मा नो॑ वी॒रो
 जा॒यतां क॑र्म॒ण्यो य॒॑ सर्वे॑ऽनुजी॒वाम् यो ब॑हूनामसद्वशी। इ॒दं
 विष्णु॑र्वि च॒क्रमे॑ त्रे॒धा नि द॑धे प॒दम्। समू॑ढमस्य (२५)

पा॒॒॑सुर इ॒राव॑ती धेनुमती॒ हि भू॒त॒॑सूय॑व॒सिनी॒ मन॑वे यश॒स्यै।
 व्य॑स्क॒भ्राद्रो॑द॒सी वि॑ष्णु॒रेते दा॑धार॒ पृथि॑वीम॒भितो॑ म॒यूखैः॑॥ प्राची॑
 प्रेत॑मध्व॒रं क॑ल्पय॒न्ती ऊ॒र्ध्वं य॑ज्ञं न॒यत॑ मा जी॒ह्वर॑त॒मत्र॑ रमेथां
 वर्ष्म॑नृथि॒व्या दि॒वो वा वि॑ष्णवु॒त वा पृथि॑व्या म॒हो वा वि॑ष्णवु॒त

वाऽन्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैरा प्र यच्छ (२६)

दक्षिणादोत सव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वोचं यः
पार्थिवानि विममे रजांसि यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं
विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः
शजत्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णावे
त्वा॥ (२७)

अस्य यच्छैकात्रचत्वारिंशच्च॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा इमेन।
तृष्णीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूष्प्यग्रे
जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
अघशंसो (२८)

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्रा ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिं
समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रति
विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां
जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते (२९)

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै

सुदिनानि रा॒यो द्यु॒मन्य॒र्यो वि दुरो॑ अ॒भि द्यौ॑त्॥ सेद॑ग्रे अस्तु सु॒भगः॑
 सु॒दानुर्य॑स्त्वा॒ नित्ये॑न ह॒विषा॒ य उ॒क्थैः। पि॒प्री॑षति॒ स्व आ॒युषि॑ दुरो॒णे
 वि॒श्वेद॑स्मै सु॒दिना॒ साऽसं॑दि॒ष्टिः॥ अर्चा॑मि ते सु॒म॒तिं घोष्य॑र्वा॒ख्यं
 ते वा॒वाता॑ जरता- (३०)

मि॒यङ्गीः। स्व॒श्वो॑स्त्वा सु॒रथा॑ म॒र्जये॑मा॒स्मे क्ष॒त्राणि॑ धा॒रये॑रन्
 द्यून्॥ इ॒ह त्वा॒ भू॒र्या च॑रे॒दुप॒ त्मन्दोषा॑वस्त॒र्दीदि॒वाऽस॒मनु॑ द्यून्।
 की॒डन्त॑स्त्वा सु॒मन॑सः स॒पेमा॑भि द्यु॒मना॑ त॒स्थिवा॑ऽसो जना॑नाम्॥
 यस्त्वा॒ स्व॒श्वः सु॒हिर॑ण्यो अ॒ग्न उ॒पया॑ति॒ वसु॑मता॒ रथे॑न। तस्य॑
 त्रा॒ता भ॑वसि॒ तस्य॑ सखा॒ यस्त॑ आ॒तिथ्य॑मा॒नुष॑ग्जुजोषत्॥ म॒हो
 रु॒जामि॑ (३१)

ब॒न्धुता॒ वचो॑भिस्तन्मा॑ पि॒तुर्गो॑त॒माद॑न्वियाय॥ त्वं नो॑ अस्य
 वच॑सश्चि॒किद्धि॒ होत॑र्यविष्ठ सु॒क्रतो॒ दमू॑नाः॥ अ॒स्वंप्र॑जस्तर॒णयः॑
 सु॒शेवा॒ अत॑न्द्रासोऽवृ॒का अश्र॑मिष्ठाः। ते पा॒यवः॑ स॒ध्रिय॑श्चो नि॒षद्या॑
 ऽग्रे॒ तव॑ नः पान्त्वमूर॥ ये पा॒यवो॑ मामतेयं ते॑ अ॒ग्रे प॑श्यन्तो अ॒न्धं
 दु॒रिता॑दर॒क्षन्। र॒रक्ष॑ ता॒न्सु॒कृतो॑ वि॒श्ववे॑दा दि॒प्सन्त॒ इद्रि॑पवो॒ ना
 ह॑ (३२)

दे॒भुः॥ त्वया॑ व॒यः स॑ध॒न्यस्त्वो॒तास्त॒व प्र॑णी॒त्यश्या॑म॒ वाजा॑न्।
 उ॒भा श॑ऽसा॒ सूद॑य सत्यतातेऽनु॒ष्टुया॑ कृ॒णु॒ह्यह॑याण॥ अ॒या ते॑ अ॒ग्रे
 स॒मिधा॑ वि॒धेम॒ प्रति॒ स्तोम॑ऽश॒स्यमा॑नं गृ॒भाया॑ द॒हाश॑सो॒ रक्ष॑सः

पा॒ह्य॑स्मान्द्रु॒हो नि॒दोऽमि॑त्रम॒हो अव॑द्यात्॥ र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॒माऽ-
 ऽजि॑घर्मे मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठमुप॑ यामि॒ शर्म॑। शि॒शा॒नो अ॒ग्निः क्र॑तुभिः
 समि॑द्धः स नो॒ दिवा॒ (३३)

स रि॒षः पा॑तु नक्तम्॥ वि ज्योति॑षा बृ॒हता भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्वि॑श्वानि
 कृ॒णुते॑ म॒हत्वा॒। प्रादे॑वीर्मा॒याः स॑हते दुरे॒वाः शि॑शी॒ते शृ॒ङ्गे र॑क्ष॒से
 वि॒निक्षे॑॥ उ॒त स्वा॒नासो॑ दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा र॒क्ष॑से ह॒न्त॒वा उ॑।
 मदे॑ चिदस्य॒ प्ररु॑जन्ति॒ भामा॒ न व॑रन्ते परि॒बाधो॑ अदे॒वीः॥ (३४)

अ॒घश॑सुः स ते॑ जरता॒ रुजामि॑ ह॒ दिवैक॑चत्वारि॒शच्च॥ [१४]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य॑ त्वा सवितुः॑ प्रसवे॑ऽश्विनो॑र्बाहुभ्या॑ पृष्णो
हस्ता॑भ्यामाददे॑ऽभ्रिरसि॑ नारिरसि॑ परिलिखित॑ रक्षः॑ परिलिखिता॑
अरा॑तय इदम॑ह रक्ष॑सो ग्रीवा॑ अपि॑ कृन्तामि॑ योऽस्मान् द्वेष्टि॑
यं च॑ वयं॑ द्विष्म इदम॑स्य ग्रीवा॑ अपि॑ कृन्तामि॑ दिवे॑ त्वा-
ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॑व्यै त्वा शुन्ध॑तां लोकः॑ पितृ॑षदनो॒ यवो॑ऽसि
यवया॑स्मद्वेषो॑ (१)

यवया॑रा॒तीः पि॒तृणां॑ स॒दनम॑स्युद्विव॑ स्तभा॒नाऽन्तरि॑क्षं पृ॒ण
पृथि॑वीं द॒ह द्युता॑नस्त्वा॒ मारु॑तो मि॒नोतु॑ मि॒त्रावरु॑णयोर्ध्रु॒वेण॑ धर्म॑णा
ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्षत्र॑वनिं॒ सुप्रजा॑वनिं॒ राय॑स्पोष॒वनिं॑ पर्यू॒हामि॑ ब्रह्म॑
द॒ह क्षत्रं॑ द॒ह प्रजां॑ द॒ह रा॒यस्पोषं॑ द॒ह घृते॑न द्यावापृथि॑वी
आ पृ॑णेत्यामिन्द्र॑स्य स॒दोऽसि॑ विश्वज॒नस्य॑ छा॒या परि॑ त्वा गिर्व॑णो
गिर॑ इ॒मा भ॑वन्तु वि॒श्वतो॑ वृ॒द्धायु॑मनु वृ॒द्धयो॑ जुष्टा॑ भवन्तु जुष्ट॑य
इन्द्र॑स्य स्यूर॒सीन्द्र॑स्य ध्रुवम॑स्यैन्द्रम॒सीन्द्रा॑य त्वा॥ (२)

द्वेषं इ॒मा अ॒ष्टादंश॑ च॥ _____ [१]

रक्षो॑ह॒णो वल॑ग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामीदम॒हं तं वल॑गमुद्व॒पामि॑
यं नः॑ स॒मानो॑ यमस॑मानो निच॒खाने॑दमे॒नम॑धरं करोमि॒ यो नः॑
स॒मानो॑ योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः

किमत्र भद्रं तन्नौ सह विराडसि सपत्न्या सम्राडसि भ्रातृव्यहा
स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां नाष्ट्राणां हन्ता (३)

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयारांती रक्षोहणो
वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुपं दधामि वैष्णवी
रक्षोहणो वलगहनो पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हन्तेन्द्राय द्वे च॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगंसि कविरङ्घारिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुभ्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि
कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्काऽसि नभस्वानसम्मृष्टोऽसि
हव्यसूद ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामाऽजो-
ऽस्येकपादहिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा
मा मां हिंसीः॥ (५)

अनीकेनाष्टौ च॥ [३]

त्वं सौम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि

वरूथ॑ꣳ स्वाहा॑ जुषा॒णो अ॒मुराज्य॑स्य वेतु॑ स्वाहा॒ऽयं नो॑
 अ॒ग्निर्वरि॑वः कृ॒णोत्वयं॑ मृधः॑ पुर ए॒तु प्रभि॑न्दन्। अ॒यं शत्रू॑ञ्जयतु
 जर॑हृषा॒णोऽयं वाजं॑ जयतु॒ वाजं॑सातौ॥ उ॒रु वि॑ष्णो॒ वि क्र॑मस्वो॒रु
 क्षया॑य नः कृधि। घृ॒तं घृत॑योने पिब॒ प्रप्रं॑ य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो॑
 जिगाति॑ गातु॒विद् (६)

दे॒वाना॑मेति निष्कृतमृतस्य॒ योनि॑मा॒सद॒मदि॑त्याः स॒दो-
 ऽस्यदि॑त्याः स॒द् आ सी॑दैष वो॑ देव स॒वितः॑ सोम॒स्तं र॑क्षध्वं
 मा वो॑ द॒भदे॑तत् त्वं सोम॑ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इ॒दम॑हं म॒नुष्यो॑
 म॒नुष्या॑न्त्सह प्र॒जया॑ सह रा॒यस्पोषे॑ण॒ नमो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑
 इ॒दम॑हं निर्व॑रुणस्य॒ पाशा॑त्सुव॑र॒भि (७)

वि र॒ख्येपं॑ वैश्वान॒रं ज्योति॑र॒ग्ने॑ व्रत॒पते॒ त्वं व्र॑तानां व्रत॒पति॑रसि
 या मम॑ त॒नूस्त्वय्य॑भू॒दिय॑ꣳ सा मयि॑ या तव॑ त॒नूर्मय्य॑भू॒देषा॑ सा
 त्वयि॑ यथाय॒थं नो॑ व्रत॒पते॒ व्रति॑नो॒व्रतानि॑॥ (८)

गातु॒विद्भ्ये॑कं॒त्रिंशच्च॑॥ [४]

अत्य॒न्याना॑गां॒ नान्या॑नुपा॒गाम॑र्वाक्का॒ परै॑रविदं प॒रोऽव॑रै॒स्तं
 त्वां जुषे॑ वैष्ण॒वं दे॒वय॑ज्यायै॒ देव॑स्त्वा॒ सवि॑ता म॒ध्वाऽन॑क्तोष॒धे
 त्राय॑स्वेन॒ꣳ स्व॑धि॒ते मे॑नꣳ हिꣳसी॒र्दिव॑म॒ग्रेण॑ मा लै॒खीर॑न्त॒रिक्षं॑
 म॒र्थेन॑ मा हिꣳसीः पृथि॒व्या सं भ॑व॒ वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो॒ वि रो॑ह
 स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॑यꣳ रु॒हेम॑ यं त्वाऽयꣳ स्व॑धि॒तिस्तेति॑जानः
 प्रणि॑नाय॒ मह॑ते सौभ॑गा॒याऽच्छि॑न्नो रा॒यः सु॑वीरः॥ (९)

यं दशं च॥ _____ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्यतां लोकः
 पितृषदंनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणां
 सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नैतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति
 तस्य वित्ताद्देवस्त्वां सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
 उद्विवः स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृह ते ते
 धामान्युश्मसी (१०)

गम्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य
 विष्णोः परमं पदमव भाति भूरैः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो
 व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा
 पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं
 सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्मं दृह क्षत्रं दृह प्रजां
 दृह रायस्पोषं दृह परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां
 परीमं रायस्पोषो यजमानं मनुष्या अन्तरिक्षस्य त्वा सानावव
 गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोषमेकात्रविंशतिश्च॥ _____ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वह्नीरुशिजो बृहस्पते
 धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रण्व रेवती
 रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरुरवा

घृतेना॒क्ते वृष॑णं दधाथां गाय॒त्रं छन्दोऽनु॒ प्र जा॑यस्व॒ त्रैष्टु॑भं जाग॑तं
छन्दोऽनु॒ प्रजा॑यस्व॒ भव॑तं (१२)

नः सम॑नसौ॒ समो॑कसावरेपसौ॑। मा य॒ज्ञः हि॑सिष्टं॒ मा
य॒ज्ञप॑तिं जातवेदसौ शिवौ भ॑वतम॒द्य नः॑॥ अ॒ग्नाव॑ग्निश्चरति॒ प्रवि॑ष्ट
ऋषी॑णां पु॒त्रो अ॑धिरा॒ज ए॒षः। स्वा॒हाकृ॒त्य ब्र॑ह्म॒णा ते जु॑होमि॒ मा
दे॒वानां॑ मिथु॒याक॑र्भाग॒धेयम्॑॥ (१३)

भव॑तमेकत्रिंशच्च॥

[७]

आ द॑द ऋ॒तस्य॑ त्वा दे॒वह॑विः पा॒शेनाऽऽर॑भे ध॒र्षा
मा॒नुषा॑न॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यः प्रोक्षा॑म्यपां पे॒रुर॑सि स्वा॒त्तं चि॒त्सदे॑वः
ह॒व्यमा॑पो दे॒वीः स्व॑दे॒तैनः॑ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒ताः
सं य॒जत्रै॑रङ्गा॒नि सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषा॑ घृ॒तेना॒क्तौ प॑शुं त्रा॒येथाः॑
रे॒वती॑र्य॒ज्ञप॑तिं प्रि॒यधाऽऽवि॑श॒तोरो॑ अ॒न्तरि॑क्ष स॒जूर्दे॑वेन (१४)

वा॒तेनाऽ॒स्य ह॒विष॑स्त्व॒मना॑ य॒ज्ञ सम॑स्य त॒नुवा॑ भव॒ वर्षी॑यो
व॒र्षीय॑सि य॒ज्ञे य॒ज्ञप॑तिं धाः पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पाहि॒ नम॑स्त
आ॒तानाऽन॒र्वा प्रेहि॑ घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह॑ प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णाऽऽपो॑ दे॒वीः शु॒द्धायु॑वः शु॒द्धा यू॒यं दे॒वाः ऊ॒ङ्क् शु॒द्धा
व॒यं परि॑विष्टाः परि॒वेष्टा॑रो वो भू॒यास्म॑॥ (१५)

दे॒वेन॒ चतु॑श्चत्वारिंशच्च॥

[८]

वा॒क्त आ॒ प्या॑यतां प्रा॒णस्त॒ आ प्या॑यतां चक्षु॑स्त॒ आ प्या॑यता॒ः

श्रोत्रं त आ प्यायतां या तै प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
 तै क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त
 आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायताः शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैनः
 स्वधिते मेनः हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽधमं तमो
 नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो
 नयामीषे त्वां घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामच्छित्रो रायः सुवीर
 उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानाः स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं
 गच्छतम्॥ (१७)

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥ [१]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं
 घृतवत्स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैह्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे
 वि बौभुवदेवं त्वष्टर्भूरि ते सःसमेतु विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो
 भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु
 श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ह्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
 घृतपावानः पिबतु वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि
 स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
 स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातस्याष्टाविंशतिश्च॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः सवितारं गच्छ
स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ
स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी
गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा-
ऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनूं त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय
शुगंसि तमभि शौच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो
राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो
वरुण नो मुञ्च ॥ (२०)

असि षड्विंशतिश्च॥ [११]

हविष्मंतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्माः आ
विवासति हविष्माः अस्तु सूर्यः॥ अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि
सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने मां धत्तेन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थ
मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे
जागृत॥ (२१)

हविष्मंतीश्चतुस्त्रिंशत्॥ [१२]

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं कृधि
दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमं राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं

विक्था॒ मा त्वा॑ हि॒सिषं॑ प्र॒जास्त्वमु॑पाव॑रोह प्र॒जास्त्वामु॑पाव॑ रोहन्तु
 शृ॒णोत्व॑ग्निः स॒मिधा॒ हव॑ मे शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑
 ग्रा॒वाणो वि॒दुषो॒ नु (२२)

य॒ज्ञः शृ॒णोतु॑ दे॒वः स॑वि॒ता हव॑ मे। दे॒वी॒रापो॑ अ॒पां न॑पा॒द्य
 ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं दे॒वेभ्यो॑ दे॒व॒त्रा ध॑त्त शु॒क्रः
 शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषा॑ भा॒गः स्थ॒ स्वाहा॒ कार्षि॑र॒स्यपा॑पां मृ॒ध्रः स॑मु॒द्रस्य॒
 वोक्षि॑त्या॒ उन्न॑ये। यम॑ग्रे पृ॒थ्सु म॑र्त्य॒मावो॒ वाजे॑षु यं जु॒नाः। स य॑न्ता॒
 शश्व॑ती॒रिषः॑॥ (२३)

नु स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१३]

त्वम॑ग्रे रु॒द्रो अ॑सु॒रो म॒हो दि॒वस्त्व॑ः श॒र्धो मा॑रु॒तं पृ॒क्ष ई॑शिषे।
 त्वं वा॒तैर॑रु॒णैर्या॑सि शङ्ग॒यस्त्वं पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि॒ नु त्मना॑॥ आ वो॒
 राजा॑नमध्व॒रस्य॑ रु॒द्रः हो॑ता॒रः स॒त्यय॑ज्ञः॒ रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा
 त॑नयि॒त्रो र॒चित्ता॒द्विर॑ण्यरूपमव॑से कृ॒णुध्व॑म्॥ अ॒ग्निर्हो॑ता॒ निष॑सादा॒
 यजी॑यानुप॒स्थे मा॒तुः सु॑र॒भावु॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रु॒निष्ठ - (२४)

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टी॒नामु॑त म॒ध्यं इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो॑
 अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वा म॑वि॒दाम॒ गुह्या॑म्। स आ॒युरा॑गा॒थ्सुर॑भिर्वसा॒नो
 भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो॑ अ॒द्य॥ अ॒क्र॒न्दद॑ग्निः स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः क्षा॑मा॒
 रे॒रिह॑द्वीरु॒धः स॑म॒ञ्ज॒न्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि॑हीमि॒द्धो अ॒ख्य॒दा रोद॑सी
 भा॒नुना॑ भा॒त्यन्तः॑॥ त्वे व॑सू॒नि पु॑र्वणीक (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि
यस्मिन्त्सः सौभंगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम् तं
काममग्ने तवोत्यश्याम् रयिः रयिवः सुवीरम्। अश्याम् वाजमभि
वाजयन्तोऽश्याम् द्युम्नमंजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने
द्युमन्तमाभर। (२६)

वसो पुरुस्पृहः रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानंदद्विर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि
पृथून्यग्निरनुयाति भवन्न॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मः सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु
गव्यं पितेव पुत्रमभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्धुचि

रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युमस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यश- (२९)

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयिं
सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमेतः॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्रये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मानम्। स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्र आयूरंषि (३०)

पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा वह। उप यज्ञं हविश्च नः॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीं ष्यर्चयः॥ (३१)

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूरंषि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥—————[१४]

[देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वं सोमात्यन्यानगां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रं

हविष्मतीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गुमर्धे हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे॑ ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् दे॒वेभ्यो॑ गम्भीर॑मिमम॑ध्वरं कृ॒ध्युत्तमे॑न
प॒विनेन्द्रा॑य॒ सोम॑ꣳ सु॒षुतं॒ मधु॑मन्तं॒ पय॑स्वन्तं॒ वृष्टि॑वनि॒मिन्द्रा॑य
त्वा वृ॒त्रघ्न॑ इन्द्रा॑य॒ त्वा वृ॒त्रतु॑र॒ इन्द्रा॑य॒ त्वाऽभि॑माति॒घ्न इन्द्रा॑य
त्वाऽऽदि॒त्यव॑न्त॒ इन्द्रा॑य॒ त्वा वि॒श्वदै॑व्यावते॒ श्वात्राः॑ स्थं वृ॒त्रतु॑रो
राधो॑गूर्ता॒ अमृ॑तस्य॒ पत्नी॑स्ता दे॒वीर्दे॒वत्रे॑मं य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हृताः॒ सोम॑स्य
पिब॒तोप॑हृतो यु॒ष्माक॑ꣳ (१)

सोमः॑ पिबतु॒ यत्ते॑ सोम॒ दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृ॒थिव्यां
यदुरा॑वन्त॒रिक्षे॒ तेना॒स्मै यज॑माना॒योरु॒ रा॒या कृ॒ध्यधि॑ दा॒त्रे वो॑चो
धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथा॒मूर्जं॑ दधाथा॒मूर्जं॑ मे ध॒त्तं मा॑ वाꣳ
हिꣳसिषं॒ मा मा॑ हिꣳसिष्टं॒ प्राग॑पा॒गुद॑ग॒धरा॑क्तास्त्वा॒ दिश॑ आ
धा॑वन्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒
सोमा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२)

युष्माकꣳ स्वर॒ यत्ते॑ नव॑ च॥ [१]

वा॒चस्प॑तये॒ पव॑स्व वाजिन् वृषा॒ वृष्णो॑ अꣳशुभ्यां॒ गर्भ॑स्तिपूतो
दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषां॑ भा॒गोऽसि॑ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्य॒स्त्वेन्द्रि॑येभ्यो॒ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्त॑रि॒क्षम॑न्विहि॒ स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॒ सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा

मरीचिपेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥ (३)

वाचः सप्तचत्वारिंशत्॥ [२]

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽस्य॑न्तर्यच्छ॑ म॒घव॑न् पा॒हि सोम॑मुरुष्य॑ रा॒यः
स॒मिषो॑ यज॒स्वान्तस्ते॑ द॒धामि॑ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे म॑घवन् मादयस्व॒ स्वां कृ॑तोऽसि
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पा॒र्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्ट्रुर्वन्तरि॒क्षमन्वि॑हि स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरीचिपेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रपा॒नाय॑ त्वा॥ (४)

दे॒वेभ्यः॑ सप्त च॑॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार।
उपो॑ ते अ॒न्यो म॒द्यम॑यामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उप॑ प्रयो॑भिरा
ग॒न्तमि॑न्द॒वो वा॒मु॒शन्ति॑ हि॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॑न्द्रवा॒युभ्यां॑ त्वैष ते॒
योनिः॑ स॒जोषा॑भ्यां त्वा॥ (५)

आ वा॑यो त्रिचत्वारिंशत्॥ [४]

अ॒यं वा॑ मि॒त्राव॑रुणा सु॒तः सोम॑ ऋ॒तावृ॑धा। ममेदि॒ह श्रु॑तं
हव॑म्। उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ मि॒त्राव॑रुणाभ्यां त्वैष ते॒ योनि॑र् ऋ॒तायु॑-
भ्यां त्वा॥ (६)

अयं वाँ विश्व॑तिः॥ _____ [५]

या वाँ क॒शा म॒धुम॑त्य॒श्विना॑ स॒नृता॑वती। तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्।
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्याँ॑ त्वैष ते॒ योनि॑र्मा॒ध्वीभ्याँ॑ त्वा॥ (७)

या वाँम॑ष्टाद॒श॥ _____ [६]

प्रा॒त॒र्युजौ॑ वि मु॒च्येथा॑म॒श्विना॑वेह गच्छ॒तम्। अ॒स्य सोम॑स्य
पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्याँ॑ त्वैष ते॒ योनि॑र्मा॒ध्वीभ्याँ॑ त्वा॥ (८)

प्रा॒त॒र्युजा॑वेका॒न्नवि॑शतिः॥ _____ [७]

अ॒यं वे॒नश्चौ॑दय॒त् पृ॒थि॒ज्जि॑गर्भा॒ ज्योति॑र्जरायू रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॑पा॒ सं॒ङ्गमे॑ सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रा म॑तिभी॒ रिह॑न्ति॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ शण्डा॑य त्वैष ते॒ योनि॑र्वी॒रता॑ पाहि॥ (९)

अ॒यं वे॒नः पञ्च॑वि॒शतिः॥ _____ [८]

तं प्र॒त्नथा॑ पूर्॒वथा॑ वि॒श्वथे॑मथा॒ ज्येष्ठ॑ता॒तिं ब॒र्हिष॑दः सु॒व॒र्विद॑
प्रती॑चीनं वृ॒जनं॑ दोह॑से गि॒राऽऽशुं॑ जय॑न्त॒मनु॑ यासु॒ वर्ध॑से।
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ मर्का॑य त्वैष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः पा॑हि॥ (१०)

त॒ प॒ञ्चवि॑शतिः॥ _____ [९]

ये दे॒वा दि॒व्येका॑द॒श स्थ॑ पृ॒थि॒व्याम॑ध्येका॑द॒श स्था॑ऽप्सुष॑दो
महि॑नैका॑द॒श स्थ॑ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॑मं जु॒षध्व॑मुप॒या॒मगृ॑हीतो-
ऽस्या॑ग्रय॒णोऽसि॒ स्वा॑ग्रय॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि

सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥ [१०]

त्रिंशत्रयश्च गणिनो रुजन्तो दिवः रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते।
एकादशासौ अप्सुषदः सुतः सोमं जुषन्ताः सर्वनाय विश्वे॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं
यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे
यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णावे त्वैष ते योनिरिन्द्राय
त्वोक्थायुवे॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्।
कविः सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिरग्रये त्वा
वैश्वानराय॥ (१४)

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥ [१३]

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च
सहश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि स॒ः स॒र्पो-
ऽस्य॑ ह॒स्प॒त्याय॑ त्वा॥ (१५)

मधु॑न्नि॒ः श॒तः॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑त॒ः सु॒तं गी॒र्भिर्न॒भो वरे॑ण्यम्। अ॒स्य पा॑तं
धि॒येषि॑ता॥ उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वैष ते योनि॑रिन्द्रा॒ग्नि-
भ्या॑ त्वा॥ (१६)

इन्द्रा॑ग्नी वि॒ः श॒तिः॥ [१५]

ओमा॑सश्च॒रष॑णीधृतो विश्वे॑ दे॒वास आ ग॑त। दा॒श्वा॒ः सो
दा॒शुषः॑ सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसि विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष ते
योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥ (१७)

इन्द्रा॑ग्नी ओमा॑सो वि॒ः श॒तिर्वि॒ः श॒तिः॥ [१६]

म॒रुत्व॑न्तं वृष॒भं वा॑वृ॒धा॒नम॑क॒वारिं दि॒व्य॑ः शा॒समिन्द्र॑म्।
वि॒श्वा॒सा॒हम॑वसे नू॒तना॑यो॒ग्र॑ः स॒होदा॑मि॒ह त॑ः हु॒वेम॑॥
उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसीन्द्रा॒य त्वा म॒रुत्व॑न्त ए॒ष ते योनि॑रिन्द्रा॒य
त्वा म॒रुत्व॑न्ते॥ (१८)

म॒रुत्व॑न्त॒ः ष॒ड्वि॒ः श॒तिः॥ [१७]

इन्द्र॑ मरुत्व इ॒ह पा॑हि सोमं यथा॑ शा॒र्या॒ति अपि॑बः सु॒तस्य॑।
तव॑ प्रणी॑ती तव॑ शूर शर्म॑न्ना वि॒वास॑न्ति क॒वयः॑ सु॒य॒ज्ञाः॥

उप॒याम॒गृही॒तोऽसीन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्वंत॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा
म॒रुत्वंते॑॥ (१९)

इन्द्रैका॒न्नत्रि॑शत्॥ [१८]

म॒रुत्वा॑ इन्द्र वृष॒भो रणा॑य पि॒बा सोम॑मनु॒ष्वधं॑ मदा॑य। आ
सि॑श्चस्व ज॒ठरे॒ मध्वं॑ ऊ॒र्मिं त्व॑ राजा॑ऽसि प्र॒दिवः॑ सु॒ताना॑म्॥
उप॒याम॒गृही॒तोऽसीन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्वंत॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा
म॒रुत्वंते॑॥ (२०)

इन्द्रं म॒रुत्वो॑ म॒रुत्वा॒नेका॒न्न त्रि॑शदेका॒न्न त्रि॑शत्॥ [१९]

म॒हा इन्द्रो॑ य ओज॑सा पु॒र्जन्यो॑ वृष्टि॒मा इ॒वा
स्तोमै॑र्व॒थ्सस्य॑ वावृ॒धे॥ उप॒याम॒गृही॒तोऽसि॑ महेन्द्रा॑य त्वै॒ष ते॒
योनि॑र्महेन्द्रा॑य त्वा॥ (२१)

म॒हानेका॒न्नवि॑शतिः॥ [२०]

म॒हा इन्द्रो॑ नृ॒वदा च॑र्षणि॒प्रा उ॒त द्वि॒बर्हा॑ अमि॒नः
सहो॑भिः। अ॒स्मद्रि॒यग्वा॑वृ॒धे वी॒र्या॑यो॒रुः पृथुः॑ सु॒कृतः॑ क॒र्तृभि॑र्भूत्॥
उप॒याम॒गृही॒तोऽसि॑ महेन्द्रा॑य त्वै॒ष ते॒ योनि॑र्महेन्द्रा॑य त्वा॥ (२२)

म॒हानृ॒वत्प॒द्वि॑शतिः॥ [२१]

क॒दा च॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्रं॑ स॒श्वसि॑ दा॒शुषे॑। उपो॒पेन्नु
म॑घ॒वन् भू॒य इ॒न्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृ॒च्यते॑॥ उप॒याम॒गृही॒तो-
ऽस्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा॥ क॒दा च॒न प्र यु॑च्छ॒स्युभे॑ नि पा॑सि॒ जन्म॑नी।

तुरीयादित्यं सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो
 देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं
 सुमतिर्ववृत्याद॥ होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष
 ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
 या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सप्तविंशतिश्च॥ [२३]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य॥ सावीः।
 वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥
 उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विंशतिः॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिर्द्व॥ शिवेभिर्द्य परि पाहि नो
 गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अघश॥ स
 ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२५)

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम्॥
 उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
 देवेभ्यः॥ (२७)

सुशर्मा द्वादशः॥ _____ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं
गृह्णाम्यग्ना(३)इ पत्नीवा(३)ः सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब
स्वाहा॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदशः॥ _____ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्ट्यं जुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हुरीः स्थ हर्योर्धानाः सहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥ (२९)

हरिः पञ्चिंशतिः॥ _____ [२८]

अग्न आयूर्ऽपि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व
दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिर्ग्रये
त्वा तेजस्वते॥ (३०)

अग्न आयूर्ऽपि त्रयोविंशतिः॥ _____ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्राय
त्वौजस्वते॥ (३१)

उत्तिष्ठन्नैकविंशतिः॥ _____ [३०]

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भांसि

रोच॑नम्॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनिः॑
सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥ (३२)

तर॑णिर्वि॒शतिः॑॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ विश्वा॑भिरू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
सप्र॑थस्तमः॥ (३३)

आ प्या॑यस्व नव॑॥ [३२]

ई॒युष्टे॑ ये पू॒र्व॒तरा॑मप॑श्यन् व्यु॒च्छन्ती॑मु॒षसं॑ म॒र्त्यासः॑।
अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभू॒दो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑ प॒श्यान्॑॥ (३४)

ई॒युरेका॑न्नवि॒शतिः॑॥ [३३]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॑ष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योति॑र्विदं त्वा सादयामि भास्व॑तीं त्वा सादयामि ज्वल॑न्तीं
त्वा सादयामि मल्म॑ला॒भव॑न्तीं त्वा सादयामि दी॒प्यमा॑नां
त्वा सादयामि रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि
बृ॒ह॒ज्योति॑षं त्वा सादयामि बो॒धय॑न्तीं त्वा सादयामि जाग्र॑तीं त्वा
सादयामि॥ (३५)

ज्योति॑ष्मती॒ प॒द्वि॒शतिः॑॥ [३४]

प्र॒या॒साय॑ स्वाहा॑ऽऽया॒साय॑ स्वाहा॑ वि॒या॒साय॑ स्वाहा॑
सं॒या॒साय॑ स्वाहा॑ऽद्या॒साय॑ स्वाहा॑ऽव॒या॒साय॑ स्वाहा॑ शु॒चे स्वाहा॑
शोका॑य॒ स्वाहा॑ तप्य॒त्वै स्वाहा॑ तप॑ते॒ स्वाहा॑ ब्र॒ह्म॒ह॒त्यायै॑ स्वाहा॑

सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमष्टादश॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनं सु ते
मनो ग्रावा कृणोतु वग्मुनां॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥ (३८)

आ तिष्ठ षड्विंशतिः॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥ (३९)

इन्द्रमित्रयौविंशतिः॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्किन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥ (४०)

असावि समविंशतिः॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधिता स्योनाऽस्मै

सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४१)

सर्वस्य षड्विंशतिः॥ [४०]

महा९ इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवां
करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४२)

सर्वस्य महान्यषड्विंशतिः षड्विंशतिः॥ [४१]

सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्।
जहि शत्रूँ रप मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
षोडशिनै॥ (४३)

सजोषाँस्त्रिंशत्॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय
सूर्यम्॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।
आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षँ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषंश्च॥
अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यंस्मङ्गुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ
सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमभ्यैमि वयंसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु
 वर्षिष्ठे अधि नाके॥ एतत् ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य
 पथा नयर्तस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
 नयन्तीर्ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यं
 सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्वात्रा
 देवत्रा गच्छतु मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन
 पथेतं सुकृतां लोके सीदत तन्नः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥ [४३]

धाता रातिः संवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
 त्वष्टा विष्णुः प्रजयां स० रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
 णो मनसा नेषि गोभिः स० सूरिभिर्मघवन्थस० स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा
 देवकृतं यदस्ति सं देवानां० सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
 पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा स० शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
 वरिवः कृणो- (४६)

त्वनुं मार्ष्टुं तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
 अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधंगयादृधंगुताशमिष्ठाः प्रजानन्
 यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म
 सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च विश्वेऽस्मे धत्त
 वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरय॑ स्वे अ॒ग्रे स॒धस्थे॑। वह॑माना॒ भर॑माणा ह॒वी॒षि वसु॑
घ॒र्म दिव॑मा तिष्ठ॒तानु॑॥ यज्ञं॑ य॒ज्ञं गच्छ॑ य॒ज्ञप॑तिं गच्छ॒ स्वां योनिं॑
गच्छ॒ स्वाहै॑ष ते॒ यज्ञो॑ य॒ज्ञप॑ते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीरः॑ स्वाहा॒ देवा॑
गातु॑विदो गा॒तुं वि॒त्वा गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ देव॒ देवेषु॑
य॒ज्ञं स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑ वा॒र्ते धाः॑॥ (४८)

कृणो॑तु॒ तान॑ष्टाच॒त्वारि॑शच्च॥ [४४]

उ॒रु॑ हि राजा॒ वरु॑णश्च॒कार॒ सूर्या॑य पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑। अ॒पदे॑
पादा॒ प्रति॑धातवेऽक॒रुता॑प॒वक्ता॑ हृ॒दया॑विधंश्चित्॥ श॒तं ते॑ राजन्
भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मु॒र्वी ग॑म्भी॒रा सु॑म॒तिष्ठे॑ अस्तु। बाध॑स्व॒ द्वेषो॑ निर्ऋ॒तिं
परा॑चैः कृतं चि॒देनः॒ प्र मु॑मु॒ग्ध्य॑स्मत्॥ अ॒भिष्टि॑तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशो॑-
ऽग्नेर॑नीकम॒प आ वि॑वेश। अपां॑ नपात् प्र॒तिर॑क्ष॒न्नसुर्य॑ दमे॑दमे (४९)

स॒मिधं॑ यक्ष्य॒ग्रे॥ प्रति॑ ते जि॒ह्वा घृ॑तमुच्च॒रण्ये॑त्समु॒द्रे ते॒
हृ॒दय॑म॒प्स्वन्तः॑। सं त्वा॑ वि॒शन्त्वो॑षधीरु॒ताऽऽपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्वा
य॒ज्ञप॑ते ह॒विर्भिः॑॥ सू॒क्तवा॑के न॒मोवा॑के वि॒धेमा॑व॒भृथ नि॑चङ्कुण
नि॒चेरु॑र॒सि नि॑चङ्कुणाव॒ देवैर्दे॒वकृ॑तमे॒नोऽया॑डव॒ मर्त्यै॑र्म॒र्त्यकृ॑तमु॒रोरा
नो॑ देव रि॒षस्या॑हि सुमि॒त्रा न॒ आप॒ ओष॑धयः (५०)

सन्तु दुर्मि॒त्रास्त॑स्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो
दे॒वीरा॑प ए॒ष वो॒ गर्भ॑स्तं वः सु॒प्री॑त॒ सु॒भृत॑मकर्म दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑

ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एधो-
 ऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषः
 रसेन समंसृक्ष्महि। पयस्वाः अग्र आऽगमं तं मा सः सृज
 वर्चसा॥ (५१)

दमैदम् ओषधय आ षट् च॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि।
 जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमंश्याम्॥ यस्मै
 त्वः सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्। अश्विनः स
 पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तः रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
 ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम
 इन्द्र ममाद नीथेनीथे मघवानः (५२)

सुतासः। यदीः सुबाधः पितरं न पुत्राः संमानदक्षा अवसे
 हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि रौचसे। रक्षोहा-
 ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः रसेन समंसृक्ष्महि। पयस्वाः
 अग्र आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरुहिकमस्यग्रे
 विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र
 मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि प्याम
 पृथ्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्।

स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः
 पुर एतु प्रभिन्दन्। अयं शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु
 वाजंसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाङ्
 जुह्वांस्यः॥ त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा
 सख्या समिध्यसे॥ उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

मघवानं मन्दे ह्यग्ने चतुर्दश च॥ [४६]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सु॒राः सं॒य॑त्ता आ॒स॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒य॒मु॒प॒य॒न्तोऽग्नौ॑
 वा॒मं व॒सु सं न्य॑दध॒ते॒द॒मु॒ नो भ॑विष्य॒ति॒ यदि॑ नो जे॒ष्य॒न्ती॒ति॒
 तद॒ग्नि॑र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॑जि॒त्या॒व॒रु॑रु॒थ्स॒मा॒ना
 अ॒न्वा॒य॒न् तद॑स्य॒ सह॑साऽदि॒थ्सन्त॑ सोऽरो॒दी॒द्यद॑रो॒दीत् तद्बु॑द्रस्य॒
 रु॒द्र॒त्वं यद॑श्व॒शी॒यत् तद् (१)

र॑ज॒त॒ हिर॑ण्यम॒भव॑त् तस्मा॑द्र॒ज॒त॒ हिर॑ण्यम॒दक्षि॑ण्यम॒श्रुज॑
 हि यो ब॒र्हिषि॑ ददा॒ति पु॒राऽस्य॑ सं॒व॒थ्स॒राद्गृ॑हे रु॒दन्ति॑ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑
 न दे॒य॒ सोऽग्नि॑र॒ब्रवी॑द्वा॒ग्यंसा॒न्यथ॑ व इ॒दमि॑ति पु॒नरा॑धेयं ते
 के॒वल॑मि॒त्य॒ब्रुव॑न्नृ॒वत् खलु॑ स इ॒त्य॒ब्रवी॑द्यो म॒द्दे॒व॒त्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता
 इति॑ तं पू॒षाऽऽध॑त्त तेन॑ (२)

पू॒षाऽऽध॑र्त्त तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते तं त्व॒ष्टाऽऽध॑त्त
 तेन॑ त्व॒ष्टाऽऽध॑र्त्त तस्मा॑त् त्वा॒ष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते तं म॒नुरा॑ध॒त्त
 तेन॑ म॒नुरा॑ध॒र्त्त तस्मा॑न्मा॒न॒व्यः प्र॒जा उ॑च्यन्ते तं धा॒ताऽऽध॑त्त तेन॑
 धा॒ताऽऽध॑र्त्त॒थ्सं॒व॒थ्स॒रो वै धा॒ता तस्मा॑त्सं॒व॒थ्स॒रं प्र॒जाः प॒शवो॑ऽनु प्र
 जा॑यन्ते य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धिं वेद॒- (३)

ध॑र्त्ये॒व योऽस्यै॑वं ब॒न्धुतां॑ वेद॒ बन्धु॑मान् भवति भा॒ग॒धेयं॑ वा
 अ॒ग्निरा॑हित इ॒च्छ॒मानः॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॑द्वा॒स्य

पुनरा दधीत भागधेयेनैवैन९ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दुर्भेरा दधात्ययांतयामत्वाय
 दुर्भेरा दधात्यद्ध्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽ-
 ऽधत्ते॥ (४)

अर्शायत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तोः पशवो यज्ञमेव पशून् व रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तौ याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः
 पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्नेय९ सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाच९ स९ सृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपा९ शु यजति यथा वामं वसुं
 विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा

वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा
 प्रयाजेन वर्षद्वरोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशव
 एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः
 सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
 खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ
 पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनङ्घ्रान्
 पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
 जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत (८)

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं
 चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति
 यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः पट्टिशञ्च॥ [२]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते-
 ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं
 पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय
 शिश्रिये। प्रत्यंस्य वह द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
 व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत्
 तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोक्षस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
 अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा विंयन्तु केतुः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा विंयन्तु विवस्वाः अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा विंयन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नञ्चर्योदश च॥ [३]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमथ्यैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपांनमद्यत्सर्पराज्ञियां
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत्
 पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह
 देवताभिरे- (१४)

वैनं सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते
 बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं
 सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा
 इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त तै
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसप्त वै संस्रधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव
 रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं
 पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्रुवन् ते सुवर्गं
 लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान्
 होमाञ्जुहयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमाध्रुवन् तामेवध्नोति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्रयै। आरे अस्मे च

शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतः शुक्रं दुदुहे अहंयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्।
 अपाः रेताः सि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिरुहोता
 यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं
 विभुवं विशेविशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधसः सह मादयध्वै। उभा दाताराविषाः रयीणामुभा
 वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो
 अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्र
 आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
 अग्रे पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं (१८)

मयि॥ अग्रे पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
 वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवाः इहाऽऽवह। उप
 यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः।
 शुची रोचत आहुतः॥ उदग्रे शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव
 ज्योतीः ष्यर्चयः॥ आयुर्दा अग्रेऽस्यायुर्मै (१९)

देहि वर्चोदा अग्रेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्रेऽसि तनुवं
 मे पाह्यग्रे यन्मै तनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति तै
 पारमशीयेन्धानास्त्वा शतः हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो
 वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतः सुवीरांसो अदाभ्यम्। अग्रे

सपत्नदम्भनं वरषिष्ठे अधि नाकै॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः
समृषीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं
मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्च्यै रयि मे वर्चसा सप्तदश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिँल्लोके-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात
बह्वीर्मे भूयास्त (२१)

संहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽ-
ऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे॥
स नः पितेवं सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः

स्यो॒ना माऽऽवि॑ंश॒तेरा॒ मदः॑। स॒हस्र॒पोषं॑ वः पु॒ष्यासं॑ (२३)

मयि॑ वो रायः॑ श्रयन्ताम्॥ तथ्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ देवस्य॑
धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचोदया॑त्॥ सो॒मान॒ः स्व॑रणं कृणुहि
ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शिजम्॥ क॒दा च॑न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑
सश्च॑सि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु॑ ते दानं॑ देवस्य॑ पृच्यते॥
परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ वयं विप्रः॑ सहस्य धीमहि। धृष॑द्वर्णं दिवेदिवे भे॒त्तारं॑
भङ्गु॑रावतः॥ अग्ने॑ गृहपते सुगृहपतिर॒हं त्वया॑ गृहप॑तिना भूयासः॑
सुगृह॑पतिर्मया त्वं गृहप॑तिना भूयाः शतः॑ हिमा॒स्तामा॑शिष॒मा शा॑से
तन्त॑वे ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मै॒ ज्योति॑ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिःशच्च॥ [६]

अयं॑ज्ञो वा ए॒ष यो॑ऽसामोप॑प्रयन्तो॒ अध्व॑रमित्या॒ह
स्तोम॑मे॒वास्मै॑ युन॒क्त्युपे॑त्या॒ह प्र॒जा वै प॒शव॑ उपे॒मं लो॒कं
प्र॒जामे॑व प॒शूनि॑मं लो॒कमुपै॑त्यस्य प्र॒त्नाम॑नुद्युत॒मित्या॑ह सुव॑र्गो
वै लो॒कः प्र॒त्नः सु॑वर्गमे॒व लो॒कः समा॑रोहत्यग्नि॒र्मूर्धा दि॒वः
क॒कुदि॑त्या॒ह मूर्धा॑न- (२५)

मे॒वैनः॑ समा॒नाना॑ करोत्यथो॒ देवलो॒कादे॒व म॑नुष्यलो॒के
प्रति॑तिष्ठत्ययमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑रित्या॒ह मुख्य॑मे॒वैनं॑
करोत्यु॒भा वा॑मिन्द्राग्नी आहु॒वध्या॑ इत्या॒हौजो॑ बल॑मे॒वाव॑ रुन्धेऽयं॑
ते योनि॑र्ऋ॒त्विय॑ इत्या॒ह प॒शवो॑ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे ष॒ड्वि॒रुपं॑

तिष्ठते षड्वा (२६)

ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्विरुत्तराभिरुप तिष्ठते द्वादश
सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
परस्तादाग्निपावमानीभिरुप तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
पुनात्येवोप तिष्ठते योगे एवास्यैष उप तिष्ठते (२७)

दम एवास्यैष उप तिष्ठते याञ्जैवास्यैषोप तिष्ठते यथा
पापीयाञ्छेयस आहत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्म
देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा
ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुव मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति
ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा
अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां
शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्धारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य

वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने
सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं षोडश च॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भुः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासि
विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन् धत्ते-
ऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानः

स्वर॑ण॒मित्या॑ह सोमपी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे कृ॒णुहि॑ ब्र॒ह्मण॑स्पत॒ इत्या॑ह
ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒वाव॑ रुन्धे क॒दा च॒न स्त॒रीर॒सीत्या॑ह न स्त॒रीः रात्रि॑
वसति॒ (३४)

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पतिष्ठते परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ व॒यमित्या॑ह
परि॒धिमे॒वैतं॑ परि॑ दधा॒त्यस्क॑न्दा॒याग्रे॑ गृहपत॒ इत्या॑ह
यथा॒यजुरे॒वैतच्छ्रु॑तः हिमा॒ इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हेम॒न्तानि॑न्धिषी॒येति॑
वावै॒तदा॑ह पु॒त्रस्य॒ नाम॑ गृह्णा॒त्यन्ना॒दमे॒वैनं॑ करोति॒ तामा॑शिष॒मा
शा॒से तन्त॑वे ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रोऽजा॑तः स्यात्
तेज॑स्ये॒वास्य॑ ब्रह्मव॑र्च॒सी पु॒त्रो जा॑यते तामा॑शिष॒मा शा॒सेऽमुष्मे॑
ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रो जा॑तः स्यात् तेज॑ ए॒वास्मिन्॑
ब्रह्मव॑र्च॒सं द॑धाति॥ (३५)

ऊर्जं॑ वो भक्षी॒येति॑ प्र गार्ह॑पत्यमुपतिष्ठते वसति॒ ज्योति॑ष्मती॒मेका॒न्नत्रि॑ः शब्दः॥ [८]

अ॒ग्नि॒होत्रं॑ जु॒होति॑ यदे॒व किं॑ च॒ यज॑मानस्य॒ स्वं तस्यै॒व तद्रेतः॑
सि॒ञ्चति॑ प्र॒जन॑ने प्र॒जन॑नः॒ हि वा अ॒ग्निरथो॑षधी॒रन्त॑ंगता दहति॒
तास्ततो॑ भूय॑सीः प्रजा॑यन्ते यत्सा॒यं जु॒होति॑ रे॒त ए॒व तथ्सि॑ञ्चति॒
प्रैव॑ प्रा॒तुस्त॑नेन॒ जन॑यति॒ तद्रेतः॑ सि॒क्तं न त्वष्ट्रा॑ऽवि॒कृतं॑ प्रजा॑यते
याव॑च्छो॒ वै रे॒तसः॑ सि॒क्तस्य॑ (३६)

त्वष्टा॑ रूपाणि॒ विक॑रोति॒ ताव॑च्छो॒ वै तत्प्रजा॑यत ए॒ष वै
दैव्य॑स्त्वष्टा॒ यो यज॑ते ब॒ह्वीभि॑रुप॒ तिष्ठ॑ते रे॒तस ए॒व सि॒क्तस्य॑ बहु॒शो

रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामा अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं
लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव
ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं स्तवानि स मां स्तुतः
सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं
लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमंस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोप-

स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै तमुपाच्छ्रित्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा (४१)

आहिताग्रेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनंसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्विच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र जाम्यंस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यङ्मिवोपतिष्ठेत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥—————[९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे। तत्त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्रे॥ मम नाम त्वं च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहे पुनस्ते॥ नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजै। अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्व्या विश्वजिह्वसहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्रे देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं

समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निमृचंश्च ताः सं दधामि हविषा
घृतेन॥ पर्यस्वतीरोषधयः (४४)

पर्यस्वद्वीरुधां पर्यः। अपां पर्यसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र स९
सृज॥ अग्ने॑ व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्नि९ होतारमिह त९ हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वे
यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्त्रिरे य इमं
यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवा९
अप्येतु॥ (४६)

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहंसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य द९सनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्टो दिवि पृष्टो
अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्टो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा

इर्यः परिज्मा। वैश्वानरं ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनं
सहस्रिणं वैश्वानरं (४८)

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्यं सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिश्चीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय। अथा
वयमादित्य (४९)

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचांसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू न (५०)

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि
दाशुषे यच्छुताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो

धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्व९हंसः॥ महीम् षु मातर९ सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूची९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहस९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नाव९ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमा९ सु नावमाऽरुह९ शतारित्रा९ शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा स संहस्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहस९ सुशर्माणमेकान्नवि९शतिश्च॥———[११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
 यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि
 हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि
 सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
 सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽ-
 ऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायु- (१)

रसि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि घोरयामि तस्य ते भक्षीय
 पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२)

धर्त्राय गृह्णामि
 विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
 गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो

यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
गृह्णामि॥ (३)

सत्यायुरोजसे यन्नाय त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं
धीरश्चेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहः संजातेषु भूयास-
मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहः संजातेषु भूयास-
मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मिं त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतो
वयं ते॥ यन्मे अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमैनं
दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्रे यजमानायैधि
निशुष्मो अभिदासते। अग्रे देवैद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते
होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविंश वागस्येन्द्री संपत्क्षयणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविंश
वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु

हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां प्रीतौ प्रीणीता-
मग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्रेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासं (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-

ममुं दभेयमग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयास-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासं

महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं
देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिप्याँत्सपत्नक्षयण्यन्नादो भूयासः षड्विंशच्च॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशंसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषं सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्यां अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित
एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं
तेऽशीयोपहृत उपह्वं (८)

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा
तच्छ्लेकेयं यज्ञो दिवं रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः
पन्थास्तेन यज्ञो देवा अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नायं
उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी

जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नो- (९)

ऽसि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञं समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोषदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूजस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपह्वं जुष्टा नस्त्वा षट् च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशंसस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूजेषं सोमस्या-
हमुज्जितिमनूजेषमग्नेरहमुज्जितिमनूजेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूजेष-
मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूजेषमिन्द्रस्याहमु- (११)

ज्जितिमनूजेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूजेषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूजेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा
सपत्नां इन्द्रो मे निग्राभेणाधरां अकः॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म
देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अगमन्नाशिषो दोहंकामा इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां

गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वतशेन त्वा सूर्यो देवतां
 गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि
 परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो ब्रूताद्वाग्धान्
 देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयं
 सोमस्याहं देवयज्यया (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं
 पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया
 मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि
 क्रियासं सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनं
 रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्यः। सूर्याया
 ऊधोऽदित्या उपस्थं उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्॥ प्रजा-
 पतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह यजमानेन सदसि
 सन्मै भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे भूया
 अक्षितमसि मा मे क्षेष्टाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां
 दक्षिणायां (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
 पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो

मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि
क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन
छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभेन
छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गगन्म सन्दृशस्ते मा छिंथिस् यत्ते तपस्तस्मै
ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मै धेहि वर्चोधा
असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवो-
ऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्न
आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोष॑ रयि॑ मयि॑। अग्रे॑ गृहपते सुगृहपतिर॒हं त्वया॑
 गृहपति॑ना भूयास॑ सुगृहपति॑र्मया त्वं गृहपति॑ना भूयाः शत॑
 हिमा॒स्तामा॒शिष॒मा शा॑से तन्त॑वे ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॒शिष॒माशा॑से-
 ऽमुष्मै॑ ज्योति॑ष्मतीं॒ कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ विमु॑ञ्चत्व॒ग्रे व्रत॑पते
 व्रत॑म॒चारि॑षं तद॑शकं॒ तन्मे॑ऽराधि य॒ज्ञो ब॑भूव स आ (१९)

ब॑भूव स प्र ज॑ज्ञे स वा॑वृधे। स दे॒वाना॒मधि॑पतिर्ब॑भूव सो
 अ॒स्मा अ॒धिप॑तीन् करोतु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥ गोमा॑
 अ॒ग्रेऽवि॑मा॑ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा स॒दमि॑दप्रमृ॒ष्यः। इडा॑वा॑ ए॒षो
 अ॒सुर प्र॒जावा॑न् दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थुबु॒ध्रः स॒भावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्य॑ स आ पञ्च॑त्रिंशच्च॥ [६]

यथा॒ वै सं॑मृतसो॒मा ए॒वं वा ए॒ते सं॑मृतय॒ज्ञा यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ
 कस्य॑ वाह॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॒ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा न ब॑हूनां यज॑मानानां॒
 यो वै दे॒वताः॒ पूर्वं॑ परिगृ॒ह्णाति॒ स ए॑नाः श्वो भू॒ते य॑जत
 ए॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑हव॒नीयो॑ऽन्तरा॒ग्नी प॑शूनां गा॒र्हप॑त्यो
 मनु॑ष्या॒णाम॒न्वाहा॑र्यपच॑नः पि॒तृणा॑म॒ग्निं गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑तने
 दे॒वताः॒ परि॑ (२१)

गृ॒ह्णाति॒ ताः श्वो भू॒ते य॑जते व्र॒तेन॒ वै मे॒ध्योऽग्नि॑र्व्रत॑पतिर्ब्राह्म॒णो
 व्र॑तभृद् व्रत॑मु॒पैष्य॑न् ब्रू॒याद॑ग्रे व्रत॑पते व्रतं च॑रिष्यामीत्य॒ग्निर्वै
 दे॒वानां॑ व्रत॑पति॒स्तस्मा॑ ए॒व प्र॑तिप्रोच्य व्रत॑माल॒भते ब॑र्हिषां
 पूर्ण॑मा॒से व्र॑तमु॒पैति॒ वत्सै॑रमावा॒स्यायामे॒तद्धै॒तयो॑रा॒यत॑नमु॒पस्ती॑र्यः

पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्याहुर्मनुष्या (२२)

इच्छा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसान-
मुपास्मिञ्छो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति
यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवुरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुप-
वसन्ति तेन ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान्
यदनाश्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं (२३)

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्जाति
तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥ (२४)

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र
णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयेऽस्य
देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वरत्रेदन्त्यति वाचं
मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनो- (२५)

ऽनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि
सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथ्सम्भरति यदेकमेकं
सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत्सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे

सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

अं कृपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दशं यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्यं यज्ञेन यजन्ते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यः हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः होतारमिह तः हव इति (२७)

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्यं यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमन्तनुत् मनसैव तद्यज्ञं तन्तुते रक्षसां मनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानं सृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति तावदुपाऽऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजन्ते यावदुक्थ्येनो-

पाप्नोति (२९)

तावदुपा॑ऽऽप्नोति॑ य एवं वि॒द्वान॑मावा॒स्यां यज॑ते
 याव॑दतिरा॒त्रेणो॑पाप्नोति॑ तावदुपा॑ऽऽप्नोति॑ परमे॒ष्ठिनो॑ वा ए॒ष
 य॒ज्ञोऽग्रं॑ आसीत् तेन॑ स पर॒मां का॒ष्ठा॑मगच्छत् तेन॑ प्र॒जाप॑तिं
 नि॒रवा॑साययत् तेन॑ प्र॒जाप॑तिः पर॒मां का॒ष्ठा॑मगच्छत् तेनेन्द्रं॑
 नि॒रवा॑साययत् तेनेन्द्रः॑ पर॒मां का॒ष्ठा॑मगच्छत् तेना॒ग्नीषो॑मौ
 नि॒रवा॑साययत् तेना॒ग्नीषो॑मौ पर॒मां का॒ष्ठा॑मगच्छतां॑ य (३०)

ए॒वं वि॒द्वान् द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पर॒मामे॒व का॒ष्ठां गच्छ॑ति
 यो वै प्र॒जाते॑न य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते
 द्वा॒द॒श मा॒साः सं॒वत्स॑रो द्वा॒द॒श द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॑स्तानि
 स॒म्पाद्या॑नीत्या॒हुर्वत्सं॑ चो॒पाव॑सृजत्यु॒खां चाधि॑ श्रय॒त्यव॑ च ह॒न्ति
 दृ॒षदौ॑ च स॒माह॑न्त्यधि॑ च व॒पते॑ क॒पाला॑नि चोप॑ दधाति पुरो॒डाशं॑
 चा- (३१)

धि॒श्रय॑त्याज्यं च स्तम्बय॒जुश्च॑ ह॒र॒त्य॒भि च॑ गृह्णाति वेदिं च
 परि॑गृह्णाति प॒र्त्तां च॑ सं न॒ह्यति॑ प्रोक्ष॑णीश्चाऽऽसा॒दय॑त्याज्यं चै॒तानि॑
 वै द्वा॒द॒श द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॑स्तानि य ए॒व॑ स॒म्पाद्य॑ यज॑ते
 प्र॒जाते॑नै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते॥ (३२)

उ॒च्ये॒नोपा॑प्नोत्य॒गच्छतां॑ यः पुरो॒डाशं॑ च च॒त्वारि॒॑ंश॒च॥ [९]

ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वो॑ऽह॒ सं॒जा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह ध्रु॒वाने॒वैनान्

कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं
 प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
 अग्रेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
 यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै अग्रे अस्य यज्ञस्य
 रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमैति
 यज्ञस्य व्युद्धेन भ्रातृव्यान् परा भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-
 रुप सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
 ब्रह्म (३४)

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
 संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान
 एताभिर्व्याहृतीभिर्हवीऽप्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ
 चातुर्मास्यानि ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
 पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति
 यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ
 ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
 पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन

यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति
तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरो-
ऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च एकां
तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याह मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपत्क्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्मं राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं पट्टिंशच्च॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या

श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
 प्रायणमेषा प्रतिष्ठेतदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्ठेन यज्ञेन
 सःस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेद दुह एवैनं यज्ञो वै
 सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावासाग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपास-
 दद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेद दुह एवैनं
 देवा वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना
 श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रः समप्लावयन् यजेति
 विद्युत- (४१)

मजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण
 ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
 प्रजापतिं त्वोवेद प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो
 भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे
 वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्त- (४२)

मृतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तैऽस्मै
 प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वै
 यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धत्तेऽग्नेरहं देवयज्ययात्रादो
 भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैवा- (४३)

ऽन्नाद्यमात्मन् धत्ते दब्धिरस्यदब्धो भूयासमुमुं दभेयमित्या-
 हैतया वै दब्ध्या देवा असुरानदभ्रुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्रोत्यग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो
 वृत्रमहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यं स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययै-
 न्द्रियाव्यन्नादो भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्या- (४४)

ऽहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति
 महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह
 जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
 ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति
 यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठांमहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥
 इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषांता
 शवसश्चकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
 या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह
 इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ आ यस्मिन्त्सप्त
 वांसवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतंम इन्द्रस्य घर्मो
 अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यं रोहयो दिवि। घर्म

न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्वाथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा
गायत्रिणो- (४७)

ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धः शर्मिव येमिरे॥
अ॒होमुचे प्र भरेमा मनीषामौषिष्ठदान्ने सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्र
प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा
धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॒हंसो यत्र पीप॒रद्यथा
नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणां- (४८)

म॒होमुचं वृषभं यज्ञियांनाम्। अपां नपांतमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तर्मा कृधि यो अस्मा॑ अभिदासति॥
इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः
कुचरो गिरिष्ठाः परावत - (४९)

आ जंगामा परस्याः। सूक॑ सू॒शायं प॒विमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून् ताडि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद
वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र॑ हवेहवे सुहव॑ शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्र॑ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्या॑ (५०)

संहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
 ऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
 तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
 अर्केरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
 ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽर्था इन्द्रैषिता
 अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

वृत्रहृत्येऽनुं गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामृष्टाचत्वारिंशच्च॥ [१२]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

पा॒क॒य॒ज्ञं वा अ॒न्वाहि॑ताग्नेः प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्त॒ इडा॒ खलु॑ वै
 पा॒क॒य॒ज्ञः सैषाऽन्तरा॑ प्रयाजानूयाजान् यज॑मानस्य लोकेऽव॑हिता
 तामा॑ह्नियमाणाम॒भि म॑न्त्रयेत् सु॒रूप॑वर्षवर्ण॒ एहीति॑ प॒शवो॑ वा इडा
 प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अ॒दुह॑न् य॒ज्ञोऽसु॑रा॒ अदु॑हत् तेऽसु॑रा
 य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै य॒ज्ञस्य॒ दोहं॑ वि॒द्वान् (१)

यज॑तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॒रस्य॒ य॒ज्ञस्य॑
 भूया॑दित्या॒हैष वै य॒ज्ञस्य॒ दोह॑स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒
 यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्तना॒ इडो॑प॒हूतेति॑ वा॒युर्व॒थ्सो यर्हि॑
 हो॒तेडा॑मुप॒ह्वये॑त् तर्हि॑ यज॑मानो हो॒ता॒र॒मीक्ष॑माणो वा॒युं मन॑सा
 ध्यायेन् (२)

मा॒त्रे व॒थ्समु॒पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॒वर्गं॑
 लो॒कमा॑यन् पाकय॒ज्ञेन॒ मन॑र॒श्राम्य॒थ्सेडा॒ मन॑मु॒पाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासु॒रा
 व्य॑ह्वयन्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसु॑राः सा दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॑ वै
 तद्दे॒वान॑वृणत प॒शवो॑ऽसु॒रान॑जहु॒र्यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ परा॑चीं
 तस्ये॒डा॒मुप॑ह्वयेताप॒शु रे॒व भ॑वति॒ यं (३)

का॒मये॑त प॒शुमा॑न्थस्या॒दिति॑ प्र॒तीचीं॑ तस्ये॒डा॒मुप॑ह्वयेत

पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत्
 य इडामुपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
 सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
 व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडा सामि प्राश्नन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
 ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै
 देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव
 यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्गमन्ति स एष
 ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
 दत्तं कुर्वीताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्नं पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै
 ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
 रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
 दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

विद्वान्याये द्यं प्राश्नन्ति यां वै म एकात्रविंशतिश्च॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौपोदितिमुवाच यत्सत्रिणां
 होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन
 देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनितीं छिनत्ति सा न
 छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा

इति होवाच गौर्वा (७)

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान् यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै त- (८)

दुपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति वि०श्रुतिश्च॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषा-

ऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य कूरं यद्विलिष्टं
तदन्वाहार्येणा- (११)

न्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा एते यदृत्विजो
यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्
व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत्
तमात्मन्नधत्त स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं
विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते साक्षादेव प्रजापतिर्मृधोत्यपरिमितो
निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापते- (१२)

रास्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं
प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन्
परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य
आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापतेर्भागोऽसी- (१३)

त्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह

क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके प्रजा
उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवेनद्रमयति नास्यामुष्मिल्लोके-
ऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै
प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन् वै प्रजापतिः
पशून्सृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन
तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
नुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूजैषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
यजमान उज्जितिमनूजयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते
वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयत - (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह
इडांयामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृहीयात् तर्हि
ब्रूयादेमा अगमन्नाशिषो दोहकामा इति सस्तुता एव देवता
दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन

त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वा - (१७)

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमानः
सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा
अग्नेर्विमोकस्तेनैवेनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति
सोमस्याहं देवयज्यया सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन्
धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्याह त्वष्टा वै
पशूनां मिथुनानां रूपकृत्तेनैव पशूनां रूपमात्मन् धत्ते देवानां
पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र
भूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन (१९)

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि
वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त
तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नाम गृह्णीयात्
तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनः रायस्पोषः सहस्रिणं
वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनांप्रोत्यास्य प्रजायां
वाजी जायते य एवं वेद॥ (२०)

द्रुशपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्वाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्नोत्यष्टौ च॥—————[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं

प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
 यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति
 तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह
 यजमानेने- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति
 सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं
 प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
 यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं
 प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसं सोदकं यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतद् (२२)

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
 स्व एवाऽऽयतने सूयवसं सोदकं कुरुते सदसि सन्मे भूया
 इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि
 वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो
 मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति
 विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपज्य्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-
 रिमाँल्लोकाननपज्य्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह

गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
भिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशंस्ते
मा छिथ्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत्सुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमेते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे विष्णुक्रमान् क्रमेतु य
इमाँल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमा-
वृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते

अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान्
 भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शांस्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते
 मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते
 पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत
 इत्याह (२८)

यथायजुरेवैतच्छ्रुतं हिमा इत्याह शतं त्वां हेमन्तानिन्धिषीयेति
 वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा
 शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
 तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे
 ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
 प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
 त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजा-
 पतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने
 व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं
 पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः
 पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-

ऽवि॒मा॑ अ॒श्वी य॒ज्ञ इत्य॑व॒ स॒भा॑ रु॒न्धे प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्रो॒त्यास्य॑
प्र॒जाया॑ वा॒जी जा॑यते॥ (३१)

यः स मा॒शिषं॑ गृह॒पत॒ इत्या॑हु यस्य॑ पु॒त्रो व्र॑तमे॒व ख॒लु वै च॑तुर्विंश॒तिश्च॑॥ ————— [६]

दे॒वं स॒वि॒तुः प्र॑सु॒व य॒ज्ञं प्र॑सु॒व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः।
के॒त॒पूः के॒तं नः पु॑नातु वा॒चस्प॑ति॒र्वाच॑म॒द्य स्व॑दाति नः॥ इन्द्र॑स्य
वज्रो॑ऽसि वा॒त्रघ्न॑स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यात्॥ वा॒जस्य॑ नु प्र॑स॒वे मा॒तरं॑
म॒हीम॑दि॒तिं नाम॑ वच॑सा करा॒महे। यस्या॑मि॒दं वि॒श्वं भु॑वनमा॒वि॒वेश॑
तस्या॑ नो दे॒वः स॑वि॒ता ध॑र्म सा॒वि॒षत्॥ अ॒- (३२)

प॒स्वन्त॑र॒मृत॑म॒प्सु भे॑ष॒जम॑पा॒मुत प्र॑श॒स्तिष्व॑श्वा॒ भव॑थ
वा॒जिनः॑॥ वा॒युर्वा॑ त्वा॒ मनु॑र्वा॒ त्वा ग॑न्ध॒र्वाः स॒प्तवि॑ंश॒तिः। ते
अ॒ग्रे अ॒श्वमा॑युञ्ज॒न्ते अ॑स्मिञ्ज॒वमा॑द॒धुः॥ अ॒पा न॑पा॒दाशु॑हेम॒न् य
ऊ॒र्मिः क॒कुब्जान्॑ प्र॒तू॒र्तिर्वा॒जसा॑त॒मस्ते॒नायं॑ वा॒जः से॒त्॥ वि॒ष्णोः
क्र॒मो॑ऽसि वि॒ष्णोः॑ क्रा॒न्तम॑सि वि॒ष्णोर्वि॑क्रा॒न्तम॑स्य॒ङ्को न्य॑ङ्काव॒भितो॑
रथं॑ यौ ध्वा॒न्तं वा॑ता॒ग्रम॑नु॒ सञ्च॑र॒न्तौ दू॑रेहे॒तिरि॒न्द्रिया॑वा॒न्प॒त॒त्री ते
नो॑ऽग्र॒यः प॑प्र॒यः पा॑रयन्तु॥ (३३)

अ॒प्सु न्य॑ङ्को पञ्च॑दश च॥ ————— [७]

दे॒वस्या॑ह॒ः स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वा॒ज॒जिता॑ वा॒जं जे॑षं
दे॒वस्या॑ह॒ः स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वा॒ज॒जिता॑ व॒र्षि॑ष्ठं॒ नाक॑ः
रु॒हेय॑मिन्द्रा॒य वा॑चं॒ वद॑तेन्द्रं॒ वा॒जं जा॑पय॒तेन्द्रो॑ वा॒जम॑जयित्वा॒

अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वाँन्समथ्सु वाजय॥
 अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे
 जयतु वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभीतु (३४)

काष्ठां गच्छतु वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
 ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः॥
 ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः
 सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः। महो ये रत्नं समिधेषु जभ्रिरे शं नो
 भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवताता मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
 वृकं रक्षांसि सनैम्यस्मद्युयवन्न- (३५)

मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां
 बद्धो अपिकक्ष आसनि। क्रतुं दधिका अनु सन्तर्वीत्वत्
 पथामङ्गाऽस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न
 वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः
 सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी
 विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
 वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव
 जिघ्रतु वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं जिगिवांसो
 बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण

समधध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कन्धीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्जियश्चाऽ-
ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवाः अंगन्मामृता
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नव च॥ [९]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमः राजानमोषधीष्वप्सु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदिथ्सन्तं
दापयतु प्रजानन् रयिं (४०)

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः
 सुमना भव। प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो
 यच्छत्वयमा प्र भगुः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी
 ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुं
 सरस्वतीं सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारंभामहे।
 आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यत्रेणाग्रेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥ (४२)

रयिं सवितारं षट्त्रिंशच्च॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्वाक्षरेण प्राणापानावुद-
 जयतां विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
 पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण
 षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्ररीमुदजयन्
 बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतं
 स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
 त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्

वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
चतुर्दशः स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
स्तोममुदजयन्नदितिः षोडशाक्षरेण षोडशः स्तोममुदजयत्
प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशः स्तोममुदजयत्॥ (४४)

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं
गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं
व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः।
दैव्यः कोशः (४५)

समुञ्जितः। तेषां विशिंप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष ते
योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपां रसमुद्वयसं सूर्यरश्मिं समाभृतम्।
अपां रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः।
स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ [१२]

अन्वह॑ मासा॒ अन्वि॒द्वना॒न्यन्वोष॑धीरनु॒ पर्व॑तासः। अन्वि॒न्द्रः॑
 रोद॑सी वाव॒शाने॑ अन्वापो॑ अजिह॒त जाय॑मानम्॥ अनु॑ ते दायि म॒ह
 इन्द्रि॑याय॒ स॒त्रा ते॑ विश्व॒मनु॑ वृत्र॒हत्ये॑। अनु॑ क्षत्र॒मनु॑ सहो॑ यज॒त्रेन्द्र॑
 दे॒वेभि॒रनु॑ ते नृष॒ह्ये॑॥ इन्द्रा॑णीमा॒सु ना॒रिषु॑ सु॒पत्नी॑म॒हम॑श्रवम्। न
 ह्य॑स्या अ॒परं च॒न ज॒रसा॑ (४७)

मर॑ते॒ पतिः॑॥ नाह॑मिन्द्राणि रा॒रण॒ सख्यु॑र्वृषाक॑पेर्ऋते।
 यस्ये॒दम॑प्य॑ ह॒विः प्रि॒यं दे॒वेषु॑ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो
 मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्र॑तुना॒ पर्य॑भूषत्। यस्य॑ शुष्मा॒द्रोद॑सी
 अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒हा स॒ जना॑सु॒ इन्द्रः॑॥ आ ते॑ म॒ह इन्द्रो॑त्यु॒ग्र
 सम॑न्यवो॒ यत्स॒मर॑न्त॒ सेनाः॑। पता॑ति दि॒द्युन्नय॑स्य बाहु॒वोर्मा
 ते (४८)

मनो॑ विष्व॒द्रिय॒ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ म॒र्धोरा॑ भ॒रा द॒द्धि तन्नः॑ प्र
 दा॒शुषे॑ दा॒तवे॑ भूरि॒ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॑स्ते अ॒स्मिन् तं उ॒क्थे
 प्र ब्र॑वाम व॒यमिन्द्र॑ स्तुव॒न्तः॥ आ तू॒ भ॒र मा॒किरे॑तत् परि॒ष्ठाद्वि॒द्वा
 हि त्वा॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नाम्। इन्द्र॑ यत् ते॒ माहि॑नं॒ दत्र॑मस्त्य॒स्मभ्यं॑
 तद्ध॑र्यश्च (४९)

प्र य॑न्धि॥ प्र॒दा॒तारः॑ हवाम॒ह इन्द्र॑मा ह॒विषा॑ व॒यम्। उ॒भा
 हि ह॒स्ता वसु॑ना॒ पृण॑स्वाऽऽप्र य॑च्छ॒ दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्॥ प्र॒दा॒ता
 व॒ज्री वृ॑षभ॒स्तुरा॑षा॒द्दुष्मी॑ राजा॑ वृत्र॒हा सो॑म॒पावा॑। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे
 ब॒र्हिष्या॑ निष॒द्याथा॑ भव॒ यज॑मानाय॒ शं योः॑॥ इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॑ स्ववा॒ः

अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
स्याम। स सुत्रामा स्ववां इन्द्रो अस्मे आराचिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत्स्नं
समथ्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
अधि धन्वसु॥ (५१)

जुरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यश्चः
 शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णातृषं
 दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते
 हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं
 चरुं निर्वपति वरो दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
 दक्षिणाऽग्नीषोमीय- (१)

मेकादशकपालं हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वही
 दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादश-
 कपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो दक्षिणा सौम्यं श्यामाकं
 चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ
 दक्षिणा॥ (२)

अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादश-
 कपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं
 वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम्॥ (३)

आग्नेयमष्टादश॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां

का॒यमे॑क॒कपालं॑ प्रघा॒स्यान् ह॒वामहे॑ म॒रुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः क॒र॒म्भेण॑
 स॒जोष॑सः॥ मो षू णं इन्द्र पृ॒थ्सु दे॒वास्तु॑ स्म ते शु॒ष्मिन्न॑व॒या।
 म॒ही ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॑ वन्द॑ते गीः॥ यद्
 ग्रामे॒ यदर॑ण्ये॒ यत्स॒भायां॑ यदिन्द्रि॒ये। यच्छू॒द्रे यद॑र्य ए॒नश्च॑कृ॒मा
 व॒यम्। यदे॒कस्या॑धि॒ धर्म॑णि॒ तस्या॑व॒यज॑नमसि॒ स्वाहा॑॥ अ॒क्रन्
 कर्म॑ कर्म॒कृतः॑ स॒ह वा॒चा म॑यो॒भुवा॑॥ दे॒वेभ्यः॑ कर्म॑ कृ॒त्वाऽस्तं॑ प्रेतं
 सु॒दानवः॑॥ (४)

व॒यं यद् वि॑श्र॒तिश्च॑॥ [३]

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सा॒क॒
 सूर्ये॑णोद्य॒ता म॒रुद्भ्यः॑ सा॒न्तप॑नेभ्यो॑ म॒ध्यन्दि॑ने च॒रुं म॒रुद्भ्यो॑
 गृ॒हमे॒धिभ्यः॑ सर्वा॑सां दु॒ग्धे सा॒यं च॒रुं पूर्णा॑ द॒र्वि परा॑ प॒त॒ सु॒पूर्णा॑
 पुन॑राप॒त। व॒स्त्रेव॑ वि क्री॒णाव॑हा॒ इष॑मूर्ज॑ श॒तक्र॑तो॥ दे॒हि मे॒
 ददा॑मि ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे। नि॒हार॑मि॒न्नि मे॑ ह॒रा नि॒हार॑ (५)

नि ह॑रामि ते॥ म॒रुद्भ्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ पुरो॒डाश॑ स॒प्तक॑पालं
 निर्व॑पति सा॒क॒ सूर्ये॑णोद्य॒ताग्ने॒यम॑ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुं
 सा॒वि॒त्रं द्वा॑दश॒कपाल॑ सार॒स्वतं॑ च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुमै॑न्द्रा॒ग्नमे॑का॒दश॑
 क॒पालमै॑न्द्रं च॒रुं वै॑श्व॒कर्म॑णमे॒कक॑पालम्॥ (६)

ह॒रा नि॒हार॑ त्रि॒श॒च॑॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
 बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
 मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च
 त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्
 मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशाः अनु॥ योजा
 न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षन्नमीमदन्त ह्यवं प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
 विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
 ऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
 पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा पितृन्त्सुविदत्राः
 अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन
 स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
 अग्निर्मा तस्मादेनंसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
 करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिः चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वसाऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजं (१०)

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्या अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः
पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष
ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजंवतोऽतीह्यवंततधन्वा
पिनांकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदो-
ऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यो (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढं रक्षः सन्दग्धं रक्ष इदमहं

रक्षोऽभि सं द॑हाम्य॒ग्रये॑ रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ य॒माय॑ सवि॒त्रे वरु॑णाय
 बृह॒स्पत॑ये दु॒वंस्व॑ते रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ प्र॒ष्टिवा॒ही रथो॑ दक्षि॒णा दे॒वस्य॑
 त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां पृ॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यां रक्ष॑सो व॒धं
 जु॒होमि॑ ह॒त रक्षो॑ऽव॒धिष्म॒ रक्षो॑ यद्वस्ते॒ तदक्षि॑णा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्च॑त्वारि॒शच्च॑॥ [७]

धा॒त्रे पु॑रो॒डाशं॑ द्वा॒दश॑क॒पालं॑ निर्व॒पत्य॑नु॒मत्यै॑ च॒रु र॒कायै॑
 च॒रु सि॑नीवा॒ल्यै च॒रु कु॒ह्वै च॒रु मि॑थुनौ गावौ दक्षि॒णा-
 ऽऽग्नावै॑ष्णव॒मेका॑दशक॒पालं॑ निर्व॒पत्यै॑न्द्रावै॒ष्णव॒मेका॑दशक॒पालं॑
 वैष्ण॑वं त्रि॒कपा॒लं वा॑म॒नो व॒ही दक्षि॑णाऽग्नी॒षोमी॑य॒मेका॑दशक॒पालं॑
 निर्व॑पतीन्द्रा॒सोमी॑य॒मेका॑दशक॒पालं॑ सौ॒म्यं च॒रु ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा
 सोमा॑पौ॒ष्णं च॒रु निर्व॑पत्यैन्द्रा॒पौष्णं॑ च॒रु पौ॒ष्णं च॒रु श्या॒मो
 दक्षि॑णा वैश्वान॒रं द्वा॒दश॑क॒पालं॑ निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं दक्षि॒णा वा॒रुणं॑
 य॒वम॑यं च॒रुम॑श्चो दक्षि॒णा॥ (१४)

नि॒रष्टौ च॑॥ [८]

बा॒रुह॒स्पत्यं॑ च॒रु निर्व॑पति ब्र॒ह्मणो॑ गृ॒हे शि॑तिपृ॒ष्ठो
 दक्षि॑णै॒न्द्रमेका॑दशक॒पालं॑ राज॒न्यस्य॑ गृ॒ह ऋ॒षभो॑ दक्षि॒णा-
 ऽऽदि॒त्यं च॒रु म॒हिष्यै॑ गृ॒हे धे॒नुर्दक्षि॑णा नैर्ऋ॒तं च॒रु प॑रि॒वृत्त॑यै
 गृ॒हे कृ॒ष्णानां॑ व्री॒हीणां॑ न॒खनि॑र्भि॒न्नं कृ॒ष्णा कू॒टा दक्षि॑णा-

ऽऽग्नेयमष्टाकपालं सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं
दशकपालं सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतं सूतकपालं
ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालं सङ्ग्रहीतुर्गृहे
संवात्यो दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं
गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायां होमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वेध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्य आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्ये मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बरुहिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा ॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च ॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽम्बानां

चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणमनमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्नेच्छुचैर्मित्रस्य व्रत्या
अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्वि
मित्र एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनुड विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितः
स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ
मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्करीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः स्था-
ऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिंश्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥ राष्ट्रदाः
स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुष्मै दत्त॥ (२०)

अत्येकादश च॥ _____ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय
दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा
वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय
चितांनाः॥ सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो
वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपा९ शिशुर- (२१)

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्यावित्रो
अग्निर्गृहपतिरावित्र इन्द्रो वृद्धश्रवा आवित्रः पूषा विश्ववेदा
आवित्रो मित्रावरुणावृतावृधावावित्रे द्यावापृथिवी धृतव्रते आवित्रा
देव्यदितिर्विश्वरूप्यावित्रोऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्वस्मिन्
राष्ट्रे महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो
भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणाना९ राजेन्द्रस्य (२२)

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात मा
प्रत्यञ्च पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्च मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा
नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसां विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्या-
ऽऽरोहतं वरुण मित्रं गर्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि९शच्च॥ _____ [१२]

स॒मिध॒मा ति॑ष्ठ गाय॒त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रि॒वृ॒थ्स्तोमो॑
 रथन्त॒रꣳ सा॒माग्नि॑र्दे॒वता॒ ब्रह्म॑ द्रवि॑णमु॒ग्रामा ति॑ष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
 छन्द॑सामवतु पञ्चद॒शः स्तोमो॑ बृह॒थ्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ क्ष॒त्रं द्रवि॑णं
 वि॒राज॒मा ति॑ष्ठ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु सप्तद॒शः स्तोमो॑ वैरू॒पꣳ
 सा॒मं म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्ववि॑णमु॒दीची॒मा ति॑ष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॒ (२४)

छन्द॑सामवत्वेकवि॒ꣳशः स्तोमो॑ वैरा॒जꣳ सा॒मं मि॒त्रावरु॑णौ
 दे॒वता॒ बलं॑ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा ति॑ष्ठ प॒ङ्क्ति॒स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
 त्रि॒णव॒त्रय॒स्त्रिꣳशौ स्तोमो॑ शा॒क्रर॑रै॒वते॒ सा॒मं नी॒ बृह॑स्पति॒र्दे॒वता॒
 वर्चो॑ द्रवि॑णमी॒दृङ् चान्या॑दृङ् चै॒तादृङ् च॑ प्रति॒दृङ् च॑ मितश्च
 स॒मि॒तश्च॒ स॒भ॒राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च
 ज्योति॑ष्माꣳश्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चा॒- (२५)

त्यꣳहाः। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
 सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
 घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लोका॑य॒ स्वाहाꣳशा॑य॒ स्वाहा॑ भगा॑य॒ स्वाहा॑
 क्षे॒त्रस्य॑ पत॑ये॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहाꣳन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे
 स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहाꣳद्भ्यः॑
 स्वाहो॑षधीभ्यः॒ स्वाहा॑ वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहा॑ चरा॒चरे॑भ्यः॒ स्वाहा॑
 परि॑प्लवेभ्यः॒ स्वाहा॑ सरी॒सृपे॑भ्यः॒ स्वाहा॑॥ (२६)

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
 पाहि दिद्योन्मा पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
 राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः सुवन्तां ते ते प्राणः
 सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रः सुवन्ताः सोमस्य त्वा
 द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
 मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समाववृत्रन्नधरा-
 गुदीचीरहिं बुध्नियमनु सञ्चरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे
 नावञ्चरन्ति स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै
 हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
 परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम
 पतयो रयीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तेकांश च॥ _____ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वेध्यान्मित्रावरुण-
 योस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
 विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमाप्तं मनः
 समहमिन्द्रियेण वीर्येण पशूनां मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो
 मात्रे पृथिव्यै माऽहं मात्रं पृथिवीं हिंसिषं मा (२९)

मां मा॒ता पृ॒थि॒वी हि॑सी॒दिय॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्ग॒स्यू॒र्ज
मे धेहि॑ यु॒ङ्क्षुः॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धे॒ह्य॒ग्रये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑
सोमा॑य॒ वन॑स्पतये॒ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ म॒रुता॑मोज॑से
स्वाहा॑ ह॒ः सः शु॒चिष॑द्वसु॒रन्तरि॑क्षसद्धोता॒ वेदि॑षदति॒थिर्दु॑रोण॒सत्।
नृष॑द्वर॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॒जा गो॒जा ऋ॒तजा॑ अ॒द्रिजा॑ ऋ॒तं
बृ॒हत्॥ (३०)

हि॑सि॒पुं म॑र्त॒जास्त्री॑णि च॥ [१५]

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसि॒ सम॒हं वि॒श्वैर्दे॒वैः क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॑रसि॒
क्ष॒त्रस्य॑ योनि॑रसि॒ स्यो॒नामा सी॑द सु॒षदा॑मा सी॑द मा त्वा
हि॑सी॒न्मा मां हि॑सी॒न्निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑र्ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ सवि॒ता-
ऽसि॑ स॒त्यस॑वो ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसीन्द्रो॑ऽसि॒
स॒त्यौजा॑ (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेवो॑
ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेन्द्र॑स्य॒
वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्तेन॒ मे र॒ध्य दि॒शोऽभ्य॑य॑ राजा॑ऽभू॒त्सु॒श्लोकाँ॑(४)
सुम॑ङ्ग॒लाँ(४) स॒त्यरा॑जा(३)न्। अ॒पां न॒ष्ट्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒ष्ट्रे
स्वाहा॑ऽग्रये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑॥ (३२)

स॒त्यौजाँश्च॑त्वारि॒श॒च॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
 वथ्सतुरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं
 चरुं ५ श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं ५ शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेका-
 दशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा
 सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं ५ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं
 त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥ [१७]

सृद्यो दीक्षयन्ति सृद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र
 यच्छति दशभिर्वथ्सतुरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
 ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशं ५ स्तोत्रं भवति प्राकाशावध्वर्यवे
 ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मं ५ होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश
 पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुं ५ सिने वासंसी
 नेष्टापोतृभ्यां ५ स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानङ्गाहमग्नीधे भार्गवो
 होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामं ५
 सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारिं च॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-
 कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठौही दक्षिणा
 मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं ५ शितिपृष्ठो

दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं
 पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
 सत्यवाचे चरुः सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
 तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्नेयः सप्तचत्वारिंशत्॥ [१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सवित्रं द्वादश-
 कपालं बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
 दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
 मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
 दक्षिणा॥ (३६)

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥ [२०]

स्वाद्धीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 सः सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातुं ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता।
 वारेण शश्वता तना॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्खसोमो अतिद्रुतः।
 इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूयं इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥
 आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं

निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं२ सोमप्रतीकाः
पितरस्तृष्णुतु वडंबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र णो देवी
सरस्वती वाजैर्भिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो
बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुंजुषाणा
घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषै॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हद्दुमद्विभाति
ऋतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवंस- (३९)

-तप्रजातु तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि सिसृतं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे

वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधंसम्॥ मक्षू देववतो
रथः (४०)

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र
प्र योषत्र योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शवसा रथः पपुंरिं च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥ [२२]

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒य॒व्य॑ꣳ श्वे॒तमा॑ल॒भेत् भू॒ति॑का॒मो वा॒युर्वै॑ क्षे॒पि॑ष्ठा दे॒वता॑
 वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वैनं॑ भू॒तिं ग॑मयति
 भव॑त्ये॒वाति॑क्षि॒प्रा दे॒वते॑त्याहुः सैन॑मीश्व॒रा प्र॑दह॒ इत्ये॒तमे॒व
 सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत् नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्धृत ए॒व
 भू॒तिमु॑पैत्यप्र॑दाहाय॒ भव॑त्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत् ग्रा॒म॒का॒मो वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा
 न॑स्यो॒ता नै॒नीय॑ते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति
 स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नि॒यच्छ॑ति ग्रा॒म्यै॒व भ॑वति नि॒युत्वंते॑
 भव॑ति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत्
 प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑
 प्र॒जाया॑ (२)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
 नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒नाभ्यां॑
 प्र॒जां प्र॒ज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत्
 ज्यो॒गा॒मया॑वी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा
 ए॒तस्मा॑दप॑क्रामतो॒ यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्यत्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वानां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायैते ऊर्जं पुष्टिं
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै
पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूषो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजाया आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्त्रयोदश

चा॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्ता
वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सौ-

ऽब्रवीद्वरं वृणीष्वथ मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत स
 कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं
 कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
 कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धौ
 सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविद्धत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
 यत्प्रथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी
 यत्तृतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविऽर्वशा (८)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयः समभूत्कस्मां
 इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
 ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
 अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पशुभिः प्र
 प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलंभेताऽऽदित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति
 त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न
 व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मां एता मल्हा आलं-
 भन्ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां
 ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मां एता मल्हा
 आलंभे- (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहितामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्या-
मेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्तां प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालभेत
ग्रीष्मे मध्यन्दिने संहितामैन्द्रीं शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां
त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्तां प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने
शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वाचं रुन्धे संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेषीमालभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यं
बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमं रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत्
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालभेताऽऽग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो
दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत
सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाग्नेयो भवति

तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायः स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभ्यतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशैतामर्वि वशामादित्येभ्यः कामाय मलुहा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः श्वेतो

भवति त्रिचत्वारिंशच्च॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलभेत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति विषम
आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति तं सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते
पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति

यदृषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्निसुक्थो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं राज्यं
नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं
प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभि-
मातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणं ललामं
प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव
वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति
स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो
भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

असावा॑दित्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति-
 मैच्छ॑न्तस्मा॒ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मिन्नुच॑मदधुर्यो
 ब्र॒ह्मव॑र्चसका॒मः स्यात्त॑स्मा॒ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादित्यः
 स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॑र्चसं द॑धाति
 ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति॒ वस॑न्ता॒ प्रा॒तर्ग्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑ ग्री॒ष्मे
 म॒ध्यन्दि॑ने (२१)

त्री॒ज्छि॑तिपृ॒ष्ठाञ्छ॑रद्य॒परा॑ह्णे त्री॒ज्छि॑तिवा॒रात्री॑णि वा
 आ॑दित्यस्य॒ तेजा॑सि॒ वस॑न्ता॒ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॒ह्णे
 याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि॒ तान्ये॒वावे॑रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒ आल॑भ्यन्ते-
 ऽभि॑पूर्वमे॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधाति॒ संव॑त्सरं॒ पर्या॑ल॒भ्यन्ते॑ संव॑त्सरो
 वै ब्र॒ह्मव॑र्चसस्य॑ प्रदा॒ता संव॑त्सर॒ एवा॑स्मै॒ ब्रह्मव॑र्चसं प्रय॑च्छति
 ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति॒ संव॑त्सरस्य॑ प॒रस्ता॑त्प्राजाप॒त्यं क॑द्रु- (२२)

मा॒ल॑भेत॒ प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒ यदि॑
 बि॒भी॒याद्दु॑श्च॒र्मा भ॑विष्यामीति॒ सोमा॑पौष्णः॑ श्या॒ममा॑ल॒भेत॑ सौ॒म्यो
 वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौष्णाः प॒शवः॑ स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या प॒शुभि॑स्त्वचं
 करो॑ति॒ न दु॑श्च॒र्मा भ॑वति॒ दे॒वाश्च॑ वै य॒मश्चा॑स्मिँल्लो॒केऽस्पर्ध॑न्त॒ स
 य॒मो दे॒वाना॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मयुवत॒ तद्य॑मस्य॑ (२३)

यम॑त्वं ते दे॒वा अ॑मन्यन्त॒ य॒मो वा इ॒दम॑भूद्यद्वयः॑ स्म इति॒ ते
 प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑न्त्स ए॒तौ प्र॒जाप॑तिरा॒त्मन॑ उ॒क्षव॑शौ निर॑मिमीत॒

ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
 ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
 यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृद्धं भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

उचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पा-
 प्मन् इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदह-
 दैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
 कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्गृहि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगंपरुद्धः समृद्धौ
 वायव्यं (२७)

व॒त्स॒मा ल॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयोर्व॑त्स इ॒मे वा ए॒तस्मै
लो॒का अप॑शुष्का॒ विड॑प॒शुष्काऽथै॑ष ज्यो॒गप॑रु॒द्धो वा॒युमे॒व स्वेन॑
भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माँल्लो॒कान् वि॑शं प्र॒दाप॑यति॒
प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः स्तु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (२८)

म॒ध्यन्दि॑ने क॒र्द्रं य॒मस्य॑ स्पर्ध॑मानो वैष्णा॒वरु॑णीन्तमिन्द्रा॑ऽस्य स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒सृतो॑ वा॒यव्यं॑

द्विच॑त्वारि॒ंशच्च॑ ॥

[४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बि॒लम॑पौर्णो॒त्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरा॑सी॒त्तं पृ॑ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्ग॒ह्योद॑क्खि॒दत्तं॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॒न्नतो॑ऽभव॒द्यः
प॒शुका॑मः स्या॒त्स ए॒तमै॒न्द्रमु॑न्न॒तमा॑ल॒भेते॒न्द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒
धाव॑ति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति प॒शुमा॑ने॒व भ॑वत्यु॒न्नतो॑ (२९)

भ॑वति सा॒हस्री॑ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॒व
प॒शून्वरु॑न्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नुया॒दथ॑ वैष्णा॒वं वा॑म॒नमा॑
ल॒भेतै॒तस्मि॒न्वै तथ्स॒हस्र॑म॒द्ध्यति॑ष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒ष वा॑म॒नः समी॑षितः
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॑जा॒तेभ्यः॑ प्र॒तिष्ठां॑ द॒धाति॑ कोऽ॒र्हति॑ स॒हस्रं॑
प॒शून्प्रा॑प्तुमि॒त्या॒हर॑होरा॒त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒म्पाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवो॑ (३०)

वा अ॒होरा॑त्राणि प॒शूने॒व प्र॑जा॒तान्प्र॑तिष्ठां ग॒मय॑त्योष॒धीभ्यो॑
वे॒हत॑मा॒ल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॒जायै॑ परि॒बाध॑न्ते
योऽलं॑ प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजां॑ न वि॒न्दत॑ ओष॑धयः खलु॒ वा ए॒तस्यै॑
सू॒तुम॑पि॒ घ्नन्ति॑ या वे॒हद्भव॑त्योष॒धीरे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒

ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजंनयन्ति विन्दते" (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असंतः
सददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासंतः सददतीत्यैन्द्रीः
सूतवशांमालंभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालंभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालंभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनः सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवेतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवेत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालंभेताभि-
चरन्ब्राह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो

वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बरुहिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येक्यस्त्रीणि च॥ _____ [५]

बारुहस्पत्यं शितिपृष्ठमालभेत् ग्रामकामो यः कामयेत् पृष्ठं
समानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनं पृष्ठं समानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
बारुहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ पौष्णं श्याममालभेतान्नकामो-
ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
रूपं समृद्धौ मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो
मारुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं
समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रिया-
व्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपं समृद्धौ सावित्र-
मुपद्धस्तमालभेत् सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा
अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं

प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः ह्यत्र९ समृद्धौ
वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति
बहुदेवत्यो^(१) ह्येष समृद्धौ प्राजापत्यं तूपरमालभेत
यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु
वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति
प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि

त्रीणि च॥ _____ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः पराऽपतत्तं
बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं
मित्रावरुणावुपांगृह्णीता९ सा द्विरूपा वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं
विश्वे देवा उपांगृह्णन्त्सा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं
परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्धारहस्पत्या९
शितिपृष्ठमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति छन्दसां

वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ (४२)

वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑रुन्धे
मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपा॑माल॒भेत॑ वृ॒ष्टि॒कामो॑ मै॒त्रं वा अ॒ह॒र्वारु॑णी
रा॒त्रि॒रहो॑रा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै पु॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णावे॒व
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ पु॒र्जन्यं॑
व॒र्षय॑त॒श्छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
वृ॒ष्टि॒श्छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ (४३)

रसं॑ वृ॒ष्टि॒मव॑रुन्धे मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपा॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑मो
मै॒त्रं वा अ॒ह॒र्वारु॑णी रा॒त्रि॒रहो॑रा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते
मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒ज॒नय॑त॒श्छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
प्र॒जा छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ प्र॒जाम॑व॒ (४४)

रुन्धे॑ वै॒श्वदे॑वीं ब॒हुरू॑पा॒माल॑भे॒तान्न॑कामो वै॒श्वदे॑वं वा अ॒न्नं
वि॒श्वाने॑व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नं
प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑
इ॒व खलु॑ वा अ॒न्नं छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रस॑म॒न्नम॑व॒रुन्धे॑ वै॒श्वदे॑वीं
ब॒हुरू॑पा॒माल॑भे॒त ग्रा॑म॒कामो॑ वै॒श्वदे॒वा वै (४५)

सं॒जा॒ता वि॒श्वाने॑व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑
स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्यै॑व भ॑वति॒ छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा

रसं इव खलु वै संजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं सजातानवरुन्धे
 बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं (४६)

दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा
 वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
 रौद्रीं रोहिणीमालभेताभिचरन्नुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री
 ह्येषा देवतया समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
 भिनत्येवैनम् ॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकाग्रविंशतिश्च ॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
 एतां सौरीं श्वेतां वशामालभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
 ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां सौरीं श्वेतां वशामालभेतामुमे-
 वाऽऽदित्यं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं
 दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा

स्तृणुते बभ्रुकुर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
शृणा- (४९)

त्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं
यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो
ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां
मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष
पुमान्त्सन्वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रं श्वेतमालभेत
सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं
रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

वरुण॑ सुषुवा॒णम॒न्नाद्य॒न्नोपा॑नम॒त्स ए॒तां वा॑रु॒णीं
 कृ॒ष्णां व॒शाम॑पश्य॒त्ताऽ॒ स्वायै॑ दे॒वता॑या आ॒लभ॑त॒ ततो॑ वै
 तम॒न्नाद्य॒मुपा॑नम॒द्यम॑ल॒मन्ना॑द्याय॒ सन्त॑म॒न्नाद्य॒न्नोपा॑नमे॒त्स ए॒तां
 वा॑रु॒णीं कृ॒ष्णां व॒शामा॑ल॒भेत॑ वरु॒णमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒
 स ए॒वास्मा॒ अन्नं॑ प्रयच्छत्यन्ना॒द (५३)

ए॒व भ॑वति कृ॒ष्णा भ॑वति वा॒रुणी॑ ह्येषा दे॒वता॑या स॒मृद्धौ
 मै॒त्रऽ॒ श्वेत॑माल॒भेत॑ वा॒रुणं॑ कृ॒ष्णम॒पां चौष॑धीनां च स॒न्धाव॑न्न॒कामो॑
 मै॒त्रीर्वा ओष॑धयो वा॒रुणी॑रापो॒ऽपां च॑ खलु वा ओष॑धीनां
 च र॒समु॑प॒जीवा॑मो मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒
 तावे॒वास्मा॒ अन्नं॑ प्रयच्छतो॒ऽन्ना॒द ए॒व भ॑व- (५४)

त्य॒पां चौष॑धीनां च स॒न्धावा॑ल॒भत॑ उ॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ वि॒शाखो॑
 यू॒पो भ॑वति॒ द्वे ह्ये॑ते दे॒वते॑ स॒मृद्धौ॑ मै॒त्रऽ॒ श्वेत॑मा ल॒भेत॑ वा॒रुणं॑
 कृ॒ष्णं ज्यो॑गा॒मया॑वी यन्मै॒त्रो भ॑वति मि॒त्रेणै॒वास्मै॑ वरु॒णः श॑मयति॒
 यद्वा॑रु॒णः सा॒क्षादे॒वेन॑ वरु॒णपा॑शान्मु॒ञ्चत्यु॑त यदी॒तासु॑र्भवति जी॒वत्ये॒व
 दे॒वा वै पु॒ष्टिं ना॒विन्द॑- (५५)

न्तां मि॒थुने॑ऽपश्य॒न्तस्यां॑ न स॒मरा॑धय॒न्ताव॑श्चिना॒-
 व॒ब्रूता॑मा॒वयो॑र्वा ए॒षा मै॒तस्यां॑ वदद्ध॒मिति॑ साऽश्चि॒नोरे॒वाभ॑वद्यः
 पु॒ष्टि॒कामः॑ स्या॒त्स ए॒तामा॑श्चि॒नीं य॒मीं व॒शामा॑ल॒भेता॑श्चि॒नावे॒व
 स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्पु॒ष्टिं ध॑त्तः पु॒ष्यति॑ प्र॒जया॑
 प॒शुभिः॑॥ (५६)

अन्नादौऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्मश्नचत्वारिंशच्च॥ [९]

आश्विनं धूम्रललाममालंभेत् यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ
वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य
देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनं सोमपीथो नमति
यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामौ (५७)

भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यं गोमृगमा-
लंभेत् यमजघ्निवांसमभिश् संयुरपूता वा एतं वागृच्छति
यमजघ्निवांसमभिश् संन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्वोमृगो
नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजघ्निवांसमभिश् संन्ति वायुर्वै देवानां
पवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवै- (५८)

न पवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः
पाप्मानं प्रविशति यस्याश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं
बहुरूपमालंभेतामुमेवाऽऽदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्यप
तमः पाप्मानं हते॥ (५९)

ललामः स एव षट्त्वारिंशच्च॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
भरेष्विन्द्रं सुहवः हवामहेऽहोमुचः सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं

मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसुरहा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिंशातु। सन्नो
देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो
वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्वी
रुद्राः समजानताभिः। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे देवाः
समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने।
अरहन्तश्चिद्यमिन्धते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे
सः हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसः (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या
वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः
सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवन्ति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।

दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानुश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमिर्धारयन्त्री९ रुत
 द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
 तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रिया९ अव आदित्यान्
 याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
 न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन
 सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं
 यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय।
 त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽऽशास्ते
 यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह बोद्ध्युरुश९स मा न आयुः
 प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकात्रपञ्चाशच्च॥ [११]

[वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं वषट्कारोऽसौ
 सौरी वरुणमाश्विनमिन्द्रो वो नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेयीं कृष्णग्रीवीमसावादित्यो वा अहोरात्राणि वषट्कारः
 प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपांगूहताः
 सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति
 स एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः
 प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपंगूहतो योऽलं प्रजायै
 सन्प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम
 इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो
 विन्दते प्रजामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा
 सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं
 वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा
 एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादश-
 कपालं निर्- (२)

वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
 जयति तः सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते यः सङ्ग्रामं
 जयत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन

भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धतेऽपु वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं
क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनता-
मेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं
वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा
वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इन्द्रियं
वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै
क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्ठा-
न्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥ (५)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च॥—[१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमास-
याजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्पथो वा एषो-
ऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं
वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनमपथात्पन्थामपि नयत्यनुद्वान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्रये
व्रतपतये (६)

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव

चरेदग्निमेव व्रतपतिः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
 व्रतमालम्भयति॒ व्रत्यो॑ भवत्य॒ग्नये॑ रक्षोघ्ने॒ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेद्य॑ रक्षा॑सि सचैर॒ग्नमेव॑ रक्षो॒हणः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑
 धावति॒ स ए॒वास्माद्रक्षाः॑ स्यप॑हन्ति॒ निशितायां॑ निर्वपे- (७)

निशिताया॑ हि रक्षा॑सि प्रेरते॑ सम्प्रेर्णान्ये॒वैनानि॑ हन्ति
 परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सामन॑न्ववचाराय॒ रक्षोघ्नी॑ या॒ज्यानुवा॒क्ये
 भवतो॒ रक्ष॑साः॒ स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रवते॑ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेदभि॒चर॑न्नेषा वा अ॒स्य घो॒रा त॒नूर्यद्रु॑द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति
 ताज॑गार्तिमाच्छत्य॒ग्नये॑ सुरभि॒मते॑ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य
 गावो॑ वा पुरु॒षा - (८)

वा प्र॒मीये॑रन् यो वा॑ बिभी॒यादेषा॑ वा अ॒स्य भेष॑ज्या
 त॒नूर्यथ्सु॑रभि॒मती॒ तयै॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑ति सुरभि॒मते॑ भवति
 पूती॑गन्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपे॒त्सङ्ग्रामे॑ सं य॑त्ते भाग॒धेये॒नैवैनं॑ शमयित्वा परा॑नभि
 निर्दि॑शति॒ यमव॑रेषां वि॒द्ध्यन्ति॒ जीव॑न्ति॒ स यं परे॑षां प्र स मी॑यते
 जय॑न्ति॒ तं स॑ङ्ग्राम- (९)

म॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते
 पुरु॑षाहुति॒र्हस्य॑ प्रि॒यत॑माऽ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते पुरोडाशम॑ष्टाकपालं

निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नैषां पुरोऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि
 वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नास्यापरं
 गृहान्दहति॥ (१०)

व्रतपतये निशितायात्रिर्वपत्पुरुषाः सङ्गमन्न चत्वारि च॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो
 नोपनमेदग्निमेव कामं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
 कामेन समर्द्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेत सर्वमायुरिरियमित्यग्निमेवाऽऽयुष्मन्तं स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवास्मि- (१२)

त्रायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसं स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं

निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मृष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमृष्टात्रिंशच्च॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
 वान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाश-
 मृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय
 पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
 यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय

आयुरे॒वास्मिन्तेन॑ दधात्यु॒त यदी॒तासु॑र्भवति जीव॑त्ये॒वैतामे॒व
निर्व॑पेच्चक्षु॑ष्कामो॒ यद॒ग्नये॒ पव॑मानाय निर्व॑पति प्रा॒णमे॒वास्मिन्तेन॑
दधाति॒ यद॒ग्नये॒ पाव॑काय वाच॑मे॒वास्मिन्तेन॑ दधाति॒ यद॒ग्नये॒ शुच॑ये
चक्षु॑रे॒वास्मिन्तेन॑ दधा- (१७)

त्यु॒त यद्य॒न्धो भ॑वति॒ प्रैव॑ पश्यत्य॒ग्नये॑ पु॒त्रव॑ते पु॒रोडाश॑म॒ष्टा-
क॑पालं निर्व॑पेदिन्द्रा॒य पु॒त्रिणे॑ पु॒रोडाश॑मेकादशकपालं प्र॒जाका॑मो-
ऽग्नि॑रे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॑ प्रय॑च्छत्य॒ग्नये॒ रस॑वते-
ऽज॑क्षीरे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ रस॑वान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व रस॑वन्त॒ऽ
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॑ रस॑वन्तं करोति॒ (१८)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यज॑क्षीरे भ॑वत्याग्नेयी वा ए॒षा यद॒जा सा॒क्षादे॒व
रस॑मवरु॒न्धेऽग्नये॒ वसु॑मते पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒
वसु॑मान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व वसु॑मन्त॒ऽ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स
ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तं करोति॒ वसु॑माने॒व भ॑वत्य॒ग्नये॑ वाज॒सृते॑ पु॒रोडाश॑-
म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेत्सङ्ग्रामे सं य॑त्ते वाजं॒ (१९)

वा ए॒ष सि॑सीर॒षति॒ यः स॑ङ्ग्रामं जिगी॑षत्य॒ग्निः खलु॑
वै दे॒वानां॑ वाज॒सृद॒ग्निमे॒व वाज॒सृत॒ऽ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॒ धाव॑ति॒ वाज॒ः हन्ति॑ वृ॒त्रं ज॑यति॒ त॑ स॑ङ्ग्राममथो
अ॒ग्निरि॑व॒ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्न॒िवते॑ पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेद्यस्या॒ग्नाव॒ग्निम॒भ्युद्ध॑रेयु॒र्निर्दिष्ट॑भागो वा ए॒तयो॑र॒न्यो-

ऽनिर्दिष्टभागेऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोऽयं दग्धयेऽग्निवते निर्वपति
भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्धायेदपरं
आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्वागधेयमभि पूर्वं
उद्ध्रियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्विंशेति तान्येवावक्षणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं
जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्ने ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं
तदेवावरुन्धे॥ (२२)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्ने शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य षट्॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णे
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो
वा अग्निरवैश्वानरः संवत्सरेणैवैनं स्वदयत्यप पापं वर्णं हते
वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं
दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव

निर्वपेत्प्रजाकामः संवत्सरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवेन
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्ण्णां पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्येवैनं (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवेन ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात
एतामिष्टिं निर्वपति पूत - (२५)

एव तैजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्श-
पूर्णमासाविज्येत वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा
पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव

प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षत्राग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृ- (२७)

गेव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरः खलु वा अग्रेयोनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं
भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्चयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मै सजाताः श्र्यावयति मारुतो भवति (२८)

मारुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव-
रुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
करोति॥ (२९)

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिं रस्या-
मेव पूर्वं प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गृत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तं
सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जुग्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः
संवत्सरमेवाऽऽत्वा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं
वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव

प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपेत्सन्निमेष्यन्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै
 संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव सन्निमभि प्रच्यवते
 दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं (३३)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं
 पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै
 प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदुभयाद्यो वै संवत्सरं पट्टिशञ्च॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव
 भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव
 इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
 इन्द्रमेव घर्मवन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायार्कवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं

निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तः॑ स्वेन भागधेये-
(३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावन्त इन्द्रा-
यार्कवन्ते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवन्ते निर्वपति शिर एवास्य
तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त आत्मानमेवास्य तेन करोति
यदिन्द्रायार्कवन्ते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राया- (३७)

१होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः
स्यात्पाप्मा वा अ१ह इन्द्रमेवा१होमुचः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं पाप्मनोऽ१हसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन्नाष्ट्राणि वाऽभिसमियुरिन्द्रमेव
वैमृधः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

ऽपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो
वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायत् इन्द्रायार्काश्वमेधवन्ते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमैदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये
तनू यदार्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तः॑ स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो
नमति॥ (३९)

इन्द्रियावन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सौऽर्कवन्तुः स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधौऽस्मै सप्त

च॥

[७]

इन्द्रा॒यान्वृ॒जवे॑ पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं॒ निर्वपे॒द्भाम॑काम
इन्द्र॑मे॒वान्वृ॒जुः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑
सजा॒ताननु॑कान्करोति॒ ग्राम्ये॑व भवतीन्द्रा॒ण्यै चरुं॑ निर्वपे॒द्यस्य॑
सेनाऽस॑र॒शिते॒व स्यादिन्द्रा॒णी वै सेना॑यै देवतेन्द्रा॒णीमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवास्य॑ सेना॒र स॑र॒श्यति॑ बल्व॑जानपी- (४०)

द्धे सन्न॑ह्येद्वौर्यत्राधिष्कन्ना॒ न्यमे॑हत्ततो॒ बल्व॑जा उद॑तिष्ठन्गवा॒-
मेवैन॑ न्या॒यम॑पिनीय॒ गा वैद॑यतीन्द्रा॒य मन्यु॑मते॒ मन॑स्वते
पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं॒ निर्वपे॒त्सङ्ग्रामे॑ सं यत्त॑ इन्द्रि॒येण॑ वै
मन्यु॑ना॒ मन॑सा सङ्ग्रामं॒ जय॑तीन्द्रमे॒व मन्यु॑मन्तं॒ मन॑स्वन्तुः॑ स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मिन्निन्द्रि॒यं मन्युं॑ मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒
त॑र (४१)

सङ्ग्राम॑मे॒तामे॒व निर्वपे॒द्यो ह॒तम॑नाः स्व॒यं पाप॑ इव
स्यादे॒तानि॒ हि वा ए॒तस्मा॒दप॑क्रान्ता॒न्यथै॒ष ह॒तम॑नाः स्व॒यं पाप॑
इन्द्र॑मे॒व मन्यु॑मन्तं॒ मन॑स्वन्तुः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मिन्निन्द्रि॒यं मन्युं॑ मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्व॒यं पापो॑
भव॑तीन्द्रा॒य दा॒त्रे पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं॒ निर्वपे॒द्यः का॒मये॑त्
दान॑कामा मे प्र॒जाः स्यु॒- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव
प्रदातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा- (४३)

ऽपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणुः स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न
व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं
निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो
वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (४४)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्करी अधि रेवतीं निरमिमीत्
शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्खसमानैः स्यात्तस्मा
एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या
अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या
इन्धे भवत्येव॥ (४५)

अपि तद् स्युर्वैन्ध भवति चतुर्दश च॥ [८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्य-

भागा॒ स्याद्वा॑र॒हस्प॒त्यश्च॒र्यदा॑ग्रावैष्ण॒व एका॑दशकपालो॒
 भव॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑
 चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा भवति॒ वाग्वै॑ सर॑स्वती
 वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति॒ बार॑हस्प॒त्यश्च॒रुर्भव॑ति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑
 बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भिच॑रति॒ (४६)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑द॒भिच॑रन्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरोनुवा॒क्ये
 कुर्या॑दति॒प्रयु॑क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भिच॒र्यमा॑णो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वताः॑
 प्रति॑चरति॒ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञं वा॒चा वाचं॑ ब्रह्म॑णा ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व
 य॒ज्ञं च॑ म॒द्ध्यतो॑ व्य॒वस॑र्पति॒ तस्य॑ न कु॒तश्च॒नोपा॑व्याधो भ॒वति॑
 नैन॑म॒भिच॑रन्श्च॒तृणु॑त आ॒ग्रावै॑ष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेद्यं य॒ज्ञो
 नो- (४७)

प॒नमे॑द॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञोऽग्निं॑ चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्र॑यच्छ॒त उपै॑नं य॒ज्ञो
 न॑म॒त्याग्रा॑वैष्ण॒वं घृ॒ते च॒रुं निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॑ऽग्नेर्वै चक्षु॒षा मनु॑ष्या
 वि प॑श्यन्ति य॒ज्ञस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑
 धाव॑ति॒ तावे॒वा- (४८)

स्मि॒श्चक्षु॑र्ध॒त्तश्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति॒ धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॑
 यदा॑ज्य॒मन॑डुह॒स्तण्डु॑ला मि॒थुना॑दे॒वास्मै॑ चक्षुः॒ प्रज॑नयति
 घृ॒ते भ॑वति॒ तेजो॑ वै घृ॒तं तेज॑श्चक्षु॒स्तेज॑सै॒वास्मै॑ तेज॑श्चक्षु॒रवरु॑न्ध

इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्धुरकल्पां
प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितो निर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रोदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णव-
मष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽऽप्रो- (५०)

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुत्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽऽप्रोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागंतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽऽप्रोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्मं कपालैरेव
छन्दाः स्याप्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेकं कपालं
निर्वपेद्वशाये काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो
एवैषैतस्यैकं कपालो भवति नहि कपालैः पशुमर्हत्याप्तुम्॥ (५२)

ब्रह्मणैवैनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्थैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिंशच्च॥—[९]

असावा॑दित्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छु॒न्तस्मा॑
ए॒त॒ꣳ सो॑मा॒रौद्रं च॒रुं नि॒र॒व॒प॒न्ते॒नै॒वास्मि॑न्नुच॒मद॑धुर्यो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः
स्यात्त॒स्मा॑ ए॒त॒ꣳ सो॑मा॒रौद्रं च॒रुं नि॒र्व॒पे॒त्सोमं॑ चै॒व रु॒द्रं च॒ स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑ धावति॒ तावे॑वास्मि॒न्ब्रह्म॑व॒र्च॒सन्ध॑त्तो ब्रह्मव॒र्च॒स्यै॒व
भ॑वति ति॒ष्यापू॑र्णमा॒से नि॒र्व॒पे॒द्बु॒द्रो- (५३)

वै ति॒ष्यः सोमः॑ पू॒र्णमा॑सः सा॒क्षादे॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑रुन्धे
परि॑श्रिते याजयति ब्रह्मव॒र्च॒सस्य॑ परि॑गृहीत्यै श्वे॒तायै॑ श्वे॒तव॑त्सायै
दु॒ग्धं म॑थि॒तमा॑ज्यं भव॒त्याज्यं॑ प्रोक्ष॑णमाज्ये॒न मार्ज॑यन्ते याव॑दे॒व
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं तत्सर्वं॑ करो॒त्यति॑ ब्रह्मव॒र्च॒सं क्रि॑यत् इत्या॑हुरीश्व॒रो
दु॒श्च॒र्मा भ॑वितो॒रिति॑ मा॒न॒वी ऋ॒चौ धा॒र्ये कुर्या॑द्यद्वै किं च॒
म॒नुरव॑दत्त॒द्वैष॒जं (५४)

भै॒ष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॒ यदि॑ बिभी॒यादु॒श्च॒र्मा भ॑विष्या॒मीति॑
सो॒मापौ॑ष्णं च॒रुं नि॒र्व॒पे॒त्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या पु॒रुषः॑ पौ॒ष्णाः प॒शवः॑
स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या प॒शुभि॑स्त्वचं करोति॒ न दु॒श्च॒र्मा भ॑वति
सो॒मा॒रौद्रं च॒रुं नि॒र्व॒पे॒त्प्र॒जाका॑मः सोमो॒ वै रे॑तो॒धा अ॒ग्निः प्र॒जाना॑
प्र॒जन॑यि॒ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो द॑धा॒त्य॒ग्निः प्र॒जां प्र॒ज॑नयति
वि॒न्दते॑ (५५)

प्रजा९ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष
 एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायपि दधाति
 ताजगार्तिमाच्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा
 एतस्य रसो गच्छत्यग्निः शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
 रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतं ग्रसितं होता
 निष्विदति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनृद्वान् होत्रा देयो वह्निर्वा
 अनृद्वान् वह्निर्होता वह्निर्नैव वह्निर्मात्मानं स्पृणोति सोमारौद्रं
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेतु स्वेऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति
 वेदिं परिगृह्याद्धमुद्धन्याद्धं नार्द्धं बर्हिषः स्तृणीयाद्धं
 नार्द्धमिद्धस्याभ्याद्ध्याद्धं न स्व एवास्मा आयतने भ्रातृव्यं
 जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयाद्धं द्वादश च॥ [१०]

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
 इन्द्रं चैव मरुतंश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
 सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमर्धिश्रयति
 गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो
 भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान
 आसादयति विशमेवा- (५८)

स्मा॒ अनु॑वर्त्मानं करोत्येतामे॒व निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त क्ष॒त्राय॑ च
वि॒शे च॑ स॒मदं॑ द॒द्यामि॒त्यैन्द्र॑स्या॒वद्यन्ब्रू॑यादिन्द्रा॒यानु॑ ब्रूहीत्या॒श्राव्यं॑
ब्रू॒यान्म॒रुतो॑ य॒जेति॑ मा॒रुत॑स्या॒वद्यन्ब्रू॑यान्म॒रुद्ध्योऽनु॑ब्रूहीत्या॒श्राव्यं॑
ब्रू॒यादिन्द्रं॑ य॒जेति॑ स्व ए॒वैभ्यो॑ भा॒गधे॑ये स॒मदं॑ दधाति
वितृ॑ङ्हाणास्तिष्ठन्त्येतामे॒व (५९)

निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त कल्पे॑रन्नि॒ति यथा॑दे॒वत॑म॒वदा॑य यथादे॒वतं॑
यंजेद्भा॒गधे॑येनै॒वैनान्॑ यथाय॒थं क॑ल्पयति कल्पन्त ए॒वैन्द्र॑मेका॒दश॒-
क॒पालं॑ निर्व॑पेद्वैश्वदे॒वं द्वाद॑शक॒पालं॑ ग्रा॒मका॑म इन्द्रं॑ चै॒व वि॒श्वाऽश्च॑
दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति
ग्रा॒म्ये॒व भ॑वत्यैन्द्रस्या॒वदा॑य वैश्वदे॒वस्या॒वद्ये॒दथै॒न्द्रः स्यो॒- (६०)

परि॑ष्ठादिन्द्रियेणै॒वास्मा॑ उ॒भय॑तः सजा॒तान्परि॑गृह्णात्युपा॒धाय्य॑-
पूर्व॑यं वा॒सो दक्षि॑णा सजा॒ताना॑मुप॑हित्यै पृ॒श्नि॒ज्यै दुग्धे॑ प्रैयङ्ग॒वं
च॒रुं निर्व॑पेन्म॒रुद्ध्यो॑ ग्रा॒मका॑मः पृ॒श्नि॒ज्यै वै प॑यंसो म॒रुतो॑ जा॒ताः
पृ॒श्नि॒ज्यै प्रि॒यङ्ग॒वो मा॒रुताः॑ खलु॒ वै दे॒वत॑या सजा॒ता म॒रुत॑ ए॒व
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॒व
भ॑वति प्रि॒यव॑ती याज्यानु॒वाक्ये॑ (६१)

भवतः प्रि॒यमे॒वैनं॑ स॒मानानां॑ करोति द्वि॒पदा॑ पुरोनु॒वाक्या॑
भवति॑ द्वि॒पदं॑ ए॒वाव॑रुन्धे चतु॑ष्पदा याज्या॑ चतु॑ष्पद ए॒व प॒शून॑व॒-
रुन्धे॑ दे॒वासुराः॑ सं य॒त्ता आ॑सन्ते दे॒वा मि॒थो वि॒प्रिया॑ आ॒सन्ते॑

३ऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्निर्वसुभिः सोमो
रुद्रैरिन्द्रो मरुद्विर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तमे-
(६२)

तया संज्ञान्याऽयाजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं वरुणायाऽऽदित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्यैष्ठ्यायाभि
समंजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते
चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायाऽऽदित्यवते
चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं ज्यैष्ठ्याय समाना अभिसञ्जानते वसिष्ठः
समानानां भवति॥ (६३)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्यं याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥—————[११]

हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते। स वैद पुत्रः पितरं
स मातरं स सूनुर्भुवत्स भुवत्पुनर्मघः। स द्यामौर्णोदन्तरिक्षं
स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आऽभवत्। उदुत्यं चित्रम्।
सप्रब्रवन्नवीयसाऽग्ने द्युम्नेन सं यतां। बृहत्तन्थ भानुना। निकाव्या
वेधसः शश्वतस्करुहस्ते दधानो - (६४)

नर्या पुरूणि। अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां स त्रा चक्राणो
अमृतानि विश्वा। हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेतां

देवतां पदम्। वाममद्य संवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममुस्मभ्यः
 सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम।
 बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति
 महा जिनोषि (६५)

महिनि। स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभन्त्यक्तुभिः। प्र या
 वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। ऋदूदरेण सख्या सचेय यो
 मा न रिष्येद्धर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इन्द्र
 प्रतिरमेम्यच्छ। आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमाः
 ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्र प्रतिमानानि देभुः।
 प्र (६६)

सुवानः सोमं ऋतयुश्चिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निरर्चन्। वृषा
 यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्र दृह। सबाधस्ते मदं
 च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्त। अर्को वा यत्तुरते
 सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्। वर्षद्वे विष्णवाः स आ
 कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (६७)

वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः।
 प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शंसामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा
 गृणामि त्वसमतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्ते विष्णो
 परिचक्ष्य भूत्प्रयद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपगूह

एतच्चदन्यरूपः समिधे बभूथ। (६८)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजꣳ श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमाततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्धीरा तू भरा। घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आ
भरा। वायो शतꣳ हरीणां युवस्व पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथ आ यातु पाजसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वाꣳसमच्छां नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयिꣳ
सुभोजसं युवेह नि वीरवद्रव्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधमाद्
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवाꣳ इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिꣳशच्च॥ [१२]

[प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चरुमेन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वजव
आग्नावैष्णवमसौ सौमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालꣳ हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (१२) प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवंतो
यो विद्विषाणयोरिन्द्रो सन्नह्येदाग्नावैष्णवमुपरिष्टाद्यासि दाश्वाꣳसमेकंसततिः॥ (७१) प्रजापतिः प्रेदु हरिवः

श्रुतस्य॥]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा एतं
 भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव
 भुवद्वत्ः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं भूतिं गमयन्ति
 भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो
 वाऽऽदित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव
 धारयद्वत्ः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो
 भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
 वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
 सत्यामेवाऽऽशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः
 करोत्युप प्रेतं मरुत - (२)

सुदानव एना विशपतिनाभ्यंमुः राजानमित्याह मारुती वै
 विद्धोष्ठो विशपतिर्विशैवेनः राष्ट्रेण समर्धयति यः परस्ताद्भाम्यवादी
 स्यात्तस्य गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लाःश्च कृष्णाःश्च वि चिनुयाद्ये
 शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवाव
 गच्छु- (३)

त्यवंगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं

च॒रुं निर्व॑पेद्वा॒रुणं॑ वै रा॒ष्ट्रमु॑भे ए॒व वि॑शं च रा॒ष्ट्रं चा॑व गच्छ॒ति यदि॑
ना॒वग॑च्छे॒दिम॑म॒हमा॑दि॒त्येभ्यो॑ भा॒गं निर्व॑पा॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शो-
ऽव॑गन्तो॒रिति॑ निर्व॑पेदादि॒त्या ए॒वैनं॑ भा॒गधे॑यं प्रे॒प्सन्तो॑ वि॒शम॑व (४)

गम॑यन्ति॒ यदि॑ ना॒वग॑च्छे॒दाश्व॑त्था॒न्मयू॒खान्त्स॑प्त म॒ध्यमे॑षाया॒मुप॑
ह॒न्यादि॑दम॒हमा॑दि॒त्यान्ब॒ध्नाम्या॑मुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽव॑गन्तो॒रित्या॑-
दि॒त्या ए॒वैनं॑ ब॒द्धवी॑रा वि॒शम॑व गम॑यन्ति॒ यदि॑ ना॒वग॑च्छे॒देत॑मे॒वा-
ऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदि॒ध्मेऽपि॑ म॒यूखान्त्सं॑ न॒ह्येद॑नप॒रुध्य॑मे॒वाव॑
गच्छ॒त्याश्व॑त्था भवन्ति म॒रुतां॑ वा ए॒तदो॑जो यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व
वि॒शम॑व गच्छ॒ति स॒प्त भ॑वन्ति स॒प्तग॑णा वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒व
वि॒शम॑व गच्छ॒ति॥ (५)

धारय॑द्वतो म॒रुतो॑ गच्छ॒ति वि॒शम॑वैतद॒ष्टाद॑श च॥ [१]

दे॒वा वै मृ॒त्योर्बि॑भयु॒स्ते प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒न्तेभ्य॑ ए॒तां
प्रा॑जाप॒त्यां श॒तकृ॑ष्णलां नि॒रव॑प॒त्तयै॑वैष्व॒मृत॑म॒दधा॑द्यो
मृ॒त्योर्बि॑भी॒यात्तस्मा॑ ए॒तां प्रा॑जाप॒त्यां श॒तकृ॑ष्णलां निर्व॑पेत्प्र॒जा-
प॑तिमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वास्मि॒न्नायु॑र्दधा॒ति
सर्व॑मायु॑रेति श॒तकृ॑ष्णला भवति श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य
आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये (६)

प्रति॑ तिष्ठति घृ॒ते भ॑व॒त्यायु॑र्वै घृ॒तम॑मृ॒तं हि॒र॑ण्य॒मायु॑श्चै॒वा-
स्मा॑ अ॒मृतं॑ च स॒मीची॑ दधा॒ति च॒त्वारि॑च॒त्वारि॑ कृष्णला॒न्यव॑

द्यति चतुरवत्तस्याऽऽस्यां एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव
यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एत९ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मि- (७)

त्रुचंमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एत९ सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्य९ स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोप
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै
चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैत९ हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एता- (९)

मेव निर्वपेद्धिरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत एतामेव
निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव
हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति
भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दीन्द्र-
(१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ्मार्च्छत्स इन्द्रियेण
 सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाका अभवन्त्स
 प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं
 निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण
 सोमपीथेनार्ध्यते यः सोमं वमिति यः सोमवामी स्यात्तस्मा- (११)

एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च स्वेन
 भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण
 सोमपीथेन व्यृध्यते यत्सौम्यो भवति सोमपीथमेवाव रुन्धे यदैन्द्रो
 भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्धे श्यामाको
 भवत्येष वाव स सोमः (१२)

साक्षादेव सोमपीथमव रुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै
 पशून्प्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधु घृतमापो धाना
 भवन्त्येतद्वै पशूना९ रूप९ रूपेणैव पशूनव रुन्धे पञ्चगृहीतं भवति
 पाङ्गा हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः (१३)

समृद्धौ प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजा-
 पतिरेवास्मै पशून्प्र जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु यन्मध्वग्नौ
 जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये
 भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्ताः पशव आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय
 पशूनव रुन्धे॥ (१४)

इन्द्रियंऽस्मिन्भूम्यां एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव एकचत्वारिंशच्च॥—[२]

दे॒वा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परि॒मितं॑ यश॑स्का॒मास्तेषा॑ꣳ सोम॑ꣳ
राजा॑नं॒ यश॑ आ॒र्च्छ॑त्स गि॒रिमु॑दै॒त्तम॑ग्नि॒रनू॑दै॒त्ताव॑ग्री॒षोमौ॑ सम॑भवतां
तावि॑न्द्रो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टोऽनु॒ परै॑त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑यतं॒ मेति॑ तस्मा॑
ए॒तामि॑ष्टिं नि॒रव॑पता॒माग्ने॑यम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपालꣳ सौम्यं
च॒रुं तयै॑वास्मि॒न्तेज॑ - (१५)

इन्द्रि॒यं ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्तां॒ यो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः स्यात्तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं
नि॒र्वपे॑दाग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपालꣳ सौम्यं च॒रुं यदा॑ग्ने॒यो
भ॑वति॒ तेज॑ ए॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति॒ यदै॒न्द्रो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वास्मि॒न्तेन॑
दधा॑ति॒ यत्सौ॑म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ऽऽग्ने॒यस्य॑ च सौम्य॑स्य॒ चैन्द्रे॑
स॒माश्ले॑षये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मि॒न्ब्रह्म॑वर्च॒सं च॑ स॒मीची॑ (१६)

दधा॑त्यग्री॒षोमी॑यमे॒काद॑शकपालं॒ नि॒र्वपे॑द्यं॒ कामो॑ नोप॒नमे॑दा-
ग्ने॒यो वै ब्रा॑ह्म॒णः स सोम॑ पिबति॒ स्वामे॑व दे॒वता॑ꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑
धा॑वति॒ सैवैनं॑ का॒मेन॑ स॒मर्ध॑यत्यु॒पैनं॑ का॒मो न॑मत्यग्री॒षोमी॑यम॒ष्टा-
क॑पालं॒ नि॒र्वपे॑द्ब्रह्मवर्च॒सका॑मोऽग्री॒षोमा॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑
धा॑वति॒ तावे॒वास्मि॒न्ब्रह्म॑वर्च॒सं ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्येव॑ (१७)

भ॑वति॒ यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना॑ऽऽग्ने॒यो यच्छा॑मा॒कस्तेन॑ सौम्यः
समृ॑द्धौ सोमा॑य वा॒जिने॑ श्यामा॒कं च॒रुं नि॒र्वपे॑द्यः क्लै॒व्याद्वि॑भी॒याद्रेतो॑
हि वा ए॒तस्मा॑द्वा॒जिन॑मप॒क्राम॑त्यथैष क्लै॒व्याद्वि॑भा॒य सोम॑मे॒व

वाजिनं॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मिन्नेतो॑
वाजिनं॑ दधाति॒ न क्ली॒बो भ॑वति॒ ब्राह्म॑णस्प॒त्यमेका॑दशकपालं
निर्व॑पेद्ब्राम॑कामो - (१८)

ब्रह्म॑णस्पति॑मेव स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै
सजा॒तान्प्र य॑च्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति॒ गुण॑वती॒ याज्या॑नुवा॒क्ये भवतः॑
सजा॒तैरे॒वैनं॑ गुण॑वन्तं करोत्ये॒तामे॒व निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ ब्रह्म॑न्विशं
वि ना॑शयेय॒मिति॑ मा॒रुती॑ या॒ज्यानुवा॑क्ये कुर्याद्ब्रह्म॑न्ने॒व विशं॑ वि
ना॑शयति॥ (१९)

तेजः॑ स्मीचीं॑ ब्रह्म॑वर्च॒स्येव॑ ग्राम॑काम॒स्त्रिच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ [३]

अ॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेत्सुव॒र्गका॑मोऽसौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा-
र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ सुव॒र्गं
लो॒कं ग॑मयत्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ दान॑कामा मे
प्र॒जाः स्यु॑रित्य॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा यः खलु॒ वै ददा॑ति
सौऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वा- (२०)

स्मै दान॑कामाः प्र॒जाः करो॑ति॒ दान॑कामा अस्मै प्र॒जा
भव॑न्त्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति ज॒नता॑मि॒यामि॒त्यसौ
वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
तद्ग॑मयति॒ यत्र॑ जि॒गमि॑षतीन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॑व॒र आ॑सी॒त्स
प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं नि- (२१)

रवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्बुध्रवती अग्रवती
 याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्रादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राज्ञ्य आनुजावरः
 स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रः समानानां परिणयति बुध्रवती
 अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रं- (२२)

परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः
 समृद्धौ यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बारहस्पत्यमानुषूकं
 चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रः
 समानानां परिणयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
 बुध्रादेवैनमग्रं परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य
 आनुजावरः समृद्धौ॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्गृहितर आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
 ऽददात्तासाः रोहिणीमुपेत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वेत्ताः
 पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
 समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमांसीत्ता अस्मै
 पुनरददात्तासाः रोहिणीमेवोपै- (२४)

तं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म

यत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य
 एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव
 नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय
 इति तस्मा एत- (२५)

मादित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनं पापाश्रामादमुञ्चन् यः
 पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाश्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां
 निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवौनवो भवति जाय-
 मान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति यमादित्या
 अ३शुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति॥ (२६)

एवोपेतमस्मिन्नयोदश च॥ [५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाँल्लोका-
 नभ्यतिरिच्यातै तन्ममाऽसदिति तदिमाँल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्र३
 राजानमिन्द्रमधिराजमिन्द्र३ स्वराजानं ततो वै स इमाँल्लोका३स्त्रेधा-
 दुहत्तत्रिधातौस्त्रिधातुत्वं यं कामयेताऽन्नादः स्यादिति तस्मा एतं
 त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे पुरोडाश- (२७)

मेकादशकपालमिन्द्रायाऽधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
 राजाऽयमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्स्वेन
 भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति

यथा व॒त्सेन॒ प्र॒त्तां गां दु॒ह ए॒वमे॒वेमाँल्लो॒कान्प्र॒त्ता॒न्काम॑म॒न्नाद्य॑
 दु॒ह उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयाम॒त्वाय॒ त्रयः॑ पुरो॒डाशा॑
 भव॒न्ति त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒मास्या॒ उत्तर॑उ॒त्तरो॒
 ज्याया॑न्भवत्ये॒वमि॒व ही॒मे लो॒काः समृ॑द्ध्यै॒ सर्वे॑षामभिग॒मय॑न्न॒व
 द्यत्य॑छ॒म्बद्वारं॑ व्य॒त्यास॑म॒न्वाहा॑ऽनिर्दाहाय॥ (२८)

पुरोडाशत्रयः षड्विंशतिश्च॥ [६]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्तां दे॒वान॒सुरा॑ अजय॒न्ते दे॒वाः
 प॑राजिग्या॒ना अस॑राणां वैश्य॒मुपा॑य॒न्तेभ्य॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मपा॒-
 क्राम॑त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒त्तद॒न्वपा॑क्राम॒त्तद॒व॒रुधं॑ नाश॑क्रो॒त्तद॑स्मा॒-
 द॒भ्य॒र्धोऽच॑र॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तमे॒तया॒ सर्व॑पृष्ठयाऽयाजय॒त्त-
 यैवास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधाद्य इन्द्रि॒यका॑मो - (२९)

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॒ सर्व॑पृष्ठया याजयेदे॒ता ए॒व दे॒वताः॑
 स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दधति॒
 यदिन्द्रा॑य॒ राथ॑न्तराय॒ निर्व॑पति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
 यदिन्द्रा॑य॒ बार्ह॑ताय॒ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॑स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒
 वैरू॒पाय॒ यदे॒व स॑वितुस्तेज॒स्त- (३०)

दे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॒ यदे॒व धा॒तुस्तेज॑स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
 यदिन्द्रा॑य॒ शाक्क॑राय॒ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒
 रैव॑ताय॒ यदे॒व बृ॒हस्प॑तेस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ऽसि॒

तान्ये॒वाव॑ रु॒न्ध उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयाम॒त्वाय॑ द्वाद॑श-
क॒पालः पुरो॒डाशो॑ - (३१)

भवति वैश्वदे॒वत्वाय॑ सम॒न्तं पर्य॑व॒द्यति॑ सम॒न्तमे॒वेन्द्रि॑यं वी॒र्यं
यज॑माने दधाति व्य॒त्यास॒मन्वा॒हानि॑र्दाहायाश्च ऋष॒भो वृ॒ष्णिर्ब॒स्तः
सा दक्षि॑णा वृष॒त्वायै॒तयै॒व य॑जेताभि॒शस्य॑मान ए॒ताश्चे॒द्वा अ॑स्य
दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॑दन्त्यु॒वेवा॑स्य मनु॒ष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥ [७]

रज॑नो वै कौ॒णेयः॑ क॒तुजि॑तं जा॒नकिं॑ चक्षु॒र्वन्य॑मया॒त्तस्मा॑
ए॒तामि॑ष्टिं नि॒रव॑पद॒ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालः सौ॒र्यं
च॒रुम॑ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं तयै॒वास्मि॑श्चक्षु॒र-
दधा॑द्यश्चक्षु॒ष्कामः॑ स्यात्तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं नि॒र्वपे॑द॒ग्नये॒ भ्राज॑स्वते
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालः सौ॒र्यं च॒रुम॑ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑-
म॒ष्टाक॑पालम॒ग्रेवै॑ चक्षु॒षा मनु॒ष्या वि॑ (३३)

प॑श्यन्ति सूर्य॑स्य दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सूर्यं॑ च स्वे॒न भा॒गधे॒येनो॑प॒
धा॒वति॑ तावे॒वास्मि॑श्चक्षु॒र्धत्त॑श्चक्षु॒ष्माने॒व भ॑वति यदा॒ग्नेयौ॑ भव॒तश्चक्षु॑षी
ए॒वास्मि॑न्तत्प्रति॑ दधाति यथ्सौ॒र्यो ना॑सिकां तेना॒भितः॑ सौ॒र्यमा॑ग्नेयौ
भ॑वत॒स्तस्मा॑द॒भितो॑ ना॒सिकां॑ चक्षु॒षी तस्मान्ना॑सिकया॒ चक्षु॑षी वि॒धृते॑
समा॒नी या॑ज्यानुवा॒क्ये भ॑वतः समा॒नः हि॑ चक्षुः समृ॑द्ध्या उ॒दु त्यं
जा॒तवे॑दसः स॒प्त त्वा॑ ह॒रितो॑ रथे॒ चित्रं॑ दे॒वाना॑मुद॒गादनी॑कमि॒ति

पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्धुवो-
ऽसि ध्रुवोऽहं सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवो-
ऽहं सजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा
ये सजाताः कुमाराः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्तां
हृदा तान् आमनसः कृधि स्वाहाऽऽमनम- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
हृदा ता मां कामयन्तां हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा
वैश्वदेवीं साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्दामकामो वैश्वदेवा वै सजाता
विश्वानेव देवान्त्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र
यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै सङ्ग्रहणं
मन एव सजातानां (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं सजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि
दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं सजातेष्वधि भवति
यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा
इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै सजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका
याः स्त्रियस्तानेवाव रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि सजातानां रुन्धे पञ्च च॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदध्रियत् तद्-
घृतमभवदुश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा
मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा
विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मरुद्भिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा
गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाशोर्वीर्येण
देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितो- (३९)

ऽसृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै
वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे
जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत्।
अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं
करोमि सोम आयुष्मान्त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स
दक्षिणाभिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्तद्वाह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन
पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयाऽऽयुष्मन्तस्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं
करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वां सवितोऽथोम

आयुष्मान् यश्च विंशतिश्च ॥

[१०]

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमं रसो वरुण
एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वाग्नाविष्णू आत्मा
यस्य ज्योगामयति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत
सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमृष्टाकपालं
सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालं सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेका-
दशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसं (४१)

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैतन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै
देवानां (४२)

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेत्या- (४३)

ह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा

स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्या-
 हाऽऽत्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त
 एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान
 आयुर्दधति यदेव तस्य तद्धिरण्याद्- (४४)

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
 शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं
 स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहाऽऽयुरेवास्मिन्वर्चो
 दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याह जरदष्टिमेवैनं
 करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
 एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत
 स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
 वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वं प्रतिगृह्णाति
 यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति (४६)

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्व्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं

निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेकंकपालमनु
निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै
वरुणः साक्षादेव वरुणमव यजतेऽपोनृप्रीयं चरुं पुनरेत्य
निर्वपेदप्सुर्योनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
शान्त उप तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति चरुं सप्तदश च॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेममं हंसो मुञ्चतं या
वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममं हंसो मुञ्चतं
यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यजे यो वामिन्द्रावरुणा
द्विपात्सु पशुषु चतुष्पात्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु
सामस्तं वामेतेनाव यज इन्द्रो वा एतस्यै- (४८)

न्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति
यः पाप्मना गृहीतो भवति यः पाप्मना गृहीतः स्यात्तस्मा
एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति
वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा
एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मना गृहीतो यत्पयस्यां भवति पयं
एवास्मिन्तया दधाति पयस्यां (४९)

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव

चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
 भेषजं करोति समूह्याव द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो
 वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यज इत्याह दुरिष्ट्या एवैनं
 पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु सामस्तं वामेतेनाव
 यज इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशवं
 उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥ (५०)

एतस्य पयस्यायां पाति षड्विंशतिश्च॥ [१३]

स प्रलवन्नि काव्येन्द्र वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम
 विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा। या ते धामानि
 दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नो विश्वैः सुमना
 अहेडन्नाजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय। अग्नीषोमा सर्वेदसा सहूती
 वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः। युव- (५१)

मेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम्।
 युव९ सिन्धू९ रभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्।
 अग्नीषोमाविम९ सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतं
 भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामश्नादन्यं परि
 श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरु यज्ञाय चक्रथुरु
 लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीत९ (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा

धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं तै। गुणानां त्वा
 गुणपतिः हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां
 ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्। स इज्जनेन स
 विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः
 पितरमाविवांसति (५३)

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
 गुणेन वलः रुरोज फलिगः रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः
 कनिक्रदद्वावंशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
 अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अरहन्।
 सहस्राक्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये
 तैर्यमन्ब्रह्मवो देवयानाः पन्थानो (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छ शं न
 एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
 दृहितान्यैरत्। रुजद्रोधासि कृत्रिमाण्येषा सोमस्य ता मद
 इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
 वृथासृजत्पृथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वाः अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
 विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाऽभि प्र
 तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्याः सद्य पार्थिवं च रजः।

स बुध्रादाष्ट जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्। बुध्राद्यो
अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्धलं वि पुरो
दर्दरीति कनिऋदथ्सुवर्पो जिगाय॥ (५६)

[आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सत्रमयम्णे प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशत्प्रजापतिर्देवेभ्यो-
ऽन्नाद्यन्देवासुरास्तात्रजनो द्रुवोऽसि यन्नवमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रलवच्चतुर्दश॥14॥
आदित्येभ्यस्त्वष्ट्ररस्मै दानंकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रलवथ्यद्वंश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यः सुवर्पो जिगाय॥]

[युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाधैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नवं च॥[१४]

]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षांसि
 पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षांसि
 रात्रीभिरसुभ्रन्तान्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छुते देवा अविदुर्यो वै
 नोऽयं म्रियते रक्षांसि वा इमं घ्नन्तीति ते रक्षांस्युपामन्त्रयन्त
 तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे य- (१)

दसुराञ्जयाम् तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
 ऽसुराञ्जित्वा रक्षांस्युपानुदन्त तानि रक्षांस्यनृतमकर्तेति समन्तं
 देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्नावनाथन्त तैऽग्नये प्रवन्ते पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपन्नग्नये विबाधवन्तेऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते
 निर्वपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षांस्यु- (२)

सन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवन्ते यान्येवाभितो
 रक्षांस्यसन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
 पश्चाद्रक्षांस्यसन्तानि तेनापानुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
 यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवन्ते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवन्ते- (३)

ऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते निर्वपन्ति य एवास्मा-
 च्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवन्ते य एवैनैन

सदृङ्गं तेन वि बाधते यदग्नये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं
तेनाप नुदते प्र श्रेयांसं भ्रातृव्यं नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनं
पापीयानाप्नोति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते॥ (४)

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षांसि वपेदग्नये विबाधवन्त एव चत्वारि च॥ [१]

देवासुराः संयन्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनुं समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै
नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनुं समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै
ब्रूहीत्यब्रुवन्त्रियमहोमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती- (५)

त्यब्रवीत्त इन्द्रायाहोमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं
निरवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाहोमुचै
निरवपन्नहंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव
तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त इन्द्रियमेव तेनाऽऽत्मन्नदधत
त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निरवपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता इन्द्र
आत्मन्ननुं समारम्भयत् भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायाहोमुचै
पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायाहोमुचै

निर्वपत्य॑ ह॒स ए॒व तेन॑ मुच्यते मृ॒धा वा ए॒षोऽभिष॑ण्णो
यस्मा॑त्समा॒नेष्व॒न्यः श्रेया॑नुता - (७)

ऽभ्रातृ॑व्यो यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ मृ॒ध ए॒व तेनाप॑ हते
यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒ऽऽत्म॑न्धत्ते त्रय॑स्त्रि॒ंशत्क॑पालं
पुरो॒डाशं॑ निर्वपति त्रय॑स्त्रि॒ंशद्वे॑ दे॒वता॑स्ता ए॒व यज॑मान आ॒त्मन्न॑नु
स॒मार॑म्भयते भू॒त्यै सा वा ए॒षा विजि॑तिर्नामेष्टि॒र्य ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या
यज॑न्त उ॒त्तमा॑मे॒व विजि॑तिं भ्रातृ॑व्येण वि ज॑यते॥ (८)

इन्द्रियावन्ती भूत्या उत्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [२]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गा॒य॒त्र्योजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑
प्र॒जां प॒शून्त्सङ्गृ॑ह्यादा॒याप॑क्रम्यातिष्ठत् तै॒ऽम॒न्यन्त॑ यत॒रान् वा
इ॒यमु॑पाव॒त्स्यति॑ त इ॒दं भ॑विष्य॒न्तीति॑ तां व्य॑ह्वयन्त॒ विश्व॑क॒र्म॒न्निति॑
दे॒वा दा॑भीत्यसुराः सा नान्य॑त॒राश्च॑ नोपाव॑र्तत॒ ते दे॒वा
ए॒तद्य॑जुरपश्य॒न्नोजो॑ऽसि॒ सहो॑ऽसि॒ बल॑मसि॒ (९)

भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि॒ विश्वा॑युः सर्व॑मसि॒
स॒र्वायु॑रभिभूरिति॒ वाव॑ दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां
प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ यद्गा॑य॒त्र्यप॑क्रम्यातिष्ठत् तस्मा॑दे॒तां गा॑य॒त्रीती॑ष्टि॒माहुः॑
संव॑त्स॒रो वै गा॑य॒त्री सं॑वत्स॒रो वै तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठद्यदे॒तया॑ दे॒वा
असु॑राणा॒मोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ (१०)

प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ तस्मा॑दे॒तां सं॑व॒र्ग इती॑ष्टि॒माहुर्यो॑

भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः शृतमासन्नमेतेन यजुषाऽभि
 मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चत्वारिःशब्दः॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत् ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
 ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति
 तं प्रातिष्ठत् ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
 स्यात् तस्मा एतं प्राजापत्यं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापति- (१२)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां प्र जनयति
 प्रजापतिः पशून्सृजत् तैऽस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
 गर्मुदुदतिष्ठत् तान्पूषा चान्ववैताः सोऽब्रवीत्पूषाऽनयां मा प्र
 तिष्ठान्यथ त्वा पशवं उपावर्त्स्यन्तीति मां प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम
 वा - (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत् ततो
 वै प्रजापतिं पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात् तस्मा एतः
 सोमापौष्णं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयत् सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां

प्रज॑नयि॒ता सोम॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो दधा॑ति पू॒षा प॒शून् प्र ज॑नयति॥ (१४)

वृ॒षेभ्य॑जाप॑ति॒ वै दधा॑ति पू॒षा ग्री॑णिं च॥ [४]

अ॒ग्ने गोभि॑र्न॒ आ ग॒हीन्द्रो॑ पु॒ष्ट्या जु॑षस्व नः। इन्द्रो॑ ध॒र्ता गृ॑हेषु॒ नः॥ स॒वि॒ता यः स॑ह॒स्रियः॑ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रा॒रणत्। आ पू॒षा ए॒त्वा वसु॑॥ धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमी॑शा॒नो जग॑त॒स्पतिः॑। स नः॑ पू॒र्णेन॑ वा॒वनत्॥ त्वष्टा॑ यो वृ॒षभो॑ वृषा॒ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रा॒रणत्। स॒हस्रे॑णा॒युते॑न च॥ येन॑ दे॒वा अ॒मृतं॑ (१५)

दी॒र्घं श्र॑वो दि॒व्यैर॑यन्त। रा॒य॑स्पोष॒ त्वम॑स्मभ्यं ग॒वां कु॑ल्मिं जी॒वस॑ आ यु॒वस्व। अ॒ग्निर्गृ॑हप॑तिः सोमो॑ वि॒श्वव॑निः स॒वि॒ता सु॑मे॒धाः स्वाहा॑॥ अ॒ग्ने गृ॑हप॑ते यस्ते॒ घृत्यो॑ भा॒गस्तेन॑ सह॒ ओजं॑ आ॒क्रम॑मा॒णाय॑ धेहि॒ श्रेष्ठ्या॑त्प॒थो मा योषं॑ मूर्धा भू॒यास॑ः स्वाहा॑॥ (१६)

अ॒मृत॑म॒ष्टात्रिं॑ श॒च॥ [५]

चि॒त्रया॑ य॒जेत॑ प॒शुकाम॑ इ॒यं वै चि॒त्रा यद्वा॑ अ॒स्यां वि॒श्वं भू॑तम॒धि प्र॑जाय॑ते तेने॒यं चि॒त्रा य ए॒वं वि॒द्वाश्चि॒त्रया॑ प॒शुकामो॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जा॒यते॑ प्रै॒वाऽऽग्ने॑येन॑ वा॒पय॑ति॒ रेतः॑ सौ॒म्येन॑ दधा॒ति रेत॑ ए॒व हि॑तं त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ वि॒ करो॑ति सा॒रस्व॑तौ भ॒वत॑ ए॒तद्वै दै॒व्यं मि॑थुनं दै॒व्यमे॒वास्मै॑ (१७)

मि॒थुनं॑ म॒ध्यतो॑ दधा॒ति पु॒ष्ट्यै प्र॑जन॑नाय॒ सिनी॑वा॒ल्यै च॒रुर्भ॑वति॒

वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो
 भवति तेनैव तन्मिथुनं सप्तैतानि हवींषि भवन्ति सप्त
 ग्राम्याः पशवः सप्ताख्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धा अथैता
 आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति
 पुष्यति प्रजया पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश च॥ [६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्धि रमयंत मरुतः श्येन-
 मायिनं मनोजवसं वृषणं सुवृक्तिम्। येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति
 तदश्विना परि धत्तं स्वस्ति। पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा
 वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथ्स्वाहाऽन-
 शन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथ्स्वाहाऽतिरात्रं वर्षन्पूतिरावृथ्-
 (१९)

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथ्स्वाहाऽऽतपति
 वर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथ्स्वाहा मान्दा
 वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
 मित्रभृतः क्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवता वृष्णो अश्वस्य
 सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥ (२०)

पूतिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥ [७]

देवा वसव्या अग्रे सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।

देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्। उद्रो दन्तोऽदधिं भिन्त दिवः
 पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः
 कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्बुन्दन्ति। आ यं नरः
 सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति
 रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा
 पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथां
 अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण। अजा असि
 प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीं भिन्द्धीदं दिव्यं
 नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
 दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
 त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विशन्ति॥

[८]

मारुतमसि मरुतामोज् इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परि धत्त
 एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत मरुतः
 श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति
 वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव

वृष्टिः सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि
 सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा
 अभवन्तेषां रस ऊर्ध्वोऽपतत् तानि कुरीराण्यभवन्सौम्यानि
 वै कुरीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
 यत्कुरीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाऽऽहुत्या दिवो वृष्टिमव रुन्धे मधुषा सं यौत्यपां
 वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वद्ध्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
 अद्ध्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं
 यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना
 नामधेयैरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सुन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामीत्याह
 वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति
 रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धौ ॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्त्रिंशच्च ॥ [१]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बध्नाति
 देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत् तावत्येव होतव्यं यदि
 न वर्षेच्छो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
 वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा - (२७)

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो
वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो
न्यङ्गश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा
वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोषं धावति
ता - (२८)

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा
वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
अभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा
ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
इति कृष्णाजिनमव धूनीतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा
भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥ [१०]

सर्वाणि छन्दांस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
सर्वाणि छन्दांस्येव रुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशं
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यक्षराणि यज्जगत्या (३०)

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत् त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
 त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञं प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते
 वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष
 यज्ञो यत् त्रैधातवीयं कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो
 यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्सर्वो वा - (३१)

एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैवेन यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
 एवेनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः
 सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
 यक्ष्यमाणः प्रजातमेवेनद्वदात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा
 एष पशूनां गच्छति (३२)

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत तां
 त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वांस्त्रैधातवीयेन पशुकांमो यजते
 यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवेनान्सृजत
 उपैनुत्तरं सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य
 इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष यज्ञो - (३३)

यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः षमृद्धत्वाय
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या
 उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा

अन्तरिक्षस्य रूपं समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव द्यत्यलम्बद्वारं
हिरण्यं ददाति तेज एवा- (३४)

व रुन्धे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्धे धेनुं ददात्याशिषं एवाव
रुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्विरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां
धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्धे॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्त्यसर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिशब्दः॥ [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रं सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
तं नोपाह्वयत् पुत्रं मैवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा
सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्-
स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव
व्यरमत् यदि वा तावत्प्रवण- (३६)

मासीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुर्वधत् स इमाँल्लोकानवृणोद्य-
दिमाँल्लोकानवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा
तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत् तपो वै स वज्रं आसीत् तमुद्यन्तुं
नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णु- (३७)

रन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधाऽऽत्मानं वि न्यधत् पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथिव्यां

तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे
प्र हारस्ति वा इदं (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत् तत्
प्रत्यगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्य-
गृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्
तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा
इदं (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्
तत्प्रत्यगृह्णाद् द्विर्माधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्य-
गृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाह- (४०)

मिदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विंशानीति यन्मां प्रविशेः किं मां भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत् त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वां प्र विशेयमित्यब्रवीत्तं वृत्रः
प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य - (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छत् तत्प्रत्यगृह्णात्
त्रिर्माधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं
इन्द्रियं दधात्विति यत् त्रिः प्रायच्छत् त्रिः प्रत्यगृह्णात् तत्
त्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छत्

तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै
तत्प्रायच्छद्वचः सामानि यजूंषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छत्
तस्मात्सहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
दाम्नाऽपौम्भन्त्स वा एषोऽपौब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
ऽनपोब्धो जायेत वृत्रान्ध्रश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत
वृत्रान्ध्रश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
दाम् दक्षिणा साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एनं द्वादश च॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे। भागं
देवेभ्यो वि दधात्यायन् चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
अशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो
राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां
दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहाऽसि। यत्र यन्ति
स्रोत्यास्त- (४४)

जितं तै दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परां
जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना

अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम् आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः।
ईशान- (४५)

मस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः। न त्वां
वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं तै सुषाव हर्यश्वाद्विः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वी। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आ-
ऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुष- (४७)

श्च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्चतः। जुषन्तां युज्यं
पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठा। ये
अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा असद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्॥ (४८)

तदीशानमद्रिस्तस्थुषं च॥

[१४]

[देवा मनुष्या देवासुरा अंब्रुवन्देवासुरास्तोषाङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रयां मारुतन्देवां

वसव्या अग्नें मारुतमिति देवां वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टां हृतपुत्रो देवा वै राज्ञ्यान्नवोनवश्चतुर्दश॥१४॥
देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवा वसव्याः परिदध्यादिदमस्यष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ देवा मनुष्या मादयध्वम्॥]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयोऽसुराणां
 तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्धसोमपानं सुरापानमन्नादनं स
 प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं
 वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग उदितस्तस्मादिन्द्रो-
 ऽबिभेदीदृङ् वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य वज्रमादाय
 शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपान- (१)

मासीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
 यदन्नादनं स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महृत्यामुपागृह्णात्तां
 संवत्सरमबिभस्तं भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्निति स पृथिवीमुपासीद-
 दस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहाणेति साऽब्रवीद्वरं वृणै
 खातात्पराभविष्यन्ती मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा ते (२)

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
 खातमपि रोहति वारिवृतं ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णात्
 तत्स्वकृतमिरिणमभवत् तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
 इरिणे नावं स्येद्ब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै
 ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहीतेति तेऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याव्रश्चनाद्वो
 भूयाः॑ स उत्तिष्ठानित्यब्रवीत् तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाः॑ स
 उत्तिष्ठन्ति वारैवृतः॑ ह्येषां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्स
 निर्यासोऽभवत् तस्मान्निर्यासस्य नाशय ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो
 खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाऽऽशयं (४)

काममन्यस्य स स्त्रीषः॑ सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं
 प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्विष्यात्प्रजां विन्दामहे
 काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्विष्याच्छ्रियः प्रजां
 विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारैवृतः॑ ह्यासां तृतीयं
 ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्सा मलवद्वासो अभवत् तस्मान्मलवद्वाससा
 न सं वदेत् (५)

न सुहाऽऽसीत् नास्या अन्नमद्याद्वह्महत्यायै ह्येषा वर्णं
 प्रतिमुच्याऽऽस्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव
 न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति यां मलवद्वाससः॑ सम्भवन्ति यस्ततो
 जायते सोऽभिषुस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां पराचीं तस्यै
 हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या- (६)

ऽभ्यङ्गे तस्यै दुश्कर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी या-
 ऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रञ्जुः॑ सृजति

तस्या॑ उ॒द्वन्धु॑को॒ या पु॒र्णेन॒ पिब॑ति॒ तस्या॑ उ॒न्मादु॑को॒ या ख॒र्वेण॒
पिब॑ति॒ तस्यै॑ ख॒र्वस्ति॒स्रो रात्री॑र्ब्र॒तं च॑रेद॒ञ्जलि॑ना वा॒ पिबेद॒खर्वेण॑
वा पात्रे॑ण प्र॒जायै॑ गोपी॒थाय॑॥ (७)

यथो॑म॒पान॑न्ते वृ॒क्षात् तस्य॒ नाश्य॑ वदेत् मारु॑को याऽख॒र्वेण॒ वा त्रीणि॑ च॥———[१]

त्वष्टा॑ ह॒तपु॑त्रो वी॒न्द्रः सोम॑माह॒रत् तस्मि॑न्निन्द्र॑ उप॒ह्वमै॑च्छत्
तं नोपा॑ह्वयत् पु॒त्रं मे॑ऽवधी॒रिति॑ स य॑ज्ञवेश॒सं कृ॒त्वा प्रा॑सहा
सोम॑मपिबत् तस्य॒ यद॑त्यशिष्यत् तत् त्वष्टा॑हवनीयमुप
प्राव॑र्तय॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्वध॒स्वेति॑ यदव॑र्तयत् तद्वृ॒त्रस्य॑ वृ॒त्रत्वं
यदब्र॑वी॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्वध॒स्वेति॑ तस्मा॑द॒स्ये- (८)

न्द्रः शत्रु॑रभव॒त्स सम्भ॑वन्न॒ग्रीषोमा॑व॒भि सम॑भव॒त्स
इ॒षुमा॑त्रमि॒षुमा॑त्रं विष्व॑ङ्क॒र्वध॑त् स इ॒माँल्लो॑कान॒वृणो॑द् यदि॒माँल्लो॑का॒
नवृ॑णोत् तद्वृ॒त्रस्य॑ वृ॒त्रत्वं तस्मा॑दिन्द्रो॒ऽबिभे॑त्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒
धाव॑च्छत्रु॒र्मेऽज॑नीति॒ तस्मै॑ वज्रः॑ सि॒त्त्वा प्राय॑च्छदे॒तेन॑ ज॒हीति॑
तेना॒भ्याय॑त् ताव॑ब्रूताम॒ग्रीषोमौ॑ मा (९)

प्र हा॑रावमन्तः स्व॒ इति॑ मम॒ वै यु॒वः स्थ॒ इत्य॑ब्रवीन्माम॒भ्ये॒
तमि॑ति॒ तौ भा॑ग॒धेय॑मैच्छेतां ताभ्या॑मेतम॒ग्रीषोमी॑यमेका॑दशकपालं
पूर्ण॑मा॒से प्राय॑च्छत् ताव॑ब्रूताम॒भि सन्द॑ष्टौ वै स्वो॒ न श॑क्नुव॒ ऐतु॑मिति॒
स इन्द्र॑ आ॒त्मनः॑ शीतरू॒राव॑जनयत् तच्छी॑तरू॒रयो॑र्जन्म॒ य ए॒वः
शी॑तरू॒रयो॑र्जन्म॒ वेद॑ (१०)

नैनः॑ शीतरू॒रौ ह॑त॒स्ताभ्या॑मेनम॒भ्यन॑यत् तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्या॑-

नाद॒ग्री॒षोमौ॒ निर॑क्रामतां प्राणापा॒नौ वा ए॑नं तद॒जहि॑तां प्रा॒णो
वै दक्षो॑ऽपा॒नः ऋतु॑स्तस्मा॒ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मानो ब्रूया॒न्मयि॑ दक्ष॒ऋतू॑ इति॑
प्राणापा॒नावे॒वात्म॑न्धत्ते सर्व॒मायु॑रेति॒ स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॒रूह्य॑ वा॒र्त्रघ्न॑
ह॒विः पूर्ण॑मा॒से निर॑वप॒द् घ्नन्ति॑ वा ए॑नं पूर्ण॑मा॒स आ- (११)

ऽमा॑वा॒स्यायां॑ प्याययन्ति॒ तस्मा॒द्वार्त्र॑घ्नी पूर्ण॑मा॒से-
ऽनू॑च्येते वृ॒धन्व॑ती अमावा॒स्यायां॑ तथ्स॒ंस्थाप्य॑ वा॒र्त्रघ्न॑
ह॒विर्वि॒ज्रमा॑दाय पुन॑र॒भ्याय॑त॒ ते अ॑ब्रूतां द्यावा॑पृथि॒वी मा प्र
हा॑रा॒वयो॑र्वे श्रित॒ इति॑ ते अ॑ब्रूतां वरं॑ वृणावहे नक्ष॑त्रविहिता-
ऽहम॑सानीत्य॒साव॑ब्रवीच्चि॒त्रवि॑हिताऽहमि॒तीयं॑ तस्मा॒न्नक्ष॑त्रविहिता-
ऽसौ चि॒त्रवि॑हितेयं॒ य ए॒वं द्यावा॑पृथि॒व्योर्- (१२)

वरं॑ वेदै॒नं वरो॑ गच्छति॒ स आ॒भ्यामे॒व प्रसू॑त॒ इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्ते दे॒वा वृ॒त्रं ह॒त्वाऽग्री॒षोमा॑वब्रुवन् ह॒व्यं नो॑ वह॒तमि॑ति॒
ताव॑ब्रूतामप॑तेजसौ॒ वै त्यौ॑ वृ॒त्रे वै त्ययो॑स्तेज॒ इति॑ ते-
ऽब्रु॒वन्क इ॒दम॑च्छे॒तीति॑ गौरित्य॑ब्रुवन्गौ॒र्वाव सर्व॑स्य मि॒त्रमि॑ति॒
साऽब्र॑वीद् (१३)

वरं॑ वृ॒णै म॒य्ये॒व स॒तोभ॑येन भुन॒जाध्वा॑ इति॒ तद्गौरा॑ह॒रत्
तस्मा॒द्गवि॑ स॒तोभ॑येन भु॒ञ्जत॑ ए॒तद्वा अ॒ग्नेस्तेजो॑ यद् घृ॒तमे॒तथ्सोम॑स्य
यत्प॒यो य ए॒वम॒ग्रीषोम॑योस्तेजो॒ वेदं॑ तेज॒स्यैव॑ भ॒वति॑ ब्रह्म॒वादि॑नो
वदन्ति॑ किं दे॒वत्यं॑ पौर्ण॑मा॒समि॑ति॒ प्राजा॑प॒त्यमि॑ति॒ ब्रूया॑त्

तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठं पुत्रं धनेन
निरवासाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाः सम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं वैमृधं
पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत् तेन वै स मृधोऽपाहत
यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन यजमानोऽप
हत इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत् स
एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१५)

तन्निरवपत्तेन वै स देवतांश्चेन्द्रियं चावारुन्ध यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां भवत्यैन्द्रं दधि देवतांश्चैव तेनेन्द्रियं च
यजमानोऽव रुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्यार्च्छत् तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्धृत्रं मे
जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं (१६)

पृथिवीमनु व्यारत् तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स
प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्तः समनैषुः प्रत्यधुक्षत्र
तु मयि श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं

तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वः समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्छृतमक्रुन्न
 तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै
 दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत् तद्दध्नो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
 पूर्वस्यावदेयं (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत् इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याऽव
 द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति
 यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातथ्याथ्सौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्
 तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्येन्द्रं दध्ना
 तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमुभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो
 वृत्रं हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवताः
 प्रेषमैच्छन्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं
 भागधेयमिति तं पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते
 सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत् तं देवा अग्निं समगच्छन्ताऽमा वै
 नो - (२०)

ऽद्य वसु वसुतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
 अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं देवत्यं सान्नाय्यमिति
 वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमग्निं समगच्छन्तेत्यथो
 खल्वेन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽग्निं

समंगच्छन्तेति॥ (२१)

दधि मे जघ्रुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥—[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजेते सेन्द्रावेवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
ते देवा एता- (२२)

मिष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं तां पौर्णमासं सऽस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
सऽस्थाप्यैतामिष्टिमनु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय
प्रहृत्याऽऽग्रावैष्णवेन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे
मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तथ (२३)

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां हत्वा
भ्रातृव्यं नाप्याययति साकं प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो यस्मै
वा अल्पेनाऽऽहरन्ति नाऽऽत्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं होतव्यं तृप्त
एवैनमिन्द्रः प्रजयां पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि

मृन्मयमाहुतिमानुश औदुम्बरं (२४)

भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वं
रुन्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
राजान्यस्तेषां महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतिरयजेते प्र स्वायै
देवतायै च्यवते न परां प्राप्नोति पापीयान्भवति संवत्सरमिन्द्रं
यजेत संवत्सरः हि व्रतं नाति स्वै- (२५)

वैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीयान्भवति संवत्सरस्य
परस्तादग्र्ये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं
वृत्रं जघ्निवाः समग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा लम्भयति ततोऽधि कामं
यजेत॥ (२६)

एतान्तदौदुम्बरं स्वा त्रिंशच्च॥ [४]

नासौमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसौमयाजी
यदसौमयाजी सन्नयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते
सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यं पयसैव पयं
आत्मन्धत्ते वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
यस्य हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा - (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तान्ग्रये
दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
दधः श्वरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै

प्रजां प्रज्जनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे (२८)

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बङ्कुर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बङ्कुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
हीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायते-
ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयाऽऽलभते यजेत उत्तरया
देवता एव पूर्वयाऽवरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाऽभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा
वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
लोकेऽर्धुकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे
सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षयाऽमावास्यायां यजेत पूर्णमासे
वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतस्तेषां मैत्रावरुणी
वशाऽमावास्यायामनूबन्ध्या यत् (३०)

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति
सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्यां सम्पादयति
स एतमर्धमासं सधमाद देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्याऽ-
ऽमिक्षयाऽमावास्यायां यजते यैवासौ देवानां वशाऽनूबन्ध्या सो
एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां यज्ञ- (३१)

मभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ् व्यावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न माः समंश्जीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः पद्व॥ [५]

एष वै देवर्थो यद्दृशपूर्णमासौ यो दृशपूर्णमासाविद्धा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि वा अङ्गापरूष्णि संवत्सरस्य यद्दृशपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दृशपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूष्ण्येव संवत्सरस्य प्रति दधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्दृशपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दृशपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्य- (३३)

त्येषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्दृशपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दृशपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्दृशपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दृशपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्थास्तः समारोहत्येतौ वै देवानां हरी यद्दृशपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दृशपूर्णमासौ यजते यावेव देवानां हरी ताभ्या- (३४)

मेवैभ्यो हव्यं वहत्येतद्वै देवानामास्यं यद्दृशपूर्णमासौ

य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामास्यं जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायं प्रातरग्निहोत्रं जुहोति यजते दर्शपूर्णमासावहरहरहविर्धानिनाः सुतो य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्यं बर्हिष्यं दत्तं भवति देवा वा अहर- (३५)

यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां च स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञोऽर्धमासस्य रात्रयः पत्नय आसन्तासाममावास्यां च पौर्णमासीं च नोपैत् (३६)

ते एनमभि समनह्येतां तं यक्ष्मं आर्च्छद्वाजानं यक्ष्मं आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत् तत्पापयक्ष्मस्य यज्जायाभ्यामविन्दत् तज्जायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे असावा- (३७)

ऽऽवधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनाः रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद भूतानि क्षुधमघ्नन्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे

दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ मा॒सि पि॒तृभ्यः॑ क्रियते सं॒वत्स॒रे वन॒स्पत॑यः फलं
गृह्णन्ति॒ य एवं वेद॑ हन्ति॒ क्षुधं॑ भ्रातृ॒व्यम्॥ (३८)

पश्यति॒ ताभ्याम॑ह॒रैदसा॑व॒ फलं॑ स॒प्त च॑॥ [६]

दे॒वा वै न॒र्चि न॒ यजु॑ष्यश्रयन्त॒ ते सा॒मन्ने॒वाश्र॑यन्त॒ हिं क॑रोति
सा॒मैवाक॑रु॒हिं क॑रोति॒ यत्रै॒व दे॒वा अश्र॑यन्त॒ तत॑ ए॒वैना॒म्प्र यु॑ङ्क्ते हिं
क॑रोति वा॒च ए॒वैष यो॒गो हिं क॑रोति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ सृजते
त्रिः प्र॒थ॒माम॑न्वा॒ह त्रि॑रु॒त्त॒मां य॒ज्ञस्यै॒व तद्व॑रु॒सं (३९)

न॒ह्यत्य॑प्र॒स्र॒साय॑ सन्त॑त॒मन्वा॑ह प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ सन्त॑त्या
अथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ राथ॑न्त॒रीं प्र॒थ॒माम॑न्वा॒ह राथ॑न्त॒रो वा अ॒यं
लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि॒ जय॑ति॒ त्रि॒र्वि गृ॑ह्णाति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का
इ॒माने॒व लो॒कान॑भि॒ जय॑ति॒ बा॒र्ह॒तीमु॒त्त॒माम॑न्वा॒ह बा॒र्ह॒तो वा अ॒सौ
लो॒कोऽमु॑मे॒व लो॒कम॑भि॒ जय॑ति॒ प्र वो॑ - (४०)

वा॒जा इत्य॑नि॒रुक्तां प्रा॒जाप॑त्याम॒न्वा॑ह॒ यज्ञो॒ वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒व
प्र॒जाप॑ति॒मा र॑भते॒ प्र वो॑ वा॒जा इत्य॑न्वा॒हान्नं॑ वै वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे
प्र वो॑ वा॒जा इत्य॑न्वा॒ह तस्मा॑त्प्रा॒चीन॑रे॒तो धी॑यतेऽ॒ग्न आ या॑हि
वी॒तय॑ इत्या॒ह तस्मा॑त्प्र॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ प्र वो॑ वा॒जा - (४१)

इत्य॑न्वा॒ह मा॒सा वै वा॒जा अ॒र्धमा॑सा अ॒भिद्य॑वो दे॒वा ह॒विष्म॑न्तो
गौ॒र्धृता॑ची॒ यज्ञो॒ दे॒वाञ्जि॑गाति॒ यज॑मानः सु॒म्रयु॑रि॒दम॑सी॒दम॑सीत्ये॒व
य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धा॑माव॑ रु॒न्धे यं का॑मये॒त सर्व॑मायु॑रि॒यादि॑ति॒ प्र वो॑
वा॒जा इति॑ तस्या॒नूच्या॑ग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒ सन्त॑त॒मुत्त॑रम॒र्धर्च॑मा

लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चौ सं दधात्येष
वा अरन्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यत्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः
प्रजयां पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चौ सन्दधाति सं
युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥ (४३)

बृसं वो जायन्ते प्र वो वाजां लभेत दधाति सन्दशं च॥—————[७]

अयंज्ञो वा एष योऽसामाऽग्न आ याहि वीतय इत्याह
रथन्तरस्येष वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्येष वर्णो
बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव
तत्सामन्वन्तं करोत्यग्निर्मुष्मिल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
लोकावशान्ता- (४४)

वास्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्न आ याहि वीतय
इत्यस्मिल्लोकैऽग्निमदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक आदित्यं
ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः शान्त्यै
शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनीरन्वाह
पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते

तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्ग्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मोयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
 ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीद्- (४६)

यत्समावद्विद्ध कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद् घृतवत्पदमनूच्यते स
 आसां वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
 तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः
 स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह (४७)

तेन पुंस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
 आसीदुशना काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां स प्रजा-
 पतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा
 यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतया (४८)

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवै-
 तया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परि दधात्य-
 स्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति तादृगेव
 तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितृणां सहरक्षा

असुराणां त एतर्ह्याशंसन्ते मां वरिष्यते मा- (४९)

मिति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याहु य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥ (५०)

अशान्तावाहु पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतया वरिष्यते मामेकान्नत्रिंशच्च॥ [८]

अग्रे महां असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह
ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेद्ध इत्याह
देवा ह्येतमैन्धत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्ठुत
इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह (५१)

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते
यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन
इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष
यज्ञानां रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न
ह्येतं कश्चन (५२)

तरति तूर्णिर्हव्यवाडित्याह सर्वं ह्येष तरत्यास्पात्रं जुहूर्देवा-
नामित्याह जुहूर्ह्येष देवानां चमसो देवपान इत्याह चमसो ह्येष
देवपानोऽरां इवाग्ने नेमिर्देवास्त्वं परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष
परिभूर्यद्भ्यादा वह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धय-
त्यग्निमग्ना आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप ह्वयत
आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद इत्याहाग्निमेव तत्सः
श्यति सौऽस्य सः शितो देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होते- (५४)

त्याहाग्निर्वै देवानाः होता य एव देवानाः होता तं
वृणीते स्मो वयमित्याहाऽऽत्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु ते
यजमान देवतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याद्यौऽग्निः
होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानं परि गृह्णीयात् प्रमायुकः
स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृद्- (५५)

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद् घृतवतीमध्वर्यो सुचमास्य-
स्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै देवाः ईडेन्यान्नमस्यामं
नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो
नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥ (५६)

विप्रांनुमदित् इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥ [९]

त्रीः स्तृचाननु ब्रूयाद्भ्रातृव्यस्य त्रयो वा अन्ये राज्ञ्यात्पुरुषा
ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्
राज्ञ्यस्य पञ्चदशो वै राज्ञ्यः स्व एवैनः स्तोमे प्रतिष्ठापयति
त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राज्ञ्यो

यजते त्रिष्टुभैवास्मां इन्द्रियं परिं गृह्णाति यदि कामयेत (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परिं दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
स्व एवैनं स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परिं दध्याज्जागता वै
पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परिं
गृह्णात्येकविंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां
प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (५८)

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे
त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्विरा-
जैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्धे द्वात्रिंशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनु
ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो
बृहत्यैवास्मै पशू- (५९)

नव रुन्धे चतुश्चत्वारिंशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव
रुन्धेऽष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशून्व रुन्धे सर्वाणि
छन्दांस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य छन्दांस्यवरुद्धानि
यो बहुयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्धौ ॥ (६०)

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च॥ [१०]

निर्वीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितॄणामुपवीतं देवानामुप
व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति
तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव
लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहाऽऽसुरं तद्यन्मन्द्रं मानुषं
तद्यदन्तरा तत्सदेवमन्तरानूच्य सदेवत्वाय विद्वांसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसंरोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्धे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्धेऽथो ग्राम्याश्चैव
पशूनांरण्याश्चाव रुन्धेऽथो (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाधार-
यत् ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत् तूष्णीमाधारमाधारयति
यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूक्षो भवति य एवं
वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया पशुभिर- (६३)

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत् तिसृभिरति तद्वैचयेन्मनसा धारयति मनसा
ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा धारयत्यछम्बद्वारं वाक् मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिं

प्रश्नमैता५ सौऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत्
तस्मान्मनसा प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजा-
पतेराप्त्यै परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः
प्राणानेवाभि जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयं - (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुप वाजयति त्रयो वै
देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः
संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आचारमा घारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकं प्र रोचयत्यृजुमा
घारयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्वं तस्या घारयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्वं नयति ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा- (६७)

ऽऽघारमाघार्य ध्रुवा५ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति
दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्देव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैता५
स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति

वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो देवा- (६८)

अभवन्परांसुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरं प्रवृणते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वाह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयाता ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्वाह्मणायाध्याहाऽऽत्मनेऽध्याह यद्वाह्मणं पराहाऽऽत्मानं पराह तस्माद्वाह्मणो न परोच्यः॥ (६९)

वा आर्ण्याश्चाव रुन्धेऽथो पशुभिः सोऽब्रवीदक्षिणार्ध्यन्नयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिंशच्च॥-[११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्र आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमं प्र णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्वानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीरुहिरण्यवर्णाः परि यन्ति यहीः। स- (७०)

मन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः संमानमूर्वं नद्यः पृणन्ति। तमू शुचिं शुचयो दीदिवांसमपां नपातं परि तस्थुरापः। तमस्मेरा युवतयो युवानं मर्मज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्रेण शिकना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशौ। इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नो (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति

वयं जयेम पृतनासु दृढ्यः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽव यासिसीष्ठाः। यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यक्ष्व नो वरुण९ (७२)

रराणो वीहि मृडीक९ सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यक्षि प्र त इयमि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्ष्वे पूरवे प्रत्न राजन्। (७३)

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। त९ सुप्रतीक९ सुदृश९ स्वश्चमविद्वा९ सो विदुष्टर९ सपेम। स यक्षद्विष्वा वयुनानि विद्वान्प्र हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अ९ होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥ (७४)

युहीः समध्वराय नो वरुण९ राज९ श्रतुश्चत्वारि९शच्च॥ [१२]

[विश्वरूपस्त्वष्ट्रेन्द्र वृत्रम्ब्रह्मवादिनः स त्वे नासौमयाज्येष वै देवर्थो देवा वै नर्वि नायज्ञोऽग्ने महाग्नीत्रिर्वीतमायुष्टे द्वादश॥१२॥ विश्वरूपो नैन९ शीतरूरावद्य वसु पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महाग्निर्वीतमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

स॒मिधो॑ यजति वस॒न्तमे॒वर्तूना॑मव॒ रुन्धे॒ तनू॑नपातं यजति
 ग्री॒ष्ममे॒वाव॑ रुन्ध इ॒डो य॑जति व॒रुषा॑ ए॒वाव॑ रुन्धे ब॒र्हिर्य॑जति
 श॒रद॑मे॒वाव॑ रुन्धे स्वाहा॒कारं य॑जति हेम॒न्तमे॒वाव॑ रुन्धे तस्मा॒थ-
 स्वाहा॑कृता हेम॒न्प॒शवो॑ऽव॒ सीद॑न्ति स॒मिधो॑ यजत्यु॒षस॑ ए॒व
 दे॒वता॑ना॒मव॑ रुन्धे॒ तनू॑नपातं यजति य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्ध - (१)

इ॒डो य॑जति प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे ब॒र्हिर्य॑जति प्र॒जामे॒वाव॑ रुन्धे
 स॒मान॑यत उप॒भृत॑स्तेजो॒ वा आ॒ज्यं प्र॒जा ब॒र्हिः प्र॒जास्वे॒व तेजो॑
 दधा॑ति स्वाहा॒कारं य॑जति वाच॑मे॒वाव॑ रुन्धे दश॒ सं प॑द्यन्ते दशाक्ष॒रा
 वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्धे स॒मिधो॑ यजत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति
 तिष्ठ॑ति॒ तनू॑नपातं यजति (२)

य॒ज्ञ ए॒वान्तरि॑क्षे॒ प्रति॑ तिष्ठती॒डो य॑जति प॒शुष्वे॒व प्रति॑
 तिष्ठ॑ति ब॒र्हिर्य॑जति॒ य ए॒व दे॒वयानाः॒ पन्था॑न॒स्तेष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति
 स्वाहा॒कारं य॑जति सुव॒र्ग ए॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒व-
 लो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापूर्वं॒ प्रति॑ तिष्ठति दे॒वासुरा॑ ए॒षु लो॒केष्व॑स्पर्धन्त॒
 ते दे॒वाः प्र॑या॒जैरे॒भ्यो लो॒केभ्यो॑ऽसुरा॒न्प्राणु॑दन्त॒ तत्प्र॑या॒जाना॑ (३)

प्रयाज॒त्वं यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॒ प्रैभ्यो॒ लो॒केभ्यो॒

भ्रातृव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानां मिथुनं वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्योहन् पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायामवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथं पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्वर्षीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्य - (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सःस्थाप्यमपश्यन्तः स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समंस्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथस्वाहाकारेण प्रयाजेषु सःस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा हवीःष्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा हवीःष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्र जनयति॥ (७)

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेदं प्र रक्षन्भ्यः साधारणं पञ्चत्रिंशच्च॥ [१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात्पूर्वार्धे
चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्क्षुषी देवलोकं वा अग्निना
यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति
दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानौ वा एतौ देवतानां (८)

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञां
मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति (९)

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोः श्वो
यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति
जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्ज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण
पूर्वार्धेनान्द्वान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या
भवति जातानेव भ्रातृव्यान्मृणुदत उपरिष्ठाल्लक्ष्मा (१०)

याज्यां जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा
 पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा
 याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
 लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति
 तस्मात्पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या तस्माञ्जघनार्धेन
 धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (११)

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
 हरत्यच्छम्बट्कारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
 भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
 मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्ययाऽऽह प्र
 णयति याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोनुवाक्यया दत्ते प्र
 यच्छति याज्यया प्रति (१२)

वषट्कारेणं स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
 लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव
 पशूनव रुन्धे द्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति
 तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
 शक्नोरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्रोत्येव
 यच्छिक्षति॥ (१३)

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त तं
 देवा अंब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति
 सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुप स्तृणानभि घारयानिति
 तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुप स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवींष्ययातयाममाज्य-
 मिति प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
 देवेभ्योऽपांक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुरवत्
 तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं
 जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो
 हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो
 यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते- (१५)

ऽपश्यन्पुरोडाशं कूर्मं भूतं सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स
 नाध्रियत् तमंब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत् यदाग्नेयो-
 ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तो-
 ऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तो - (१६)

ऽवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्ठाद्भ्यज्याधस्तादुपानक्ति

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति
 तावन्तः पुरोडाशान्मुष्मिल्लोकैऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो
 योऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स सदेवस्तस्मादविदहता श्रुतङ्कृत्यः
 सदेवत्वाय भस्मनाऽभि वासयति तस्मान्मासेनास्थिं छुन्नं
 वेदेनाभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
 यच्छुतं हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवेनद्वमयति
 यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ
 यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ
 स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत सङ्ख्यायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावा-
 पृथिव्यमेकं कपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै
 भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एकं कपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति
 यन्नश्यत्यनयोरेवेनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो
 हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह
 वज्रमेव तथ्सः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्थस्तम्बयजुरहरत्येतावन्ती

वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थं हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः
परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति
पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां
गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः
पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी
यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्याऽऽत्मन उत्तरं
परिग्राहं परि गृह्णाति क्रूरमिव वा - (२२)

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुष्यते
शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै
स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवींषि प्रौक्षीः केनाऽप इति
ब्रह्मणेति ब्रूयाद्भिर्ह्येव हवींषि प्रोक्षति ब्रह्मणाऽप इध्माबर्हिः

प्रोक्षति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्यृक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या
यद्वेदिर्मेध्यामेवैना करोति दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति
बर्हिःसाद्य प्रो- (२४)

क्षत्येभ्य एवैनलोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं
करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितं बर्हिः
स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां
प्रतिष्ठापयत्यनतिदृश्नः स्तृणाति प्रजयैवैनं पशुभिरनतिदृश्नं
करो- (२५)

त्युत्तरं बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
प्रस्तरं यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वं भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हर- (२६)

त्युपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रं प्र हरेद्यदत्यग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानं
प्रति नुदेत्प्राश्नं प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न

विष्वंश्च वि युयाद्यद्विष्वंश्च वियुयाथ् (२७)

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य जायते यथ्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं योयुष्यन्ते बरुहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भुण इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवाऽसीतीमामभि मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्नीदित्याह यद्व्यादगन्त्रिग्निरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानं सुवर्गल्लोकाद्भजेदग्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद्य प्रानतिदृशं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥—————[५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरबिभेदित्यं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत् सौऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तं मथ्स्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावौच इति तस्मान्मथ्स्य धियाधिया घ्नन्ति शप्तो - (३०)

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति

सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं स्कन्दात्तन्मे
 भ्रातॄणां भागधेयमसदिति तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं
 स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परिं दधाति
 रक्षसामपहत्यै सः स्पर्शयति (३१)

रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो
 ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
 रक्षाऽस्यपं हन्ति यजुषाऽन्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आ
 दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यंजेत
 यो यज्ञस्याऽऽर्त्या वसीयान्त्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
 स्वाहा भूतानां (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या
 यजमानो वसीयान्भवति भूयसीरुहि देवताः प्रीणाति जामि
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाशुयाजमन्तरा
 यंजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निमुष्मिल्लोक आसीद्यमो-
 ऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्नि- (३३)

मुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितॄणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयं प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
 स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रः समर्धयति सकृत्सकृदव

द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति
चतुरवत्तस्याऽऽस्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा
आहुतीरभि जुहुयाद्बुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥ (३५)

शतः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्य सप्तत्रिंशच्च॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुत्स घृतं निषिक्तमविन्दुत्सो-
ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावब्रूतां मित्रावरुणौ
गोरेवावमीश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां सा
यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत तस्माद् घृतपद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहृतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याहे- (३६)

यं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत उपहृतं वामदेव्यं
सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव सहान्तरिक्षेणोप
ह्वयत उपहृतं बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सह दिवोप
ह्वयत उपहृताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोप ह्वयत उपहृता
धेनुः (३७)

सहरषभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत उपहृतो भक्षः सखेत्याह
सोमपीथमेवोप ह्वयत उपहृताँ (४) हो इत्याहाऽऽत्मानमेवोप ह्वयत
आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोप

ह्ययते चतुरुपं ह्ययते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुरह्येता-
(३८)

मग्रेऽपश्यद् घृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद् घृतमपीडयत्
तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाः समैरयतां ब्रह्म
देवकृतमुपहृतमित्याह ब्रह्मैवोपं ह्ययते दैव्या अध्वर्यव उपहृता
उपहृता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोपं ह्ययते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह (३९)

यज्ञाय चैव यजमानाय चाऽऽशिषमा शास्त उपहृते
द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोपं ह्ययते पूर्वजे ऋतावरी
इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते
देवपुत्रे उपहृतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोपं ह्ययत्
उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहृतो भूयसि हविष्करण उपहृतो दिव्ये
धामन्नुपहृत - (४०)

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणः
सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोपं
ह्ययते विश्वमस्य प्रियमुपहृतमित्याहाछम्बद्वारमेवोपं ह्ययते॥ (४१)

आह धेनुरेतां वर्धनित्याह धामन्नुपहृतश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

पशवो वा इडां स्वयमा दत्ते काममेवाऽऽत्मना पशूनामा दत्ते
न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह

स्वगाकृत्यै चतुरवत्तं भवति हविवै चतुरवत्तं पशवश्चतुरवत्तं यद्धोता^१
प्राशजीयाद्धोता- (४२)

ऽऽर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः
स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह परोक्षमेवैनञ्जुहोति
सदसस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राशजन्ति तीर्थ
एव प्राशजन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा
एतद्यज्ञं (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राशजन्त्यद्विर्मार्जयन्त आपो वै सर्वा
देवता देवताभिरेव यज्ञं सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स
यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तै-
ऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न इदं भविष्यति यदिमं राधयिष्याम इति
तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याऽऽविद्धं नि- (४४)

रकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमवं द्येद्यज्ञायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुपं च स्तृणीयादभि चं घारयेदुभयतः
संश्वायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनमतिहरेदनंभिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण
परि हरति तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि
तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशिन्नियो वा अयमभूदिति

तद्वहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्वहस्पतिरित्थं वाव स्य आर्ति-
मारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रति
पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिःसिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
प्रति गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्य-
गृह्णात्सोऽबिभेत्प्राश्नन्तं मा हिःसिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽऽस्येन
प्राश्नामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत् (४७)

प्राशितं मा हिःसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप-
वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रं प्राश्नात्यद्विर्मार्जयित्वा
प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप-
ह्वयते॥ (४८)

प्राश्नीयाद्धोता यज्ञं निरहरन्तच्चक्षुरास्यङ्किं च न हिनस्ति सोऽबिभेच्चतुश्चत्वारिंशच्च॥—[८]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा
दधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति
परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनान्त्सकृत्सकृत्सम्माष्टि पराडिव
ह्यैतर्हि यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशून्वाव रुन्धे
ब्रह्मन्प्र स्थास्याम् इत्याहात्र वा एतर्हि यज्ञः श्रितो - (४९)

यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमा रभते यद्धस्तेन प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्स्याद्यत्तूष्णीमासीतासं प्रतो यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनं सम्प्र यच्छति देवं सवितरेतत्ते प्रा- (५०)

ऽऽहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायाऽऽत्मने तेभ्य एवाऽऽशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभं (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तथ्समिन्द्र एतदुर्वै नामासुर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याऽऽशिषमवृङ्क्ते यद्व्यादेत- (५२)

दु द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याऽऽशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव यज्ञस्याऽऽशिषं गमयत्यार्धं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराध्मेति वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याध्सूपावसाना
 च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि
 प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव
 ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
 तयोराविद्यग्निरिदं हविरंजुषतेत्याह या अयाक्ष्म (५४)

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं
 यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह
 निर्दिश्यैवेनं सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा
 शास्त इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त
 इत्याह प्राणा वै सजाताः प्राणानेव (५५)

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा
 इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च
 न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शंयुं बारहस्पत्य-
 मंब्रुवन्निमं नो यज्ञः स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणो यदेवा-
 ब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजातै सा मे यज्ञस्याऽऽशीरसदिति
 तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजते शंयुमेव तस्य बारहस्पत्यं

य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किं मे॑ प्र॒जाया - (५७)

इति॒ योऽपगुरा॑तै॒ शते॑न॒ यातया॑द्यो नि॒हन॑त्स॒हस्रे॑ण
यातया॑द्यो लोहि॑तं क॒रव॑द्याव॒तः प्र॒स्कद्य॑ पा॒॥सू॒न्धसं॑ङ्ग॒ह्लात् ताव॑तः
संव॑त्स॒रान्पितृ॑लोकं न प्र जा॑नादिति॒ तस्मा॑द्वाह्म॒णाय॑ नाप॑ गुरेत्
न नि॒ ह॑न्यान्न लोहि॑तं कुर्यादि॒ताव॑ता है॒नसा॑ भवति॒ तच्छुं॑ योरा
वृ॒णीम॑ह॒ इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तथ्स्व॑गा क॑रोति॒ त- (५८)

छुं योरा वृ॒णीम॑ह॒ इत्या॑ह शं॒युमे॒व बा॑र्हस्प॒त्यं भा॑ग॒धेये॑न॒
सम॑र्धयति गा॒तुं य॒ज्ञाय॑ गा॒तुं य॒ज्ञप॑तय॒ इत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॑मा
शा॑स्ते॒ सोमं॑ यजति॒ रेत॑ ए॒व तद॑धाति॒ त्वष्टा॑रं यजति॒ रेत॑ ए॒व
हि॑तं त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ वि क॑रोति दे॒वानां॑ पत्नी॑र्यजति मिथु॒नत्वा॒याग्निं॑
गृ॒हप॑तिं यजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै जा॒मि वा॑ ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते॒ (५९)

यदाज्ये॑न प्रया॒जा इ॒ज्यन्त॑ आज्ये॑न पत्नी॑संया॒जा ऋच॑म॒नूच्य॑
पत्नी॑संया॒जाना॑मृचा य॒ज्ञत्यजा॑मित्वा॒याथो॑ मिथु॒नत्वा॒य प॒ङ्क्तिः प्रा॑यणो
वै य॒ज्ञः प॒ङ्क्तु॑दयनः पञ्च॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॑ च॒त्वारः॑ पत्नी॑संया॒जाः
स॑मिष्टय॒जुः पञ्च॑मं प॒ङ्क्ति॑मे॒वानु॑ प्र॒ यन्ति॑ प॒ङ्क्ति॑म॒नूद्य॑न्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

यु॒क्ष्वा हि दे॒वहू॑तमा॒॥ अश्वा॒॑ अग्ने॑ र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः
स॑दः। उ॒त नो॑ दे॒व दे॒वा॒॥ अच्छा॑ वो॒चो वि॒दुष्ट॑रः। श्रद्वि॒श्वा वा॒र्या
कृ॒धि। त्व॒॥ ह॒ यद्य॑विष्ट्य॒ सह॑सः सू॒नवा॑हुत। ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॒ भुवः॑।

अ॒यम॒ग्निः स॒ह॒स्त्रि॒णो वा॒जस्य॑ श॒ति॒न॒स्पतिः॑। मूर्धा॑ क॒वी र॑यी॒णाम्।
तं ने॒मिमृ॑भवो य॒था न॑मस्व॒ सह॑तिभिः। नेदी॑यो य॒ज्ञ- (६१)

म॒ङ्गिरः॑। तस्मै॑ नू॒नम॒भिद्य॑वे वा॒चा वि॑रूप॒ नित्य॑या। वृ॒ष्णे
चो॒दस्व॑ सु॒ष्टुति॑म्। क॒मुं ष्वि॒दस्य॑ से॒नया॒ऽग्नेर॑पा॒कच॑क्षसः। प॒णिं
गोषु॑ स्तरामहे। मा नो॑ दे॒वानां॑ वि॒शः प्र॒स्नाती॑रि॒वो॒स्नाः। कृ॒शं न
हा॑सु॒रघ्नि॑याः। मा नः॑ स॒मस्य॑ दू॒ढ्यः परि॑द्वेष॒सो अ॒ह॒तिः। ऊ॒र्मिर्न
ना॒व॒मा व॑धीत्। नम॑स्ते अ॒ग्न ओज॑से गृ॒णन्ति॑ दे॒व कृ॑ष्टयः। अ॒मै-
(६२)

र॒मित्र॑म॒र्दय॑। कु॒वि॒थ्सु नो॑ ग॒विष्ट॑ये॒ऽग्ने सं॑वे॒षिषो॑ र॒यिम्।
उ॒रु॒क॒दुरु॑ ण॑स्कृ॒धि। मा नो॑ अ॒स्मिन्म॑हा॒धने॑ परा॑ व॒र्गार॒भृद्य॑था।
सं॒व॒र्ग॒ः स॒ र॒यिं ज॑य। अ॒न्यम॒स्मद्भिया॑ इ॒यम॒ग्ने सि॑ष॒क्तु दु॑च्छुना॑।
व॒र्धा नो॑ अ॒मव॑च्छ॒वः। यस्या॑जु॒षन्न॑म॒स्विनः॑ श॒मीम॑दु॒र्मख॑स्य वा।
तं घे॒द॒ग्निर्वृ॑धाव॑ति। पर॑स्या॒ अधि॑ (६३)

सं॒वतो॑ऽव॒रा॒ऽअ॒भ्या त॑र। यत्रा॒हम॑स्मि॒ ता॒ऽअ॒वा वि॒द्वा हि
ते॑ पु॒रा व॒यम॒ग्ने पि॒तु॒र्यथा॑व॒सः। अ॒धा ते॑ सु॒म्नमी॑महे। य उ॒ग्र इ॒व
श॒र्य॒हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो न व॑स॒गः। अ॒ग्ने पु॒रो रू॒रोजि॑थ। स॒खायः॑ सं
वः स॒म्यञ्च॑मिष॒ः स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑। व॒र्षि॑ष्ठाय॒ क्षिती॑नामूर्जो॑ न॒त्रे सह॑-
स्वते। स॒ऽस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्न॒ग्ने वि॒श्वान्य॑र्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मि॒ध्यसे॑
स नो॑ व॒सू॒न्या भ॑र। प्र॒जाप॑ते॒ स वे॒द सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ॥ (६४)

यज्ञममैरधि वृषन्नेकान्नविंशतिश्च॥ [११]

उ॒श॒न्त॑स्त्वा ह॒वाम॑ह उ॒श॒न्तः॑ स॒मि॒धी॒महि॑ । उ॒श॒न्नु॒श॒त आ व॑ह
पि॒तृन् ह॒विषे॑ अ॒त्तवे॑ । त्व॑ सो॒म प्र॑चि॒कितो॑ मनी॒षा त्व॑ रजि॒ष्ठम॑नु
नेषि॒ पन्था॑म् । तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इ॒न्दो दे॒वेषु॑ रत्न॑मभजन्त
धीराः॑ । त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सो॒म पूर्वे॑ कर्मा॒णि च॒क्रुः प॑व॒मान
धीराः॑ । व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॒धी॑ रपो॑र्णु वी॒रेभि॑र॒श्वैर्म॑घवा॒ भवा - (६५)

नः । त्व॑ सो॒म पि॒तृभिः॑ संवि॒दानोऽनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तन्थ ।
तस्मै॑ त इ॒न्दो ह॒विषा॑ वि॒धेम व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम् ।
अ॒ग्नि॒ष्वात्ताः पि॒तर॒ एह ग॑च्छ॒त सदः॑ सदः॑ सद॒त सु॒प्रणी॑तयः । अ॒त्ता
ह॒वी॑षि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्य॑था र॒यि॑ सर्व॒वीरं॑ दधातन । ब॒र्हिष॑दः
पि॒तर ऊ॒त्य॑र्वा॒ग्निमा वो॑ ह॒व्या च॑कृ॒मा जुष॑ध्वम् । त आ ग॒ताव॑सा
श॒न्तमे॒नाथा॒स्मभ्य॑ (६६)

शं यो॒र॒रपो॑ दधात । आहं पि॒तृन्सु॑वि॒दत्रा॑ अ॒वि॒त्सि॒ नपा॑तं
च वि॒क्रम॑णं च वि॒ष्णोः॑ । ब॒र्हिष॑दो ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॑ भजन्त
पि॒त्वस्त इ॒हाग॑मि॒ष्टाः । उप॑हू॒ताः पि॒तरो॑ ब॒र्हिष्ये॑षु नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑ । त
आग॑मन्तु त इ॒ह श्रु॑व॒न्त्वधि॑ ब्रुवन्तु ते अ॒वन्त्व॑स्मान् । उदी॑रता॒मवर॑
उत्प॑रा॒स उ॒न्म॑ध्य॒माः पि॒तरः॑ सो॒म्यासः॑ । असु॑ (६७)

य ई॒युर॑वृ॒का ऋ॒तज्ञा॑स्ते नोऽव॑न्तु पि॒तरो॑ ह॒वेषु॑ । इ॒दं पि॒तृभ्यो॑
नमो॑ अ॒स्त्वद्य॑ ये पूर्वा॑सो य उप॑रा॒स ई॒युः । ये पा॒थि॒वे रज॑स्या

निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परांसः प्रत्नासो अग्र ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
क्षामां भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रत्र। यदग्रे (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यंश्च पितृभ्य आ। त्वमग्र ईडितो जातवेदोऽवाङ्मुव्यानि
सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता
हवींषि। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरृक्कभिर्वावृधानः।
यांश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहाऽन्ये स्वधयाऽन्ये
मदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवंस्वन्तं
हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बरुहिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः
पितरो नवंग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः। तेषां वयं सुमतौ
यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥ (७०)

भवास्मभ्यमसु यदग्रे मदन्ति सौमनसे एकंश्च॥ [१२]

[समिधो याज्या तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह प्रजा वा आहेत्याह युक्त्वा हि संततिः॥७०॥

समिधः सौमनसे स्याम॥] [समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विग्रेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः
पशवोऽग्नीधे देवा वै यज्ञस्य युक्त्वोशन्तस्त्वा द्वादश]

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत् स
 सर्पान्सृजत् सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत् स
 वयांस्यसृजत् सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत्
 स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत्
 यत्तपस्तत्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा कामति
 नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो
 दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षाऽपि कामति नास्य नीलं न
 हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो
 बलं दीक्षां (२)

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्द्तीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
 दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं
 न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि
 तिर इव यर्हि याति तर्माश्वरः रक्षांसि हन्तोर- (३)

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म
 वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनः सं पारयत्येदमगन्म
 देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनः ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो

यज॑न्ते वि॒श्वे दे॒वा यदजु॑षन्त॒ पूर्वं इत्या॑ह॒ विश्वे ह्ये॑तद्दे॒वा जोष॑यन्ते
 यद्वा॑ह॒णा ऋ॒क्सामा॑भ्यां यजु॑षा स॒न्तर॑न्त॒ इत्या॑ह॒र्क्सामा॑भ्यां
 ह्ये॑ष यजु॑षा स॒न्तर॑ति॒ यो यज॑न्ते रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा
 म॑दे॒मेत्या॑हाऽऽशि॒षमे॑वैता॒मा शा॑स्ते॥ (४)

यजमानो दीक्षां हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च॥ [१]

ए॒ष ते॑ गा॒यत्रो भा॒ग इति॑ मे॒ सोमा॑य ब्रूता॒देष॑ ते॒ त्रैष्टु॑भो
 जा॒ग॒तो भा॒ग इति॑ मे॒ सोमा॑य ब्रूताच्छ॒न्दोमा॑नाः॒ साम्रा॑ज्यं गच्छेति॑
 मे॒ सोमा॑य ब्रूता॒द्यो वै सोम॑ः॒ राजा॑नः॒ साम्रा॑ज्यं लो॒कं ग॑मयित्वा
 क्री॒णाति॑ गच्छति॒ स्वाना॑ः॒ साम्रा॑ज्यं छ॒न्दांसि॑ खलु॒ वै सोम॑स्य
 राज्ञः॒ साम्रा॑ज्यो लो॒कः पु॒रस्ता॑त्सोम॑स्य क॒यादे॒वम॑भि म॑न्त्रयेत्
 साम्रा॑ज्यमे॒वै- (५)

न॑ लो॒कं ग॑मयित्वा क्री॒णाति॑ गच्छति॒ स्वाना॑ः॒ साम्रा॑ज्यं यो
 वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति
 न प्रा॑श्नन्ति॒ न जुहु॑त्यथ॒ क्व ता॑नून॒प्रं प्रति॑ तिष्ठतीति॒ प्रजा॑प॒तौ
 मन॑सीति॒ ब्रूया॑त्रि॒रव॑ जिघ्रेत्प्रजा॑प॒तौ त्वा॑ मन॑सि जुहोमीत्येषा॒ वै
 ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति यो (६)

वा अ॑ध्व॒र्योः प्रति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति यतो म॒न्येतान॑भिक्रम्य
 होष्यामीति॒ तत्तिष्ठ॑न्ना श्रा॒वये॑देषा॒ वा अ॑ध्व॒र्योः प्रति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑
 प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति यद॑भिक्रम्य॒ जुहु॑यात्प्रति॒ष्ठाया॑ इ॒यात्तस्मा॑त्समा॒नत्र॑
 तिष्ठ॑ता होत॒व्यं प्रति॑ष्ठित्यै॒ यो वा अ॑ध्व॒र्योः स्व॑ं वेद॒ स्ववा॑ने॒व भ॑वति॒

सुगवा अ॒स्य॒ स्वं वा॒यव्य॑मस्य॒ (७)

स्वं च॑म॒सोऽस्य॒ स्वं यद्वा॑यव्यं वा च॒मसं॑ वा-
 ऽन॑न्वारभ्याऽऽश्रावये॒त्स्वादि॑यात् तस्मा॑दन्वारभ्याऽऽश्राव्य॑ः
 स्वादे॒व नैति॒ यो वै सोम॑मप्रतिष्ठाप्य स्तो॒त्रमु॑पाकरोत्यप्रतिष्ठितः
 सोमो॒ भव॑त्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्यु॒क्तान्य॑प्रतिष्ठितो
 यज॑मानोऽप्रतिष्ठितोऽध्व॒र्युर्वा॑यव्यं वै सोम॑स्य प्रतिष्ठा च॒मसो॑ऽस्य
 प्रतिष्ठा सोमः॒ स्तोम॑स्य॒ स्तोमं॑ उ॒क्तानां॑ ग्रहं वा गृही॒त्वा च॑म॒सं
 वो॒न्नीयं॑ स्तो॒त्रमु॑पाकुर्यात्प्रत्ये॒व सोम॑ऽ स्थापय॑ति॒ प्रति॒ स्तोमं॑
 प्रत्यु॒क्तानि॒ प्रति॒ यज॑मान॒स्तिष्ठ॑ति॒ प्रत्य॑ध्व॒र्युः॥ (८)

एव तिष्ठति यो वा॒यव्य॑मस्य॒ ग्रहं॑ वैका॒त्रवि॑ऽतिश्रं॥ [२]

य॒ज्ञं वा ए॒तत्स॑म्भ॒रन्ति॒ यत्सो॑म॒क्रय॑ण्यै प॒दं य॑ज्ञमु॒खं
 ह॑वि॒र्धाने॒ यर्हि॑ हवि॒र्धाने॒ प्राची॑ प्रव॒र्तये॑युस्तर्हि तेनाक्षमुपा॑ज्याद्यज्ञ-
 मुख ए॒व य॑ज्ञमनु सं त॑नोति॒ प्राञ्च॑म॒ग्निं प्र ह॑रन्त्युत्प॒त्नीमा॑
 न॑यन्त्यन्वना॑सि॒ प्र व॑र्तयन्त्यथ॒ वा अ॑स्यैष धि॒ष्णि॒यो ही॑यते
 सोऽनु॑ ध्यायति॒ स ई॑श्व॒रो रु॒द्रो भू॒त्वा (९)

प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्य॒ शम॑यितो॒र्यर्हि॑ प॒शुमा॑प्री॒तमु॑द॒श्चं
 न॑यन्ति॒ तर्हि॑ तस्य॑ पशुश्रप॑णं॒ हरे॑त्तेनै॒वैनं॑ भा॒गिनं॑ करोति॒
 यज॑मानो॒ वा आ॑हव॒नीयो॒ यज॑मानं॒ वा ए॒तद्वि क॑र्षन्ते
 यदा॑हव॒नीया॑त्पशुश्रप॑णं॒ ह॑रन्ति॒ स वैव॑ स्यान्निर्म॒न्थ्यं॑ वा

कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायमव द्येथ्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमार्च्छयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाऽऽग्नीध्रे
 जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्गे ताजगार्तिमार्च्छन्ति॥ (१०)

भूत्वा ततः षड्विंशतिश्च॥

[३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
 प्र वेदय चिकित्वा५ अनु मन्यताम्। इमं पशुं पशुपते ते अद्य
 बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्ट
 देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः
 पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि पथिभिर्देवानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा
 शरीरैः। येषामीशे (११)

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं
 यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु
 बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च। अग्निस्ता५ अग्रे प्र मुमोक्तु
 देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा
 विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः। वायुस्ता५ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः
 प्रजापतिः प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमाना (१२)

भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः। उपाकृत५ शशमानं
 यदस्थाञ्जीवं देवानामप्येतु पार्थः। नाना प्राणो यजमानस्य पशूनां

यज्ञो देवेभिः सह देवयानः। जीवं देवानामप्येतु पाथः सत्याः सन्तु
यजमानस्य कामाः। यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्विराहते। अग्निर्मा
तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वहंसः। शमितार उपेतन यज्ञं (१३)

देवेभिरिन्वितम्। पाशात्पशुं प्र मुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिं परि।
अदितिः पाशं प्र मुमोक्तेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि।
अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुञ्चामि पाशम्।
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहः शृतं कर्तारमुत यज्ञियं च। अग्रे सदक्षः
सतनुरहि भूत्वाऽथ हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो वपया
गच्छ देवान्त्वहं हि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व
स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥ (१४)

ईशे प्रमुञ्चमाना यज्ञन्त्वहं षोडश च॥ [४]

प्राजापत्या वै पशवस्तेषां रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति
ताभ्यामेवैनं प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनाव्रस्काय द्वाभ्यामुपा-
करोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति
पाङ्क्तः पशवः पशून्वाव रुन्धे मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं
यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो यजमानस्य
पशुनेत्याह व्यावृत्त्यै (१५)

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
यथायजुरैवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽपं क्रामति त्वामु
ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव रुन्धे-

ऽथो श्रुतत्वायं पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा उपरिंष्टाथ-
स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो वपां जुहोति
तानेवोभयान्ग्रीणाति॥ (१६)

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते
पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्रीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या
सुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप
चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं
ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण (१७)

ते सह युनज्मि वाचः सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपांशोः पात्रमसि सोमो
देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
बृहती (१८)

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानां पात्रमसि पृथिवी देवता

विराट्कुन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि ॥ (१९)

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च ॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टः
क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यांश्चिदभिर्शस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनात्यै
संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
देवतासु वा एते प्राणापानयोर्- (२०)

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दाभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिर्जित्यै मरुत्वन्तीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतं (२१)

वाव रथन्तरं भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनं भविष्यतश्चान्तरेति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितं बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
मिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां स
एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे

यस्य भूयाँसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृङ्क्ते इति यद्यग्निष्टोमः
सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्ते वसीयान्भवति॥ (२२)

प्राणापानयोर्भूतं वृङ्क्तेऽष्टाविंशतिश्च॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं
मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो
मे तर्पयत वाचं मे तर्पयताऽऽत्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत
प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत
सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयत मा (२३)

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता
ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु
मन्यन्ताँ सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनँ स्वायै विशः स्वायै
देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य (२४)

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेताऽऽ माँस्कान्सह प्रजया
सह रायस्पोषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामा
शाँस्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय द्रप्सश्चस्कन्द
पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु

सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥ (२५)

तुर्पयंत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥ [८]

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं देव-
यशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्प्राचीनमाग्रयणाद्
ग्रहान्गृहीयात् तानुपांशु गृहीयाद्यानूर्ध्वांस्तानुपबिद्धमतो देवानेव
तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं देवयशस्यैव देवेषु
भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो
महिना विश्वशम्भूः। स नः पावको द्रविणं दधा- (२६)

त्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
अस्मानस्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो
वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन
ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि-
वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना
अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः (२७)

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाऽऽघारमा
घारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय
विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या
एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो
द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत

उपजीवनीयो भवति (२८)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
विदेगौपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्टं ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते (२९)

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि ते
सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशव आसन्तानस्मा अददुस्तं
पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा इमे पशव
इत्यदुर्वै (३०)

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत् इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयन्ते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सो-
ऽब्रवीद्यज्ञे मा भुजाथ ते पशून्नाभि मङ्स्य इति तस्मा एतं
मन्थिनः सः स्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत्
यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सः स्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशून्नाभि
मन्यते॥ (३१)

द्वात्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो

मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमः समर्धय
 गायत्रेण रथन्तरम्। बृहदायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
 यस्ते अशुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
 पवित्राथस्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अशुः पतितः
 पृथिव्यां परिवापात् (३२)

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्राथ-
 स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमाः
 इन्द्रियावान्स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः
 पर्यन्तरिक्षाथस्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजा
 प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य इत्याहुर्वागग्नेगा अग्र एत्वृजुगा
 देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि (३३)

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
 एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्म नृहीत्वा बहिष्पवमानः सर्पन्ति पराञ्चो
 हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो
 वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य।
 प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुहते अक्षितमित्याह यदेवास्य
 शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति॥ (३४)

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥

गोमा॑ अ॒ग्नेऽवि॑मा॒ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा॒ स॒दमि॑द॒प्रमृ॑ष्यः।
 इडा॑वा॒ ए॒षो अ॑सुर॒ प्र॒जावा॑न्दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थु॒बुध्नः स॒भावान्॥ आ
 प्या॑यस्व॒ सं तै॑॥ इ॒ह त्वष्टा॑रम॒ग्रियं॑ वि॒श्वरूप॑मु॒प ह्वये॑। अ॒स्माक॑मस्तु
 के॒वलः॥ तन्न॑स्तु॒रीप॑म॒धं पोष॑यि॒तु दे॒वं त्वष्ट॑र्वि॒ररा॑णः॒ स्यं॑स्व। यतो॑
 वी॒रः (३५)

क॑र्म॒ण्यः सु॒दक्षो॑ यु॒क्तग्रा॑वा॒ जाय॑ते दे॒वका॑मः। शि॒वस्त्व॑ष्ट॒रिहा
 ग॑हि वि॒भुः पोष॑ उ॒त त्मना॑॥ य॒ज्ञेय॑ज्ञे न॒ उद॑वा पि॒शङ्ग॑रूपः
 सु॒भरो॑ वयो॒धाः श्रु॑ष्टी वी॒रो जा॑यते दे॒वका॑मः। प्र॒जां त्वष्टा॑ वि
 प्य॑तु नाभि॑म॒स्मे अथा॑ दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः॥ प्र णो॑ दे॒व्या नो॑
 दि॒वः। पी॒पि॒वा॒ स॒ सर॑स्वतः॒ स्तनं॑ यो वि॒श्वदर्श॑तः। धु॒क्षी॒महि॑
 प्र॒जामि॑षम॥ (३६)

ये ते॑ सर॒स्व ऊ॒र्मयो॑ म॒धुम॑न्तो घृ॒तश्चु॑तः। तेषां॑ ते सु॒म्रमी॑महे।
 यस्य॑ व्र॒तं प॒शवो॑ यन्ति॒ सर्वे॑ यस्य॑ व्र॒तमु॑प॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॑। यस्य॑ व्र॒ते
 पु॑ष्टि॒पति॑र्नि॒विष्ट॑स्त॒ सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। दि॒व्य॒ सु॑प॒र्णं व॑य॒सं
 बृ॒हन्त॑म॒पां गर्भं॑ वृष॒भमोष॑धीनाम्। अ॒भी॒पतो॑ वृ॒ष्ट्या त॑र्पय॒न्तं त॒ सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। सि॒नी॒वालि॑ पृथु॒ष्टुके॑ या दे॒वाना॑म॒सि स्वसा॑॥
 जुष॑स्व॒ हव्य॑- (३७)

माहु॑तं प्र॒जां दे॒वि दि॑दि॒द्धि नः॑। या सु॑पा॒णिः स्व॑ङ्गुरिः
 सु॒षूमा॑ बहु॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्वलि॑यै॒ हविः॑ सि॒नी॒वा॒ल्यै जु॑होतन।

इन्द्रं वो विश्वतस्परिन्द्रं नरः। असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो
वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आऽवंवृत्रन्ध्सदनानि कृत्वादित्पृथिवी
घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव
धर्जीमान्। शुचिभ्राजा उषसो (३८)

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा अमिनन्त
एवैः कृष्णो नौनाव वृषभो यदीदम्। शिवाभिर्न स्मयमाना-
भिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा। वाश्रेवं विद्युन्मिमाति वथ्सं
न माता सिषक्ति। यदैषां वृष्टिरसर्जि। पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय
दिवश्चिथ्सानु रेजत स्वने वः। यत्क्रीडथ मरुत - (३९)

ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियश्चो धवध्वे। अभि क्रन्द स्तनय
गर्भमा धो उदन्वता परि दीया रथेन। दृतिः सु कर्ष विषितं
न्यश्च सुमा भवन्तूद्धता निपादाः। त्वं त्या चिदच्युताग्रे पशुर्न
यवंसे। धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्कसः। अग्रे भूरीणि
तवं जातवेदो देवं स्वधावोऽमृतस्य धाम। याश्च (४०)

माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्ठबन्धो। दिवो
नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः। अर्वाङ्गितेन
स्तनयितुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः। पिन्वन्त्यपो मरुतः
सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वभुवः। अत्यं न मिहे वि नयन्ति
वाजिनमुथ्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्। उदप्रुतो मरुतस्तां
इयर्त वृष्टिं (४१)

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना परं
 तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षत पयस्वतीः
 कृणुताऽऽप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र समृतिं च पिन्वथ यत्रा नरो
 मरुतः सिञ्चथा मधु। उदु त्यं चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा
 हुवे। अग्निं संमुद्रवांससम्। आ सवः सवितुर्यथा भगस्येव
 भुजिं हुवे। अग्निं संमुद्रवांससम्। हुवे वातस्वनं कविं
 पर्जन्यक्रन्द्यं सहः। अग्निं संमुद्रवांससम्॥ (४२)

वीर इषं हव्यमुषसौ मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥ [११]

[यो वै पर्वमानानाञ्चीणि परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहि महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्तं श्येनाय
 यद्वै होतोपयामृगंहीतोऽसि वाक्षसत्प्र सो अग्र एकादश। प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते
 मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजापतिरकामयताग्निं संमुद्रवांससम्॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
 रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा
 रंभे स्वस्ति मा सं पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रंभे
 स्वस्ति मा सं पारय सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वा रंभे स्वस्ति
 मा सं पारयेत्याहैते (१)

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
 पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य
 सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
 विन्दते प्रजां पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
 द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
 वि (२)

च्छिन्द्यात् तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोप-
 यामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय
 त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं पवमानमेव
 तत्सं तनोति सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
 विन्दते प्रजाम्॥ (३)

त्रीणि वाव सर्वनान्यथं तृतीयं॑ सर्वनमव लुम्पन्त्यन॑ शु
 कुर्वन्त॑ उपा॑ शु॑ हुत्वोपा॑ शुपात्रेऽ॑ शुमवास्य॑ तं तृतीयसर्वनै-
 ऽपिसृज्याभि॑ षुण्णयाद्यदा॑प्याययति॑ तेना॑ शुमद्यदभिषुणोति॑
 तेन॑र्जीषि॑ सर्वाण्येव तत्सर्वनान्य॑ शुमन्ति॑ शुक्रवन्ति॑ सुमावद्वीर्याणि॑
 करोति॑ द्वौ संमुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरे॑व पादाः॑। तयोः
 पश्यन्तो॑ अति॑ यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाऽति॑ यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधसी॑ सतती॑ वस्त॑ एकः॑ केशी॑
 विश्वा॑ भुवनानि॑ विद्वान्। तिरो॑धायैत्यसितं॑ वसानः॑ शुक्रमा॑ दत्ते
 अनुहाय॑ जा॒र्यै। देवा॑ वै यद्यज्ञेऽकुर्वत॑ तदसुरा॑ अकुर्वत॑ ते देवा॑
 एतं॑ महायज्ञमपश्यन्तम॑तन्वताऽग्नि॑होत्रं व्रतम॑कुर्वत॑ तस्मा॑द् द्विव्रतः॑
 स्या॑द् द्विरह्यग्नि॑होत्रं जुह॑ति पौर्णमा॑सं यज्ञम॑ग्नीषोमीयं (५)

पशुम॑कुर्वत॑ दा॒श्यं य॒ज्ञमा॑ग्नेयं पशुम॑कुर्वत॑ वैश्वदे॒वं
 प्रा॒तःस॒वनम॑कुर्वत॑ वरुणप्र॒धासा॒न्माध्य॑न्दिनं॑ स॒र्वनं॑ साक-
 मे॒धान्पि॑तृय॒ज्ञं त्र्य॑म्बकां॑ स्तृतीयस॒वनम॑कुर्वत॑ तमेषा॒मसुरा॑
 य॒ज्ञम॒न्ववा॑जिगा॑सन्तं॑ नान्ववा॑यन्ते॑ऽब्रुवन्न॒ध्वर्त॒व्या वा इ॒मे दे॒वा
 अ॒भूव॒न्निति॑ तद॒ध्वर॑स्या॒ध्वर॑त्वं ततो॑ दे॒वा अ॒भूव॒न्परा॑सुरा॑ य ए॒वं
 वि॒द्वान्त्सोमे॑न॒ यज॑ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥ [२]

परि॒भूर॒ग्निं परि॒भूरिन्द्रं॑ परि॒भूर्वि॒श्वान् दे॒वान्परि॒भूर्मा॑ सह

ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शं
 राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
 ददितारः स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त
 इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय
 वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाः श्रोत्राया-
 ऽऽत्मनेऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां
 जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कौऽसि को नाम कस्मै त्वा
 काय त्वा यं त्वा सोमेनार्तीतृपं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः
 प्रजया भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा - (८)

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य
 त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
 ब्रह्मवर्चसकामोऽवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
 तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयाव्य- (९)

वैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति
 स एनं तृप्त आयुषाऽभि पवतेऽभिचरन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजा-
 पतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां॑ श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरैति
ताजक्प्र धन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञिया यज्ञकृतः स्थ ते माऽस्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप मा
द्यावापृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तां नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा
यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखो (११)

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव
नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखघ्न इन्द्रियं
मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य
वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति न
सदस्यार्तिमाच्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहेता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न सदस्यार्तिमाच्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची माहंसस्पातु सूर्यो मा देवो
दिव्यादहंसस्पातु वायुरन्तरिक्षा- (१३)

दग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं द्वारौ मा

मा सन्ताप्तं नमः सदसे नमः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां
चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दैधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने
सीद योऽस्मत्पाकंतर उन्निवत उदुद्वतश्च गेष पातं मा द्यावापृथिवी
अद्याहः सदो वै प्रसर्पन्तं (१४)

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिंसितोः सदः प्रसृप्य
दक्षिणार्धं परेक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासः
सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र
सर्पत्यात्मनोऽनात्यै॥ (१५)

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तन्नयन्निःशब्दः॥ [४]

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा
बाहुभ्याः सघ्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव ख्येषं
मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा
स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि
विश्वचरणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्णं प्र चर क्रत्वे दक्षाय
रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य

नराशः संपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि
 रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य
 त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य
 सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सर्वनस्य जगतीछन्दस
 इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
 भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णायम्। भवा
 वाजस्य सङ्गथे। हिन्व मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः।
 शिवो मे सत्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमति (१८)

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादश्म ज्योतिरविदाम
 देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
 यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।
 पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा
 धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोक्थस्य हरिवत इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
 भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते
 तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो
 यथाभागं मन्दध्वं नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय
 नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः (२०)

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो
 नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्माꣳस्तेऽनु येऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु
 य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त येऽस्मिँल्लोकेऽहं
 तेषां वसिष्ठो भूयासं प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि
 ता बभूव। (२१)

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयꣳ स्याम पतयो
 रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽ-
 वयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य सोम देव
 ते नृभिः सुतस्येष्टयजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भक्षो
 अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षं कृतस्योपहूतस्योपहूतो
 भक्षयामि॥ (२२)

विश्वचरपणे त्रिष्टुफळन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः पितरो

बभूव चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

महीनां पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरꣳध्यासमद्य पृषतीनां
 ग्रहं पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोरुहृदयमस्येकमिष विष्णुस्त्वाऽनु वि
 चक्रमे भूतिर्दध्रा घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा
 गम्याज्ज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निज्यै दुग्धं यावती द्यावापृथिवी
 महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते (२३)

ग्रहꣳ सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमव-

मृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः
 प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
 पृषदाज्यं पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति
 यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं
 प्राणो वा (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति यत्पृषदाज्यं
 पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं
 वै हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानं
 भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव
 घ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः
 प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यं
 स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञं सं
 तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविंशतिश्च॥ [६]

देव सवितरेतत्ते प्राऽऽहु तत्प्र च सुव प्र च यज्ञ
 बृहस्पतिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्या ऋचो मा गांत तनूपाथ्साम्नः सत्या व
 आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
 देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं मह्यं स्तुतं दुहामा
 मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्र- (२६)

मस्यूजं मह्यं शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं

गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्। सा मे
सत्याशीर्देवेषु भूयाद् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ
बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मां
अधिपतीन्करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै (२७)

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहम-
विद्वान् यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं
विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्य
स्तुतमस्यूर्जं मह्यं स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य
शस्त्रमस्यूर्जं मह्यं शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष
वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा
वसीयान्भवति॥ (२८)

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहान्द्राविंशतिश्च॥

[७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नम ऊर्जे होत्राणां स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः पयसे होत्राणां स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथ्स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय

नमस्तृप्पन्ता९ होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनंसा (२९)

ऽऽहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
तौ रराध। सं नस्ताभ्या९ सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषां मनसश्च सन्धौ बृहस्पतये महि षड्युमन्नमः।
नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्सोमपान्मन्यमानः।
प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानुहुः। यानग्रयो-
ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ठ्यै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु
विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकांमाः
सुदेवा अकांमा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट।
यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदैभ्यो वृश्चेत् यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत् यमाशिरा दम्पती
वाममंश्नुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरुपा एधते
गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्नुतामरिष्टो रायः सचता९
समोकसा। य आसिचिथ्सन्दुग्धं कुम्या सहेष्टेन यामन्नमति
जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः

सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्याऽदात्। आशीर्म ऊर्जमुत
 सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणः सर्वर्चसम्। सञ्जयन्क्षेत्राणि
 सहसाऽहमिन्द्र कृण्वानो अन्याः अधरान्त्सपत्नान्। भूतमसि भूते
 मा धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि
 विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृहान्तरिक्षे वयांसि पृथिव्यां
 पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाऽव सोमं नयामसि। यथा नः
 सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
 केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं
 केवलीरसन्न॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
 इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री
 गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यन्दिनः सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभं माध्यन्दिनः सवनं त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने
 वज्रमन्तर्धत्त - (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्धीतेन्द्रियं माध्यन्दिने
सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य
त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेजं
एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यन्दिनं सवनं
प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभं माध्यन्दिनं
सवनं माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो
इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यन्दिनं सवनं- (३७)

मिन्द्रियमेव माध्यन्दिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा
शक्करी शाक्कुराः पशवो जागंतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगंती पशवंस्तृतीयसवनं
पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत
आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्ना (३८)

ऽपहनीत पुरास्यं संवत्सराद्गृह आ वैवीरज्छोसा मोदं
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदपं हते यथा वा आयतां प्रतीक्षत
एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया
समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चांल्लुप्येत यथा धावज्जो हीयते तादृगेव

तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणा- (३९)

मृचः प्रणव उक्थश्सिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणां य एवं
विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इयं
वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शंसत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्त इव
हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या
एव तदध्वर्युर्नैति (४०)

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः
शंसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति
तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शंसति
प्रत्यङ्घ्निष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा
जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा
वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥ (४१)

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियं माध्यन्दिनः सर्वन्नोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ च॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदसि
चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां
गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा
विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्तः रक्षस्व (४२)

तं तै दुश्चक्षा मावं ख्यन्मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे
 पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः
 श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहि
 धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे पाहि यो न इन्द्रवायू
 मित्रावरुणावश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं
 तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥ (४३)

रक्षस्व भ्रातृव्यस्योदश च॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजंकर्मभिः। यस्य
 त्वं सख्यमाविंथ। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां
 ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था
 तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः
 पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हिंनोमीन्द्राविष्णू अपंसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं द्रविणं च
 धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न
 परा जिग्ये कतरश्चनैर्नोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं
 वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूँषि तव जातवेदस्तिस्त्र आजानीरुषसस्ते
 अग्ने। ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथां (४५)

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा
 कविः। स त्रीरैकादशा इह। यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः

परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे। इन्द्रा॑विष्णू दृ॒ःहिताः शम्बर॑स्य
 नव॒ पुरो॑ नव॒तिं च॑ शत्रु॒धिष्टम्। श॒तं वर्चि॑नः सह॒स्रं च॑ सा॒कं ह॒थो
 अ॒प्र॒त्यसु॑रस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता म॑हिषमन्वे॒नद॒मी त्वा॑ ज॒हति
 पु॒त्र दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि
 क्र॑मस्व॥ (४६)

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥ [११]

[यो वै स्फ्यः स्व॒स्तिः स्व॒धायै॑ नमः प्र मु॒ञ्च॒ तिष्ठ॑तीव प॒द्वत्वारि॑शत्॥४६॥ यो वै प॒र्वमा॒नानां॑

वि क्र॑मस्व॥]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अग्ने॑ तेज॒स्विन्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒
वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्येषु॑ कुरु दी॒क्षायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च तेज॑से जुहोमि
तेजो॑विद॑सि तेजो॑ मा॒ मा हा॑सीन्माऽहं तेजो॑ हा॒सिषं॑ मा मां तेजो॑
हासी॒दिन्द्रो॑ज॒स्विन्नोज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒
वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्येषु॑ कुरु ब्रह्म॑णश्च त्वा क्ष॒त्रस्य॑ चो- (१)

ज॑से जुहोम्योजो॒विद॑स्योजो॑ मा॒ मा हा॑सीन्माऽहमोजो॑
हा॒सिषं॑ मा मामोजो॑ हासी॒थ्सूर्य॑ भ्राज॒स्विन्भ्राज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑
भूया॒ भ्राज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्येषु॑ कुरु वा॒योश्च॑
त्वाऽपां॑ च॒ भ्राज॑से जुहोमि सुव॒र्विद॑सि सुव॑र्मा मा हा॑सीन्माऽहं
सुव॑र्हा॒सिषं॑ मा मा॑ सुव॑र्हासीन्मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां
मय्य॑ग्निस्तेजो॑ दधातु मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु
मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॑ सूर्यो॑ भ्राजो॑ दधातु॥ (२)

क्षत्रस्यं च मयि त्रयोविंशतिश्च॥ [१]

वा॒युर्हि॑ङ्कर्ताऽग्निः प्र॑स्तो॒ता प्र॒जाप॑तिः साम् बृह॒स्पति॑रु॒द्राता॑
विश्वे॑ दे॒वा उ॑पगा॒तारो॑ म॒रुतः॑ प्रतिह॒र्तार॑ इन्द्रो॑ नि॒धनं॑ ते दे॒वाः
प्रा॑णभृ॒तः प्रा॑णं मयि॑ दध॒त्वेत॑द्वै सर्व॑मध्व॒र्युरु॑पाकुर्वन्नु॒द्रातृ॑भ्यं

उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणं मयि दधत्वित्याहेतदेव
 सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बहस्पतिरुक्थामदानि
 शःसिषद् विश्वे देवाः (३)

सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मां हिःसीर्मधुं मनिष्ये मधुं
 जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो
 वाचमुद्यासः शुश्रूषेण्यां मनुष्येभ्यस्तं मां देवा अवन्तु शोभायै
 पितरोऽनु मदन्तु॥ (४)

शःसिषद्विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च॥ [२]

वसवस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः प्रियं पाथ
 उपेहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ
 उपेह्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भृन्दनासु कोतनासु
 नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वभृत्सु माध्वीषु ककुहासु
 शक्ररीषु (५)

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि शुक्रं ते शुक्रेण गृह्णाम्यहो
 रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः। आऽस्मिन्नुग्रा अचुच्यवुर्दिवो धारा
 असञ्चत। ककुहः रूपं वृषभस्य रोचते बृहत्सोमः सोमस्य
 पुरोगाः शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः। यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै
 ते सोम सोमाय स्वाहोशित्कं देव सोम गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः (६)

प्रियं पाथो अपीहि वशी त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य
 प्रियं पाथो अपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा
 विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो अपीह्या नः प्राण एतु परावत
 आन्तरिक्षाद्विवस्परि। आयुः पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा।
 इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे
 देवा वर्चो मे धत्तमश्विना। दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वह्मणि वेरु
 तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥ (७)

शक्रोष्प्रेर्वृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥ [३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा
 धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमव रुन्धे शुक्रं
 तं शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो
 वृष्ट्या ईशतेऽहं एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्या-
 ऽस्मिन्नुग्रा - (८)

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहः रूपं वृषभस्य रोचते
 बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहः रूपं यद्वृष्टी रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे
 यत्तं सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै हविषा हविर्यजति
 योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा एतस्याऽऽयुः प्राण
 एति (९)

योऽःशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत इत्याहाऽऽयुरेव

प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै
 हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैर्नैवाऽऽयुरात्मन्धत्ते शतमानं भवति शतायुः
 पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं
 वा आपो भेषजमेव कुरुते॥ (१०)

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाश्चक्षुरसि
 श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम
 बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याऽऽधिपत्ये
 क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नाम पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां
 गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य (११)

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायुर्तस्य
 त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत्
 तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स
 पृश्नीन्कामानसृजत् तत्पृश्नीनां पृश्नित्वं यत्पृश्नयो गृह्यन्ते
 पृश्नीनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुन्धे वायुरसि प्राणो (१२)

नामेत्याह प्राणापानावेवाव रुन्धे चक्षुरसि श्रोत्रं
 नामेत्याहाऽऽयुरेवाव रुन्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवाव
 रुन्धे ऋतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवाव रुन्धे भूतमसि भव्यं
 नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशून्नेवा- (१३)

ऽव रुन्ध एतावद्वै पुरुषं पुरितस्तदेवाव रुन्ध ऋतस्य
 त्वा व्योमन् इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य
 त्वा विभूमन् इत्याहान्तरिक्षं वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म दिवमेवाभि
 जयत्यृतस्य (१४)

त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिश एवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य ज्योतिः
 सुवर्गमेव लोकमभि जयत्येतावन्तो वै देवलोकास्तानेवाभि जयति
 दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति
 तिष्ठति॥ (१५)

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशून्नेव विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य पद्वत्वारिः शच्च॥ ——— [५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत तत्परैरवारुन्धत तत्पराणां
 परत्वं यत्परे गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे तस्यावरुद्धौ यं
 प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति यं द्वितीयमन्तरिक्षं
 तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि जयति यदेते गृह्यन्ते एषां
 लोकानामभिजित्या - (१६)

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाँल्लोकान्पुनरिमं
 लोकं प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चौ गृह्यन्ते तस्मादितः
 पराश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्ते तस्मादमुतो-
 ऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्मादयातयाम्नो लोकान्मनुष्या उप

जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यादृष्ट्य ओषधयः
सम्भवन्त्योषधयो (१७)

मनुष्याणामन्नं प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्त इति
परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्युद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादृष्ट्य
ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति
तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नं यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्ते ॥ (१८)

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च ॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि
ते विष्वश्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्य- (१९)

मादाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामच्छन्दांसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदाऽऽ
श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य
भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति
छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै (२०)

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो
 य एवं वेद सर्वायैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
 वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
 सऽस्थातो रित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
 तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥ (२१)

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं
 पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्च्यते वा
 एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतङ्कृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा
 अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहयादाहुत्यैवैनौ शमयति
 नार्तिमाच्छति यजमानो यत्कुसीदम् (२२)

अप्रतीत्तं मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
 सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य
 त्वाऽऽसञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृण्वन्तु
 भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभसा पुरः सऽस्फानो
 अभि रक्षतु। गृहाणामसमर्त्यै बहवो नो गृहा असन्। स त्वं
 नः (२३)

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
 पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सऽस्फान सहस्रपोषस्यैशिषे स नो

रा॒स्वाज्या॑नि॒५ रा॒यस्पोष॒॑५ सु॒वीर्य॒॑५ संव॑त्स॒रीणा॑ऽ स्व॒स्तिम्।
 अ॒ग्नि॒र्वाव॑ य॒म इ॒यं य॒मी कु॒सीदं॑ वा ए॒तद्य॑मस्य॒ यज॑मान॒ आ द॑त्ते
 यदोष॑धीभिर्वेदि॑ऽ स्तृ॒णाति॑ यदनु॑पौष्य॒ प्रया॒याद्री॑वब॒द्धमे॑नम् (२४)

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के ने॑नीये॒रन् यत्कु॑सी॒दम॑प्रती॒त्तं मयी॑त्युपौष॒तीहै॒व
 सन् य॒मं कु॒सीदं॑ निरव॒दाया॑नृ॒णः सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति॒ यदि॑ मि॒श्रमि॑व
 चरे॑दञ्जलिना॒ सक्तू॑न्प्रदा॒व्यै जुहु॑यादे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यत्प्र॑दा॒व्यः
 स ए॒वैन॑ऽ स्वद॒यत्य॑ह्ना॒ वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒काया॑मपू॒षं चतुः॑शरा॒वं प॒क्त्वा
 प्रा॒तरे॑तेन॒ कक्ष॑मुपौषे॒द्यदि॑ (२५)

द॒हति॑ पु॒ण्य॒समं॑ भवति॒ यदि॑ न द॒हति॑ पा॒प॒समं॑मे॒तेन॑
 ह स्म॒ वा ऋ॑षयः पु॒रा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑प॒ यन्ति॒ यो वा
 उ॒पद्र॒ष्टार॑मु॒पश्रो॑तार॒मनु॑ख्या॒तारं॑ वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क
 इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽग्नि॒र्वा उ॒पद्र॒ष्टा वा॒युरु॑प॒श्रोता॑ऽऽदि॒त्योऽनु॑ख्या॒ता
 तान् य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽयं
 नो॒ नभ॑सा पु॒रः (२६)

इत्या॑हाऽग्नि॒र्वै नभ॑सा पु॒रोऽग्नि॑मे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑ स
 त्वं नो॑ नभसस्प॒त इत्या॑ह वा॒युर्वै नभ॑सस्प॒तिर्वा॒युमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑
 गोपा॒येति॑ दे॒वं स॑ऽस्फा॒नेत्या॑हासौ वा आ॒दि॒त्यो दे॒वः स॑ऽस्फा॒नं
 आ॒दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑॥ (२७)

कुसीदन्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहृतन्मे गोपायेति॥ [८]

एतं युवानं परि वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्चरत प्रियेण। मा नः
शाप्त जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत
चक्षुषे ते मरुतां पितृस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम
जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भ
ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रप्समवृणीत पूषा (२८)

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वत्सानां पतिरघ्नियानामथो पिता
महतां गर्गराणाम्। वत्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भञ्जा
वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष
ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
हरितो गर्भोऽथो योनिर्हरिण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निर्वर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद।
भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्धि तकरीं
वि योनिं वि गेवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु बालिति।
 उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज गर्भम्। एकपदी
 द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानुं
 प्रथताः स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्।
 पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थं मदश्च
 शस्यते। अयं वां परि पिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय
 पीतये। अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम्। अश्वावन्तं
 सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु। वि
 ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः (३२)

शुचे शुचंयश्चरन्ति। तुविम्रक्षासो दिव्या नवंग्वा वनां वनन्ति
 धृषता रुजन्तः। त्वामग्ने मानुषीरीडते विशो होत्राविदं विविचिं
 रत्नधातमम्। गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्मणसं सुयजं
 घृतश्रियम्। धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः
 पूर्णेन वावनत्। धाता प्रजाया उत राय ईशे धातेदं विश्वम्भुवनं
 जजान। धाता पुत्रं यजमानाय दातां (३३)

तस्मा उ हव्यं घृतवद्विधेम। धाता ददातु नो रयिं प्राचीं

जी॒वातु॑मक्षि॑ताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीम॒हि सु॒म॒तिः स॒त्यरा॑धसः। धा॒ता
द॒दातु॑ दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒दुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑ अ॒दि॒तिः स॒जोषाः॑। अनु॑ नो-
ऽद्या॒नुम॑तिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ म॒न्यता॑म्। अ॒ग्निश्च॑ हव्य॒वाह॑नो भव॑तां दा॒शुषे॑
म॒यः। अ॒न्विद॑नुमते॒ त्वम् (३४)

म॒न्यासै॑ शं च॒ नः कृ॒धि। क्र॒त्वे द॒क्षा॒य नो॑ हि॒नु प्र ण॒ आयू॑षि
ता॒रिषः॑। अनु॑ म॒न्यता॑मनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः र॒यिम॑क्षी॒यमा॑णम्।
तस्यै॑ व॒यः हे॒डसि॑ मा॒पि भू॒म सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु।
यस्या॑मि॒दं प्र॒दिशि॑ यद्वि॒रोच॑तेऽनु॒मतिं॑ प्र॒ति भूष॑न्त्या॒यवः॑। यस्या॑
उ॒पस्थ॑ उ॒र्वन्त॑रि॒क्षः सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु (३५)

रा॒काम॒हः सु॒हवाः॑ सु॒ष्टुती॑ हु॒वे शृ॒णोतु॑ नः सु॒भगा॒
बो॒धतु॑ त्मना॑। सी॒व्य॒त्वपः॑ सू॒च्याऽच्छि॑द्यमा॒नया॑ द॒दातु॑ वी॒रः
श॒तदा॑यमु॒क्थ्यम्। या॒स्ते रा॒के सु॒म॒तयः॑ सु॒पेश॑सो याभि॒र्ददा॑सि
दा॒शुषे॑ वसू॒नि। ताभि॑र्नो अ॒द्य सु॒मना॑ उ॒पाग॑हि स॒हस्र॑पोषः
सु॒भगे॒ ररा॑णा। सि॒नी॒वालि॑ या सु॒पा॒णिः। कु॒हूम॒हः सु॒भगा॑
वि॒द्मना॑प॒सम॑स्मिन् य॒ज्ञे सु॒हवा॑ जोह॒वीमि॑। सा नो॑ द॒दातु॑ श्रव॑णं
पि॒तृणां॑ तस्या॑स्ते दे॒वि ह॒विषा॑ वि॒धेम। कु॒हूर्दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ पत्नी॑
हव्या॑ नो अ॒स्य ह॒विषा॑श्चि॒केतु॑। सं दा॒शुषे॑ कि॒रतु॑ भू॒रि वा॒मः
रा॒यस्पोष॑ चि॒कितु॑षे॒ दधा॑तु॥ (३६)

भामांसो दाता त्वमन्तरिक्षं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥—[११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा
एतं युवानं सूर्यो देव इदं वामेकादश॥११॥ अग्ने तेजस्विन्वायुरसि छन्दसां वीर्यं मातरं च पट्विंशत्॥३६॥

अग्ने तेजस्विश्चिकितुषे दधातु॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्या वांयो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृतापाङ्गाष्ट्रकामाय देविका
वास्तौष्पते त्वमग्ने बृहदेकादश॥ [१]

वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने बृहथ्यद्वत्वारिंशत्॥४६॥ वि वा एतस्य प्रियासः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो
दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य
व्यूद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पशुः संचन्ते यदेकदेवत्यं
आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेना
गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह (१)

ब्रह्मणैवेनमा वर्तयति वि ते भिनन्नि तकरीमित्याह
यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव
इन्दुः प्रजयैवेनं पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यूद्धं गच्छति
पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः
पृथिवी च न इति (२)

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यूद्धं चातिरिक्तं च
शमयति नार्तिमाच्छति यजमानो भस्मनाऽभि समूहति
स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवेनं दधाति
यदेवद्येदति तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नावं द्येत् पुरस्तान्नाभ्यां

अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे
शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या
पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोराप्त्या
अन्तरकोश उष्णीषेणाविष्टितं भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
मासमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुन्धे यस्येषा यज्ञे
प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविंशतिश्च॥ [२]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै
त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा
किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा
किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः
सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीया वशिनी वशासि सकृद्यत्त्वा मनसा गर्भ आशयत्।
वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः।
अजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते
बृहद्भाः। तन्तु तन्वत्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया

कृतान्। अनुल्बणं वयत् जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्।
मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुष्योदश च॥ [३]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्५ सोमः
प्राजनयदग्निरग्रसत् स एतं प्रजापतिराग्नेयमष्टाकंपालमपश्यत्तं
निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान
आग्नेयमष्टाकंपालं पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया लभते
यत् (७)

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्यां यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्वावा-
पृथिव्यां यत्सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत् तस्मादग्नीषोमीया
यदनयोर्वियत्योर्वागवदत्तस्मात्सारस्वती यत्प्रजापतिरग्नेरधि
निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्यां यदजा वशा
वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव
स्वेन (८)

भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा
लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति
व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यं भवत्यग्नीषोमीयामा
लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमवै रुन्धे
सोमेनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत यः (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
 सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति
 प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति
 प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरैवानभिजितमभि जयति
 वायव्ययोपाकरोति वायोरेवैनोमवरुध्या लभत आकृत्यै त्वा
 कामाय त्वा (१०)

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण
 वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति
 ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनां
 सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं वशासीत्याह देवत्रैवेनां
 गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामः (११)

यजमानस्य यदनात उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि
 रयिष्ठेत्याहैष्वैवेनां लोकेषु प्रतिष्ठापयति दिवि ते बृहद्वा
 इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वन्नजंसो
 भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं
 वयत जोगुवामप इति (१२)

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव
 जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः
 कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभाजो

भूयास्मेत्याहाऽऽशिषंमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या
एकमेवादिवयजनं यदालंब्यायामभ्रः (१३)

भवति यदालंब्यायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा
वा प्राशनीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव
प्राशनीयादिन्द्रियमेवात्मन्धत्ते सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा
संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्त

यत्स्वेन सारस्वतीमा लभेत यः कामाय त्वा कामोऽपु इत्युभो द्विचत्वारिंशच्च॥ [४]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च
शक्करीश्च दर्शश्च पूर्णमांसश्च बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जया निन्द्राय
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः
स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानं जुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या
जयत्येव तां पृतनाम्॥ (१५)

उप पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिपति
तन्मावतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां

त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानां मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह मावत।
अस्मिन्ब्रह्मन्स्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्स्यां
देवहूत्याम्॥ (१६)

अवरे सप्तदश च॥ [६]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेश्चेत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव
तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा
यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः (१७)

यद्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्त्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत
यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं
यञ्जयैरजयन्तञ्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः
राष्ट्रभृत्वं ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स
एताञ्जुह्यादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्धी
राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥ [७]

ऋताषाडृतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम

स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
 स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसं
 आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो
 बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः
 स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः (१९)

गन्धर्वस्तस्यर्त्सामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा
 वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य
 त उपरि गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानि९ रायस्पोष९
 सुवीर्य९ संवत्सरीणा९ स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
 विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वान्पुर्जन्यो
 गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयः (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
 कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं
 पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो
 भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय
 महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनोऽमृडयः षट्त्वारिंशच्च॥

[८]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
 रुन्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा

राष्ट्रं पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुन्धे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं
संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानव रुन्धे ग्रामी (२२)

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुन्धे
त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽव रुन्ध ओजस्व्यैव
भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति (२३)

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य
दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्यं कल्पयति ता
अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयन्ते होतव्या राष्ट्रं
वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामं संयन्ति
यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तं सङ्ग्रामं मान्थुक
इध्मः (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां
प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येतस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताम्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै

गन्धर्वाप्सरसां गृहाः स्व एवैनान् (२५)

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमः होतव्याः प्राणानेवास्य
प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं
निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वर्षद्गरोति वाच एवैनं क्रूरेण
प्र वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम् (२६)

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत
इति तृणानि सं गृहीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजा-
पतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यः
हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायुर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं
चतुःशरावं पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव
प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव
ज्योतिषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युन्क्तीध्मः स्व एवैनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [९]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव

खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
 करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका
 प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता
 एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि (२९)

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जनयति प्रथमं
 धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते
 राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रतिष्ठापयत्येता
 एव निर्वपेद्गामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
 ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्रामम् (३०)

अव रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य
 दधात्येता एव निर्वपेज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
 खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं
 करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य
 ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
 खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
 करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
 एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा

एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति (३२)

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यवं रुन्ध उपैनमुत्तरो
यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यं मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै
देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं मेधा नोपनमति
प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं मेधा
नमत्येता एव निर्वपेत् (३३)

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यानुष्टुप्कुहूर्धाता
वषट्कारः पूर्वपक्षो राकापरपक्षः कुहूरमावास्या सिनीवाली
पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै
कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥ (३५)

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुक्तमन्यातारं करोति मेधा नमत्येता

एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च (९) देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥—————[१०]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
यत्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते
शग्मया स॒सदा ते सक्षीमहि॑ रण्वया गातुमत्या॑। आवः॒ क्षेमं॑ उत
योगे॒ वरं॑ नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः। यत्सायं प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते (३६)

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायं
प्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवात्वेष्टकाः कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति
दशाक्षरा विराड्विराजमेवात्वेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव
यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति
तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनम् (३७)

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र
एनं भूत्वाऽग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवैनं
शमयति नार्तिमाच्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते
वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं
जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयं स्यात् (३८)

दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं
जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनं शमयति यदेकया जुहुयाद्विहोमं

कुर्यात्पु०रोनुवा०क्याम०नूच्य० या०ज्य०या जुहोति सदेव०त्वाय० यद्धुत
 आ०द०ध्याद्रुद्रं गृहान०न्वारो०हयेद्यद०व०क्षाणा०न्यसं० प्रक्षाप्य० प्रया०याद्यथा०
 यज्ञवेशसं० वाद०ह०नं वा ता०दृगे०व तद०यं ते० योनि०र०ऋत्वि०य० इत्य०रण्योः०
 स०मारो०हयति (३९)

ए०ष० वा अ०ग्रेयो०निः स्व० ए०वैनं० यो०नौ स०मारो०हय०त्यथो०
 खल्वा०हुर्यद०रण्योः० स०मारू०ढो० नश्येदुद०स्याग्निः० सी०देत्पुन०रा०धेयः०
 स्यादिति० या ते० अ०ग्रे य०ज्ञिया० तनू०स्तये०ह्या रो०हेत्या०त्मन्त्स०मारो०हयते०
 यज०मानो० वा अ०ग्रेयो०निः स्वा०यामे०वैनं० यो०न्याः० स०मारो०हयते॥ (४०)

धृत्तेऽर्वाचीनं स्यात्समारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

त्वम०ग्रे बृ०हद्वयो० दधा०सि दे०व दा०शुषे०। क०विर्गृ०हप०तिर्यु०वा०॥
 ह०व्य०वाङ्गि०र०जरः० पि०ता नो० वि०भुर्वि०भावा० सु०दृशी०को अ०स्मे।
 सु०गार०रु०ह०प०त्याः० समि०षो दि०दी०ह्यस्म०द्रि०य०ख्स०म्मि०मीहि० श्रवा०सि। त्वं
 च० सोम० नो० व०शो जी०वातुं० न म०रामहे। प्रि०यस्तो०त्रो० वन०स्पतिः०।
 ब्र०ह्मा दे०वानां० पद०वीः क०वी०नामृ०षिर्वि०प्रा०णां म०हि०षो मृ०गाणा०म्। श्ये०नो
 गृ०ध्राणा०ः स्व०र्धिति०र्वन०ाना०ः० सोमः० (४१)

प०वि०त्रम०त्येति० रेभ०न्न०। आ० वि०श्वदे०वः० स०त्प०तिः० सू०क्तैर०द्या
 वृ०णीमहे। स०त्यस०वः० स०वि०तार०म्॥ आ० स०त्येन० रज०सा० वर्त०मानो०
 नि०वे०शय०न्न०मृतं० म०र्त्यं च०। हि०र०ण्यये०न स०वि०ता रथे०ना दे०वो या०ति
 भुव०ना वि०पश्य०न्न०। यथा० नो० अ०दि०तिः० क०र०त्प०श्चे० नृ०भ्यो० यथा० ग०वै०।

यथा॑ तो॒काय॑ रु॒द्रियम्॑। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒
गोषु॑ मा (४२)

नो अ॒श्वेषु॑ रीरिषः। वी॒रान्मा नो॑ रु॒द्र भामि॑तो व॒धीर्ह॒विष्म॑न्तो
नम॑सा विधेम ते। उ॒दप्रु॑तो न वयो रक्ष॑माणा वाव॑दतो अ॒भ्रिय॑स्येव
घोषाः॑। गि॒रिभ्र॑जो नोर्मयो म॑दन्तो बृह॑स्पति॒मभ्य॑र्का अ॒नाव॑न्।
ह॒९ सैरि॑व स॒खिभि॑र्वाव॑दद्विरश्म॒न्मया॑नि न॒ह॑ना व्यस्यन्।
बृह॑स्पति॒रभि॑ कनि॒क्रद॑द्वा उ॒त प्रा॑स्तौदु॒च्च वि॒द्वा९ अ॑गायत्। ए॒न्द्र
सान॒सि९ र॒यिम् (४३)

स॒जित्वा॑न९ सदा॒सह॑म्। व॒र्षिष्ठ॑मू॒तये॑ भर। प्र संसा॑हिषे
पुरु॑हूत॒ शत्रू॑ज्येष्ठ॑स्ते शु॒ष्म इ॒ह रा॒तिर॑स्तु। इन्द्रा भ॑र दक्षि॑णेना
वसू॑नि पतिः सिन्धू॑नामसि रे॒वती॑नाम्। त्व९ सु॒तस्य॑ पी॒तये॑ स॒द्यो
वृ॒द्धो अ॑जायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्या॑य सु॒क्रतो॑। भुव॑स्त्वमिन्द्र ब्रह्म॑णा
म॒हान्भुवो॑ विश्वेषु स॒र्वने॑षु य॒ज्ञियः॑। भुवो नृ९श्च्यौ॒तो विश्व॑स्मिन्भरे
ज्येष्ठ॑श्च म॒न्त्रः (४४)

वि॒श्वच॑र्षणे। मि॒त्रस्य॑ च॒र्षणी॑धृतः श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सिम्।
स॒त्यं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। मि॒त्रो जनान् या॑तयति प्र॒जान॑न्मि॒त्रो
दा॑धार पृथि॒वीमु॑त द्याम्। मि॒त्रः कृ॒ष्टीर॑नि॒मिषा॑भि च॒ष्टे स॒त्याय॑
ह॒व्यं घृ॑तव॒द्विधे॑म। प्र स मि॒त्र म॑र्तो अस्तु प्र॒यस्वा॑न् यस्तं
आदि॑त्य शिक्ष॑ति व्र॒तेन॑। न ह॑न्यते न जी॑यते त्वो॒तो नैन॑म९हो
अश्नो॑त्यन्ति॒तो न दू॑रात्। यत् (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि।
 यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि। अचिन्ती
 यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो
 यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य
 शिथिरेवं देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥—————[१२]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै
 त्वे क्रतुं प्र देवमेकादश॥——[१३] पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव पद्विंशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति देवाः॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाया।
 तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
 अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञं पिपृहि
 विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां
 विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
 न आ गन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
 जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ
 सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि यच्छतम्।
 आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसा
 निरुतः हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै
 ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्वं आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
 पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च
 प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमं पौर्णमास्यै
 प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीं पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा

लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वपं (३)

क्षीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्यां वै
 सरस्वत्यनुलोममेवैनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा प्यायत
 आग्रावैष्णवमेकादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
 द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धिं
 पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र
 तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्यां वै
 सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यां
 द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ
 दक्षिणा समृद्धौ॥ (४)

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षं
 पश्यत्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः
 प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मां
 एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त
 तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं
 जिन्वेति (५)

आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञं प्राऽऽह प्रेतिरसि धर्माय त्वा
 धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञं प्राहान्वितिरसि

दिवे त्वा॒ दिवं॑ जि॒न्वेत्या॑हैभ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञं प्राह॑ विष्ट॒म्भोऽसि॒
वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जि॒न्वेत्या॑ह वृष्टि॑मे॒वाव॑ (६)

रु॒न्धे प्र॒वा॒स्य॑नु॒वासी॑त्या॒ह मिथु॑न॒त्वायो॒शिग॑सि॒ वसु॑भ्य॒स्त्वा
वसू॑ञ्जि॒न्वेत्या॑हाष्टौ वस॑व॒ एका॑दश रु॒द्रा द्वा॑द॒शादि॒त्या ए॒ताव॑न्तो
वै दे॒वास्तेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञं प्रा॒हौजो॑ऽसि पि॒तृभ्य॑स्त्वा पि॒तृञ्जि॒न्वेत्या॑ह
दे॒वाने॒व पि॒तृन॑नु॒ सं त॑नोति॒ तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व (७)

इ॒त्या॒ह पि॒तृने॒व प्र॒जा अ॒नु सं त॑नोति॒ पृ॒तना॒षाड॑सि
प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूञ्जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शून॑नु॒ सं त॑नोति
रे॒वद॒स्योष॑धीभ्य॒स्त्वोष॑धीर्जि॒न्वेत्या॑होष॑धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑-
ष्ठा॒पय॑त्यभि॒जिद॑सि यु॒क्तग्रा॒वेन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्र॑ जि॒न्वेत्या॑हाभि॒जित्या॑
अधि॑पतिरसि प्रा॒णाय॑ त्वा प्रा॒णम् (८)

जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒ त्रिवृ॑दसि॒ प्र॒वृद॑सीत्या॒ह
मिथु॑न॒त्वाय॑ स॒रोहो॑ऽसि नी॒रोहो॑ऽसीत्या॒ह प्र॒जात्यै॑ वसु॒कोऽसि॒
वे॒षश्चि॑रसि॒ वस्य॑ष्टि॒रसीत्या॑ह प्र॒तिष्ठि॑त्यै॥ (९)

जि॒न्वेत्य॑व॒ प्र॒जा जि॒न्व प्रा॒णञ्चि॑त्स॒च्च॥ [२]

अ॒ग्निना॑ दे॒वेन॒ पृ॒त॒ना ज॑यामि गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा त्रि॒वृ॒ता स्तोमे॑न
रथ॑न्त॒रेण॒ साम्ना॑ व॒षट्कारे॑ण॒ वज्रे॑ण॒ पूर्व॑जान्भ्रातृ॒व्यान्ध॑रान्पा॒दयाम्य॑वैनान्
प्र॒त्ये॒नान्नु॑देऽस्मि॒न्क्षये॑ऽस्मिन्भूमि॒लोके॒ योऽस्मान्द्वेष्टि॑ यं च॑ व॒यं
द्वि॒ष्मो वि॒ष्णोः क्र॑मे॒णात्ये॑नान्क्रामा॒मीन्द्रे॑ण दे॒वेन॒ पृ॒त॒ना ज॑यामि

त्रैष्टुभेन॒ छन्द॑सा पञ्चद॒शेन॒ स्तोमे॑न बृ॒हता॑ साम्ना॑ वषट्कारेण॒
वज्रे॑ण (१०)

स॒ह॒जान् विश्वे॑भिर्दे॒वेभिः॒ पृत॑ना जयामि॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा
सप्तद॒शेन॒ स्तोमे॑न वामदे॒व्येन॒ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रे॑णापर॒जानि॒न्द्रेण॒
स॒युजो॑ व॒यः॑ सा॒स॒ह्याम॑ पृतन्यतः। घ्नन्तो॑ वृ॒त्राण्य॑प्रति। यत्ते॑ अ॒ग्ने
तेज॑स्तेना॒हं ते॑ज॒स्वी भू॑यासं॒ यत्ते॑ अ॒ग्ने वर्च॑स्तेना॒हं व॑च॒स्वी भू॑यासं॒
यत्ते॑ अ॒ग्ने हर॑स्तेना॒हं ह॑र॒स्वी भू॑यासम्॥ (११)

बृहता॑ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रे॑ण प॒द्म॒त्वारि॑शच्च॥ ————— [३]

ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ य॒ज्ञमु॑षः पृथि॒व्याम॑ध्यास॑ते। अ॒ग्निर्मा॑ तेभ्यो॑
रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। आग॑न्म मि॒त्रावरु॑णा वरेण्या॒ रात्री॑णां
भा॒गो यु॒वयो॑र्यो अस्ति॑। नाकं॑ गृह्णा॒नाः सु॑कृतस्य॒ लोके॑ तृतीये॑ पृ॒ष्ठे
अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ य॒ज्ञमु॑षोऽन्तरि॑क्षेऽध्यास॑ते।
वा॒युर्मा॑ तेभ्यो॑ रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। यास्ते॒ रात्रीः॑
स॒वितः॑ (१२)

दे॒व॒यानी॑रन्त॒रा द्या॒वापृ॑थि॒वी वि॒यन्ति॑। गृ॒हैश्च॒ सर्वैः॑ प्र॒जया॑
न्व॒ग्ने सु॒वो रु॒हाणा॑स्तरता॒ रजा॑सि। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ य॒ज्ञमु॑षो
दि॒व्यध्या॑स॑ते। सूर्यो॑ मा॒ तेभ्यो॑ रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्।
येनेन्द्रा॑य स॒मभ॑रः॒ पया॑स्युत्त॒मेन॑ ह॒विषा॑ जातवेदः। तेना॑ग्ने त्वमु॒त
व॑र्धये॒मः स॑जा॒ताना॑ः श्रेष्ठ्य॒ आ धे॑ह्येनम्। य॒ज्ञ॒हनो॑ वै दे॒वा

यज्ञमुषः (१३)

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथाना यो ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकाः स्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानाद्देवतांश्च यज्ञश्च कामन्त्याग्नेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (१४)

पाङ्क्तौ यज्ञो देवतांश्चैव यज्ञं चाव रुन्धे गायत्रो वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तौ यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥ (१५)

सवितुर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चक्षुषः। सक्ष शूष सवितुर्विश्वचर्षण एतेभिः सोमं नामभिर्विधेम ते तेभिः सोमं नामभिर्विधेम ते। अहं परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो ददर्शाहं भूयासमुत्तमः समानानाम् (१६)

आ समुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुद्धिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्रौतु मरुतो वरषयन्तूत्रम्भय पृथिवीं भिन्द्वीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य

नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
यदग्निरौषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो
ओषधीष्वेव पशून् (१७)

प्रतिष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे अधि
रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः
सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्यां बरुहिषि
सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म।
आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषः स्वश्वियम्। बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥ (१८)

समानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकञ्च॥ [५]

सं त्वां नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वां नह्याम्यप ओषधीभिः।
सं त्वां नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजमस्मे। प्रैतु
ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे लोके
विशा इह। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपत्नीरुपं सेदिम। अग्ने सपत्नदं
भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं वि प्यामि वरुणस्य पाशम् (१९)

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके
स्योनं मे सह पत्यां करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्ते-
ऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददतां रुद्रावसृष्टासि युवा नाम मा
मां हिंसीर्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः

प॒त्रेज॑नीर्गृह्णामि॒ य॒ज्ञाय॑ वः प॒त्रेज॑नीः सा॒दयामि॒ विश्व॑स्य ते
विश्वा॑वतो॒ वृष्णि॑यावतः (२०)

तवा॑ग्ने वा॒मीरनु॑ स॒न्दृशि॑ विश्वा॒ रेता॑ंसि धिषी॒यागं॑ दे॒वान्
य॒ज्ञो नि॑ दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिषन्नस्मिन्सु॒न्वति॑ यज॑मान आ॒शिषः
स्वाहा॑कृताः समु॒द्रेष्ठा॑ गन्ध॒र्वमा॑ तिष्ठ॒ताऽनु॑ वा॒तस्य॑ प॒त्मन्नि॒ड
ईडि॑ताः॥ (२१)

पाशं॑ वृष्णि॑यावतस्त्रि॒ंशच्च॑॥ [६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒नत्तस्यै॑ र॒सः प॒राप॑त॒त्स
पृ॒थि॒वीं प्रा॑वि॒शत्स॑ ख॒दिरो॑ऽभ॒वद्यस्य॑ खा॒दिरः॑ सु॒वो भ॑व॒न्ति
छ॒न्द॑सामे॒व र॒सेना॑व॒ द्यति॑ सर॒सा अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति
तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑ प॒र्णम॑च्छि॒द्यत्
तत्प॒र्णोऽभ॑व॒त्तत्प॒र्णस्य॑ प॒र्णत्वं॑ यस्य॑ प॒र्णम॑यी जुहूः (२२)

भ॑व॒न्ति सौ॒म्या अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा
आहु॑तीर्दे॒वा वै ब्र॒ह्म॑न्न॒वद॑न्त॒ तत्प॒र्ण उ॒पा॑शृ॒णोऽभ्यु॑श्र॒वा वै ना॒म
यस्य॑ प॒र्णम॑यी जुहू॒र्भव॑न्ति॒ न पा॒पः श्लो॒कः शृ॒णोति॑ ब्र॒ह्म
वै प॒र्णो वि॒ण्म॒रुतो॑ऽन्नं वि॒ण्मा॒रुतो॑ऽश्व॒त्थो यस्य॑ प॒र्णम॑यी
जुहू॒र्भव॑त्याश्व॒त्थ्युप॑भृ॒द्वह्म॑णै॒वान्न॑म॒व रु॒न्धेऽथो॑ ब्र॒ह्म (२३)

ए॒व वि॒श्य॒ध्यू॒हति॑ रा॒ष्ट्रं वै प॒र्णो वि॒ड॑श्व॒त्थो यत्प॒र्णम॑यी
जुहू॒र्भव॑त्याश्व॒त्थ्युप॑भृ॒द्राष्ट्र॑मे॒व वि॒श्य॒ध्यू॒हति॑ प्र॒जाप॑ति॒र्वा अ॑जुहो॒त्सा

यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य
वैकङ्कती ध्रुवा भवन्ति प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत
एतद्वै सुचा९ रूपं यस्यैव९रूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्येवैन९
रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते॥ (२४)

जुहुरथो ब्रह्म सुचा९ सप्तदश च॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे
त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो
जह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय
त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो
यतः प्रजा अक्विद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदान्ने
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्चेते
प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव
नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव
गच्छति सर्वासां वा एतद्देवताना९ रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते
सर्वाण्येवैन९ रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्त उपयामगृहीतः (२६)

अ॒सि॒ प्र॒जाप॑तये त्वा॒ ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं गृह्णामीत्या॑ह
 ज्योति॑रे॒वैन॑ ५ समा॒नाना॑ करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
 इत्या॑हैताव॑तीर्वै दे॒वता॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ ५ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
 द्विष॒तो म॒न् इत्या॑ह भ्रातृ॑व्यापनुत्यै प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वेत्या॑ह
 प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दात्रे॒
 ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि (२७)

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वताः॑ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यो
 जुहो॑त्याज्यग्र॒हं गृ॑ह्णीयात्तेज॑स्कामस्य तेजो॒ वा आज्यं॑ तेज॒स्व्येव॑
 भ॑वति सोमग्र॒हं गृ॑ह्णीयाद्ब्रह्मवर्च॑सकामस्य ब्रह्मवर्च॑सं वै सोमो॑
 ब्रह्मवर्च॑स्येव भ॑वति दधिग्र॒हं गृ॑ह्णीयात्पशु॑काम॒स्योर्ग्वै दध्यू॑र्क्प॒शव॑
 ऊ॒र्जैवा॑स्मा॒ ऊ॒र्जं प॒शून॑व॒ रुन्धे॑॥ (२८)

उ॒प॒या॒म॒गृ॒हीतो॑ जुहोमि त्रिच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [९]

त्वे ऋ॒तुम॑पि वृ॒ञ्जन्ति॒ विश्वे॒ द्विर्य॑दे॒ते त्रि॑र्भव॒न्त्यूमाः॑। स्वा॒दोः
 स्वा॒दीयः॑ स्वा॒दुना॑ सृ॒जा॒ सम॑तं ऊ॒ षु मधु॒ मधु॑ना॒भि यो॑धि।
 उ॒प॒या॒म॒गृ॒हीतो॑ऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्येष ते योनिः
 प्र॒जाप॑तये त्वा। प्रा॒णग्र॒हान्गृ॑ह्णात्येता॒वद्वा अ॑स्ति याव॑दे॒ते ग्र॒हाः
 स्तोमा॑श्छन्दा॑सि पृ॒ष्ठानि॒ दिशो॑ याव॑दे॒वास्ति॒ तत् (२९)

अव॑ रुन्धे ज्ये॒ष्ठा वा ए॒तान्ब्रा॑ह्म॒णाः पु॒रा वि॒द्वाम॑क्र॒न्तस्मा॑त्तेषा॒ ५
 सर्वा॑ दिशो॒ऽभिजि॑ता अभू॒वन् यस्यै॑ते गृह्यन्ते ज्ये॒ष्ठ्यमे॒व ग॑च्छत्य॒भि

दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव
गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीये
चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः (३०)

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहं गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवते
दशमेऽहं न्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यदशमेऽहं गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव
तत्प्रजा न यन्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो
वक्षदानुषक्। अयमुष्य प्र देवयुरहोता यज्ञाय नीयते। रथो
न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव
जन्मनः। सहस्रश्चित्सर्हीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा
पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय
वोढवे। (३२)

अग्रे विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तं प्रथमः सीद योनिम्।
कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
योनी। देवावीर्देवान् हविषा यज्ञास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा असदथ्सुदक्षः।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रं भुरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं

दूतस्त्वम् (३३)

उ नः पुरस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्ने तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीर्घद्वोधि गोपाः। अग्नि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी
च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु (३४)

त्वा दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु
त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयं रणेरणे। उत
ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणेरणे। आ यं हस्ते
न खादिनं शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निं स्वध्वरम्। प्र देवं
देववीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे योनौ नि षीदतु। आ (३५)

जातं जातवेदसि प्रियं शिशीतातिथिम्। स्योन
आ गृहपतिम्। अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा।
हव्यवाङ्मुह्यस्यः। त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता।
सखा सख्या समिध्यसे। तं मर्जयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु।
स्वेषु क्षयेषु वाजिनम्। यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि
प्रथमान्यासन्। ते ह नाकं महिमानः सचन्ते यत्र पूर्वे साध्याः
सन्ति देवाः (३६) वोढवे दूतस्त्वन्तम् सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥ [११]

[युञ्जान इमामगृभ्णं देवस्य सन्ते वि पाजंसा वसंवस्त्वा समस्त्वोर्ध्वा अस्याकृतिं यदग्ने यान्यग्ने
यं यज्ञमेकादश॥11॥ युञ्जानो वर्म च स्थ आदित्यास्त्वा भारती स्वा९ अह९ पट्वारि९शत्॥46॥ युञ्जानो
वाजैवाजे॥]

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचार्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्सुवर्यतो
धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इत् (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि
श्लोका यन्ति पथ्यैव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये
धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य
महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजांसि देवः
सविता महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञं प्र सुव (२)

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र
सुव देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्।
ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्गायत्रेण
छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारिः (३)

अ॒सि पृ॒थि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निं पु॒री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्व॑दा भ॒र त्रैष्टु॑भेन
 त्वा छ॒न्द॒साऽऽद॑देऽङ्गि॒रस्व॑द्व॒भिर॑सि॒ नारि॑रसि॒ त्वया॑ व॒यः
 स॒धस्थ॑ आ॒ग्निः श॑के॒म ख॑नि॒तुं पु॒री॒ष्यं जा॑गतेन त्वा छ॒न्द॒सा-
 ऽऽद॑देऽङ्गि॒रस्व॑द्वस्त॒ आ॒धाय॑ स॒विता॑ बिभ्र॒दभ्रिः॑ हि॒रण्य॑यी॒म्।
 तया॑ ज्योति॒रज॑स्रमिद॒ग्निं खा॒त्वी न॒ आ भ॒रानु॑ष्टुभेन त्वा
 छ॒न्द॒साऽऽद॑देऽङ्गि॒रस्व॑त्॥

इष्टज्ञं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इ॒माम॑गृ॒भ्णन्न॑श॒नामृ॑तस्य॒ पूर्वं आ॑युषि वि॒दथे॑षु क॒व्या। तया॑
 दे॒वाः सु॑त॒मा ब॑भूवु॒रऋ॑तस्य॒ साम॑न्त्स॒रमा॑रप॒न्ती। प्र॒तूर्त॑ वाजि॒न्ना
 द्र॒व वरि॑ष्ठाम॒नु सं॑वत॒म्। दि॒वि ते ज॑न्म॒ पर॑म॒मन्तरि॑क्षे॒ नाभिः॑
 पृ॒थि॒व्याम॑धि॒ योनिः॑। यु॒ञ्जाथा॑ रा॒संभं॑ यु॒वम॑स्मिन् या॒मे वृ॑ष॒ण्वसू॑।
 अ॒ग्निं भ॑र॒न्तम॑स्मयु॒म्। यो॒गे॒यो॒गे त॒वस्त॑रं॒ वाजे॑वाजे॒ हवाम॑हे।
 स॒खाय॑ इन्द्र॒मृत॑ये। प्र॒तूर्व॑न् (५)

ए॒ह्यव॑क्राम॒न्नश॑स्ती॒ रु॒द्रस्य॑ गा॒णप॑त्यान्मयो॒भूरे॑हि।
 उ॒र्वन्त॑रि॒क्षम॑न्वि॒हि स्व॑स्ति॒गव्यू॑तिरभ॒यानि॑ कृ॒ण्वन्। पू॒ष्णा
 स॒युजा॑ स॒ह। पृ॒थि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निं पु॒री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्व॑दच्छे॒ह्यग्निं॑
 पु॒री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्व॑दच्छे॒मोऽग्निं॑ पु॒री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्व॑द्व॒रिष्या॑मोऽग्निं
 पु॒री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्व॑द्व॒रामः॑। अ॒न्व॒ग्निरु॑षसा॒मग्र॑म॒ख्यद॑न्वहा॒नि प्र॑थ॒मो
 जा॒तवै॑दाः। अ॒नु सूर्य॑स्य (६)

पुरु॒त्रा च॑ र॒श्मीन॑नु द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तान। आ॒गत्य॑
वा॒ज्यध्व॑नः सर्वा॑ मृ॒धो वि धू॑नुते। अ॒ग्निः स॒धस्थे॑ मह॒ति चक्षु॑षा
नि चि॑कीषते। आ॒क्रम्य॑ वाजि॒न्यृथि॑वीम॒ग्निमि॑च्छ रु॒चा त्वम्।
भू॒म्या वृ॑त्वाय॑ नो ब्रूहि॒ यतः॑ खना॑म॒ तं व॑यम्। द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृथि॑वी
स॒धस्थ॑मा॒त्मान्तरि॑क्षः॒ समु॑द्रस्ते॒ योनिः॑। वि॒ख्याय॑ चक्षु॑षा॒ त्वम॑भि
तिष्ठ (७)

पृ॒त॒न्यतः॑। उत्क्रा॑म मह॒ते सौभ॑गाया॒स्मादा॑स्थाना॒द्वि॒णो॒दा
वा॑जि॒न्। व॒यः स्या॑म सु॒म॒तौ पृथि॑व्या अ॒ग्निं ख॑निष्यन्त॑ उ॒पस्थे॑
अस्याः॑। उ॒द॒क्र॒मी॒द्वि॒णो॒दा वा॒ज्य॒र्वाकः॑ स लो॒कः सु॑कृतं
पृथि॑व्याः। ततः॑ खने॒म सु॒प्रती॑कम॒ग्निः सु॒वो रुहा॑णा॒ अधि॑ नाकं
उत्त॑मे। अ॒पो दे॒वीरु॑प॒ सृज॑ मधु॒मती॑रय॒क्ष्माय॑ प्र॒जाभ्यः॑। तासा॑ः
स्था॒नादु॒ज्जि॒हता॑मोष॒धयः॑ सु॒पिप्प॒लाः। जिघ॑र्मि (८)

अ॒ग्निं मन॑सा घृ॒तेन॑ प्रति॒क्ष्यन्त॑म्भुव॑नानि॒ विश्वा॑। पृथुं॑
ति॒र॒श्वा वय॑सा बृ॒हन्तं॑ व्यचि॑ष्ठम॒न्नः रभ॑सं वि॒दान॑म्। आ
त्वा॑ जिघ॑र्मि वच॑सा घृ॒तेना॑र॒क्षसा॒ मन॑सा॒ तज्जु॑षस्व। मर्य॑श्रीः
स्पृ॒ह्यद्व॑र्णो अ॒ग्निर्नाभि॑मृ॒शे त॒नुवा॒ जर्ह॑षाणः। परि॒ वाज॑पतिः
क॒विर॒ग्निर्ह॑व्या न्य॑क्रमीत्। दध॑द्र॒त्नानि॑ दा॒शुषे॑। परि॒ त्वाऽग्ने॑ पु॒रं
व॒यं वि॒प्रः सह॑स्य धीम॒हि। धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तार॑म्भङ्गु॒राव॑तः।
त्वम॑ग्ने द्युभि॒स्त्वमा॑शुशु॒क्षणि॑स्त्वम॒द्भ्यस्त्वम॑श्म॒नस्परि॑। त्वं
वने॑भ्य॒स्त्वमोष॑धीभ्य॒स्त्वं नृ॑णां नृ॒पते॑ जायसे॒ शुचिः॑॥ (९)

प्रतूर्वन्सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्षि भेत्तारं विश्वं॥ [२]

देवस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्यां
पृथि॒व्याः स॒धस्थेऽग्निं॑ पु॒रीष्य॑मङ्गिर॒स्वत्ख॑नामि। ज्योति॑ष्मन्तं त्वाग्ने
सुप्र॑ती॒कमज॑स्त्रेण भा॒नुना॑ दी॒द्यान॑म्। शिवं॑ प्र॒जाभ्योऽहि॑सन्तं
पृथि॒व्याः स॒धस्थेऽग्निं॑ पु॒रीष्य॑मङ्गिर॒स्वत्ख॑नामि। अ॒पां पृ॒ष्ठम॑सि
सुप्र॑था॒ उर्व॑ग्निं भ॒रिष्य॑दप॒राव॑पिष्ठम्। वर्ध॑मानं म॒ह आ च॑ पु॒ष्करं॑
दि॒वो मा॒त्रया॑ वरि॒णा प्र॑थस्व। शर्म॑ च स्थः (१०)

वर्म॑ च स्थो॒ अच्छि॑द्रे बहु॒ले उ॒भे। व्यच॑स्वती॒ सं व॑साथां
भ॒र्तम॑ग्निं पु॒रीष्य॑म्। सं व॑साथा॒ सुव॑र्विदा॒ समी॑ची॒ उर॑सा
त्मना॑। अ॒ग्निम॒न्तर्भ॑रिष्यन्ती॒ ज्योति॑ष्मन्त॒मज॑स्रमि॒त्। पु॒रीष्यो॑-
ऽसि॒ विश्व॑भ॒राः। अथ॑र्वा॒ त्वा प्र॑थमो निर॑मन्थदग्ने। त्वाम॑ग्ने
पु॒ष्करा॑दध्यथ॑र्वा॒ निर॑मन्थत। मूर्ध्नो॑ विश्व॑स्य वा॒घतः॑। तमु॑ त्वा
द॒ध्यङ्घ्रि॑षिः पु॒त्र ई॒धे (११)

अथ॑र्वणः। वृ॒त्रह॑णं पुर॒न्दर॑म्। तमु॑ त्वा पा॒थ्यो वृ॒षा समी॑धे
दस्यु॑हन्त॒मम्। ध॒नंज॒य र॑णैरणे। सीद॑ होतुः स्व उ॑ लो॒के
चि॑कि॒त्वान्त्सा॒दया॑ य॒ज्ञ र॑ सु॒कृत॑स्य॒ योनौ॑। दे॒वावी॑र्दे॒वान् ह॒विषा॑
यजा॑स्यग्ने बृ॒हद्य॑ज॒माने॑ वयो॑ धाः। नि होता॑ होतृष॒दने॑ वि॒दान॑स्त्वेषो
दी॒दिवा॑ र॒ अस॑दथ्सु॒दक्षः॑। अ॒दब्ध॑व्रतप्रमतिर्वि॒सिष्ठः॑ सह॒स्रम्भ॑रः
शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः। स र॑ सी॒दस्व॑ म॒हा र॑ असि॒ शोच॑स्व (१२)

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्।
जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अह्नाः हितो हितेष्वरुषो वनेषु। दमेदमे
सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान्॥ (१३)

स्थ ईधे शोचंस्व सप्तविंशतिश्च॥ — [३]

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां
यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वर्षडस्तु तुभ्यम्। सुजातो ज्योतिषा
सह शर्म वरूथमासदः सुवः। वासो अग्ने विश्वरूपः सं व्ययस्व
विभावसो। उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा। दृशे च भासा
बृहता सुशुक्निराग्ने याहि सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा देवो न संविता। ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्वयामहे। स जातो गर्भो असि
रोदस्योरग्ने चारुर्विभृतु ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमाऽस्युक्तः प्र
मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वाः। स्थिरो भव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन्न।
पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुंरीषवाहनः। शिवो भव (१५)

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो
मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रेतु वाजी कनिक्रदन्नानेदद्वासंभः पत्वा।
भरन्नग्निं पुंरीष्य मा पाद्यायुषः पुरा। रासंभो वां कनिक्रदत्सुयुक्तो
वृषणा रथे। स वामग्निं पुंरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं वृषणं
भरन्नपां गर्भः समुद्रियम्। अग्न आ याहि (१६)

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
 शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्त्रो
 अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनं पुष्पावतीः
 सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः।
 सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो
 हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः
 शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
 अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
 मित्रः (१८)

संसृज्यं पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं
 जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्माय त्वा संसृजामि
 प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः संसृजन्त्वानुष्टुभेन
 छन्दसाङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिर।
 तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। संसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः
 कर्मण्यां मृदम्। हस्ताभ्यां मृद्धीं कृत्वा सिनीवाली करोतु (१९)

ताम्। सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा। सा
 तुभ्यमदिते मह ओखां दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शक्त्या

बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ-
आ। मुखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसंवस्त्वा कृण्वन्तु
गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि (२०)

आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्वोरसि विश्वे
त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विशोऽसि
ध्रुवासि धारया मयि प्रजा९ रायस्पोषं गौपत्य९ सुवीर्य९
सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्केन
छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्रये। तां
पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छददितिः श्रपयानिति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥ [५]

वसंवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन
छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वर-
धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीः (२२)

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामु

ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छंपयन्तूखे
वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत्पंचन्तूखे। मित्रैतामुखां पंचैषा मा भेदि। एतां ते परि
ददाम्यभित्त्यै। अभीमाम् (२३)

महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्।
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या।
अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पूण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ
ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाच्छन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
च्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छन्दन्तु जागतेन
छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पर्वीरिमा९ रुद्रास्त्वाच्छन्दन्त्वेकात्रविंशतिश्रं॥ [६]

समास्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः।
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्चं तिष्ठ महते सौभगाय। मा च
रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते
ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

संवरणे भवा नः। सप्तलहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये

जागृह्यप्रयुच्छन्न। इहैवाग्ने अग्निं धारया रयिं मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितो
निका॒रिणः। क्षत्र॑मग्ने सु॒यम॑मस्तु तुभ्य॑मुप॒सत्ता वर्ध॑तां ते अनिष्ट॑तः।
क्ष॒त्रेणा॑ग्ने स्वायुः स॒ र॑भस्व मि॒त्रेणा॑ग्ने मि॒त्रधे॑यै यतस्व। स॒जा॒तानां॑
मध्य॑म॒स्था ए॒धि रा॒ज्ञा॑मग्ने वि॒हव्यो॑ दी॒दिही॑ह। अतिं (२६)

निहो अति॒ स्निधो॑ऽत्यचि॑त्तिमत्य॒राति॑मग्ने। विश्वा॒ ह्यग्ने॑
दुरि॒ता सह॒स्वाथा॒स्मभ्य॑ स॒हवी॑रा॒ रयिं॑ दाः। अ॒ना॒धृष्यो
जा॒तवे॑दा अनिष्ट॑तो वि॒राड॑ग्ने क्ष॒त्रभृ॑द्दी॒दिही॑ह। विश्वा॒ आशाः॑
प्रमु॑ञ्चन्मानु॒षीर्भियः॑ शि॒वाभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो वृ॒धे। बृह॑स्पते
सवि॑तर्बोध॒यैन॑ स॒ शि॑तं चि॒त्सन्त॑रा॒ स॒ शि॑शाधि। वर्ध॒यैनं॑
मह॑ते सौभ॑गाय (२७)

विश्वं ए॒न॒मनु॑ मदन्तु दे॒वाः। अ॒मुत्र॑भूया॒दध॑ यद्य॒मस्य॑ बृह॑स्पते
अ॒भि॒शस्ते॑रमु॒ञ्चः। प्रत्यौ॑हताम॒श्विना॑ मृ॒त्युम॑स्माद्दे॒वाना॑मग्ने भि॒षजा॒
शची॑भिः। उ॒द्वयं॑ तम॑स॒स्परि॑ पश्य॑न्तो ज्योति॒रुत्त॑रम्। दे॒वं दे॒वत्रा॑
सूर्य॑मग॑न्म ज्योति॒रुत्त॑मम्॥ (२८)

इमे शि॒वो अ॒ग्नेऽति॑ सौभ॑गाय चतु॒स्त्रिंशच्च॑॥ [७]

ऊ॒र्ध्वा अ॑स्य स॒मिधो॑ भवन्त्यू॒र्ध्वा शु॒क्रा शो॒ची॑ष्य॒ग्नेः।
द्यु॒मत्त॑मा सु॒प्रती॑कस्य सू॒नोः। तनू॑नपा॒दसु॑रो वि॒श्ववे॑दा दे॒वो दे॒वेषु॑
दे॒वः। प॒थ आ॑न॒क्ति॒ मध्वा॑ घृ॒तेन॑। मध्वा॑ य॒ज्ञं न॑क्ष॒से प्री॑णानो
नरा॒शसो॑ अ॒ग्ने। सु॒कृद्दे॒वः स॑वि॒ता वि॒श्ववा॑रः। अ॒च्छा॒यमे॑ति॒

शर्वसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निं सुचो अध्वरेषु प्रयत्सु।
स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या
होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्।
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तिवडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा
सुवीरम्। रायस्पोषं वि प्यतु नाभिंमस्मे। वनस्पतेऽवं सृजा
रराणस्मना देवेषु। अग्निर्हव्यं शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा
कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स
दाधार पृथिवीं द्याम् (३१)

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः
कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं
उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै
देवाय हविषा विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं
रसां सह (३२)

आहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रजमाने। यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम। येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो ह यन्महतीर्विश्वम् (३३)

आयन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां निर्वर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्वक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्या९ सह विश्वश्चतुस्त्रिंशश्च॥ [८]

आकूतिमग्निं प्रयुज॥ स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुज॥ स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुज॥ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुज॥ स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मतो वृणीत सुख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो द९हस्व वीडयस्व सु। अम्बं धृष्णु वीरयस्व (३५)

अग्निश्चेदं करिष्यथः। द९हस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा

त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रेतामुखां तपैषा मा भेदि। एतान्ते
परि ददाम्यभित्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि संवतोऽवरा५ अभ्या (३६)

तुरा यत्राहमस्मि ता५ अंवा परमस्याः परावतो रोहिदंश्च इहा
गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तंरा मृधः। सीद त्वं मातुरस्या
उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि
शूशुचोऽन्तरस्या५ शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै
सदने स्वे। तस्यास्त्व५ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो
भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः
स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपन्वि५शतिश्च॥

[९]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिदं
घृतं तज्जुषस्व यविष्य। यदत्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं
तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्य। रात्रि५रात्रिमप्रयावम्भरन्तो-
ऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा
ते प्रतिवेशा रिषाम। नाभा (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्नि५ रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इरं
मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना
अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्ताः स्ते
अग्नेऽपि दधाम्यास्यै। दष्ट्राभ्यां मलिमूञ्मयैस्तस्करा५ उत।

हनू॑भ्या॒ऽस्ते॒नान्भ॑गव॒स्ता॒ऽस्त्वं खा॑द सु॒खादि॑तान्। ये जने॑षु
म॒लिम्ल॑वः स्ते॒नास॒स्तस्करा॑ वने॑। ये (३९)

कक्षे॑ष्वघा॒यव॒स्ता॒ऽस्ते द॑धामि ज॒म्भयोः॑। यो अ॒स्मभ्य॑मरातीयाद्य
नो द्वे॑षते जने॑ः। निन्दा॒द्यो अ॒स्मान् दि॒प्साच्च॑ सर्वं तं म॑स्मसा
कुरु॑। स॒शितं॑ मे ब्र॒ह्म स॒शितं॑ वीर्यं बलम्। स॒शितं॑ क्षत्रं
जिष्णु॑ यस्या॒हमस्मि॑ पुरोहि॑तः। उदे॑षां बा॒हू अ॑तिर॒मुद्वर्च॑ उदू
बलम्। क्षि॒णोमि॒ ब्रह्म॑णा॒मित्रा॑नु॒न्नयामि॑ (४०)

स्वा॒ऽहम्। दृ॒शानो॑ रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौर्दुर्म॒रुष॑मायुः
श्रि॒ये रु॑चानः। अ॒ग्निर॒मृतो॑ अभव॒द्वयो॑भिर्यदे॒नं द्यौर॑जनय॒त्सुरेता॑ः।
वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्रति॑ मुञ्चते क॒विः प्रासा॑वीद्भ॒द्रं द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑।
वि नाक॑मख्य॒त्सवि॑ता वरे॒ण्योऽनु॑ प्रयाण॑मु॒षसो॑ वि रा॑जति।
नक्तो॒षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते शिशु॑मेक॒ऽसमी॑ची। द्यावा॒
क्षामा॑ रु॒क्मः (४१)

अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः॑। सु॒पर्णो॑ऽसि
ग॒रुत्मा॑न्नि॒वृत्ते॑ शिरो॑ गाय॒त्रं चक्षुः॑ स्तोमं आ॒त्मा सामं॑ ते
त॒नूर्वा॑मदे॒व्यं बृ॒हद्रथ॑न्तरे प॒क्षौ य॑ज्ञाय॒ज्ञियं॑ पुच्छं छ॒न्दा॒ऽस्य॑ङ्गानि
धि॒ष्णि॒याः श॒फा यजू॑ऽषि॒ नाम॑। सु॒पर्णो॑ऽसि ग॒रुत्मा॑न्दि॒वं गच्छ॑
सु॒वः पत॑॥ (४२)

अग्रे यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु गच्छति।
 सोम यास्तै मयोभुवं ऊतयः सन्ति दाशुषै। ताभिर्नोऽविता भव।
 अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम या ते धामानि। तत्संवितुर्वरेण्यं
 भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचिन्ती यच्चकृमा
 दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता। (४३)

देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनांगसः।
 चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती।
 पार्वीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात्।
 ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत्।
 पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु नः।
 शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत् (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो
 भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं
 तस्थुरु रुरु चक्रिरे सदैः। विष्णुर्यद्वावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि
 बरुहिषि प्रिये। प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे
 भरध्वम्। ये सहांसि सहसा सहन्ते (४५)

रेजन्ते अग्रे पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावां
 नः पृथिवी इमं सिध्ममद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्।
 प्र पूर्वजे पितरा नव्यंसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदैने ऋतस्य। आ

नो॑ द्यावापृथिवी॑ दैव्ये॑न॒ जने॑न यात॒महि॑ वां वरू॒थम्। अ॒ग्नि॑ः
 स्तोमे॑न बोधय॒ समिधा॑नो अम॑र्त्यम्। ह॒व्या दे॒वेषु॑ नो दधत्। स
 ह॑व्य॒वाडम॑र्त्य उ॒शिग्दू॑तश्चनो॑हितः। अ॒ग्निर्धिया॑ समृ॑ण्वति। शं नो॑
 भवन्तु॒ वाजे॑वाजे॥ (४६)

पूरुष॑त्वता॒ यज॑तन्ते॒ अन्य॑थ्सह॑न्ते॒ चनो॑हितोऽष्टौ च॑॥ [११]

विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि दि॒वस्प॑र्यन्न॒पते॑ऽपेत॒ समि॑तं या जा॒ता मा नो॑ हि॒ःसीद्ध॑वाऽस्या॑दित्यङ्ग॒भूमिन्द्रा॑ग्री
 रोच॑नैका॑दश॥ [१२]

विष्णो॑रस्मिन् ह॒व्येति॑ त्वाऽहं धी॒तिभि॑रु॒होत्रा॑ अ॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशत्॥४८॥ विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि स त्वन्नो॑
 अग्ने॑॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिश्चिस्तिहा
 त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो
 विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि
 क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
 रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
 भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा
 सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य
 पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि
 वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि
 वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्सिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
 पाशमस्मदवाधमम् (३)

वि मध्यम् श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो

अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्धुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
 विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रया। अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो
 अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता
 स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्याः (४)

उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
 तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्रे रुचा
 त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वः हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव।
 शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
 सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हःसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
 वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्योमसदजा गोजा ऋतजा
 अद्रिजा ऋतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विप्सो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधुममस्याः शुचिषथोडश च॥—[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः।
 तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते
 अग्रे त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्म विभृतं पुरुत्रा। विद्वा ते नाम
 परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा
 अपस्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयं त्वा (६)

रजसि तस्थिवाः समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्।
 अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
 सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः।

उ॒शि॒क्पा॒व॒को अ॒र॒तिः सु॒मे॒धा म॒र्ते॒ष्व॒ग्नि॒र॒मृ॒तो नि॒धा॒यि। इ॒य॒र्ति
धू॒म॒म॒रु॒षं भ॒रि॒भ्र॒दु॒च्छु॒क्रेण॑ शो॒चि॒षा द्या॒मि॒नक्ष॑त्। वि॒श्व॑स्य
के॒तु॒र्भु॒व॑नस्य॒ गर्भ॑ आ (७)

रोद॑सी अ॒पृ॒णा॒ज्जा॒य॑मानः। वी॒डुं चि॒द॒द्रि॒म॒भि॒न॒त्प॒रा॒य॒ज्ज॒ना
य॒द॒ग्नि॒म॒य॑जन्त॒ प॒ञ्च। श्री॒णा॒मु॒दा॒रो ध॒रु॒णो र॒यी॒णां म॑नी॒षाणां
प्रा॒र्प॑णः सोम॑गोपाः। व॒सोः सूनुः॑ स॒ह॒सो अ॒प्सु रा॒जा वि॒ भा॒त्य॒ग्रं
उ॒ष॒सा॒मि॒धा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॒णव॑द्ब॒द्र॒शो॒चेऽपू॑पं दे॒व घृ॒तव॑न्तम॒ग्ने।
प्र तं न॑य प्र॒तरां॑ व॒स्यो अ॒च्छा॒भि द्यु॒म्रं दे॒वभ॑क्तं यवि॒ष्ठ। आ (८)

त॒म्भ॑ज सौ॒श्रव॑सेष्व॒ग्न उ॒क्थ॑उ॒क्थ आ भ॑ज श॒स्य॒मा॒ने।
प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्रा भ॑वा॒त्यु॒ज्जा॒तेन॑ भि॒नद॑दु॒ज्जनि॑त्वैः। त्वा॒म॒ग्ने
य॒ज॑मा॒ना अनु॑ द्यून् वि॒श्वा व॑सू॒नि दधि॑रे॒ वार्या॑णि। त्वया॑
स॒ह द्र॒वि॑णमि॒च्छ॒मा॒ना व्र॑जं गोम॑न्तमु॒शि॒जो वि व॑व्रुः। दृ॒शानो॑
रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौ॒र्दु॒र्म॒र्ष॒मायुः॑ श्रि॒ये रु॑चा॒नः। अ॒ग्नि॒र॒मृ॒तो
अ॒भ॒व॒द्वयो॑भि॒र्यदे॑नं द्यौर॑ज॒नय॑त्सुरेताः॥ (९)

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अ॒न्न॒प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒ह्यन॑मी॒वस्य॑ शु॒ष्मि॒णः। प्र॒प्र॒दा॒तारं॑ ता॒रि॒ष
ऊ॒र्ज नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पदे। उ॒दु त्वा वि॒श्वे दे॒वा अ॒ग्ने भ॑रन्तु
चि॒त्ति॑भिः। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्र॒ती॒को वि॒भाव॑सुः। प्रे॒द॒ग्ने
ज्योति॑ष्मान् याहि शि॒वेभि॑र्चि॒भि॒स्त्वम्। बृ॒ह॒द्वि॒र्भानु॑भि॒र्भास॑न्मा

हि॑सीस्त॒नुवा॑ प्र॒जाः। स॒मिधा॒ग्निं दु॑वस्यत घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम्।
आ (१०)

अ॒स्मिन् ह॒व्या जु॑होतन। प्र॒प्राय॑म॒ग्निर्भ॑रतस्यं शृ॒ण्वे वि य॑थ्सू॒र्यो
न रोच॑ते बृ॒हद्भाः॑। अ॒भि यः पू॑रुं पृ॒त॑नासु त॒स्थौ दी॑दाय॒ दैव्यो॑
अति॑थिः शि॒वो नः॑। आपो॑ दे॒वीः प्र॑तिं गृ॒ह्णीत॒ भस्मै॑तथ्स्यो॒ने कृ॑णुध्व॑
सुर॒भावु॑ लो॒के। तस्मै॑ नमन्तां॒ जन॑यः सु॒पत्नी॑र्मा॒तिव॑ पु॒त्रं बि॑भृता
स्वे॒नम्। अ॒प्स्व॑ग्ने सधि॒ष्टव॑ (११)

सौष॑धी॒रनु॑ रुध्यसे। गर्भे॑ सञ्जा॑यसे पुनः॑। गर्भो॑ अ॒स्योष॑धीनां॒
गर्भो॑ वन॒स्पती॑नाम्। गर्भो॑ वि॒श्वस्य॑ भू॒तस्या॑ग्ने गर्भो॑ अ॒पाम॑सि।
प्र॒सद्य॑ भस्म॑ना॒ योनि॑म॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने। स॒सृज्य॑ मा॒तृभि॑स्त्वं
ज्योति॑ष्मान्पुन॒रास॑दः। पुन॒रासद्य॑ स॒दन॑म॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने। शेषे॑
मा॒तुर्य॑थोप॒स्थेऽन्त॑र॒स्याः शि॒वत॑मः। पुन॑रू॒र्जा (१२)

नि व॑र्तस्व पुन॑र॒ग्र इ॒षायु॑षा। पुन॑र्नः पाहि वि॒श्वतः॑। सह
र॒य्या नि व॑र्तस्वाग्ने पि॒न्वस्व॑ धार॑या। वि॒श्वप्सि॑न्वा वि॒श्वत॑स्प॒रि।
पुन॑स्त्वादि॒त्या रु॒द्रा वस॑वः स॒मिन्ध॑तां पुन॑र्ब्र॒ह्माणो॑ वसु॒नीथ॑ य॒ज्ञैः।
घृ॒तेन॑ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व स॒त्याः स॑न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑। बोधा॑
नो अ॒स्य वच॑सो यविष्ठ॒ म॒हिष्ठ॑स्य॒ प्रभृ॑तस्य स्वधावः। पी॒यति॑ त्वो
अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुव॑ वन्दे अग्ने। स बो॑धि सूरि॒र्मघ॑वा
वसु॑दावा वसु॑पतिः। यु॒यो॒ध्य॑स्मद्वे॒षा॑सि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥ [३]

अपैत॒ वीत॒ वि च॑ सर्प॒तातो॒ येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः।
अदा॑दिदं य॒मोऽव॒सानं॑ पृथि॒व्या अ॒क्रन्नि॑मं पि॒तरौ॑ लो॒कम॑स्मै।
अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्यग्नेः॑ पु॒रीष॑मसि सं॒ज्ञान॑मसि का॒मध॑रणं मयि॑ ते
का॒मध॑रणं भूयात्। सं या वः प्रि॒यास्त॑नुवः स॒म्प्रि॒या हृ॑दयानि वः।
आ॒त्मा वो॑ अस्तु (१४)

स॒म्प्रि॒यः स॒म्प्रि॒यास्त॑नुवो मम॑। अय॑ः सो अ॒ग्निर्य॑स्मिन्सोम॑मिन्द्र
सु॒तं द॒धे ज॒ठरे॑ वाव॒शानः॑। स॒हस्रि॑यं वाज॒मत्यं॑ न स॒प्तिः
स॒स॒वान्थ॑स॒न्थस्तू॑यसे जा॒तवे॑दः। अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्णम॑च्छा जिगा॒स्यच्छा॑
दे॒वाः ऊ॒चिषे॑ धि॒ष्णि॒या ये। याः प॒रस्ता॑द्रोच॒ने सूर्य॑स्य
याश्चा॒वस्ता॑दुप॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॑। अ॒ग्ने यत्ते॑ दि॒वि वर्चः॑ पृथि॒व्या
यदोष॑धीषु (१५)

अ॒प्सु वा॑ यजत्र। येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वात॑तन्थ॒ त्वेषः॑ स भा॒नुर॑र्ण॒वो
नृ॒चक्षाः॑। पु॒रीष्या॑सो अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः। जुष॒न्ताः
ह॒व्यमाहु॑तमनमी॒वा इषो॑ म॒हीः। इडा॑म॒ग्ने पुरु॑द॒सः स॒नि गोः
श॑श्वत्त॒मः ह॒वमा॑नाय साध। स्यान्नः॑ सु॒नुस्त॑न॒यो वि॒जावा॑ग्ने सा ते
सुम॑तिर्भू॒त्वस्मे। अ॒यं ते योनि॑र॒ऋत्वि॒यो यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः।
तं जा॒नन् (१६)

अ॒ग्न आ रो॒हाथा॑ नो वर्ध॒या र॒यिम्। चिद॑सि॒ तया॑

देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा
सीद लोकं पृण छिद्रं पृणार्थो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा
बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्। ता अस्य सूददोहसः सोमः
श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपधीषु जानन्नष्टाचंत्वारिंशच्च॥ [४]

समित्९ सं कल्पेथा९ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ।
इषमूर्जमभि संवसानौ सं वा मनांसि सं व्रता समु
चित्तान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इषमूर्ज
यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्युष्टिमा९ असि। शिवाः
कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ
समोकसौ (१८)

अरेपसौ। मा यज्ञ९ हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः। मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनावभारुखा।
तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु।
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः पर्षदति द्विषोऽग्ने
वैश्वानर स्वाहा। नमः सु तै निर्ऋते विश्वरूपे (१९)

अयस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्यां संविदानोत्तमं
नाकमधि रोहयेमम्। यत्ते देवी निर्ऋतिरा बबन्ध दामं
ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि ष्याम्यायुषो न मध्यादथा
जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः। यस्यांस्ते अस्याः क्रूर आसञ्जुहोम्येषां

बन्धानामवसर्जनाय। भूमिरिति त्वा जना विदुर्निर्ऋतिः (२०)

इति त्वाहं परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तमयं जमानमिच्छ
स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वैषि। अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो
देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु। देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं
दस्ये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति
सूरी वि चष्टे। निवेशनः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे (२१)

शर्चीभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे
पंथीनाम्। सं वरत्रा दधातन निराहावान्कृणोतन। सिञ्चामहा
अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम्। निष्कृताहावमवटः
सुवरत्रः सुषेचनम्। उद्रिणः सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति
कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्रया। युनक्त सीरा
वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह (२२)

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्थसृण्यां
पक्वमायत्। लाङ्गलं पवीरवः सुशेवः सुमतिथ्सरु। उदित्कृषति
गामविं प्रफर्व्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला
वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनं पर्जन्यो
मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व
मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन
सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा

पिन्वंमानास्मान्सीते पर्यसाभ्याववृथस्व॥ (२३)

समोकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चंष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥ [५]

या जा॒ता ओष॑धयो दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। मन्दा॑मि ब॒भ्रूणा॑मह॒ः
श॒तं धा॒मा॒नि स॒प्त च॑। श॒तं वो॑ अ॒म्ब॒ धा॒मा॒नि स॒हस्र॑मु॒त वो॒ रुहः॑।
अथा॑ श॒तक्र॑त्वो यू॒यमि॒मं मे॑ अ॒ग॒दं कृ॑त। पु॒ष्पा॒वतीः प्र॑सू॒वतीः
फ॒लिनी॑र॒फला॑ उ॒त। अ॒श्वा इ॒व स॒जित्त्वं॑री॒र्वीरु॑धः पारयि॒ष्णवः॑।
ओष॑धीरि॒ति मा॒तर॒स्तद्वो॑ दे॒वीरु॑पं ब्रु॒वे। र॒पा॒ंसि वि॒घ्नती॑रि॒त
रपः॑ (२४)

चा॒तय॑मानाः। अ॒श्व॒त्ये वो॑ नि॒षद॑नं पु॒र्णे वो॑ वस॒तिः कृ॒ता।
गो॒भाज॒ इत्कि॒ला॒सथ॑ य॒त्स॒नव॑थ॒ पूरु॑षम्। यद॒हं वा॒जय॑न्नि॒मा
ओष॑धीरु॒हस्त॑ आ॒दधे॑। आ॒त्मा य॒क्ष्म॑स्य नश्यति पु॒रा जी॑व॒गृभो॑
यथा॑। यदोष॑धयः संगच्छ॑न्ते रा॒जा॒नः स॒मि॒ता॒वि॒व। वि॒प्रः स
उ॑च्यते भि॒षग्र॑क्षो॒हार्मी॑व॒चात॑नः। निष्कृ॑तिर्नाम॒ वो मा॒ताथा॑ यू॒य॒ः
स्थ॒ सङ्कृ॑तीः। स॒राः प॑त॒त्रिणीः॑ (२५)

स्थ॒न॒ यदा॒मय॑ति निष्कृ॒त। अ॒न्या वो॑ अ॒न्याम॑व॒त्वन्या॑न्यस्या
उपा॑वता। ताः सर्वा॑ ओष॑धयः संवि॒दाना॑ इ॒दं मे॑ प्रा॒वता॑
वचः॑। उच्छु॒ष्मा ओष॑धीनां गा॒वो गो॒ष्ठादि॑वेरते। धन॑
सनि॒ष्यन्ती॑नामा॒त्मानं॑ तव॑ पूरुष। अति॑ विश्वाः॑ परि॒ष्ठाः
स्तेन॑ इ॒व ब्र॒जम॑क्रमुः। ओष॑धयः प्राचु॑च्यवु॒र्यत् किं॑ च त॒नुवा॑
रपः॑। याः (२६)

त॒ आ॒त॒स्थ॒रा॒त्मानं॑ या॒ आ॒वि॒वि॒शुः परुः॑परुः। तास्ते॒ यक्ष्मं॑
वि॒ बा॒ध॒न्ता॒मुग्रो॑ म॒ध्य॒म॒शीरि॑व। सा॒कं य॒क्ष्म प्र॑ प॒त श्ये॒नेन॑
कि॒किदी॒विना॑। सा॒कं वा॒तस्य॑ ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य नि॒हाक॑या।
अ॒श्व॒ाव॒तीः सोम॑व॒तीमूर्ज॑य॒न्तीमु॒दो॒जस॑म्। आ वि॒त्थि॒स् सर्वा॑
ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॒र्या अ॑फ॒ला अ॑पुष्पा॒ याश्च॑
पुष्पि॑णीः। बृह॒स्पति॑प्रसूता॒स्ता नो॑ मुश्च॒न्त्वः हंसः॑। याः (२७)

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां॑ त्वम॑स्युत्त॒मा
प्र णो॑ जी॒वात॑वे सुव। अ॒व॒प॒त॒न्तीर॑वद॒न्दि॒व ओष॑धयः परि॑। यं
जी॒वम॑श्जवा॑महै न स रि॑ष्याति॒ पूरु॑षः। याश्चे॒दमु॑पशृ॒ण्वन्ति॒ याश्च॑
दूरं॑ परा॑गताः। इ॒ह सं॒ग॒त्य ताः॑ सर्वा॑ अस्मै॒ सं द॑त्त भेष॒जम्।
मा वो॑ रिष॒त्खनि॑ता यस्मै॒ चा॒हं खना॑मि वः। द्वि॒प॒च्चतु॑ष्पद॒स्माक॑ः
सर्व॑म॒स्त्वना॑तुरम्। ओष॑धयः सं व॑दन्ते सोमे॑न स॒ह रा॒ज्ञा। यस्मै॑
क॒रोति॑ ब्राह्म॒णस्तः॑ रा॒ज॒न्या॒रयाम॑सि॥ (२८)

रपः प॒त॒त्रिणी॑र्या अ॒हंसो॑ याः खना॑मि वोऽष्टा॑दश च॥ ————— [६]

मा नो॑ हि॒ःसी॒ज्जनि॑ता यः पृथि॒व्या यो वा॒ दिवः॑ स॒त्यध॑र्मा
ज॒जान॑। यश्चा॒पश्च॒न्द्रा बृ॑ह॒तीर्ज॒जान॑ कस्मै॒ देवा॑य॒ ह॒विषा॑ वि॒धेम॑।
अ॒भ्याव॑र्तस्व पृथि॒वि य॒ज्ञेन॑ प॒यसा॑ स॒ह। व॒पां ते॑ अ॒ग्निरि॑षितो॒-
ऽव॑ सर्प॒तु। अ॒ग्ने यत्ते॑ शु॒क्रं य॒च्च॒न्द्रं य॒त्पूतं॑ यद्य॒ज्ञिय॑म्। तद्दे॒वेभ्यो॑
भ॒राम॑सि। इष॒मूर्ज॑म॒हमि॑त आ (२९)

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनैः। आ नो गोषु
विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो
महिं भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं
दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षिं सानसि
रयिम्। ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो
वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना।
पुत्रः पितरां विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानं महिषं
विश्वचर्षणिमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णं सप्रथस्तं
त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तं
राधसे महे। रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षिं सानसिम् (३१)

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। सं ते पयांसि समु यन्तु
वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम
दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानसिमेकात्रचत्वारिंशच्च॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह।

बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधात्सुकृतस्य लोके। यदक्रन्दः
 प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा
 हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्त अर्वन्न। अपां पृष्ठमसि योनिरग्रेः
 समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं महः (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म जज्ञानं
 प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स बुधिया उपमा
 अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे
 भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै
 देवाय हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सश्चरन्तं द्रप्सं
 जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु।
 ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रोचने दिवो ये
 वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः।
 या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पती रनु। ये वावटेषु शेरते
 तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥ ————— [८]

ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
 उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु
 पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यासि भूरसि

भूमि॑र॒स्यदि॑तिरसि वि॒श्वधा॑या वि॒श्वस्य॑ भुव॑नस्य ध॒र्त्री पृ॑थि॒वीं
यच्छ॑ पृथि॒वीं दृ॑ह पृथि॒वीं मा हि॑ंसी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑
व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ (३६)

च॒रित्रा॑या॒ग्निस्त्वा॑भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॑ शन्त॑मेन॒ तया॑
दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्भुवा सी॑दा। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षःपरु॑षः
परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑ च। या श॒तेन॑ प्रत॒नोषि॑
स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्।
अषा॑ढासि॒ सह॑माना॒ सह॑स्वारा॑तीः सह॑स्वारा॒तीय॑तः सह॑स्व पृ॒तनाः॑
सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। स॒हस्रे॑वीर्या (३७)

अ॒सि सा मा॑ जि॒न्वा मधु॑ वाता॑ ऋ॒ताय॑ते मधु॑ क्षर॒न्ति
सिन्ध॑वः। मा॒ध्वीर्नः॑ स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॑ नक्त॑मुतोषसि॒ मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ः
रजः॑। मधु॑ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता। मधु॑मा॒न्नो व॑न॒स्पति॑र्मधु॑मा॒ः अस्तु॑
सूर्यः॑। मा॒ध्वीर्गा॒वो भ॑वन्तु नः। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञं
मिमि॑क्षताम्। पि॒पृतां॑ नो भरी॑मभिः। तद्वि॒ष्णोः पर॑मम् (३८)

प॒दः सदा॑ पश्य॒न्ति सूर्यः॑। दि॒वीव॑ चक्षु॒रात॑तम्। ध्रु॒वासि॑
पृथि॒वि सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॑नागाः। यास्ते॑ अ॒ग्ने
सूर्ये॑ रुचं॒ उद्य॑तो दि॒वंमा॑त॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑ सर्वा॑भी रु॒चे
जना॑य नस्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रुचो॒ गोष्व॑श्चेषु॒ या रुचः॑।
इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॒ नो ध॑त्त बृह॒स्पते॑। वि॒राट् (३९)

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्। अग्ने
युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा
हि देवहूतमा॑ अश्वा॑ अग्ने रथीरि॑व। नि होता॑ पूर्यः संदः।
द्रप्सश्च॑स्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं
योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च।
अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे
त्वा समिध्वन्वन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्।
तस्मिन्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते
हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परं विरादथ्सप्त तीरे चत्वारि च॥ [९]

आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जसहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
परि वृद्धिं हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
इमं मा हिंसीद्विपादं पशूनां सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः।
मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य
ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये। शिशुं
नदीनां हरिन्द्रिबुद्धमग्ने मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफं पशूनां कनिक्रुदं

वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
 नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः। स
 पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदिति विराजम्। इमं
 समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदिति
 जनायाग्ने मा (४३)

हिंसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन
 चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां
 रजसः परस्मात्। महीं साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिंसीः
 परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशूनां द्विपदां
 चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे
 व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु (४४)

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्नेस्तपसो-
 ऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा
 व्यानद्वमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात्सा
 वा अपश्यञ्जनितामग्ने। तया रोहमायन्नुप मेध्यासस्तया देवा
 देवतामग्र आयन्। शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
 नि षीद॥ (४५)

अग्ने मा हिंसीरग्ने मोष्ट्रमारण्यमनु शरभं नवं च॥ [१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति

प्र वीर्यम्। इजथद्वृत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
 सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता।
 प्र चरषणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च। प्र
 सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या।
 मरुतो यस्य हि (४६)

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा
 यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे
 कं भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
 वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अव
 ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया
 शचिष्ठया वृता। (४७)

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून।
 आसन्निषून् हृथ्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधृत्स जीवात्।
 अग्ने नया देवानां शं नो भवन्तु वाजेवाजे। अप्स्वग्ने सधिष्टव
 सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमां अंसि
 वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वां यामि
 त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥ (४८)

हि वृता म एकादश च॥ [११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवक्षितिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागोऽस्येकयेयमेव

सा याग्रे जातान्निर्वृत्ताणि त्रयोदश॥—[१२] अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता षट्त्रिंशत्॥३६॥ अपां
त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेमन्थासादयाम्यपां त्वोद्मन्थासादयाम्यपां त्वा
 भस्मन्थासादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने
 सादयाम्यर्णवे सदेने सीद समुद्रे सदेने सीद सलिले सदेने
 सीदापां क्षये सीदापां सधिषि सीदापां त्वा सदेने सादयाम्यपां
 त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ
 सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो
 जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः ॥ (१)

योनौ पञ्चदश च ॥ ————— [१]

अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री
 वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपां शुरुपां शोस्त्रिवृत्रिवृतौ
 रथन्तरं रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं
 गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं
 ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्रेष्मी त्रिष्टुभं ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्
 पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
 त्वया मनः (२)

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं पश्चाद्विश्वव्यास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं
 वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋक्षममृक्षमाच्छुक्रः

शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजा-
पतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यं इदमुत्तरात्सुवस्तस्य
श्रोत्रं सौवः शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारः स्वारांन्मन्थी
मन्थिनं एकविंश एकविंशाद्वैराजं वैराजाञ्जमदग्निर्ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती
हैमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्तौ निधनवन्निधनवत आग्रयण
आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते
शाक्ररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं
गृह्णामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च॥ [२]

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथस्तोमः
स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्यः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानंग
ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः
स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः
सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता
विट् (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृथस्तो
वयो द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशा
शरदृतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स उ

त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाङ्मयं आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वातो वातः प्रत्न
 ऋषिरूर्ध्वा दिशाः हेमन्तशिशिरावृतूनां बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं
 त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्वयोऽभिभूरयानां
 विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे
 ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां
 पुरोधायामस्मिन्कर्मत्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विद्वद्वाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥

[३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्विनोर्ध्वर्यू सादयतामिह त्वा। स्वे
 दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा। स्वासस्था
 तनुवा सं विश्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनोर्ध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध
 बहुलः सुवीरम्। (७)

अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनोर्ध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 अग्नेः पुरीषमसि देव्यानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः।
 स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनोर्ध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी
 दिशामधिपती भुवनानाम्। (८)

उ॒र्मिर्द्र॑प्सो अ॒पाम॑सि वि॒श्वक॑र्मा त ऋषि॑र॒श्विना॑ध्व॒र्यू
 सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। स॒जूर्ऋ॒तुभिः॑ स॒जूर्वि॒धाभिः॑ स॒जूर्व॑सु॒भिः स॒जू
 रु॒द्रैः स॒जूरा॑दित्यैः स॒जूर्वि॒श्वैर्दे॑वैः स॒जूर्दे॑वैः स॒जूर्दे॑वैर्वयो॒नाधै॑र॒ग्नये॑
 त्वा वै॒श्वान॒राया॑श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं
 मे॑ पा॒हि व्या॑नं मे॑ पा॒हि चक्षु॑र्म उ॒र्व्या वि॑ भा॒हि श्रो॑त्रं
 मे॑ श्लो॒कया॑प॒स्पिन्वो॑ष॒धीर्जि॑न्व द्वि॒पात्पा॑हि चतु॑ष्पादव दि॒वो
 वृ॒ष्टिमे॑रय॥ (९)

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥ [४]

अ॒विर्वय॑स्त्रि॒ष्टुच्छ॑न्दो दि॒त्यवा॑ङ्मयो वि॒राट्छ॑न्दः प॒ञ्चाविर्वयो॑
 गा॒य॒त्री छ॑न्दस्त्रि॒व॒त्सो वय॑ उ॒ष्णिहा॑ छ॒न्दस्तु॑र्यवाङ्मयोऽनु॒ष्टुच्छ॑न्दः
 प॒ष्ठवा॑ङ्मयो बृ॒हती॑ छ॒न्द उ॒क्षा वयः॑ स॒तोबृ॑हती॒ छन्द॑ ऋष॒भो वयः॑
 क॒कुच्छ॑न्दो धे॒नुर्वयो॑ जग॑ती॒ छन्दो॑ऽन॒ङ्गान् वयः॑ प॒ङ्क्तिश्छ॑न्दो ब॒स्तो
 वयो॑ वि॒वलं॑ छ॒न्दो वृ॒ष्णिर्वयो॑ वि॒शालं॑ छ॒न्दः पुरु॑षो वय॑स्त॒न्द्रं
 छ॒न्दो व्या॑घ्रो वयोऽना॒धृष्टं॑ छ॒न्दः सि॒ंहो वय॑श्छ॒दिश्छ॑न्दो वि॒ष्टम्भो॑
 वयोऽधि॑पतिश्छ॒न्दः क्ष॑त्रं वयो मय॑दं छ॒न्दो वि॒श्वक॑र्मा वयः॑ प॒रमे॑ष्टी
 छ॒न्दो मूर्धा॑ वयः॑ प्र॒जाप॑तिश्छ॒न्दः॥ (१०)

पुरुषो वयः पङ्क्तिश्शक्तिश्च॥ [५]

इन्द्रा॑ग्नी अव्य॑थमा॒नामि॑ष्टकां दृ॒ह॒तं यु॒वम्। पृ॒ष्ठेन॑
 द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं च वि बा॑धताम्॥ वि॒श्वक॑र्मा त्वा
 सा॑दयत्व॒न्तरि॑क्षस्य पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वतीं॑ प्रथ॑स्वती॒म्भास्व॑ती॒

सूरि॒मती॒मा या द्यां भा॒स्या पृथि॒वीमोर्व॑न्तरि॒क्षम॑न्तरि॒क्षं
यच्छा॑न्तरि॒क्षं दृ॒हान्तरि॑क्षं मा हि॒ंसीर्वि॑श्वस्मै प्रा॒णायो॑पा॒नाय॑
व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य वा॒युस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या
छ॒र्दिषा॑ (११)

शन्त॑मेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सी॒द। रा॒ज्यसि॑ प्राची॒
दि॒ग्विरा॑डसि दक्षि॒णा दि॒ख्सम्रा॑डसि प्रती॒ची दि॒ख्स्वरा॑डस्युदी॒ची
दि॒गधि॑पत्यसि बृह॒ती दि॒गायु॑र्मे पाहि प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं मे॑ पाहि
व्या॒नं मे॑ पाहि चक्षु॑र्मे पाहि श्रोत्रं॑ मे पाहि मनो॑ मे जिन्व॒ वाचं॑
मे पि॒न्वात्मा॑नं मे पाहि ज्योति॑र्मे यच्छ॥ (१२)

छ॒र्दिषा॑ पि॒न्व प॒द्व॥ [६]

मा छ॒न्दः प्र॒मा छ॒न्दः प्र॒तिमा॑ छ॒न्दोऽस्त्री॑वि॒श्छ॒न्दः प॒ङ्क्ति॑श्छ॒न्दः
उ॒ष्णिहा॑ छ॒न्दो बृ॒हती॑ छ॒न्दोऽनु॑ष्टुप्छ॒न्दो वि॒राट्छ॒न्दो गाय॑त्री
छ॒न्दस्त्रि॑ष्टुप्छ॒न्दो जग॑ती छ॒न्दः पृथि॒वी छ॒न्दोऽन्तरि॑क्षं छ॒न्दो
द्यौश्छ॒न्दः समा॑श्छ॒न्दो नक्ष॑त्राणि छ॒न्दो मन॑श्छ॒न्दो वाक्छ॒न्दः
कृ॒षिश्छ॒न्दो हि॒र॒ण्यं छ॒न्दो गौ॑श्छ॒न्दोऽजा॑ छ॒न्दोऽश्व॑श्छ॒न्दः।
अ॒ग्नि॒र्दे॒वता॑ (१३)

वा॒तो दे॒वता॑ सू॒र्यो दे॒वता॑ च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॑ वस॑वो दे॒वता॑ रु॒द्रा
दे॒वता॑दि॒त्या दे॒वता॑ वि॒श्वे दे॒वा दे॒वता॑ म॒रुतो॑ दे॒वता॑ बृ॒हस्प॑तिर्दे॒वतेन्द्रो॑
दे॒वता॑ वरु॑णो दे॒वता॑ मूर्धा॑सि रा॒ज्जुवा॑सि ध॒रुणा॑ य॒ज्यसि॑ यमि॒त्रीषे॑

त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राङ्गुवासि धरणी धृत्र्यसि
धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुण एकविंशो वर्चो द्वाविंशः
सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश
ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य
विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो
धृत्रश्चतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सप्तत्रिंशत्॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथस्तोम
इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतं पञ्चदशः स्तोमो
नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः
स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः
स्पृता एकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः
स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनां भागोऽसि (१६)

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथस्पृतं चतुर्विंशः स्तोम आदित्यानां
भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविंशः स्तोमो

देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
 स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्य यावानामाधिपत्यं
 प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां
 देवानामाधिपत्यं भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भागोऽसि षट्चत्वारिंशच्च॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तु
 ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
 भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
 सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत पितरो-
 ऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवो-
 ऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरो-
 ऽधिपतिः (१८)

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्तदश
 पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत
 शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकंविंशत्यास्तुवतैकंशप
 पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्नयोविंशत्यास्तुवत क्षुद्राः
 पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारण्याः
 पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत
 द्यावापृथिवी वि (१९)

ऐतां वसंवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधिपत्यमासीन्नवविं

वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत प्रजा
असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशतास्तुवत
भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥ (२०)

सं वृत्सुरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥ [१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रयं एनां महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती। सूर्यपत्नी वि
चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य
पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका
रक्षत्यूर्जमेका (२१)

व्रतमेका रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या तुरीया
यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदकं
युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां
स्वसृरजनयत्पञ्चपञ्च। तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि
ऋतवो वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं
केतुं प्रतिमुञ्चमानाः। (२२)

ऋतूस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि यन्ति
भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि।
वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थै।

एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम्। तेन
दस्यून्यसहन्त देवा हन्तासुराणामभवच्छर्वाभिः। अनानुजामनुजां
मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम् (२३)

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्रीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः
पञ्चदशेन कृताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्युष्यपामेका महिमानं बिभर्ति।
सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि यच्छति।
या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती
धुक्ष्वोत्तरामुत्तरा९ समांम्। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा
शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थः९ स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामंजर
उष आगाः। ऋतूनां पत्नी प्रथमेयमागादहं नेत्री जनित्री
प्रजानांम्। एका सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि
सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पत्येकात्रविंशतिश्च॥ [११]

अग्रे जातान्प्र गुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तव स्या९ शर्मन्निवरूथ उद्वित्।

सहसा जा॒तान्प्र॒णु॒दा नः॒ स॒प॒त्नान्प्र॒त्यजा॑ता॒ज्ञात॑वेदो नुदस्व। अधि॑
नो ब्रू॒हि सु॒मन॑स्यमा॒नो व॒यः॑ स्या॒म प्र॒ णु॒दा नः॒ स॒प॒त्नान्।
च॒तुश्च॒त्वारि॒॑शः स्तोमो॒ वर्चो॑ द्रवि॒णः॑ षोड॒शः स्तोम॒ ओजो॑ द्रवि॒णं
पृथि॒व्याः पुरी॑षमसि (२६)

अप्सो॑ नाम। ए॒व॒श्छन्दो॑ वरि॑व॒श्छन्दः॑ श॒म्भूश्छन्दः॑
परि॒भूश्छन्द॑ आ॒च्छ॒च्छन्दो॑ मन॒श्छन्दो॑ व्य॒च॒श्छन्दः॑ सिन्धु॒श्छन्दः॑
समु॒द्रं छन्दः॑ स॒लिलं॑ छन्दः॑ सं॒य॒च्छन्दो॑ वि॒य॒च्छन्दो॑ बृ॒ह॒च्छन्दो॑
रथ॒न्तरं॑ छन्दो॑ नि॒का॒य॒श्छन्दो॑ वि॒व॒ध॒श्छन्दो॑ गि॒र॒श्छन्दो॑ भ्र॒ज॒श्छन्दः॑
स॒ष्टृ॒च्छन्दो॑ऽनु॒ष्टृ॒च्छन्दः॑ क॒कु॒च्छन्द॑स्त्रि॒क॒कु॒च्छन्दः॑ का॒व्यं छन्दो॑ऽङ्कु॒पं
छन्दः॑ (२७)

प॒द॒पङ्क्ति॑श्छन्दो॑ऽक्षर॑पङ्क्ति॒श्छन्दो॑ विष्टा॒र॒पङ्क्ति॑श्छन्दः॑ क्षु॒रो
भृ॒ज्वा॒ञ्छन्दः॑ प्र॒च्छ॒च्छन्दः॑ प॒क्ष॒श्छन्द॑ ए॒व॒श्छन्दो॑ वरि॑व॒श्छन्दो॑
व॒य॒श्छन्दो॑ व॒य॒स्कृ॒च्छन्दो॑ वि॒शा॒लं छन्दो॑ वि॒ष्प॒र्धा॒श्छन्द॑श्छ॒दि॒श्छन्दो॑
दू॒रो॒हणं॑ छन्द॑स्त॒न्द्रं छन्दो॑ऽङ्का॒ङ्कं छन्दः॑ ॥ (२८)

अस्य॒ङ्कु॒प॒ञ्छन्द॑स्त्रयस्त्रि॒श॒च॑ ॥ [१२]

अ॒ग्निर्वृ॒त्राणि॑ जङ्घ॒न॒द्रवि॑ण॒स्युर्वि॑प॒न्यया॑। समि॑द्धः शु॒क्र आहु॑तः॥
त्व॒॑शः सौ॒मा॒सि स॒त्प॒ति॒स्त्व॒॑शः राजो॑त वृ॒त्रहा॑। त्वं भ॒द्रो अ॑सि॒ क्रतुः॑॥
भ॒द्रा ते॑ अ॒ग्ने स्व॒नीक॑ स॒न्दृ॒ग्धो॒रस्य॑ स॒तो वि॑षु॒णस्य॑ चा॒रुः। न य॑त्ते
शो॒चि॒स्तम॑सा॒ वर॑न्त॒ न ध्व॒स्मान॑स्त॒नुवि॑ रेप॒ आ धुः॑॥ भ॒द्रं ते॑ अ॒ग्ने

सहसिन्ननीकमुपाक आ रौचते सूर्यस्य। (२९)

रुशदृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रे द्युमदुत रेवदिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्रे पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
यथ्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
होतर्मनुषः (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य
संमना संमानानुशन्नं उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं
यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारः रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमाः
असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदः
हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
दुरह्णा युस्तिरः सत्यानि मरुतः (३१)

जिघांसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा
हन्तना तम्। संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु।
तैऽस्मत्पाशान् मुञ्चन्त्वहंसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः।
पिप्रीहि देवाः उशतो यविष्ठ विद्वाः ऋतूः ऋतुपते यजेह। ये
दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्रे त्वः होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्रे यदद्य
विशो अध्वरस्य होतः पावक (३२)

शो॒चे वे॒ष्ट्वं हि यज्वा॑। ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना वि य॒द्भूर॑ह॒व्या
 व॑ह यविष्ठ॒ या ते अ॒द्या। अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑श्जव॒त्पोष॑मेव दि॒वेदि॑वे।
 य॒शसं॑ वी॒रव॑त्तमम्॥ ग॒य॒स्फानो॑ अमीव॒हा व॑सुवित्पु॒ष्टिर्व॑धनः।
 सु॒मित्रः॑ सोम॒ नो भव॑। गृ॒हमे॑धास॒ आ ग॑त॒ मरु॑तो मापं॒ भूत॑न।
 प्र॒मुञ्च॑न्तो नो अ॒हंसः॑। पूर्वी॑भिर्गृ॒हि द॑दाशि॒म श॒रद्वि॑र्मरुतो व॒यम्।
 महो॑भिः (३३)

च॒रुष॑णी॒नाम्। प्र बु॒ध्रिया॑ ईरते वो॒ महा॑सि॒ प्र णा॑मानि
 प्रय॑ज्यवस्तिरध्वम्। सु॒ह॒स्त्रियं॑ दम्य॒म्भा॒गमे॑तं गृ॒हमे॑धीयं॒ मरु॑तो
 जुष॑ध्वम्। उप॒ यमेति॑ युव॒तिः सु॒दक्षं॑ दो॒षा व॑स्तोर॒ह॒विष्म॑ती
 घृ॒ताची॑। उप॒ स्वैन॑म॒रम॑तिर्वसूयुः। इ॒मो अ॑ग्रे वी॒तत॑मानि ह॒व्याज॑स्रो
 वक्षि॑ दे॒वता॑तिमच्छ॒। प्र॒ति न ई॑सु॒रभी॑णि॒ विय॑न्तु। क्री॒डं वः॑
 शर्धो॑ मा॒रुत॑मन॒र्वाण॑ रथे॒शुभ॑म्। (३४)

क॒र्णा अ॒भि प्र गा॑यत। अ॒त्यासो॑ न ये म॒रुतः॑ स्व॒श्चो यक्ष॑दृशो
 न शु॒भय॑न्त॒ मर्याः॑। ते ह॒र्म्ये॒ष्ठाः शि॑श॒वो न शु॒भ्रा व॒त्सासो॑ न
 प्र॒क्री॒डिनः॑ पयो॒धाः। प्रैषा॒मज्मे॑षु वि॒थुरे॑वं रेजते॒ भूमि॑र्यामेषु यद्ध
 यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॑ धुन॒यो भ्रा॑जदृष्टयः स्व॒यं म॑हित्वं प॒नय॑न्त॒
 धूत॑यः। उप॒ह्वरे॑षु यदचि॒ध्वं य॒यिं व॒यं इव॑ मरुतः॒ केन॑ (३५)

चि॒त्प॒था। श्रो॑त॒न्ति को॒शा उप॑ वो॒ रथे॑ष्वा घृ॒तमु॑क्षता
 मधु॑वर्णमर्चते। अ॒ग्निम॑ग्नि॒ हवी॑मभिः सदा॑ हवन्त वि॒शप॑तिम्।

हव्यवाहं पुरुप्रियम्। तं हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं घृतश्रुता॥
 अग्निं हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः श्रयधृत्रमिन्द्रं
 वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन्
 हविषा वर्धनेन॥ (३६)

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक महोभी रथेशुभं केन षड्वत्वारिंशच्च॥—————[१३]

रश्मिरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मधेन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निनां विश्वापाट्टजापतिर्मनसा
 कृत्तिका मधुश्च समिद्धिशां द्वादश॥—————[१४] रश्मिरसि प्रति धेनुमसि स्तनयिबुसनिरस्यादित्यानां
 सप्तत्रिंशत्॥३७॥ रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

र॒श्मिर॑सि॒ क्षया॑य त्वा॒ क्षयं॑ जिन्व॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒
धर्मं॑ जिन्वा॒न्वि॑तिरसि॒ दिवे॑ त्वा॒ दिवं॑ जिन्व॒ संधि॑र॒स्यन्त॑रि॒क्षाय॑
त्वा॒न्त॑रि॒क्षं जिन्व॑ प्रति॒धि॒र॑सि॒ पृथि॑व्यै त्वा॒ पृथि॑वीं जिन्व॒ विष्ट॑म्भो॒-
ऽसि॒ वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जिन्व॒ प्र॒वा॒स्य॒हे त्वा॒हर्जि॑न्वा॒नुवा॑सि॒ रात्रि॑यै
त्वा॒ रात्रिं॑ जिन्वो॒शिग॑सि (१)

वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑ञ्जिन्व॒ प्र॒के॒तो॑ऽसि॒ रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा॒ रु॒द्राञ्जि॑न्व॒
सु॒दी॒ति॒र॒स्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा॒ऽऽदि॒त्याञ्जि॑न्वो॒जो॑ऽसि॒ पि॒तृभ्य॑स्त्वा॒
पि॒तृ॒ञ्जि॑न्व॒ तन्तु॑रसि॒ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा॒ प्र॒जा जि॑न्व॒ पृ॒त॒ना॒षाड॑सि॒
प॒शुभ्य॑स्त्वा॒ प॒शूञ्जि॑न्व॒ रे॒वद॑स्योष॒धीभ्य॑स्त्वोष॒धीर्जि॑न्वा॒भि॒जिद॑सि॒
यु॒क्त॒ग्रा॒वेन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्रं॑ जिन्वाधि॒पति॑रसि॒ प्रा॒णाय॑ (२)

त्वा॒ प्रा॒णं जि॑न्व॒ यन्ता॑स्य॒पा॒नाय॑ त्वा॒पा॒नं जि॑न्व॒ स॒स॒र्पो॒-
ऽसि॒ चक्षु॑षे त्वा॒ चक्षु॑र्जिन्व॒ वयो॑धा अ॒सि॒ श्रोत्रा॑य त्वा॒ श्रोत्रं॑ जिन्व॒
त्रि॒वृद॑सि॒ प्र॒वृद॑सि॒ सं॒वृद॑सि॒ वि॒वृद॑सि॒ स॒रो॒हो॑ऽसि॒ नी॒रो॒हो॑ऽसि॒
प्र॒रो॒हो॑ऽस्य॒नुरो॑हो॑ऽसि॒ वसु॑को॑ऽसि॒ वे॒ष॒श्चि॒र॒सि॒ वस्य॑ष्टिरसि॥ (३)

उ॒शिग॑सि॒ प्रा॒णाय॑ त्रिच॒त्वारि॑श॒च्च॥ [१]

रा॒ज्य॑सि॒ प्राची॑ दि॒ग्वस॑वस्ते दे॒वा अधि॑प॒तयो॑ऽग्नि॒र्ह॑ती॒नां

प्रतिधृता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वाज्यमुक्थ-
मव्यथयथस्तभ्रातु रथन्तरः साम प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा
दिगुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनां प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम
प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि प्रतीची दिक् (४)

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधृता
सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची
दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधृतैकविंशस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु
वैराजः साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा
अधिपतयः (५)

बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा स्तोमौ
पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः
शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च ते
त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च

सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधानां
हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च
रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजुन्या चाप्सरसौ
दङ्गवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य
रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च (७)

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथसंयद्वर
सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदने
सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे
परमेष्ठी त्वां सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं
प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छ दिवं दृह दिवं मा हिंसीर्विश्वस्मै
प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाभि
पातु मद्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतायाङ्गिरस्वद्धुवा
सीद। प्रोथदश्चो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद्व्यस्थात्।
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपा९ रेता९सि
जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य
वाघतः॥ अयमग्निः संहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम् (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र व्यामुज्जिहानाः
प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णौ। गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः
सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः (११)

गुहा हितमन्वविन्दज्छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुं
प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः सरथ९
स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम
हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्रे हव्याय वोढवे।
सखायः सं वः सम्यश्चमिषम् (१२)

स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नत्रे सहस्वते।

स॒स॒मि॒द्यु॒वसे॒ वृष॒न्न॒ग्ने॒ विश्वा॑न्य॒र्य आ॑। इ॒डस्प॑दे॒ समि॑ध्यसे॒ स
नो॒ वसू॑न्या भ॒र। ए॒ना वो॑ अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो न॒पा॒त॒मा हु॑वे। प्रि॒यं
चेति॑ष्ठम॒र॒तिः स्व॑ध्व॒रं वि॒श्वस्य॑ दू॒तम॑मृ॒तम्। स यो॑जते अ॒रु॒षो
वि॒श्वभो॑जसा॒ स दु॑द्रव॒थ्स्वा॑हुतः। सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः सु॒शर्मा॑ (१३)

वसू॑नां दे॒व॒ रा॒धो जना॑नाम्। उ॒दस्य॑ शो॒चिर॑स्थादा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उ॒द्धूमा॑सो अ॒रु॒षासो॑ दि॒विस्पृ॑शः॒ सम॒ग्निमि॑न्धते॒ नरः॑। अ॒ग्ने
वा॒जस्य॑ गो॒म॒त॒ ईशा॑नः॒ सह॑सो॒ य॒हो। अ॒स्मे धे॑हि जा॒तवे॑दो
महि॒ श्रवः॑। स इ॒धा॒नो वसु॑ष्क॒वि॒र॒ग्निरी॒डे॒न्यो गि॒रा। रे॒वद॑स्मभ्यं
पु॒र्वणी॑क दी॒दि॒हि। क्ष॒पो रा॑ज॒न्नु॒त त्मना॑ग्ने॒ वस्तो॑रु॒तोष॑सः। स
ति॑ग्मजम्भ (१४)

र॒क्षसो॑ द॒ह॒ प्रति॑। आ ते॑ अ॒ग्न इ॒धीम॑हि द्यु॒मन्तं॑ दे॒वा॒जर॑म्।
यद्ध॒ स्या ते॒ पनी॑यसी॒ समि॑द्दी॒दय॑ति॒ द्यवी॑षः॒ स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॒र।
आ ते॑ अ॒ग्न ऋ॒चा ह॒विः शु॒क्रस्य॑ ज्यो॒तिष॑स्पते। सु॒श्व॒न्द्र द॑स्म
वि॒श॒प॒ते ह॒व्य॒वा॒द्भ्यः॑ हू॒यत॒ इष॑ः॒ स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॒र। उ॒भे सु॑श्व॒न्द्र
स॒र्पिषो॑ द॒र्वी श्री॑णीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्याः (१५)

उ॒क्थे॑षु॒ शव॑सस्प॒त॒ इष॑ः॒ स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॒र। अ॒ग्ने त॑म॒द्याश्वं॑ न
स्तो॒मैः क्र॑तुं न भ॒द्र॒ ह॒दि॒स्पृश॑म्। ऋ॒ध्यामा॑ त॒ ओहैः॑। अ॒धा ह्य॑ग्ने
क्र॑तो॒र्भ॒द्रस्य॑ दक्ष॑स्य सा॒धोः। र॒थीर॑ऋ॒तस्य॑ बृ॒हतो॑ ब॒भूथ॑। आ॒भिष्टे॑
अ॒द्य गी॒र्भिर्गृ॑णन्तोऽ॒ग्ने दा॑शै॒मा प्र ते॑ दि॒वो न स्त॑नयन्ति॒ शुष्माः॑।

एभिर्नो अर्केर्भवा नो अर्वाङ् (१६)

सुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निं
होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुं सहसो जातवेदसम्। विप्रं
न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य
विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वन्नो अन्तमः।
उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय
नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं
दाः॥ (१७)

जनानामङ्गिरस इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥—————[४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां तेजसा
वर्चसोक्थेभिः स्तोमैभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय सजातानां
मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा युनज्म्यम्बा दुला
निततिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वरूषयन्ती चुपुणीका नामासि प्रजा-
पतिना त्वा विश्वाभिर्धोभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा
मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामहं प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते
गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म
चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टादित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियत्तो-

ऽस्यां तामहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

सा ऽष्टाचंत्वारिंशच्च॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्मा त्वा
सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे
ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी
तेऽधिपतिः पुरोवातसर्निरस्यभ्रसर्निरसि विद्युत्सर्निः (२०)

असि स्तनयितुसर्निरसि वृष्टिसर्निरस्यग्रेयान्यसि
देवानामग्रेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य
यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे
त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे
त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां
त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा
द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद॥ (२१)

विद्युत्सर्निर्द्युत्वैकान्त्रिंशच्च॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे

सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि
 पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि
 दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
 त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्रे यत्ते परं
 हन्नाम तावेहि सः रभावहे पाञ्चजन्येष्वप्यैध्यग्रे यावा अयावा
 एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानं मे द्वात्रिंशच्च॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्सूर्येण स्वराद्रुत्वा शचीपतिरृषभेण
 त्वष्टा यज्ञेन मघवान्दक्षिण्या सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्देन
 तनूधा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्निरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना
 तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार
 क्षत्रेण मनुष्यान्श्वेन च रथेन च वज्रं तुभिः प्रभुः संवत्सरेण
 परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशत्॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाः सविता भृत्यां
 पूषा सौमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
 क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागतः
 प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमानः

इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्नियमाणोऽथर्वोपोत्तो
 यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः
 क्षीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो
 नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितॄणां नाराशंसोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुद्वचं
 गतः॥ (२५)

रुद्र एकविंशतिश्च॥

[९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे
 त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी
 नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो देवताद्रा
 नक्षत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं
 बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रं सर्पा देवता मघा नक्षत्रं पितरो देवता
 फल्गुनी नक्षत्रम् (२६)

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्रं
 सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता
 विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रं मित्रो देवता रोहिणी
 नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो
 देवताषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता
 श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः (२७)

देवतां शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवतां प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज
 एकपाद्देवतां प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवतां रेवती नक्षत्रं पूषा
 देवतांश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतांभरणीर्नक्षत्रं यमो देवतां पूर्णा
 पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्युनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च
 नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च
 हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि
 कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
 पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (२९)

यैऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
 कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विंशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
 सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितॄणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
 च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
 च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्रार्ची च प्रतीची च वसूनां
 रुद्राणाम् (३०)

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
 द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि
 सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि
 साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वेका च

शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टंका धेनवः सन्तु षष्टिः
सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्रुतो मधुश्रुत
ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टंका धेनवः सन्तु विराजो
नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (३२)

सब्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृन्नो
विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः
पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णिं त्रिष्टुभोजः
शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण
रक्षा। प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाहां
सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत।
वैरूपे सामन्निह तच्छ्लेके जगत्त्यैनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं
 दाधारोपस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकित्वा
 अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे सामन्त्रधिं मे मनीषानुष्टुभा
 सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं क्षत्रं मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा
 रक्षतमाधिपत्यैः। सम्राड्विशां सहसाम्नी सहस्वत्युतुर्हेमन्तो
 विष्टया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः (३५)

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुधा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं
 गोपाः पुरणुतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युङ्क्ति वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशां रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण सविता नो अह्नाम्।
 रेवथ्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशां नो
 अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता।
 बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि नो गृणन्तु।
 विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी।
 विश्वव्यं चा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थैः। वैश्वानरो
 न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र
 आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥ (३७)

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अ॒भि नोऽनु॑ न॒श्चतु॑र्दश च॥—————[१२]

नम॑स्ते रुद्र॒ नमो॑ हिर॑ण्यबा॒हवे॒ नमः॑ सह॑मानाय॒ नम॑ आव्या॒धिनी॑भ्यो॒ नमो॑ भ॒वाय॒ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॒
नमो॑ दु॒न्दुभ्या॑य॒ नमः॑ सोमा॑य॒ नम॑ इरि॒ण्याय॒ द्रापे॑ स॒हस्रा॑ण्येका॒दश॥—[१३] नम॑स्ते रुद्र॒ नमो॑ भ॒वाय॒
द्रापे॑ स॒प्तवि॑ंशतिः॥27॥ नम॑स्ते रुद्र॒ तं वो॑ जम्भे॑ दधामि॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने
बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः।
शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या ते रुद्र शिवा
तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्ते (१)

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। अध्येवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो
भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो
अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमा रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाः हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः। उतैन गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उतैनं
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्तियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः (३)

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वः सहस्राक्ष शतैषुधे।

निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
 विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनैशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या तै
 हेतिर्मीदुष्टम् हस्तै बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
 परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवै। उभाभ्यामुत
 ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु
 विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥ (४)

हस्तै दिक्षिषव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो
 हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते
 पथीनां पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो
 नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भुवस्य हेत्यै
 जगतां पतये नमो नमो रुद्रायातताविने क्षेत्राणां पतये नमो नमः
 सूतायाहन्त्याय वनानां पतये नमो नमः (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणै वाणिजाय
 कक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो
 नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय
 धावते सत्त्वंनां पतये नमः॥ (६)

वनानां पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिने आव्याधिनीनां पतये नमो नमः

ककुभाय॑ निषङ्गि॑णे॑ स्तेनानां॑ पतये॑ नमो॑ नमो॑ निषङ्गि॑णं॑ इषुधि॑मते॑
 तस्के॑राणां॑ पतये॑ नमो॑ नमो॑ वञ्च॑ते परि॒वञ्च॑ते स्तायू॑नां पतये॑ नमो॑
 नमो॑ निचे॑रवे॑ परि॒चरा॑यार॒ण्यानां॑ पतये॑ नमो॑ नमः॑ सृका॑विभ्यो॑
 जिघा॑ँस॒द्भ्यो मु॑ष्ण॒तां पतये॑ नमो॑ नमो॑ऽसि॒मद्भ्यो न॑क्तं चर॑द्भ्यः
 प्रकृ॑न्तानां॑ पतये॑ नमो॑ नम॑ उष्णी॒षिणे॑ गिरि॒चरा॑य॑ कुलु॒श्चानां॑ पतये॑
 नमो॑ नमः॑ (७)

इषु॑मद्भ्यो धन्वा॒विभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नम॑ आतन्वा॒नेभ्यः॑
 प्रति॒धाने॑भ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑ आयच्छ॑द्भ्यो विसृ॒जद्भ्य॑श्च वो॒ नमो॑
 नमो॑ऽस्य॑द्भ्यो विध्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑ आसी॒नेभ्यः॑ शया॒नेभ्य॑श्च
 वो॒ नमो॑ नमः॑ स्व॒पद्भ्यो जाग्र॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑स्तिष्ठ॑द्भ्यो
 धाव॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॑ नमः॑ स॒भाभ्यः॑ स॒भाप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑
 अश्वे॑भ्योऽश्व॑पतिभ्यश्च वो॒ नमः॑॥ (८)

कुलु॒श्चानां॑ पतये॑ नमो॑ नमो॑ऽश्व॑पतिभ्यस्त्रीणि॑ च॥ [३]

नम॑ आव्या॒धिनी॑भ्यो वि॒विध्य॑न्तीभ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑
 उग॑णाभ्यस्तृ॒हती॑भ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ गृ॒थ्सेभ्यो॑ गृ॒थ्स॑पतिभ्यश्च
 वो॒ नमो॑ नमो॑ ब्रा॒तेभ्यो॑ ब्रा॒त॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ ग॒णेभ्यो॑
 ग॒ण॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ वि॒रूपे॑भ्यो वि॒श्वरूपे॑भ्यश्च वो॒ नमो॑
 नमो॑ म॒हद्भ्यः॑ क्षुल्ल॒केभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नमो॑ र॒थिभ्यो॑ऽर॒थेभ्य॑श्च वो॒
 नमो॑ नमो॑ रथे॑भ्यः (९)

रथ॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमः॑ सेना॑भ्यः सेना॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नमः॑

क्षत्तृभ्यः सङ्गृहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो
 नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
 वो नमो नमः इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः
 श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथैभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भूवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
 नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय च
 नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
 च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
 बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नमः आशवे चाजिराय च
 नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नमः ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
 स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
 नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च
 नमः सोभ्याय च प्रतिसूर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च
 नमः उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो
 वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नमो आशुषेणाय चाशुरेथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
 नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः
 श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
 दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे
 चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः स्रुत्याय च
 पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
 च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
 मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
 च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
 शङ्गाय च पशुपतये च नमो उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय
 च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
 नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय
 च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः

प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्याय
च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥ (१८)

शिवतराय च त्रिशच्च॥ [८]

नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किशिलाय च क्षयणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो
हृदय्याय च निवेष्ट्याय च नमः पासव्याय च रजस्याय च नमः
शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१९)

नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पुण्याय च पर्णशद्याय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आक्खिदते च प्रक्खिदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नम अनिरहतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित। एषां पुरुषाणामेषां पशूनां
मा भेमारो मो एषां किं चनाममत्। या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे। इमां
रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भंरामहे मतिम्। यथा नः
शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वे पुष्टमग्रामे अस्मिन् (२१)

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा

विधेम ते। यच्छं च योश्च मनु॑राय॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रुद्र॒
प्रणी॑तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑
उक्षि॑तम्। मा नो॑ व॒धीः पि॒तरं॑ मो॒त मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवः॑ (२२)

रु॒द्र री॒रिषः॑। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒ गोषु॑
मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः। वी॒रा॒न्मा नो॑ रुद्र॒ भामि॑तो व॒धीर्ह॒विष्म॑न्तो
नम॑सा विधेम ते। आ॒रा॒त्ते गो॒घ्न उ॒त पू॒रुष॑घ्ने क्ष॒यद्वी॑राय सु॒म्रम॑स्मे
ते अस्तु॑। रक्षा॑ च नो॒ अधि॑ च दे॒व ब्रू॒ह्यधा॑ च नः॒ शर्म॑ यच्छ
द्वि॒बर्हाः॑। स्तु॒हि (२३)

श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॑ यु॒वानं॑ मृ॒गं न॒ भी॒ममु॑प॒हृत्तु॑मु॒ग्रम्। मृ॒डा
ज॑रि॒त्रे रु॒द्र स्त॒वानो॑ अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मन्नि॑ व॒पन्तु॑ से॒नाः। परि॑ णो
रु॒द्रस्य॑ हे॒तिवृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्मति॑र॒घा॒योः। अव॑ स्थि॒रा
म॒घव॑द्भ्यस्तनुष्व॒ मी॒ढ्वस्तो॑काय॒ तन॑याय मृ॒डय॑। मी॒ढुष्ट॑म् शि॒वत॑म
शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव। प॒रमे॑ वृक्ष॒ आयु॑धं नि॒धाय॑ कृ॒त्तिं व॑सान॒
आ च॑र॒ पिना॑कम् (२४)

बिभ्र॒दा ग॑हि। वि॒कि॑रि॒द् विलो॑हित॒ नम॑स्ते अस्तु॒ भगवः॑।
यास्ते॑ स॒हस्र॑ हे॒तयो॒ऽन्यम॑स्मन्नि॒ वप॑न्तु॒ ताः। स॒हस्रा॑णि स॒हस्र॑धा
बा॒हुवो॑स्तव॒ हेतयः॑। तासा॒मीशा॑नो॒ भगवः॑ प॒रा॒चीना॒ मुखा॑
कृ॒धि॥ (२५)

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां
 सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महत्पर्यन्तेऽन्तरिक्षे भूवा
 अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः। नीलग्रीवाः
 शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सस्मिञ्चरा नीलग्रीवा
 विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये
 अत्रेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबन्तो जनान्। ये पथां पथिरक्षय
 ऐलबृदा यव्युधः। ये तीर्थानि (२६)

प्रचरन्ति सूकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च
 दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
 तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
 येषामन्नं वातो वरुषमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
 प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
 यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि (२७)

तीर्थानि यश्च पदं॥ [११]

[अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं (९)]

अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूतिः पद्वत्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। अद्ध्य
 ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः
 सःरराणाः। अश्मंस्ते क्षुद्रमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः। समुद्रस्य
 त्वाऽवाकयाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यः शिवो भव।
 हिमस्य त्वा जरायुणाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यः शिवो
 भव। उप (१)

ज्मन्नुप वेतसेऽवत्तरं नदीष्व। अग्रे पित्तमपामसि। मण्डूकि
 ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णः शिवं कृधि। पावक आ
 चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य
 नू रण आ यो घृणे। न तत्तृषाणो अजरः। अग्रे पावक रोचिषा
 मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवाः इहा वह।
 उप यज्ञः हविश्च नः। अपामिदं न्ययनः समुद्रस्य निवेशनम्।
 अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः शिवो भव। नमस्ते
 हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः
 पावको अस्मभ्यः शिवो भव। नृषदे वट (३)

अप्सुषदे वड्नसदे वड्वरहिषदे वट्थ्सुवर्विदे वट। ये देवा

देवानां यज्ञियां यज्ञियानां संवत्सरीणमुप भागमासते। अहुतादौ हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वं मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य। येभ्यो नर्ते पवते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्रुषु। प्राणदाः (४)

अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यंसद्विश्वं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वसते रयिम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रै द्युमदुत रेवर्दिदीहि॥ (५)

उप देवान् वद्वाणदाश्चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुहुवृषिर्होता निषसादा पिता नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दक्। तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तरूषीन्युर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जजान। (६)

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरं भवाति। नीहारेण प्रावृता

जल्प्यां चासुतृपं उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (७)

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कः स्विद्धर्मं प्रथमं दध्रु
आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्धर्मं प्रथमं दध्रु आपो यत्र
देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं
विश्वम्भुवनमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनिताौषधीनाम् (८)

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने
अजनन्नन्माने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व आदिद्यावापृथिवी
अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत
विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमन्ति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनय देव
एकः। किः स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्।
यदी भूमिं जनयन्न (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किः स्विद्धनं
क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्न। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं
विश्वकर्माणमृतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि

जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
 स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
 इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन
 त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीर्यमुग्रो
 विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः।
 नदीनां सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं
 हविः॥ (११)

जजानेनौषधीनां भूमिं जनयन्वृतये नमो नवं च॥—————[२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुता। रायस्पोषेण सꣳ सृज प्रजयां
 च धनेन च। इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा
 सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्रे वर्धया
 त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
 देवाः (१२)

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
 विभावसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं
 बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो
 अस्थात्समिद्धे अग्नावधि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं
 घर्मं परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे
 जोष्टे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्। सूर्यरश्मिरुहरिकेशः पुरस्तात्सविता
ज्योतिरुदया५ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसवं याति देवः
सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
अस्थुर्वीत५ शमित्रे शमिता यजध्वै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं
आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो
अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश। मध्यं दिवो
निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा
अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतम५ रथीनां वाजाना५
सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो देवा५ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवा५
आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना५
इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा५ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवाः शतपंथा अभि वाजस्य पङ्क्तिं शतिश्च॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघ्नः क्षोभेणश्चरषणीनाम्।
सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शत५ सेना अजयत्साकमिन्द्रः।
संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्चवनेन धृष्णुना।
तदिन्द्रेण जयत् तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा। स
इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सः स्रष्टा स युध इन्द्रो गुणेन।

स॒ꣳसृष्ट॑जि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॒र्ध्यूर्ध्वध॑न्वा प्र॒तिहि॑ताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्प॒ते
परि॑ दी॒य (१६)

रथे॑न रक्षो॒हामि॑त्राꣳ अप॒बाध॑मानः। प्र॒भञ्ज॑न्त्सेनाः॑ प्रमृ॒णो
यु॒धा जय॑न्न॒स्माक॑मे॒ध्यवि॑ता रथाना॑म्। गो॒त्रभि॑दं गो॒विदं॑ वज्र॑बाहुं
जय॑न्त॒मज्म॑ प्रमृ॒णन्त॒मोज॑सा। इ॒मꣳ स॑जा॒ता अनु॑ वी॒रय॑ध्व॒मिन्द्रꣳ
सखा॑योऽनु सꣳ र॑भ॒ध्वम्। ब॒लवि॑ज्ञा॒यः स्थवि॑रः प्र॒वीरः॑ सह॑स्वान्
वा॒जी सह॑मान उ॒ग्रः। अ॒भिर्वी॑रो अ॒भिस॑त्वा सहो॒जा जैत्र॑मिन्द्र
रथ॑मा तिष्ठ गो॒वित्। अ॒भि गो॒त्राणि॑ सह॑सा गा॒हमा॑नोऽदा॒यः (१७)

वी॒रः श॒तम॑न्युरिन्द्रः॑। दु॒श्च्य॒वनः पृ॑तना॒षाड्यु॑ध्योꣳऽस्माक॑ꣳ
सेना॑ अव॒तु प्र यु॑त्सु। इन्द्र॑ आसां ने॒ता बृह॑स्पति॒र्दक्षि॑णा य॒ज्ञः
पु॒र ए॒तु सोमः॑। दे॒वसे॑नाना॑मभिभ॒ञ्जती॑नां जय॑न्तीनां म॒रुतो॑
य॒न्त्वग्रे॑। इन्द्र॑स्य वृ॒ष्णो वरु॑णस्य रा॒ज्ञ आ॑दि॒त्याना॑ म॒रुताꣳ शर्ध॑
उ॒ग्रम्। म॒हाम॑नसां भु॒वन॑च्य॒वानां॑ घोषो॑ दे॒वानां॑ जय॑तामु॒देस्था॑त्।
अ॒स्माक॑मिन्द्रः॑ समृ॒तेषु॑ ध्व॒जेष्व॒स्माकं॑ या इष॑व॒स्ता ज॑यन्तु। (१८)

अ॒स्माकं॑ वी॒रा उत्त॑रे भवन्त्व॒स्मानु॑ दे॒वा अव॑ता ह॒वेषु॑।
उद्ध॑र्षय मघ॒वन्नायु॑धान्यु॒त्सत्वं॑नां मा॒मका॑नां म॒हाꣳसि॑।
उद्ध॑त्रह॒न्वाजि॑नां वा॒जिना॑न्यु॒द्रथा॑नां जय॑तामेतु घोषः॑। उप॒
प्रेत॑ जय॑ता नरः स्थि॒रा वः॑ सन्तु बा॒हवः॑। इन्द्रो॑ वः
शर्म॑ यच्छ॒त्वना॑धृष्या यथास॑थ। अव॑सृष्टा॒ परा॑ प॒त शर॑व्ये

ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्त्र (१९)

विश॑ मैषां॑ कं॑ च॒नोच्छि॑षः। म॒र्माणि॑ ते॒ वर्म॑भिश्छादयामि॒
सोम॑स्त्वा॒ राजा॑मृते॒नाभि॑ वंस्ताम्। उ॒रोर्वरी॑यो वरि॑वस्ते अस्तु॒
जय॑न्तं॒ त्वामनु॑ मदन्तु दे॒वाः। यत्र॑ बा॒णाः सम्प॑तन्ति कुमा॒रा
वि॑शि॒खा इ॒व। इन्द्रो॑ न॒स्तत्र॑ वृत्र॒हा वि॑श्वा॒हा शर्म॑ यच्छतु॥ (२०)

दीया॑ दा॒यो ज॑यन्त्वमित्रान्त्र च॒त्वारि॑शब्॥ [४]

प्राची॑मनु॒ प्रदि॑शं॒ प्रेहि॑ वि॒द्वान॒ग्नेर॑ग्ने॒ पुरो॑ अ॒ग्निर्भवे॑ह। वि॒श्वा
आशा॑ दी॒द्यानो॒ वि भा॑ह्यूर्जं॒ नो धे॑हि द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑। क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒
नाक॑मुख्य॒ हस्तो॑षु बिभ्र॑तः। दि॒वः पृ॑ष्ठं सु॒वर्ग॑त्वा मि॒श्रा
दे॒वेभि॑राद्धम्। पृ॒थिव्या॑ अ॒हमुद॑न्तरि॒क्षमारु॑हम॒न्तरि॑क्षाद्वि॒मारु॑हम्।
दि॒वो नाक॑स्य पृ॒ष्ठात्सु॒वर्ज्योति॑रगाम् (२१)

अ॒हम्। सु॒व॒र्यन्तो॒ नापे॑क्षन्त॒ आ द्या॑ सं रो॒हन्ति॑ रोद॑सी।
य॒ज्ञं ये वि॑श्वतो॒धारं॒ सुवि॑द्वांसो॒ विते॑निरे। अ॒ग्ने प्रेहि॑ प्रथ॒मो
दे॒वय॑तां चक्षु॑र्दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। इय॑क्षमाणा॒ भृगु॑भिः स॒जोषाः॑
सु॒व॒र्यन्तु॒ यज॑मानाः स्व॒स्ति। नक्तो॑षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते
शि॒शुमे॑कं॒ समी॑ची। द्या॒वा क्षा॑मा रु॒क्मो अ॒न्तर्वि॑भाति दे॒वा अ॒ग्निं
धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः॑। अ॒ग्ने सह॑स्राक्ष (२२)

श॒त॒मूर्ध॑ञ्छतं॒ ते प्रा॑णाः स॒हस्र॑मपा॒नाः। त्वं सा॑हस्रस्य॑
रा॒य ई॒शिषे॒ तस्मै॑ ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहा॑। सु॒पर्णो॑ऽसि

गरुत्मान्पृथिव्याः सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा
 पृण ज्योतिषा दिवमुत्तमान तेजसा दिश उद्दृह। आजुह्वानः
 सुप्रतीकः पुरस्तादग्रे स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्सधस्थे
 अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः (२३)

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो नोऽजस्रया
 सूर्या यविष्ठ। त्वाः शश्वन्त उप यन्ति वाजाः। विधेम ते परमे
 जन्मन्नग्रे विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे। यस्माद्योनैरुदारिथा यजे तं
 प्र त्वे हवीर्षि जुहुरे समिद्धे। ताः संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं
 वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाः
 सहस्रधाराम् (२४)

पयसा महीं गाम्। सप्त ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्तरषयः
 सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वां यजन्ति सप्त योनीरा
 पृणस्वा घृतेन। ईदङ्गान्यादङ्गैतादङ्गं प्रतिदङ्गं मितश्च सं मितश्च
 सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च
 सत्यश्चर्तपाश्चात्यःहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
 दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च
 विधर्ता च विधारयः। ईदक्षांस एतादक्षांस ऊ षु णः सदक्षांसः
 प्रतिसदक्षांस एतन। मितासश्च सं मितासश्च न ऊतये सभरसो
 मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं

दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो
मानुषींश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अगा० सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्य० हा अनुवर्त्मानः षोडश च॥ ————— [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थै।
अनाविद्धया तनुवा जय त्व० स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदौ जयेम। धनुः
शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वक्ष्यन्तीवेदा
गनीगन्ति कर्णं प्रिय० सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्के
वितताधि धन्वन् (२७)

ज्या इय० समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषा
मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थै। अप शत्र न्विध्यता० संविदाने आर्त्तौ
इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति
प्रसूतः। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनां महिमानम् (२८)

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्योषान्कृण्वते
वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रून् रनपव्ययन्तः। रथवाहन० हविरस्य
नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्म० संदेम

विश्वाहा वयः सुमनस्यमानाः। स्वादुषसदः पितरो वयोधाः
कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृधाः
सतोवीरा उरवो ब्रातसाहाः। ब्राह्मणासः (२९)

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः
पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशस ईशत। सुपर्ण वस्ते
मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता। यत्रा नरः सं च
वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यः सन्न। ऋजीते परि वृद्धि
नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (३०)

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाः उप जिघ्रते।
अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वांश्समथ्सु चोदय। अहिरिव भोगैः पर्येति
बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि
विद्वान्पुमान्पुमांसं परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि
भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः सन्नद्धो असि
वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि। दिवः पृथिव्याः परि (३१)

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतः सहः। अपामोज्मानं
परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो
मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं
जुषाणो देव रथं प्रति हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत
द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण

देवैर्दूरात् (३२)

दवी॒यो अप॑ सेध॒ शत्रू॑न्। आ क्र॑न्दय॒ बल॒मोजो॑ न॒ आ
धा॒ नि ष्ट॑निहि॒ दुरि॑ता बाध॑मानः। अप॑ प्रोथ॒ दुन्दु॑भे दु॒च्छुना॑
इ॒त इन्द्र॑स्य मु॒ष्टिर॑सि वी॒डय॑स्व। आमू॑रज॒ प्रत्या॑वर्तये॒माः
कै॒तुमद्दु॑न्दुभिर्वा॑वदीति। सम॑श्व॒पर्णा॒श्वर॑न्ति नो॒ नरो॑ऽस्माक॑मिन्द्र
र॒थिनो॑ जयन्तु॥ (३३)

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणांसोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥ [६]

यदक्र॑न्दः प्रथ॒मं जा॑यमान॒ उद्य॑न्त्समु॒द्रादु॑त वा॒ पुरी॑षात्।
श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुत्य॒ महि॑ जा॒तं ते अ॑र्वन्न। यमे॑न॒
दत्तं॑ त्रि॒त ए॑नमायु॒नगि॑न्द्र ए॒णं प्रथ॑मो अ॒ध्यति॑ष्ठत्। ग॒न्धर्वो॑ अस्य
र॒शना॑म॒गृभ्णा॒त्सूरा॑द॒श्वं व॑सवो॒ निर॑तष्ट। अ॒सि य॒मो अ॒स्यादि॑त्यो
अ॑र्वन्न॒सि त्रि॒तो गु॒ह्येन॑ व्र॒तेन॑। अ॒सि सो॒मेन॑ स॒मया॑ वि॒पृक्तः॑ (३४)

आ॒हुस्ते त्री॑णि दि॒वि ब॑न्ध॒नानि॑। त्री॑णि त आ॒हुर्दिवि॑ बन्ध॒नानि॑
त्री॒ण्यप्सु॑ त्री॒ण्यन्तः॑ स॒मुद्रे॑। उ॒तेव॑ मे॒ वरु॑णश्छन्त्स्य॒र्वन् यत्रा॑ त
आ॒हुः प॑र॒मं ज॑नि॒त्रम्। इ॒मा ते॑ वा॒जिन्न॑व॒मार्ज॑नानी॒मा श॑फाना॑
स॒नि॒तुर्नि॑धाना॑। अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना अप॑श्य॒मृत॑स्य॒ या अ॑भिर॒क्षन्ति॑
गो॒पाः। आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒राद॑जाना॒मवो॑ दि॒वा (३५)

प॒तय॑न्तं प॒तङ्ग॑म्। शिरो॑ अप॒श्यं पृ॒थिभिः॑ सु॒गेभि॑र॒रेणु॑भिर्जे॒हमानं॑
प॒तत्रि॑। अत्रा॑ ते रू॒पमु॑त्त॒मम॑प॒श्यं जिगी॑षमा॒णमि॑ष आ प॒दे गोः॑।

यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु
त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु
व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हः सा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव शरीरं
पतयिष्वर्वन्तव चित्तं वार्त इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्टिता
पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
यत्सधस्थमर्वाः अच्छा पितरं मातरं च। अद्या देवा जुष्टतमो हि
गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपुक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि
ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि।
यन्निर्णिजा रेक्णासा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्चरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पार्थः। एष च्छागः

पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदैव्यः। अभिप्रियं
यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (३९)

ए॒न॒९ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जि॒न्वति॑। यद्ध॒विष्य॑मृतुशो दे॒व॒यानं॑
त्रि॒र्मा॒नु॒षाः पर्य॑श्वं नय॑न्ति। अत्रां पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं
दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॒दय॑न्न॒जः। हो॒ता॒ध्व॒र्युरा॑व॒या अ॒ग्नि॒मि॒न्धो ग्रा॑व॒ग्रा॒भ
उ॒त श॒॑स्ता सु॒र्वि॒प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं कृ॒तेन॑ स्वि॒ष्टेन॑ व॒क्षणा॑
आ पृ॑णध्वम्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॑षालं॒ ये अ॑श्वयू॒पाय॑
तक्ष॑ति। ये चा॒र्वते॒ पच॑न॒९ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो (४०)

तेषा॑म॒भि॒गू॒र्तिर्न॑ इ॒न्वतु॑। उ॒प प्रा॒गा॒न्सु॒मन्मे॑ऽधा॒यि म॒न्म
दे॒वा॒ना॒मा॒शा उ॒प वी॑तपृ॒ष्ठः। अ॒न्वे॒नं वि॒प्रा ऋ॑ष॒यो म॒दन्ति॑ दे॒वानां॑
पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒ब॒न्धुम्। यद्वा॒जिनो॑ दा॒मं सु॑दा॒नम॑र्वतो॒ या शी॑र्ष॒ण्या
र॒शना॑ रज्जु॒रस्य॑। यद्वा॒ घा॒स्य प्र॑भृ॒तमा॑स्ये॒ तृण॒॑९ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑
दे॒वेष्व॑स्तु। यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑ (४१)

म॒क्षि॒का॒श यद्वा॒ स्व॒रौ स्व॑धि॒तौ रि॒प्तम॑स्ति। यद्ध॒स्तयोः॑
श॒मि॒तु॒र्यन्न॑खेषु सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदू॒व॒ध्यमु॑दर॒स्याप॒वाति॑
य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति। सु॒कृ॒ता तच्छ॑मि॒तारः॑ कृ॒ण्वन्तु॑त
मे॒ध॒९ शृ॒त॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॑
नि॒ह॑तस्याव॒धाव॑ति। मा तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॑णेषु दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑
रा॒तम॑स्तु॥ (४२)

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्सत च॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति।
ये चार्वतो मा॑सभिक्षामुपासन्त उतो तेषामभिगू॑र्तिर्न इन्वतु।
यन्नीक्षणं मा॑स्यच॑न्या उखाया॒ या पात्राणि॑ यूष्ण आ॒सेच॑नानि।
ऊष्म॒ण्यापि॑धानां चरू॒णाम॒ङ्गाः सूनाः॑ परि॑ भूष॒न्त्यश्व॑म्। नि॒क्रम॑णं
निष॑द॒नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ति॑शमर्वतः। यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम् (४३)

ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्नि॒ध्वनयि॑द्धूमगन्धि॒र्मो
भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्निः॑। इष्टं॑ वी॒तम॒भिगू॑र्तं वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः॑
प्रति॑ गृ॒भ्णन्त्य॑श्व॒म्। यदश्व॑ाय॒ वास॑ उपस्तृणन्त्य॑धीवा॒सं या
हिर॑ण्यान्यस्मै। सं॒दान॒मर्व॑न्तं पङ्क्ति॑शं प्रि॒या दे॒वेष्वा॑ या॒मय॑न्ति। यत्ते॑
सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पार्णि॑या वा॒ कश॑या (४४)

वा॒ तुतो॑द। सु॒चेव॒ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
सू॒दया॑मि। चतु॑स्त्रि॒ंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धो॒र्वङ्गी॑रश्व॒स्य स्व॑धि॒तिः
समे॑ति। अच्छि॑द्रा॒ गात्रा॑ व॒युना॑ कृ॒णोत् परु॑ष्परु॒रनु॑घुष्या॒ वि
श॑स्त। ए॒कस्त्व॑ष्टुरश्व॒स्या वि॑श॒स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भव॒तस्तथ॑र्तुः। या
ते॒ गात्रा॑णामृ॒तुथा॑ कृ॒णोमि॒ ताता॑ पिण्डा॒नां प्र जु॑होम्य॒ग्नौ। मा त्वा॑
तप॑त् (४५)

प्रि॒य आ॒त्मापि॑यन्तं मा स्व॑धि॒तिस्त॒नुव॒ आ ति॑ष्ठिपत्ते। मा

ते गृध्रविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा उ
वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पथिभिः सुगेभिः। हरीं ते
युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य। सुगव्यं नो वाजी
स्वश्चियं पुंसः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागास्त्वं नो
अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताः हविष्मान् (४६)

घासि कशया तपद्रयि नवं च॥—————[९]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्राविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्।
 वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
 मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
 मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे
 मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे
 सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च
 मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषि च मे शरीराणि
 च मे॥ (२)

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥ _____[१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च
 मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे
 वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा
 च मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे
 जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे
 वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च

म ऋद्धिंश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिंश्च मे मतिंश्च मे सुमतिंश्च मे॥ (४)

जगच्चर्द्धिंश्चतुर्दश च॥ [२]

शं च मे मयंश्च मे प्रियं च मेऽनुकामंश्च मे कामंश्च मे
सौमनसंश्च मे भद्रं च मे श्रेयंश्च मे वस्यंश्च मे यशंश्च मे भगंश्च मे
द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमंश्च मे धृतिंश्च मे विश्वं
च (५)

मे महंश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं
च मे लयंश्च मे ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे
जीवातुंश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे
शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमष्टौ च॥ [३]

ऊर्क्श्च मे सूनृतां च मे पयंश्च मे रसंश्च मे घृतं च मे मधुं च मे
सग्धिंश्च मे सपीतिंश्च मे कृषिंश्च मे वृष्टिंश्च मे जैत्रं च मे औद्भिद्यं
च मे रयिंश्च मे रायंश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिंश्च मे विभुं च (७)

मे प्रभुं च मे बहुं च मे भूयंश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च
मेऽक्षितिंश्च मे कूयवांश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयंश्च मे यवांश्च मे
माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्गांश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मसुरांश्च
मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥ (८)

विभुं च मसुराश्चतुर्दश च॥ [४]

अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च
 मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे
 श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च म् आपश्च मे वीरुधश्च म् ओषधयश्च
 मे कृष्टपच्यं च (९)

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन
 कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु
 च मे वसुतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म् एमश्च म् इतिश्च
 मे गतिश्च मे॥ (१०)

कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

अग्निश्च म् इन्द्रश्च मे सोमश्च म् इन्द्रश्च मे सविता च म् इन्द्रश्च
 मे सरस्वती च म् इन्द्रश्च मे पूषा च म् इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च
 म् इन्द्रश्च मे मित्रश्च म् इन्द्रश्च मे वरुणश्च म् इन्द्रश्च मे त्वष्टा
 च (११)

म् इन्द्रश्च मे धाता च म् इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म् इन्द्रश्च मे-
 ऽश्विनौ च म् इन्द्रश्च मे मरुतश्च म् इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा
 इन्द्रश्च मे पृथिवी च म् इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म् इन्द्रश्च मे द्यौश्च म्
 इन्द्रश्च मे दिशश्च म् इन्द्रश्च मे मूर्धा च म् इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च
 म् इन्द्रश्च मे॥ (१२)

त्वष्टा च द्यौश्च म् एकविंशतिश्च॥ [६]

अ॒शु॒श्च॑ मे॒ र॒श्मि॒श्च॑ मे॒ऽदा॑भ्यश्च॒ मे॒ऽधि॑पतिश्च॒ म॒ उपा॒शु॒श्च॑
मे॒ऽन्तर्या॑मश्च॒ म॒ ऐ॒न्द्रवा॑यवश्च॒ मे॒ मै॒त्राव॑रुणश्च॒ म॒ आ॒श्वि॒नश्च॑ मे॒
प्रति॑प्र॒स्थान॑श्च॒ मे॒ शु॒क्रश्च॑ मे॒ म॒न्थी॑ च॒ म॒ आ॒ग्र॒य॒णश्च॑ मे॒ वै॒श्वदे॑वश्च॒
मे॒ ध्रु॒वश्च॑ मे॒ वै॒श्वान॑रश्च॒ म॒ ऋ॒तु॒ग्र॒हाश्च॑ (१३)

मे॒ऽति॒ग्रा॒ह्या॑श्च॒ म॒ ऐ॒न्द्रा॒ग्रश्च॑ मे॒ वै॒श्वदे॑वश्च॒ मे॒ म॒रु॒त्व॒तीया॑श्च॒ मे॒
मा॒हे॒न्द्रश्च॑ म॒ आ॒दि॒त्यश्च॑ मे॒ सा॒वि॒त्रश्च॑ मे॒ सा॒र॒स्व॒तश्च॑ मे॒ पौ॒ष्णश्च॑ मे॒
पा॒ली॒व॒तश्च॑ मे॒ हा॒रि॒यो॒ज॒नश्च॑ मे॥ (१४)

ऋ॒तु॒ग्र॒हाश्च॑ चतु॑स्त्रिंशच्च॥ _____ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे॒ ब॒र्हि॒श्च॑ मे॒ वे॒दि॒श्च॑ मे॒ धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे॒ स्रु॒च॑श्च॒ मे॒
च॒म॒सा॑श्च॒ मे॒ ग्रा॒वा॑णश्च॒ मे॒ स्वर॑वश्च॒ म॒ उप॑र॒वाश्च॑ मे॒ऽधि॑षव॒णे च॑
मे॒ द्रो॑णक॒ल॒शश्च॑ मे॒ वा॒य॒व्या॑नि च॒ मे॒ पू॒त॒भृ॒च्च॑ म॒ आ॒ध॒व॒नी॒य॑श्च॒ म॒
आ॒ग्नी॑ध्रं च॒ मे॒ ह॒वि॒र्धान॑ च॒ मे॒ गृ॒हाश्च॑ मे॒ स॒द॑श्च॒ मे॒ पु॒रो॒डा॒शा॑श्च॒ मे॒
प॒च॒ता॑श्च॒ मे॒ऽव॒भृ॒थश्च॑ मे॒ स्व॒गा॒का॒रश्च॑ मे॥ (१५)

गृ॒हाश्च॑ षोड॑श च॥ _____ [८]

अ॒ग्नि॑श्च॒ मे॒ घ॒र्मश्च॑ मे॒ऽर्क॑श्च॒ मे॒ सूर्य॑श्च॒ मे॒ प्रा॒णश्च॑ मे॒ऽश्व॑मे॒धश्च॑
मे॒ पृ॒थि॒वी च॑ मे॒ऽदि॑तिश्च॒ मे॒ दि॒ति॑श्च॒ मे॒ द्यौश्च॑ मे॒ श॒क्र॑री॒र॒ङ्गुल॑यो॒
दि॒श॑श्च॒ मे॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒न्ता॒मृ॒क्क॑ मे॒ सा॒म॑ च॒ मे॒ स्तो॒म॑श्च॒ मे॒ य॒जु॑श्च॒
मे॒ दी॒क्षा च॑ मे॒ त॒प॑श्च॒ म॒ ऋ॒तुश्च॑ मे॒ व्र॒तं च॑ मे॒ऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृ॒ष्ट्या
बृ॒ह॒द्र॒थ॒न्त॒रे च॑ मे॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्पे॑ताम्॥ (१६)

दीक्षाऽष्टादश च॥ [९]

गर्भाश्च मे व॒थ्साश्च मे त्र्यवि॑श्च मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्य॒वाद् मे
दि॒त्यौ॒ही च॑ मे प॒ञ्चा॒विश्च मे प॒ञ्चा॒वी च॑ मे त्रि॒व॒थ्सश्च मे त्रि॒व॒थ्सा
च॑ मे तु॒र्य॒वाद् मे तु॒र्यौ॒ही च॑ मे प॒ष्ट॒वाच्च॑ मे प॒ष्टौ॒ही च॑ म उ॒क्षा च॑
मे व॒शा च॑ म ऋष॒भश्च॑ (१७)

मे वे॒ह॒च्च॒मेऽनु॒ङ्गां च॑ मे धे॒नुश्च॑ म॒ आयु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां
प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्याँनो य॒ज्ञेन॑
कल्पतां चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ऽश्रोत्रं॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पतां मनो॑ य॒ज्ञेन॑
कल्पतां वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑
कल्पताम्॥ (१८)

ऋष॒भश्च॑ च॒त्वारि॑ंशच्च॥ [१०]

एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ मे प॒ञ्च च॑ मे स॒प्त च॑ मे न॒व च॑ म॒
एका॑दश च मे त्रयो॑दश च मे प॒ञ्चद॑श च मे स॒प्तद॑श च मे न॒वद॑श
च म॒ एक॑विंशतिश्च मे त्रयो॑विंशतिश्च मे प॒ञ्चविं॑शतिश्च
मे स॒प्तविं॑शतिश्च मे न॒वविं॑शतिश्च म॒ एक॑त्रिंशच्च मे
त्रय॑स्त्रिंशच्च (१९)

मे चत॑स्रश्च मेऽष्टौ च॑ मे द्वा॒दश च॑ मे षोड॑श च मे
विं॑शतिश्च मे चतु॑र्विंशतिश्च मेऽष्टा॒विं॑शतिश्च मे द्वात्रिं॑शच्च
मे षट्त्रिं॑शच्च मे च॒त्वारि॑ंशच्च मे चतु॑श्चत्वारिंशच्च मे-
ऽष्टाच॑त्वारिंशच्च मे वा॒जश्च॑ प्रस॒वश्चापि॑जश्च॒ क्रतु॑श्च सु॒वश्च॑ मूर्धा च॑

व्यश्जि॑यश्चाऽऽन्त्याय॑नश्चान्त्य॑श्च भौव॑नश्च भुव॑नश्चाधि॑पतिश्च॥ (२०)

त्रय॑स्त्रि॒शच्च व्यश्जि॑य एका॑दश च॥ [११]

वाजो॑ नः सप्त॑ प्र॒दिश॑श्चत॑स्रो वा परा॑वतः। वाजो॑ नो
विश्वे॑र्दे॒वैर्धन॑सातावि॒हाव॑तु। विश्वे॑ अ॒द्य म॒रुतो॑ विश्वं ऊ॒ती विश्वे॑
भवन्त्व॒ग्रयः॑ समि॑द्धाः। विश्वे॑ नो दे॒वा अव॑सा ग॑मन्तु विश्व॑मस्तु
द्रवि॑णं वाजो॑ अ॒स्मे। वाज॑स्य प्रस॒वं दे॒वा रथै॑र्याता हिर॒ण्ययैः॑।
अ॒ग्निरिन्द्रो॑ बृह॒स्पति॑र्म॒रुतः॑ सोम॑पीतये। वाजे॑वाजेऽवत वाजिनो
नो धने॑षु (२१)

वि॒प्रा अ॒मृता॑ ऋ॒तज्ञाः॑। अ॒स्य म॒ध्वः पि॒बत॑ मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता
या॑त पृ॒थिभि॑र्दे॒व्यानैः॑। वाजः॑ पु॒रस्ता॑दु॒त म॑ध्य॒तो नो॑ वाजो॑ दे॒वाः
ऋ॒तुभिः॑ कल्प॑याति। वाज॑स्य हि प्र॑स॒वो न॑न्नमीति विश्वा॒ आशा॑
वाज॑पतिर्भवेयम्। पयः॑ पृ॒थिव्यां॑ पय॒ ओष॑धीषु पयो॑ दि॒व्यन्तरि॑क्षे
पयो॑ धाम्। पय॑स्वतीः प्र॒दिशः॑ सन्तु॒ मह्य॑म्। सम्मा॑ सृजामि॒ पय॑सा
घृ॒तेन॑ सम्मा॑ सृजाम्य॒पः (२२)

ओष॑धीभिः। सोऽहं॑ वाजः॑ सनेयमग्ने। नक्तो॑षासा॒ सम॑नसा
वि॒रूपे॑ धा॒पये॑ते शिशु॑मेकः॑ समी॒ची। द्यावा॑ क्षामा॒ रुक्मो॑ अ॒न्तर्वि॑
भा॑ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः॑। स॒मुद्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वाना॒र्द्रदानुः॑
श॒म्भूर्मयो॑भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ मा॒रुतो॑ऽसि म॒रुता॑ ग॒णः
श॒म्भूर्मयो॑भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑व॒स्युर॑सि दु॒वंस्वाञ्छ॑म्भूर्मयो॒भूर॒भि

मां वाहि स्वाहा॥ (२३)

धनैष्वपो दुर्वस्वाञ्छुम्भूमयोभूरभि मा द्वे च॥ [१२]

अ॒ग्निं यु॑नजि॒म श॑व॒सा घृ॑तेन॒ दि॒व्यः सु॑प॒र्णं व॑यं॒सा बृ॑हन्त॒म।
तेन॑ व॒यं प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपः॑ सु॒वो रु॑हा॒णा अधि॑ नाकं॒ उत्त॑मे।
इ॒मौ ते॑ प॒क्षाव॑ज॒रौ प॑त॒त्रिणो॑ याभ्या॒ रक्षा॑स्यप॒हस्य॑ग्रे।
ताभ्या॑ प॑तेम सु॒कृता॑मु॒ लोकं॑ यत्र॒र्षयः॑ प्रथ॒मजा॑ ये पु॒राणाः॑।
चि॒दसि॑ समु॒द्रयो॑नि॒रिन्दु॑र्दक्षः॒ श्येन॑ ऋ॒तावा॑। हि॒रण्य॑पक्षः॒ शकु॑नो
भु॒रण्यु॑र्म॒हान्त्स॑ध॒स्थै ध्रु॑वः (२४)

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॑सी॒र्विश्व॑स्य मूर्ध॒न्नधि॑
तिष्ठ॑सि श्रि॒तः। स॒मुद्रे॑ ते हृ॒दय॑म॒न्तरा॑यु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी भु॑व॒नेष्व॑र्पिते।
उ॒द्रो द॑त्तो॒दधिं॑ भि॒न्त दि॒वः प॑र्जन्या॒दन्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो
वृ॒ष्ट्या॑वत। दि॒वो मूर्धा॑सि॒ पृथि॒व्या नाभि॑रू॒र्गपा॑मोष॒धीना॑म्। वि॒श्वायुः॑
शर्म॑ स॒प्रथा॑ नम॑स्प॒थे। येन॑र्षय॒स्तप॑सा स॒त्रम् (२५)

आस॑तेन्धा॒ना अ॒ग्निः सु॑व॒राभ॑रन्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे॒ नाकं॑
अ॒ग्निमे॒तं यमा॑हुर्म॒नवः॑ स्ती॒र्णब॑र्हिषम्। तं प॒त्नीभि॑रनु॒ गच्छे॑म
दे॒वाः पु॒त्रैर्भ्रा॑तृभि॒रुत॑ वा हि॒रण्यैः॑। नाकं॑ गृह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के
तृती॑ये॒ पृष्ठे॑ अधि॒ रोच॑ने दि॒वः। आ वा॒चो म॑ध्य॒मरु॑ह॒द्भुर॑ण्यु॒रय॑म॒ग्निः
सत्प॑ति॒श्चेकि॑तानः। पृ॒ष्ठे पृ॑थि॒व्या निहि॑तो॒ दवि॑द्यु॒तद॑धस्प॒दं
कृ॑णुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः संहस्त्रियो
 दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र
 यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
 देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
 यजमानश्च सीदत। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं
 यज्ञं नो वह देवयानो यः (२७)

उत्तमः। उद्ध्व्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्यते सः सृजेथामयं
 च। पुनः कृण्वस्त्वा पितरं युवानमन्वातासीत् त्वयि तन्तुमेतम्।
 अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ
 रोहार्था नो वर्धया रयिम्॥ (२८)

ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सप्तत्रिंशच्च॥ [१३]

ममाग्ने वर्चो विह्वेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवं पुषेम। मह्यं
 नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम। मम देवा विह्वे
 संन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः। ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु
 मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्। मयि देवा द्रविणमा यजन्तां
 मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः। दैव्या होतांरा वनिषन्त (२९)

पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। मह्यं यजन्तु मम यानि
 हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि गां कतमच्चनाहं
 विश्वे देवासो अधि वोचता मे। देवीः षडुर्वीरुरु णः कृणोत विश्वे

देवास इह वीरयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभिर्मा र॑धाम
द्विष॒ते सोम॑ राजन्। अ॒ग्निर्म॒न्युं प्र॑तिनुदन्पुरस्तात् (३०)

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः
पुन॒स्तेऽमैषां॑ चि॒त्तं प्र॒बुधा॒ वि नै॑शत्। धा॒ता धा॑तॄणां भुव॑नस्य
यस्पति॑र्देवः॑ स॒वितार॑मभिमातिषाहम्। इ॒मं य॒ज्ञम॒श्विनो॒भा
बृह॑स्पति॑र्देवाः पा॑न्तु यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रुव्यचा॑ नो महिषः शर्म
यः॑ सद॒स्मिन् हवे॑ पुरु॒हूतः पुरु॑क्षु। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्यश्च मृ॒डयेन्द्र॒
मा (३१)

नो री॒रिषो॑ मा परा॑ दाः। ये नः॑ स॒पत्ना॒ अप॒ ते
भ॑वन्त्विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मव॑ बाधामहे तान्। वस॑वो रु॒द्रा आ॑दित्या
उ॒परि॒स्पृश॑ मो॒ग्रं चेत्ता॑रमधिराजम॑क्रन्। अ॒र्वाश्च॒मिन्द्र॑म॒मुतो॑ हवामहे
यो गो॒जिद्धं॑ न॒जिद॑श्च॒जिद्यः॑। इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॒ह्वे जु॑षस्वा॒स्य कु॑र्मो
हरि॒वो मे॒दिनं॑ त्वा॥ (३२)

व॒निप॑न्त॒ पुरस्ता॑न्मा त्रि॒च॒त्वारि॑शच्च॥ [१४]

अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथमस्य प्रचे॑तसो यं पाश्च॑जन्यं ब॒हवः॑ समिन्धते।
वि॒श्वस्यां॑ वि॒शि प्र॑वि॒विशि॒वाः स॑मीमहे स नो॑ मु॒ञ्चत्व॑ ह॒सः। यस्ये॒दं
प्रा॒णत्रि॑मिषद्यदेज॑ति॒ यस्य॑ जा॒तं जने॑मानं च॒ केवल॑म्। स्तोम्य॒ग्निं
ना॑थि॒तो जो॑हवीमि स नो॑ मु॒ञ्चत्व॑ ह॒सः। इन्द्र॑स्य मन्ये प्रथ॑मस्य
प्रचे॑तसो वृ॒त्रघ्नः॑ स्तोमा॒ उप॒ मामु॑पागुः। यो दा॒शुषः॑ सु॒कृतो॑ हव॒मुप॑

गन्तां (३३)

स नो मुञ्चत्व॑हंसः। यः सङ्ग्र॑मं नय॑ति सं व॒शी यु॒धे
यः पु॒ष्टानि॑ स॒सृज॑ति त्रयाणि॑। स्तौमीन्द्रं॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि
स नो मुञ्चत्व॑हंसः। म॒न्वे वा॑ मि॒त्रावरु॑णा तस्य॑ वि॒त्तः
सत्यौज॑सा दृ॒हणा॑ यं नु॒देथे॑। या राजा॑न॒स्रथ॑ याथ उ॒ग्रा
ता नो मुञ्च॑त॒माग॑सः। यो वा॒स्रथ॑ ऋ॒जुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा
मिथु॑श्चर॒न्तमु॑पयाति॑ दूषयन्। स्तौमि॑ (३४)

मि॒त्रावरु॑णा नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्च॑त॒माग॑सः। वा॒योः
संवि॑तुर्वि॒दथा॑नि मन्महे॒ यावा॑त्म॒न्वद्वि॑भृ॒तो यौ च॑ रक्ष॑तः। यौ
विश्व॑स्य परि॒भू ब॑भूवतुस्तौ नो मुञ्च॑त॒माग॑सः। उप॒ श्रेष्ठा॑ न
आशि॑षो दे॒वयो॑र्ध॒र्मो अ॑स्थिरन्। स्तौमि॑ वा॒युः संवि॑तारं॑ नाथि॒तो
जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्च॑त॒माग॑सः। र॒थीत॑मौ रथी॒नाम॑ह ऊ॒तये॑ शुभं
गमि॑ष्ठौ सु॒यमे॑भि॒रश्वैः॑। ययौः॑ (३५)

वा॒ देवौ॑ दे॒वेष्वनि॑शित॒मोज॑स्तौ नो मुञ्च॑त॒माग॑सः। यदया॑तं
वह॑तु॒सूर्या॑या॒स्त्रिच॑क्रेण॑ स॒सद॑मिच्छ॒मानौ॑। स्तौमि॑ दे॒वाव॑श्विनौ
नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्च॑त॒माग॑सः। म॒रुता॑ म॒न्वे अधि॑ नो
ब्रुवन्तु॒ प्रेमा॑ वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नूतये॒ ते
नो मुञ्च॑न्त्वेन॑सः। ति॒ग्ममा॑युधं वी॒डित॑स्र॒ सह॑स्वद्वि॒व्यः श॑र्धः (३६)

पृ॒त॑नासु जि॒ष्णु। स्तौमि॑ दे॒वान्म॑रु॒तो नाथि॒तो जो॑हवीमि॒

ते नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः। दे॒वानां॑ मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु प्रेमां॑ वाचं॒
विश्वा॑मवन्तु विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सुयमा॑नूतये॒ ते नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः।
यदि॑दं मा॒भि॒शोच॑ति पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न। स्तौमि॒ विश्वा॑न् दे॒वान्ना॑थितो
जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः। अनु॑ नोऽद्या॑नुमति॒रनु॑ (३७)

इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्ठो दि॒वि। ये
अप्र॑थेता॒ममि॑तेभि॒रोजो॑भिर्ये॒ प्रति॑ष्ठे अ॒भव॑तां॒ वसू॑नाम्। स्तौमि॒
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थितो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मह॑सः। उर्वी॑
रोदसी॒ वरि॑वः कृ॒णोत॑ क्षे॒त्रस्य॑ पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूया॒तम्। स्तौमि॒
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थितो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मह॑सः। यत्ते॑ व॒यं
पु॒रुष॑त्रा य॒वि॒ष्ठावि॑द्वा॒सश्च॑कृ॒मा क॑च॒न (३८)

आगः॑। कृ॒धी स्व॑स्मा॒ अदि॑ते॒रना॑गा॒ व्येना॑सि॒ शिश्र॑थो॒
विष्व॑ग॒ग्ने। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौर्यं॑ चि॒त्प॒दि पि॒ताम॑मु॒ञ्चता॑ यज॒त्राः।
ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र मु॒ञ्चा व्य॑हः प्रा॒ता॒र्यग्ने॑ प्र॒तरां॑ न॒ आयुः॑ (३९)

गन्तां॑ दृ॒षय॑न्त्स्तौमि॒ ययोः॑ श॒र्धोऽनु॑मति॒रनु॑ च॒न चतु॑स्त्रि॒शच्च॑॥ [१५]

अ॒ग्नि॒द्वा वा॒मश्चो॑ द्विच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१६]

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्वाव रुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति
 तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
 वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
 प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१)

पापीयान्स्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्स्थस्यादिति सर्वाणि
 तस्यानुद्भूत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो
 यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया
 एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि
 भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत
 छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तुमां कुर्याच्छन्दांस्येव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
 यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं
 समर्धयेति (३)

आह॒ समृ॑द्धौ च॒तुर्भि॑र॒भिमा॑ द॒त्ते च॒त्वारि॑ छ॒न्दा॑सि
 छ॒न्दो॑भिरे॒व दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इत्या॒ह प्र॒सू॑त्या
 अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ स वेणुं॑ प्रावि॑श॒त्स ए॒तामृ॑तिमनु
 सम॑चर॒द्यद्वे॒णोः सु॒षिर॑ꣳ सु॒षिरा॑भिर्भवति स॒योनि॑त्वाय
 स यत्र॑य॒त्राव॑स॒त्तत्कृ॑ष्णम॒भवत्क॑ल्मा॒षी भ॑वति रू॒पसं॑मृद्ध्या
 उ॒भय॑तः॒क्ष्णूर्भव॑ती॒तश्चा॒मुत॑श्चा॒र्कस्या॑व॒रुद्धौ॑ व्याम॒मात्री भ॑वत्ये॒ताव॑द्वै
 पुरु॑षे वी॒र्यं वी॒र्यस॑म्मि॒ताऽप॑रि॒मिता॑ भवत्य॒परि॑मित॒स्याव॑रुद्धौ यो
 वन॒स्पती॑नाम्फ॒लग्र॑हिः स ए॒षां वी॒र्या॑वान्फ॒लग्र॑हिर्वेणु॒र्वेण॑वी भ॒वति
 वी॒र्य॑स्याव॒रुद्धौ॑॥ (४)

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च॥ [१]

व्यृ॒द्धं वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यद॑य॒जुष्के॑ण क्रिय॑त॒ इमा॑म॒गृभ्ण॑न्न॒शना॑मृतसं
 द॒त्ते य॑जु॒ष्कृत्यै॑ य॒ज्ञस्य॑ समृ॑द्धौ प्र॒तूर्त॑ वाजि॒न्ना द्र॑वेत्य॒श्वम॑भि
 द॒धाति॑ रू॒पमे॒वास्यै॑तन्महि॒मानं॑ व्याच॑ष्टे यु॒ञ्जाथा॑ꣳ रा॒सभं॑ यु॒वमि॑ति
 गर्द॑भमस॒त्येव॑ गर्द॒भं प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति॒ तस्मा॑द॒श्वाद्ग॑र्द॒भोऽस॑त्तरो
 यो॒गे॒योगे॑ त॒वस्तर॑मित्या॒ह (५)

यो॒गे॒योग॑ ए॒वैनं॑ यु॒द्धे वा॒जेवा॑जे ह॒वाम॑ह॒ इत्या॒हान्नं॑ वै
 वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे स॒खाय॑ इन्द्र॑मृतय॒ इत्या॒हेन्द्रि॑यमे॒वाव॑
 रु॒न्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ तं प्र॑जाप॒तिर॑न्व॒विन्द॑त्प्राजाप॒त्योऽश्वो॑-
 ऽश्वे॒न स॑म्भर॒त्यनु॑वित्त्यै पा॒पव॑स्य॒सं वा ए॒तत्क्रि॑यते॒ यच्छे॒यंसा च॑

पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान् (६)

ह्यश्वाद्भर्द्भोऽश्वं पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छ्रेयाः सं पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव
खलु वा एष योऽग्निं चिनुते वज्र्यश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह
वज्रैणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह
रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव (७)

पशून्निर्याच्याऽऽत्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह
पूषा वा अध्वनाः सन्नेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष
यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाः समभरन्मृथिव्याः
सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायंतनमेवैनं देवताभिः
सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन (८)

संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धे प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवपामुप तिष्ठते साक्षादेव
प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वराम
इत्याह येन संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धेऽन्वग्निरुषसामग्रम् (९)

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य
वाजिन्युथिवीमित्याहेच्छत्येवैनं पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा
क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्ते

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमित्याहैभ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः
 समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वो
 दद्विरन्यतोदज्यो भूयाल्लौमभिरुभयादज्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं
 ध्यायेद्वज्रैणैवैनं स्तृणुते॥१०॥

आह पापीयान्ब्राह्मणं येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥ [२]

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या
 अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उप सृजति यत्र
 वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः
 पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजास्तस्मादप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं
 जुहुयादन्धोऽध्वर्युः (११)

स्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
 जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति जिघर्म्यग्निं
 मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
 प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याह सर्वं ह्येष प्रत्यङ्केति पृथुं
 तिरश्चा वयंसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान् (१२)

भवति व्यचिष्टमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै स्वदयति
 सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्षि वचंसा घृतेनेत्याह
 तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याह

रक्ष॑साम॒प॒ह॒त्यै मर्य॑श्रीः स्पृ॒ह्यद्व॑र्णो अ॒ग्निरि॒त्याहा॒प॒चितिमे॒वास्मि॑न्दधा॒त॒
य ए॒वं (१३)

वेद॑ मन॑सा त्वै तामा॑प्तुम॒र॒हति॑ याम॑ध्व॒र्युरन॑ग्रावाहु॑तिं जु॒होति॑
मन॑स्वती॒भ्यां जु॒होत्याहु॑त्यो॒रास्यै॑ द्वाभ्यां॑ प्र॒ति॒ष्ठित्यै॑ यज्ञ॒मुखेय॑ज्ञ॒मुखे
वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः रक्षा॑सि जिघा॑सन्त्ये॒तर॒हि खलु॑ वा
ए॒तद्य॑ज्ञ॒मुखं य॒रह्ये॑न॒दाहु॑तिरश्नु॒ते परि॑ लिखति॑ रक्ष॑साम॒प॒ह॒त्यै
ति॒सृभिः॑ परि॑ लिखति॑ त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तस्मा॒द्रक्षा॑स्य॒प॒
हन्ति॑ (१४)

गा॒य॒त्रि॒या परि॑ लिखति॑ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री तेज॑सै॒वैनं॑ परि॑
गृ॒ह्णाति॑ त्रि॒ष्टुभा॒ परि॑ लिखतीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒येणै॒वैनं॑ परि॑
गृ॒ह्णात्यनु॑ष्टुभा॒ परि॑ लिखत्यनु॑ष्टुप्सर्वा॑णि छन्दा॑सि परि॒भूः
पर्या॑स्यै मध्य॒तोऽनु॑ष्टुभा॒ वाग्वा अ॑नु॒ष्टुप्स॒स्मान्मध्य॑तो वा॒चा व॑दामो
गा॒य॒त्रि॒या प्र॑थ॒मया॑ परि॑ लिख॒त्यथा॑नु॒ष्टुभाथ॑ त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै
गा॑य॒त्री य॒ज्ञोऽनु॑ष्टुगिन्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुप्तेज॑सा चै॒वेन्द्रि॒येण॑ चोभ॒यतो॑ य॒ज्ञं
परि॑ गृ॒ह्णाति॑॥ (१५)

अ॒न्योऽध्व॑र्युर्महान्भवति त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री त्रयो॑दश च॥ [३]

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॑स॒व इति॑ खनति॑ प्र॒सू॒त्या अथो॑
धू॒ममे॒वैतेन॑ जनयति॑ ज्योति॑ष्मन्तं त्वाग्ने॑ सु॒प्रती॑क॒मित्या॑ह
ज्योति॑रे॒वैतेन॑ जनयति॑ सोऽग्नि॑र्जा॒तः प्र॒जाः शु॒चा॒र्पय॑त्तं दे॒वा

अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिः सन्तमित्याह प्रजाभ्यं
 एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति
 पुष्करपर्णमा (१६)

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदा
 हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
 सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै
 कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्वाग्याणां पशूनां चर्मणा
 सम्भरेद्वाग्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव
 पशून् (१७)

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः
 पशवः कनीयाः सः शुचा ह्युता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं
 कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सः स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ
 पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत
 तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इति (१८)

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
 पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा
 दध्यङ्गुषिरित्याह दध्यङ्गा आथर्वणस्तेजस्य्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति
 तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (१९)

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव

गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभीं राजन्यस्य त्रैष्टुभो
 हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्स्यादित्युभयीभिस्तस्य
 सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
 सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः सम्भरति
 सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति नि होतेति
 मनुष्यान्सः सीदस्वेति वयांसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे
 अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः सन्नान्न जनयति॥ (२०)

ऐव पशूनिर्ति गृणाति होतरिति सप्तविंशतिश्च॥ [४]

ऋमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनत्यप उपं सृजत्यापो
 वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचः शमयति सं ते वायुर्मातरिश्वा
 दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै प्राणः सं दधाति सं
 ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीते तस्मै च देवि
 वषडस्तु (२१)

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति
 तस्मात्सर्वानृतून् वरषति यद्वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञः हन्युर्वडित्याह
 परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न
 यज्ञः रक्षांसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोपं
 नह्यत्यनुष्टुप् (२२)

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः

प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद
 वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इति
 सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुत्सृजति
 द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (२३)

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहा
 चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
 प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य
 मातरस्ताभ्य एवैनं प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग इति गर्दभ
 आ सादयति (२४)

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेमे गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनां भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो-
 ऽप्यनालेशेत्यन्यान्यपशून्मेघत्यन्नः ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति गर्दभेन
 सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठं पशूनां प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य
 योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः (२५)

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य
 इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह
 मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अग्नि शूशुचो मान्तरिक्षं
 मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतु वाजी
 कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानन्दद्रासभः पत्वेति (२६)

आह॒ रास॑भ॒ इति॒ ह्येत॑मृष॒योऽव॑द॒न्भर॑न्त्रि॒ग्निं पु॑री॒ष्यमित्या॑हा॒ग्निः
 ह्येष॑ भर॑ति॒ मा पा॑द्यायु॒षः पु॑रेत्या॒हाऽऽयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभः
 सर्व॑मायु॒रेति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभे॒ पुरा॑ऽऽयु॒षः प्र॑मी॑ते बिभ्यति॒ वृषा॑ग्निं
 वृष॑ण॒म्भर॑न्त्रित्या॒ह वृषा॑ ह्येष॑ वृषा॒ग्निर॒पां गर्भ॑म् (२७)

स॒मु॒द्रिय॑मित्या॒हापा॑ ५ ह्येष॑ गर्भो॒ यद॒ग्निर॒ग्न आ या॑हि
 वी॒तय॑ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ता॒मग्न आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒
 यदा॑हा॒नयो॑र्लो॒कयो॑र्वी॒त्यै प्र॑च्यु॒तो वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दगतः॑ प्रति॒ष्ठा ५
 स ए॒तर्ह्य॑ध्व॒र्यु च॒ यज॑मानं च ध्यायत्यृ॒तः स॒त्यमि॑त्या॒हेयं॑ वा
 ऋ॒तम॒सौ (२८)

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैनं॑ प्रति॒ष्ठाप॑यति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न यज॑मानो
 वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्येति॒ यद॒ग्निरु॑प॒नद्ध॑ ओष॑धयः॒ प्रति॑
 गृ॒ह्णीता॒ग्निमे॑तमित्या॒ह शान्त्यै॑ व्यस्यन्वि॒श्वा अ॑म॒तीर॑रा॒तीरि॑त्या॒ह
 रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै नि॒षीद॑न्त्रो॒ अप॑ दुर्म॒तिः ५ ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
 ओष॑धयः॒ प्रति॑ मोदध्वम्॥ (२९)

अ॒स्त्व॒नुष्टु॑ब॒सि सा॑दय॒त्यारू॑ढः प॒त्वेति॒ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं द्वि॒चत्वारि॑ ५ श॒च॥ [५]

ए॒नमि॑त्या॒होष॑धयो॒ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेयं॑ ताभि॒रेवैन॑ ५ स॒मर्ध॑यति॒ पु॒ष्पाव॑तीः सु॒पिप्प॒ला इ॒त्याह॑ तस्मा॒दोष॑धयः
 फ॒लं गृ॒ह्णन्त्य॑यं वो॒ गर्भ॑ ऋ॒त्वि॒यः प्र॒ब्र ५ स॒धस्थ॑मा॒सद॑दित्या॒ह या॒भ्यं ए॒वैनं॑ प्र॒च्याव॑यति॒ तास्वे॒वैनं॑ प्रति॒ष्ठाप॑यति॒
 द्वा॒भ्यामु॑पाव॒हरति॒ प्रति॑ष्ठित्यै (०)॥ [६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॑प॒नद्धो॒ वि पा॑ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
 स॒वि॒तृप्रे॑सू॒त ए॒वास्य॑ वि॒षूचीं॑ वरु॒णमे॒निं वि सृ॑ज॒त्यप॑ उ॒प

सृज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॒रेवा॒स्य शुच॑ꣳ शमयति तिसृ॒भिरु॑प॒
सृजति॑ त्रिवृ॒द्धा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॒स्तस्य शुच॑ꣳ शमयति मि॒त्रः
सꣳसृज्य॑ पृथि॒वीमित्या॑ह मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्तेनै॒व (३१)

ए॒नꣳ सꣳ सृजति॑ शान्त्यै॑ यद्भ्रा॒म्याणां॑ पात्रा॑णां क॒पालैः
सꣳसृजे॒द्भ्रा॒म्याणि॑ पात्रा॑णि शु॒चार्प॑ये॒दर्म॑क॒पालैः सꣳ सृज॑त्येतानि
वा अ॒नुप॑जीवनी॒यानि॑ तान्ये॒व शु॒चार्प॑यति शर्क॑राभिः सꣳ सृजति॑
धृ॒त्या अथो॑ श॒त्वाया॑जलो॒मैः सꣳ सृज॑त्येषा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
तनू॑र्य॒दजा॑ प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ सꣳ सृज॑त्यथो तेज॑सा कृष्णाजि॒नस्य॑
लोम॑भिः सम् (३२)

सृज॒ति य॒ज्ञो वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञꣳ सꣳ सृजति॑ रु॒द्राः
स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीमित्या॑हैता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्ने॑ सम॑भरं ताभि॒रेवैनꣳ
स॒म्भर॑ति म॒खस्य॑ शिरोऽसी॒त्याह॑ य॒ज्ञो वै म॒खस्त॑स्यैतच्छि॒रो
यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॑ ह्येते (३३)

प॒दे अथो॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै प्रा॒न्याभि॑र्यच्छ्रु॒त्यन्व॒न्यैर्म॑त्रयते
मिथु॑न॒त्वाय॒ त्र्यु॒द्धिं करो॑ति त्रयं इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒स्यै
छन्दा॑भिः करोति वी॒र्यं॑ वै छन्दाꣳसि वी॒र्येणै॒वैनं॑ करोति यजु॑षा
बि॒लं करो॑ति व्यावृ॒त्या इ॒यतीं॑ करोति प्र॒जाप॑तिना य॒ज्ञमु॒खेन॑
सम्मि॑तां द्विस्त॒नां करो॑ति द्यावा॑पृथि॒व्योर्दोहा॑य चतुः स्त॒नां करो॑ति
पशू॑नां दोहा॑या॒ष्टास्त॑नां करोति छन्दा॑सां दोहा॑य नवा॑श्रिमभि॒चर॑तः

कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय
सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनां प्रतिष्ठापयति॥ (३४)

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरन्त एकविंशतिश्च॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिरं
एतद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरेदित्यैवादित्यां
खनत्यस्या अक्रूरङ्गाराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां त्वा
पत्नीरित्याह देवानाम् (३५)

वा एतां पत्नयोऽग्नेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह
विद्या वै धिषणां विद्याभिरेवैनामभीन्दे ग्रास्त्वेत्याह छन्दांसि वै
ग्राश्छन्दोभिरेवैनां श्रपयति वरूत्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो
होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (३६)

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पंचति षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्विः संवत्सरस्य
सस्यं पंच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा
सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपद्यमा
पृथिव्याशा दिश आ पृण (३७)

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती

भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याहु प्रतिष्ठित्या असुर्य पात्रमनाच्छृणुमा
 च्छृणुति देवत्राकरजक्षीरेणा च्छृणुति परमं वा एतत्पयो यदजक्षीरं
 परमेणैवेनां पयसा च्छृणुति यजुषा व्यावृत्यै छन्दोभिरा च्छृणुति
 छन्दोभिर्वा एषा क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाऽस्या च्छृणुति॥ (३८)

आहु देवानां वै पत्नीः पृणैषा षट्॥ [८]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा
 अमेध्यं पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा
 हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं
 वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपां
 प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति
 मेध्यत्वाय यावन्तः (३९)

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि
 गायति यमादेवैनद्वृङ्के तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे लोका एभ्य
 एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्के तस्माद्गायते न देयङ्गाथा हि तद्वृङ्केऽग्निभ्यः पशूना
 लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्धे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा
 अस्य (४०)

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यथ्सऽस्थापयेद्य
 शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्धे यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृज
 शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन सऽस्थापयति यज्ञो वै

प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत् स
रिरिचानोऽमन्यत् स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः (४१)

आत्मानमाप्रीणीत् यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितच्छन्दसो
भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेराह्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः
प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः
पशून्नेवाव रुन्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ
चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्रेश्चित्यस्य (४२)

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो
रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिमन्वाह
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव
वैश्वानरमव रुन्धे पराचीरन्वाह पराडिव हि सुवर्गो लोकः
समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति (४३)

ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या
इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना
मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह
पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हुन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ
वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति
न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठाद्वधाति सुवर्गस्य

लोकस्यानुख्यात्यै॥ (४४)

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्याँऽष्टाविंशतिश्च॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दाँसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे
देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
वागुत्तमैकस्मादक्षरादनांसं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनांसं तन्मनुष्या
उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः (४५)

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजानाँ सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि
भूयो भूताद्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा
एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्धिद्येतार्तिमार्च्छेत् (४६)

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो
ब्रह्मन्नेवेनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते
यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सँ सृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः
स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स स्वां (४७)

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स
एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव
यं कामयेत् भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव

दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव
दध्यादम्बरीषे वा अन्नंभ्रियते सयोन्येवान्नम् (४८)

अव रुन्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकं प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति
यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः
प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (४९)

वैकंकतीमा दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै
सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन्धत्ते॥ (५०)

प्रजापतिरृच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्णं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपंरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं
वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्गवा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रक्षांसि (५१)

अजिघांसन्त्स एतद्राक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स रक्षांस्यपाहत
यद्राक्षोघ्नं भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षांस्यप हन्त्याश्वत्थीमा
दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनां सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सशितं मे

ब्रह्मोदे॑षां बा॒हू अ॑तिर॒मित्यु॑त्तमे औदु॑म्बरी (५२)

वा॒च॒य॒ति ब्र॒ह्म॑णै॒व क्ष॒त्रं स॑ ऽ श्य॑ति क्ष॒त्रेण॒ ब्रह्म॑ तस्मा॑द्वा॒ह्म॒णो
रा॒ज॒न्य॑वा॒नत्य॑न्यं ब्रा॒ह्म॒णं तस्मा॑द्वा॒ज॒न्यो ब्रा॒ह्म॒णवा॒नत्य॑न्यं रा॒ज॒न्यं
मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒मृत॑ ऽ हिर॑ण्यं रु॒क्म॑मन्त॒रं प्र॑ति मु॒ञ्चते॒ऽमृत॑मे॒व
मृ॒त्योर्न॒न्तर्ध॑त्त॒ एक॑वि॒ंश॒तिनि॑र्बाधो भव॒त्येक॑वि॒ंश॒तिर्वै दे॑वलो॒का
द्वा॒द॒श मा॒साः प॒ञ्च॒र्तव॑स्त्रय॒ इमे॒ लो॒का अ॒सावा॑दित्यः (५३)

ए॒क॒वि॒ंश ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्तेभ्य॑ ए॒व भ्रातृ॑व्यमन्त॒रेति॑
नि॒र्बाधै॑र्वै दे॒वा असु॑रान्निर्बाधे॑ऽकुर्व॒त तन्नि॑र्बा॒धानां॑ नि॒र्बाध॑त्वन्निर्बा॒धी
भ॑वति भ्रातृ॑व्याने॒व नि॒र्बाधे॑ कु॒रुते सा॒वि॒त्रिया॑ प्र॒ति मु॒ञ्चते॒
प्र॒सू॒त्यै न॒क्तोषा॑सेत्युत्त॒रया॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मुद्यच्छते दे॒वा
अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दा इत्या॑ह प्रा॒णा वै दे॒वा द्र॑वि॒णो॒दा
अ॒होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मुद्यत्यं (५४)

प्रा॒णैर्दा॑धारासी॒नः प्र॑ति मु॒ञ्चते॒ तस्मा॑दासी॒नाः प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते
कृ॒ष्णाजि॑नमुत्त॒रन्ते॒जो वै हिर॑ण्यं ब्रह्म॑ कृ॒ष्णाजि॑नन्तेज॒सा चै॒वैन॑
ब्रह्म॑णा चोभय॒तः परि॑ गृह्णाति षडु॑द्याम॒ शि॒क्यं भ॑वति षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑मुद्यच्छते॒ यद्वा॒द॒शोद्या॑म॒ संव॑त्स॒रेणै॒व मौ॒ञ्जं भ॑व॒त्यूर्ग्वै
मु॒ञ्जा ऊ॒र्जै॒वैन॑ स॒म॒र्धय॑ति सु॒पर्णो॑ऽसि ग॒रु॒त्मानि॒त्यवै॑क्षते
रू॒पमे॒वास्यै॑तन्महि॒मानं॑ व्याच॑ष्टे दि॒वं ग॑च्छ सु॒वः प॒तेत्या॑ह
सु॒व॒र्गमे॒वैन॑ लो॒कं ग॑मयति॥ (५)

रक्षाङ्गस्यौदम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सुधस्थम्।
घृतेनाञ्जन्स्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनु त्वा
सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि
वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ठां (५६)

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः। स्तीर्णं बर्हिः
सुष्टीरमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमदितिः
सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उ वः सुभगां
विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्याः सतीः कवषः
शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती
मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उषासां वाम् (५७)

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वाः
सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा। अपिप्रयं चोदना वां
मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशां दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती वष्टु
यज्ञं सरस्वती सह रुद्रेर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषां
यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरवा
जायत आशुरश्वः। (५८)

त्वष्टेदं विश्वम्भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः। अश्वौ

घृतेन त्मन्या समंक्त उप देवाः ऋतुशः पार्थ एतु। वनस्पतिर्देवलोकं
 प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत्। प्रजापतेस्तपसा वावृधानः
 सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने। स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि
 साध्या हविरदन्तु देवाः॥ (५९)

अग्निष्ठां वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥—————[१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानः स्वयमातृणामेषां वै
 पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥—————[१३] विष्णुमुखा अपचितिमान् वि वा पुतावग्ने तव स्वयमातृणां
 विषूचीनानि गायत्री चतुः षष्टिः॥६४॥ विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननप
 जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
 त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान्
 यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः (१)

पराङ्मेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
 धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध ईश्वरो वा
 एष पराङ्मुदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
 छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
 तनुवमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
 तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
 पर्यावर्तते शुनःशेपमाजीगर्ति वरुणोऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया
 वै स आत्मानं वरुणपाशादमुश्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां
 प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुणं पाशमस्मदित्याहाऽऽत्मानमेवैतया (३)

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनं हरति

ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्वित्याह विशैवैनं समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तं मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४)

अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवैनं समानानां करोति सद्धती (५)

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपं तिष्ठत एतेन वै
वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्रेः प्रियं धामावारुन्धाग्रेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्ध
एकादशं भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा
अस्मिँल्लोक आर्ध्रुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं
यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६)

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुपं तिष्ठते तस्माद्योगे-
ऽन्यासां प्रजानां मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे
तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्यै॥ (७)

सृष्टोऽभ्येतयां भवति सद्यत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा अन्नं
प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह
प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्तु उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः (८)

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि
छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा वर्षेवैनं समानानां करोति सद्यती भवति सत्त्वमेवैनं
गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हिंनस्ति यं
हिंनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति
रक्षांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
रक्षसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति
तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपंचिततमौ (१०)

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
घृतानुषित्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो
हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र

वैशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
वैशयति त्रिवृद्धे (११)

अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
वपति योऽप्सु भस्मं प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून्
वपति योऽप्सु भस्मं प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः (१२)

रुद्रा वसंवः समिन्धतामित्याहेता वा एतं देवता अग्रे
समैन्धत ताभिरेवैनं५ समिन्द्रे बोधा स बोधीत्युपं तिष्ठते
बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुत्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुपं तिष्ठते
तस्माद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्योपं तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपंचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥—————[२]

यावन्ती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै
यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनं५ स चिनुते-
ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्याऽऽत्मनेऽग्निं
चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति (१४)

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं
हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रेवैश्वानरस्य
रूपं५ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा

प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव
संज्ञानं ह्येतत् (१५)

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सुहास्तान्ते वियती अंब्रूतामस्त्वेव
नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त
ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि
कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयं
सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (१६)

सूक्तं भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध्याग्नेरेवैतेन
प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समंवीयन्त ते
द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत् द्वे (१७)

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची
उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
छन्दांसि पशूनेवास्मै समीची दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्रीऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पूणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते
प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठा
गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद

पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे
लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्कर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो
भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अद्यवसाययति ह्येतद्विश्वमित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायासे समितमिति
चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दासि छन्दासि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा स शास्ति समितमित्याह
तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यथ्संन्युष्य विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं
व्येत्यृतुभिः (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रं पृथिवी
पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या
शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्त्रस्तुषपक्वा भवन्ति
निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव
निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निर्ऋत्यै दिग्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृतं
 इरिण उपं दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनं स्व एवायतने
 निर्ऋतिं निरवदयते शिक्वामभ्युपं दधाति नैर्ऋतो वै पार्शः
 साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै
 पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुपं (२३)

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिं प्र णुदतेऽप्रतीक्षमा
 यन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय
 गार्हपत्यमुपं तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
 देवलोकमुपावर्तन्त एकयोपं तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं दधति
 निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवेनं
 पशुभिः समर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवेनं
 वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं
 वीर्येणैवेनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना
 पक्षौ द्राघीयांसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि
 व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम् (२५)

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय
 यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन कृषति षड्वा

ऋतव॑ ऋतुभि॑रेवैन॑ कृषति॑ यद्वा॑दशग॒वेन॑ संव॒त्सरे॑णैवेयं वा
अ॒ग्नेर॑तिदा॒हाद॑बिभे॒त्सैतद्वि॑गुणम॑पश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो॑ वा इमां
नात्य॑दह॒द्यत्कृष्टं॑ चाकृष्टं च (२६)

भव॑त्यस्या अन॑तिदाहाय द्विगुणं त्वा अ॒ग्निमुद्य॑न्तुम॒र्हतीत्या॑हु॒र्यत्
चाकृष्टं च भव॑त्य॒ग्नेरुद्य॑त्या ए॒ताव॑न्तो वै प॒शवो॑ द्विपाद॑श्च
चतु॑ष्पादश्च तान् यत्प्राच॑ उ॒त्सृजे॑द्बु॒द्रायापि॑ दध्याद्य॑दक्षिणा
पितृ॑भ्यो नि धु॒वेद्यत्प्र॑तीचो रक्षा॑सि ह॒न्युरु॑दीच उ॒त्सृज॑त्येषा वै
दे॒वमनु॑ष्याणां॑ शान्ता दिक् (२७)

तामे॒वैनान॑नू॒त्सृज॑त्यथो खल्वि॒मां दिश॑मु॒त्सृज॑त्यसौ वा
आ॑दित्यः प्रा॒णः प्रा॒णमे॒वैनान॑नू॒त्सृज॑ति दक्षि॒णा प॑र्याव॑र्तन्ते स्वमे॒व
वीर्य॑मनु॒ प॑र्याव॑र्तन्ते तस्मा॑द्वक्षि॒णोऽर्धं आ॑त्मनो॒ वीर्या॑वत्तरोऽथो
आ॑दित्यस्यै॒वावृ॑तमनु॒ प॑र्याव॑र्तन्ते तस्मा॑त्परा॑श्चः प॒शवो॑ वि तिष्ठ॑न्ते
प्र॒त्यं च आ॑ वर्तन्ते ति॒स्रस्ति॑स्रः सीताः॑ (२८)

कृष॑ति त्रि॒वृत॑मे॒व य॑ज्ञमुखे वि या॑तय॒त्योष॑धीर्वपति
ब्रह्म॑णान्नमव॑ रुन्धे॒ऽर्के॑ऽर्कश्ची॑यते चतु॑र्दशभिर्वपति स॒प्त
ग्राम्या॑ ओष॑धयः सप्तार॑ण्या उ॒भयी॑षामवरु॒द्ध्या अन्न॑स्यान्नस्य
वप॑त्यन्नस्यान्नस्यावरु॒द्धौ कृष्टे॑ वपति कृष्टे ह्योष॑धयः प्रति॑तिष्ठ॑न्त्यनुसी॒त
वप॑ति प्रजा॑त्यै द्वाद॒शसु॑ सीता॑सु वपति द्वाद॑श मा॒साः संव॒त्सरः
संव॒त्सरे॑णैवास्मा॑ अन्नं पचति॑ यद॑ग्नि॒चित् (२९)

अनवरुद्धस्याश्जीयादवरुद्धेन व्यृद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलग्रहयस
 ऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्धे दिग्भ्यो लोष्टान्धसमस्यति दिशामेव
 वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै
 दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै
 दिशोऽव रुन्धे क्षोधुंको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप
 वपत्युत्तरवेद्याः ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वाव
 रुन्धेऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै॥ (३०)

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिग्भीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥—[५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकंता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य
 सूक्तः सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्धे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः
 संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे समुद्रं
 वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकंता
 निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः (३१)

वृत्राय वज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयः रथस्तृतीयं
 यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां
 शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति
 वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थ
 नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परिं मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः

प॒शवः॑ प्रा॒णैरे॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒ रुन्धे॑ त्रि॒णवा॑भि॒भ्रातृ॑व्यवतस्त्रिवृतमेव
वज्र॑ꣳ स॒म्भृत्य॑ भ्रातृ॒व्याय॑ प्र ह॑रति॒ स्तृत्या॑ अप॑रिमिताभिः परि॑
मि॒नुया॒दप॑रिमि॒तस्या॑व॒रुद्ध्यै॑ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्य॑परिमित्य
तस्य॑ शर्कराः॒ सिक॑ता व्यू॒हेद॑परिगृहीत ए॒वास्य॑ विषू॒चीन॑ꣳ रे॒तः
परा॑ सि॒ञ्चत्य॑प॒शुरे॒व भ॑वति (३३)

यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्त्स्या॒दिति॑ परि॒मित्य॑ तस्य॑ शर्कराः॒ सिक॑ता
व्यू॒हेत्प॑रिगृहीत ए॒वास्मै॑ समी॒चीन॑ꣳ रे॒तः सि॒ञ्चति॑ प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति
सौ॒म्या व्यू॑हति॒ सोमो॑ वै रे॒तोधा॑ रे॒त ए॒व तद्व॑धाति॒ गाय॑त्रिया
ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ गाय॑त्रो हि ब्रा॒ह्मण॑स्त्रि॒ष्टुभा॑ राज॒न्यस्य॑ त्रै॒ष्टुभो॑ हि रा॒ज॒न्यः
श॒युं बा॑र्हस्प॒त्यं मे॒धो नो॑पा॒नम॑त्सोऽग्निं प्रा॒विश॑त् (३४)

सोऽग्नेः॑ कृ॒ष्णो रू॒पं कृ॒त्वोदा॑यत् सोऽश्वं प्रा॒विश॑त्सो-
ऽश्व॑स्या॒वान्तर॑श॒फोऽभ॑वद्यदश्वमाक्रमयति॒ य ए॒व मे॒धोऽश्वं॑
प्रा॒विश॑त्तमे॒वाव॑ रुन्धे॒ प्रजा॑प॒तिना॑ग्निश्चै॒तव्य॑ इत्या॒हुः प्रा॒जाप॑त्यो-
ऽश्वो॑ यदश्वमाक्रमयति॒ प्रजा॑प॒तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ पु॒ष्कर॑पर्णमुप॑
दधा॒ति यो॒निर्वा॑ अ॒ग्नेः पु॒ष्कर॑पर्णꣳ स॒योनि॑मे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ऽपां
पृ॒ष्ठम॑सीत्युप॑ दधात्य॒पां वा ए॒तत्पृ॑ष्ठं यत्पु॒ष्कर॑पर्णꣳ रू॒पेणै॒वैन॑दुप॑
दधा॒ति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्योनिं विशतिञ्च॥ [६]

ब्रह्म॑ जज्ञानमिति॒ रुक्म॑मुप॑ दधाति॒ ब्रह्म॑मुखा॒ वै प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जा अ॑सृजत् ब्रह्म॑मुखा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृजते॒ ब्रह्म॑

जज्ञानमित्याहुः तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेदं
ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्यं इति
यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं शुचार्पयेन्नोषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं शुचार्पयेन्न
वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवं शुचार्पयेन्न
पर्जन्यो वर्षेद्रुक्नमुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते
प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै
यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
दध्यादक्षिणतः (३७)

प्राञ्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां च
यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूपं
दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवेनं
प्रतिष्ठापयति सूचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः
पूर्णांमौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते (३८)

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दक्षिणां
कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां
कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षास्यप हन्ति दध्नः पूर्णांमौदुम्बरीं पशवो वै
दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे

एवैनम् (३९)

अमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः सुग्वै
 विराड्यश्नुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयं यज्ञमुखे
 वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्ति यज्ञमुखः
 रुक्मो यद्रुकं व्याधारयति यज्ञमुखादेव रक्षांस्यप हन्ति
 पञ्चभिर्व्याधारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षांस्यप
 हन्त्यक्षण्या व्याधारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥ [७]

स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोप
 धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्र
 यच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तद्ग्निं चिनुत ईश्वरो वा
 एष आर्तिमार्तोऽर्वोऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यान्नयो वै
 प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय
 एको हि प्राणः पशुः (४२)

वा ए॒ष यद॒ग्निर्न॑ खलु॒ वै प॒शव॑ आय॒वसे॑ रमन्ते दूर्वेष्ट॒कामुप॑
 दधाति॑ प॒शूनां॑ धृत्यै॒ द्वाभ्यां॑ प्र॒तिष्ठित्यै॑ काण्डा॑त्काण्डात्प्र॒रोह॑न्तीत्याह
 काण्डे॑नकाण्डेन॒ ह्येषा॑ प्र॒तिष्ठित्ये॑वा नो॒ दूर्वे॑ प्र त॑नु स॒हस्रेण॑ श॒तेन॑
 चेत्या॑ह साहस्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑ देव॒लक्ष्मं॑ वै त्र्या॒लिखिता॑
 तामुत्त॑रलक्ष्माणं दे॒वा उपा॑दध॒ताध॑रलक्ष्माण॒मसुरा॑ यम् (४३)

का॒मये॑त॒ वसी॑यान्श्स्यादित्युत्त॑रलक्ष्माणं तस्योप॑ दध्या॒द्वसी॑यानेव
 भ॑वति॒ यं का॒मये॑त॒ पापी॑यान्श्स्यादित्यध॑रलक्ष्माणं तस्योप॑
 दध्या॑दसुरयो॒निमे॒वैन॑मनु॒ परा॑ भावयति॒ पापी॑यान्भवति
 त्र्या॒लिखिता॑ भ॑वती॒मे वै लो॒कास्त्र्या॑लिखितै॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑
 भ्रातृ॑व्यम॒न्तरे॒त्यङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं य॒तः पु॒रोडा॑शः कूर्मो भू॒त्वानु॑
 प्रास॑र्पत् (४४)

यत्कूर्म॑मुप॒दधा॑ति॒ यथा॑ क्षेत्र॒विद॑ञ्जसा॒ नय॑त्ये॒वमे॒वैनं॑ कूर्मः
 सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑ञ्जसा॒ नय॑ति॒ मेधो॑ वा ए॒ष प॒शूनां॑ यत्कूर्मो॑
 यत्कूर्म॑मुप॒दधा॑ति॒ स्वमे॒व मेधं॑ पश्यन्तः प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्ते श्मशानं
 वा ए॒तत्क्रि॑यते॒ यन्मृ॑तानां॑ प॒शूनां॑ शी॒र्षाण्यु॑पधी॒यन्ते॑ यज्जीव॑न्तं
 कूर्म॑मुप॒दधा॑ति॒ तेना॑श्म॒शान॑चिद्वास्त॒व्यो वा ए॒ष यत् (४५)

कूर्मो॑ मधु॒ वाता॑ ऋ॒ताय॑त इति॑ द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॒भ्यन॑क्ति
 स्व॒दय॑त्ये॒वैनं॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॑ यद्व॒ध्यारण्यं॑ मधु॒ यद्व॒ध्ना
 म॑धुमि॒श्रेणा॒भ्यन॑क्त्यु॒भय॑स्याव॑रुद्धौ म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न॒

इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुपं दधाति सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा अपंनाभिमुग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो
हिंसितोरूलूखलमुपं दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरं भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे
मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयंद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोपं दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्धे मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्धे यं
कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योपं (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योपं दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुपं दधाति

सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति व्यृद्धं वा
एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (४९)

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण
पूरयति मध्व्योऽसानीति श्रुतातङ्कोन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा
एतदन्नं यद्व्यारण्यं मधु यद्वध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ
पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशून्वाव रुन्धे यं
कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून् दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
दध्यात्समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति
पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा
अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो
वै पशवः (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमांरण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य
एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां
प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयांसः शुचा ह्यृताः
सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्धे (५२)

यथ्समीचीनं पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून् १ शुकाः
 स्युर्यद्विषूचीनमारुण्यान् यजुरेव वेदेदव तां त्विषि १ रुन्धे या सर्पे
 न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारुण्यानथो खलूपधेयमेव यदुपदधाति
 तेन तां त्विषिमव रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
 यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उपं दधाति
 योनावेव रेतो दधाति पश्चोपं दधाति पाङ्गाः पशवः पशून्वास्मै
 प्र जनयति पश्चं दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य
 दक्षिणतो रक्षाऽस्यपं हन्ति पश्चं पश्चात् (५४)

प्राचीरुपं दधाति पश्चाद्वै प्राचीन १ रेतो धीयते
 पश्चादेवास्मै प्राचीन १ रेतो दधाति पश्चं पुरस्तात्प्रतीचीरुपं
 दधाति पश्चं पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीन १ रेतो धीयते
 प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पश्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
 छन्दस्याः पशून्वा प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
 अग्नेरितिदाहादबिभेथ्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहृद्यदपस्या
 उपदधात्यस्या अनतिदाहायोवाच हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
 उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत् उपं दधाति रेतस्येव
 प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयं पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुपं दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं
 दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायं
 पश्चाद्विश्वव्यं चा इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः
 श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
 दशदशोपं दधाति सर्वीर्यत्वायां क्षण्या (५७)

उपं दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
 याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
 ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदध्रोत्येव य आंसामेवं
 बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आंसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते (५८)

अस्मै य आंसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य आंसामेवं
 प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत उपं दधाति
 प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति तथसंयता संयत्त्वमथो
 प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुपं दधाति
 तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम् (५९)

असुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योऽग्निर्यथ्सं यत उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याहु
 वयोभिरेवायानव रुन्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥ (६०)

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्ता सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुथ्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
 वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
 युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
 नारीः (६१)

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानां पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
 जग्मुः॥ (६२)

नारीस्त्रिशच्च॥

[११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
 उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु।
 संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
 छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
 अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
 विलिष्टं (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु।

द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमं ते तनुवे भुवत् (६४)

विलिष्टन्त्रिंशच्च॥—————[१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीयां अग्नेर्भागाँऽस्यग्नें जातान्त्रिमिरिति नाकसद्विश्वन्दांसि
सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कनीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥—————[१३] उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य
मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवैताभिरेष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ उत्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उ॒थ्स॒न्नय॒ज्ञो वा ए॒ष यद॒ग्निः किं वा॒हेत॒स्य क्रि॒यते किं वा॒ न
यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रि॒यमा॑णस्यान्त॒र्यन्ति॑ पू॒र्यति॑ वा अ॒स्य तदा॑श्चिनीरुपं
दधात्य॒श्विनौ वै दे॒वानां॑ भिष॒जौ ताभ्या॑मेवास्मै भेष॒जं करो॑ति पश्चोपं
दधाति॑ पा॒ङ्क्तौ य॒ज्ञो यावा॑नेव य॒ज्ञस्तस्मै॑ भेष॒जं करो॑त्यृत॒व्या उपं
दधात्यृत॒नां क्लृ॑प्त्यै (१)

पश्चोपं दधाति पञ्च वा ऋ॒तवो॑ याव॑न्त ए॒वर्तव॑स्तान्कल्पयति
समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्कास्तस्मा॑त्समा॒ना ऋ॒तव॑ एकै॒न
पदे॑न॒ व्याव॑र्तन्ते तस्मा॑द्दृ॒तवो॑ व्याव॑र्तन्ते प्राण॒भृत॑ उपं दधात्यृत॒ष्वेव
प्राणा॑न्दधाति तस्मा॑त्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॑ न जी॒र्यन्त्यथो॑ प्र
ज॑नयत्ये॒वैना॑नेष वै वा॒युर्य॑त्प्रा॒णो यद॑त॒व्या उप॑धा॒य प्राण॑भृतः (२)

उ॒प॒दधा॑ति॒ तस्मा॑त्सर्वा॒नृत॑ननु वा॒युरा व॑रीवर्त्ति वृष्टि॒सनी॑रुपं
दधाति॑ वृष्टि॒मेवाव॑ रुन्धे यदे॒कधो॑प॒दध्या॑देक॒मृतुं व॑र्षेदनुपरि॒हारं
सा॒दय॑ति॒ तस्मा॑त्सर्वा॒नृत॑न् व॑र्षति॒ यत्प्रा॑णभृतं उप॒धा॒य
वृष्टि॒सनी॑रुप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒ते प॑शवो वै
व॑य॒स्यां ना॒नाम॑नसः खलु वै प॒शवो॑ ना॒नाव॑रता॒स्तोऽप॑ ए॒वाभि॑
सम॑नसः (३)

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ वय॒स्यास्त॑स्योप॒धाया॑प॒स्यां

उप॑ दध्या॒दसं॑ज्ञानमे॒वासमै॑ प॒शुभिः॑ करोत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं
का॒मये॑त प॒शुमा॒न्ध्या॒दित्य॑प॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाय॑ वय॒स्या उप॑
दध्या॒त्सं॑ज्ञानमे॒वासमै॑ प॒शुभिः॑ करोति प॒शुमा॒ने॒व भ॑वति॒ चत॑स्रः
पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॒ चक्षु॑षो रू॒पाणि॒ द्वे शु॒क्ले द्वे
कृ॒ष्णे (४)

मूर्ध॑न्वती॒र्भवन्ति॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मूर्धा पञ्च दक्षि॑णाया॒ऽ
श्रो॒ण्यामु॑प॒ दधाति॒ पञ्चोत्त॑रस्यां॒ तस्मा॑त्प॒श्चाद्व॑र्षी॒यान् पु॒रस्ता॑त्प्रवणः
प॒शुर्ब॑स्तो वय॒ इति॒ दक्षि॑णेऽ॒स उप॑ दधाति वृ॒ष्णिर्व॑य॒ इत्यु॑त्तरे-
ऽ॒सावे॒व प्र॑ति॒ दधाति॒ व्या॒घ्रो वय॒ इति॒ दक्षि॑णे प॒क्ष उप॑ दधाति
सि॒ं॒हो वय॒ इत्यु॑त्तरे प॒क्षयो॑रे॒व वी॒र्यं॑ दधाति॒ पुरु॑षो वय॒ इति॒
म॒ध्ये तस्मा॑त्पु॒रुषः॑ प॒शूना॑मधि॒पतिः॥ (५)

कृत्या उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॑ सम॑नसः कृष्णे पुरु॑षो वय॒ इति॒ पञ्च च॥ [१]

इन्द्रा॑ग्नी अव्य॑थमा॒नामि॑ति॒ स्वय॑मातृ॒ण्णामु॑प॒ दधाती॑न्द्रा॒ग्निभ्यां॑
वा इ॒मौ लो॒कौ वि॑धृ॒ताव॑नयो॒र्लो॒कयो॑र्वि॒धृत्या॑ अ॒धृते॒व वा
ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिरन्तरि॒क्षमि॒व वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी इत्या॒हेन्द्रा॑ग्नी वै
दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑ता॒वो॒जसै॑वैना॒मन्त॑रि॒क्षे चि॑नुते धृ॒त्यै स्वय॑मातृ॒ण्णामु॑प॒
दधा॒त्यन्त॑रि॒क्षं वै स्वय॑मातृ॒ण्णान्त॑रि॒क्षमे॒वोप॑ धृ॒त्तेऽश्व॑मुप॒ (६)

घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒श्वः
प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॑नुते स्वय॑मातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृ॑ष्ट्या
अथो॑ सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै दे॒वानां॑ वै सु॒व॒र्गं लो॒कं य॑तां

दिशः समं वीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत् ताभिर्वै
ते दिशोऽहन्त्यदिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै दशं प्राणभृतः
पुरस्तादुपं (७)

दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते
तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात्प्राणानां
वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोपं दधाति दशाक्षरा विराड्विराट्छन्दसां
ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे
छन्दांसि पशुष्वजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः (८)

पशवं उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उपं दधाति
तस्माद्दक्षिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सं पद्यन्ते षट्त्रिंशदक्षरा
बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुन्धे बृहती छन्दसां
स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (९)

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुपं
दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववांश्चौ प्राणानां
सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुपं दधाति यन्त्री राडिति
पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥ (१०)

अश्वमुपं पुरस्तादुपं बार्हता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एता

अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत्
 तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्ष्णयास्तोमीया
 अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
 त्रिवृत् (११)

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
 दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
 तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा
 एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त
 ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी
 जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात् (१२)

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः
 सविंश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नं सविंशो-
 ऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविंश
 इति पश्चाद्यद्विंशतिर्द्वे तेन विराजौ यद्वे प्रतिष्ठा तेन
 विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति तपो नवदश इत्युत्तरतस्तस्मात्

हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विंश इति पुरस्तादुप
 दधाति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा
 अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत्

ओजस्मिण्व इति पश्चादिमे वै लोकास्मिण्व एष्वेव लोकेषु प्रति
तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविंश इति (१४)

उत्तरतस्तस्मात्सुव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः ऋतुरेकत्रिंश
इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै ऋतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षिणतो-
ऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपं ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो
धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति
पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको नाकः
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥ (१५)

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सुव्यस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥ [३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं
दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवांसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता
जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमन्ति जनित्रं
स्पृतं सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम् (१६)

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य

भा॒गोऽसीत्युत्तर॒त ओजो॒ वा इन्द्र॒ ओजो॒ विष्णुरो॒जः क्ष॒त्रमो॒जः
प॒ञ्चद॒शः (१७)

ओजं॑ ए॒वोत्तर॑तो ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ वसू॑नां
भा॒गोऽसीति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञ॒मुखं वै वस॑वो य॒ज्ञमु॒खं
रु॒द्रा य॒ज्ञमु॒खं च॑तुर्वि॒ंशो य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॒तय॑त्यादि॒त्यानां॑
भा॒गोऽसीति॑ दक्षिणतोऽन्नं॒ वा आ॑दि॒त्या अन्नं॑ म॒रुतोऽन्नं॑ गर्भा॒
अन्नं॑ प॒ञ्चवि॒ंशोऽन्न॑मे॒व दक्षिण॑तो ध॒त्ते तस्मा॑द्दक्षिणे॒नान्न॑मद्यते॒
ऽदित्यै॑ भा॒गः (१८)

अ॒सीति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठा वा अ॒दितिः॑ प्रति॒ष्ठा पू॒षा प्र॑ति॒ष्ठा त्रि॑ण॒वः
प्रति॑ष्ठित्यै दे॒वस्य॑ स॒वितु॑र्भा॒गोऽसीत्युत्तर॑तो ब्रह्म॒ वै दे॒वः स॑वि॒ता ब्रह्म॑
बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒ चतु॑ष्टो॒मो ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒वोत्तर॑तो ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरोऽर्धो॑
ब्रह्म॒वर्च॑सि॒तरः सा॒वित्र॑वती भवति॒ प्रसू॑त्यै तस्मा॑द्वाह्म॒णाना॑मुदी॒ची
स॒निः प्रसू॑ता ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒म इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञ॒मुखं वै
ध॒र्त्रः (१९)

य॒ज्ञमु॒खं च॑तुष्टो॒मो य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॒तयति॑
यावा॑नां भा॒गोऽसीति॑ दक्षिणतो मा॒सा वै यावा॑ अर्धमा॒सा
अया॑वास्तस्मा॑द्दक्षिणावृ॒तो मा॒सा अन्नं॑ वै यावा॒ अन्नं॑ प्र॒जा अन्न॑मे॒व
दक्षिण॑तो ध॒त्ते तस्मा॑द्दक्षिणे॒नान्न॑मद्यत ऋभू॒णां भा॒गोऽसीति॑
प॒श्चात् प्रति॑ष्ठित्यै वि॒वर्तो॑ऽष्टाच॒त्वारि॑ंश इत्युत्तर॑तोऽनयो॑र्लो॒कयोः॑

सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ (२०)

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छ्रुं यदेषा विधा (२१)

विधीयतेऽर्क एव तद्वर्कमनु वि धीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुन्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत् ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छत्यथो तम एवाप हते॥ (२२)

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै ध्रुवः समावद्दीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश च॥—[४]

अग्नें जातान्म णुदा नः सपन्नानिति पुरस्तादुप दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्म णुदते सहसा जातानिति पश्चाज्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मात् (२३)

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः

षोडशो यदेते इष्टंके उपदधाति जाताश्चैव जनिष्यमाणाश्च
 भ्रातृव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीं मध्य
 उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते
 सात्मा मुष्मिल्लोके भवति य एवं वेदेता वा असपत्ना नामेष्टका
 यस्यैता उपधीयन्ते (२४)

नास्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराज
 उत्तमायां चित्यामुप दधाति विराजमेवोत्तमां पशुषु दधाति
 तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशदशोप दधाति सवीर्य-
 त्वायाक्ष्णयोप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः सुवर्गं
 लोकमायन्तेनर्षयः (२५)

अश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता इष्टका
 निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपादधत ताभिर्वै ते सुवर्गं
 लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांसि सुवर्ग्याणि
 तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत
 ताः स्तोमभागेरेवासृजत यत् (२६)

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
 उपदधाति सतैजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य
 प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य

प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोपं दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये
प्रतिष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यन्निचत्वारिंशच्च॥ [५]

रश्मिरित्येवाऽऽदित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः संधिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ इति
वृष्टिं प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा (२८)

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहद्भिजित्यै ताः
प्रजा अपंप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान
सः सर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२९)

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सः रोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि
वस्यष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि
वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता एषु लोकेषु
प्रतिष्ठापयति सात्मान्तरिक्षं रोहति सप्राणोऽमुष्मिल्लोके प्रति
तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य एवं वेद॥ (३०)

युक्तग्रांवा प्रजा मिथुन्यन्तरिक्षं द्वादश च॥ [६]

ना॒क॒स॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तन्ना॑क॒सदा॑ ना॒क॒सत्त्वं
यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति ना॒क॒स॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति
सु॒व॒र्गो वै लो॒को ना॒को यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते नास्मा॑ अ॒कं भ॑वति
यज॑मानाय॒तनं॑ वै ना॒क॒सदो॑ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व
तद्य॑ज॒मानः कुरु॑ते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्तेजः॑ सम्भृ॒तं यन्ना॑क॒सदो॑
यन्ना॑क॒सदः॑ (३१)

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रुन्धे॑ प॒ञ्च॒चोडा॑ उप॑
दधा॒त्यप्स॒रसं॑ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
तनू॒पा॒नी॒रे॒वैता॑ यज॒मान॑स्य॒ यं द्वि॒ष्या॒त्तमु॑प॒दध॑द्वा॒येदे॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑
दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ्र॑त्यु॒त्तरा॑ ना॒क॒स॒द्भ्य उप॑ दधाति
यथा॑ जा॒यामा॑नी॒यं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् (३२)

प॒श्चात्प्रा॑ची॒मुत्त॑मामुप॑ दधाति तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ची॒ पत्य॑न्वा॒स्ते
स्व॒यमा॑तृ॒ण्णां च॑ वि॒कर्णी॑ चो॒त्तमे॑ उप॑ दधाति प्रा॒णो वै
स्व॒यमा॑तृ॒ण्णायु॑र्वि॒कर्णी॑ प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ॑ ध॒त्ते
तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ॑ ना॒न्यामु॑त्तरा॒मिष्ट॑का॒मुप॑
दध्या॒द्यद॑न्यामु॒त्तरा॑मिष्ट॑का॒मुप॑दध्या॒त्पशू॑नाम् (३३)

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मान्ना॒न्योत्त॑रेष्ट॒कोप॑धेय
स्व॒यमा॑तृ॒ण्णामुप॑ दधा॒त्यसौ॑ वै स्व॒यमा॑तृ॒ण्णामू॒मेवोप॑ ध॒त्तेऽश्व॑मुप॑

घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजा-
पतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी
यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप
दधाति तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिद्धौ॥ (३४)

सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदस्तत्पशूनामेषां वै द्वाविंशतिश्च॥ [७]

छन्दांस्युप दधाति पशवो वै छन्दांसि पशूनेवाव रुन्धे
छन्दांसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध एतां ह
वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदां चकार तया वै स पशूनवारुन्ध
यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो
वै गायत्री तेज एव (३५)

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनं समानानां करोति
त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो धत्ते जगतीरुप
दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्धेऽनुष्टुभ उप दधाति
प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरक्षरपङ्कीरिति
विषुरूपाणि छन्दांस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (३६)

छन्दांसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे
दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एव वेदातिच्छन्दसमुप
दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते

वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवैनं समा नानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकञ्च॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं चिनुते
नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्त्रावभिः सन्तत एवमेवैताभिर्ऋग्निः
सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष
उप दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता
यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं
लोकमेति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवात्सनिर्सीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे

संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान्ध्समयुस्तध्संयानीनां संयानित्वं
यध्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नवा संयात्येवम् (४०)

एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्ध्सं याति पूवो वा एषो-
ऽग्नेर्यध्संयानीर्यध्संयानीरुपदधाति पूवमेवैतमग्नय उपं दधात्युत
यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहंत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उपं दधात्यादित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्याः (४१)

एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचत एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद् घृतं प्रियेणैवेनं
धाम्ना समर्धयति (४२)

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो
दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा व्यार्ध्यत स एता यशोदा
अपश्यन्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोपं दधाति
पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

देवासुराः संयन्ता आसन्कनीयांसो देवा आसन्भूयांसो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव

भूयाः॑ सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्यसि
प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहेतद्वा
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुन्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या
उप दधात्यायुरेव (४५)

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा इत्याह व्यैवैनेन
परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहेष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धाम
यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो
वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥ (४६)

अभवन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वन्त
अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन
यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य
भेषजं सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अन्तरन्नपि वा एतेन

ब्रह्महत्यामंतरन्त्सर्वं पाप्मानम् (४७)

तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्षयश्चयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वो-
ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति चतुष्टोमः
स्तोमो भवति सरङ्ग वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥ (४८)

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥ ————— [१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मन्वृषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारामग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
छन्दश्चितं पर्वस्व द्वादश॥—[१३] देवासुरा अजायां वै ग्रमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वै छन्दसामुभोत्यष्टौ
पञ्चाशत्॥५८॥ देवासुराः सर्वं जयति॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं वी॑र्यमा॒त्मन्न॑धत्त॒
ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सुरा॒ यदिन्द्र॑त॒नूरु॑प॒दधा॑ति त॒नुव॑मे॒व
ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॒त्तेऽथो॑ सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं
चिनु॑ते भ॒वत्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यः (१)

भ॒वति॒ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॒ नाश॑कृ॒वन्त
ए॒ता य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्त॒
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॒ रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रि॑ः शत॑मुप॒
दधा॑ति त्रय॑स्त्रि॑ः श॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽथो॑ सा॒त्मान॑मे॒वाग्नि॑ः
सत॑नुं चिनु॑ते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के (२)

भ॒वति॒ य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरुप॒ दधा॑ति ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधात्ये॒
अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॒लति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मै
लो॒कयो॑ज्योति॑र्भवति नक्ष॑त्रेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒तानि॒ वै दि॒वो
ज्योती॑ःषि॒ तान्ये॒वाव॑ रु॒न्धे सु॒कृता॑ वा ए॒तानि॒ ज्योती॑ःषि॒
यन्नक्ष॑त्राणि॒ तान्ये॒वाप्रो॑त्यथो॒ अनू॑का॒शमे॒वैतानि॑ (३)

ज्योती॑ःषि कुरुते सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॒ यत्स॑ः स्पृ॒ष्टा
उप॑द॒ध्याद्वृ॒ष्ट्यै लोक॑मपि॒ दध्या॑दव॒र्षुकः॒ पर्जन्यः॑ स्या॒दस॑ः स्पृ॒ष्टा

उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं के॑रोति॒ वर्षु॑कः पु॒र्जन्यो॑ भवति
 पु॒रस्ता॑दन्याः प्र॒तीची॑रुपं दधाति पु॒श्चाद॑न्याः प्राची॒स्तस्मा॑त्प्राची॒नानि॑
 च प्र॒तीची॑नानि च नक्ष॑त्राण्या वर्तन्ते॥ (४)

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥ [१]

ऋ॒त॒व्या उप॑ दधात्यृतूनां क्लृ॒त्यै द्वंद्व॑मुपं दधाति॒ तस्मा॑द्वंद्वमृतवो-
 ऽधृ॑तेव वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिरन्तरि॒क्षमि॑व वा ए॒षा द्वंद्व॑मन्यासु
 चि॒तीषू॑पं दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्तः॑श्लेषणं वा ए॒ताश्चि॑तीनां
 यद॑तव्या यद॑तव्या उप॑दधाति॒ चि॒तीनां वि॑धृत्या अव॑कामनूपं
 दधात्येषा वा अ॒ग्रेयो॑निः स॒योनि॑म् (५)

ए॒वाग्निं चि॑नुत उ॒वाच॑ ह विश्वामि॒त्रोऽद॑दि॒त्स ब्र॑ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता
 उप॑धी॒यान्तै॑ य उ॒ चैना॑ एवं वेद॑दिति॒ संव॑त्स॒रो वा ए॒तं प्र॑ति॒ष्ठायै॑
 नुद॑ते योऽग्निं चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति पञ्च पूर्वा॒श्चित॑यो भव॒न्त्यथ॑
 ष॒ष्ठीं चि॑तिं चिनुते षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॑त्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्र॑ति
 तिष्ठत्ये॒ता वै (६)

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्टका॒ यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्तेऽधि॑पतिरे॒व संमा॑नानां
 भव॑ति यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वेन॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ
 वृ॑श्चति ताजगा॒र्तिमा॑र्च्छत्यङ्गि॒रसः॑ सुव॒र्गं लो॒कं यन्तो॑ या य॒ज्ञस्य॑
 निष्कृ॑तिरासीत्तामृषि॒भ्यः प्र॒त्यौह॑न् तद्धि॒रण्य॑मभवद्यद्धि॒रण्य॑शल॒कैः
 प्रो॒क्षति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॑त्या अथो भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति (७)

अथो रूपेणैवैनं॑ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां
इमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं
कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लोक उप तिष्ठन्ते॥ (८)

सयोनमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतरहिं जातो यरहिं सर्वश्चितः स यथा
वत्सो जातः स्तनं प्रेप्सत्येवं वा एष एतरहिं भागधेयं प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयेनैवैनं॑ शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्राम्याणां पशूनाम् (९)

पयसा जुहुयाद्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्तिलयव
वा जुहुयाद्रवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो
खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी
वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति
नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः (१०)

अजायां घर्मं प्राप्तिंश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णं पराजिहीत सो ३-
ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्ये
वै रुद्रस्य दिग्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां

जुहोत्यन्त एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे
लोका इमानेव लोकान्स्समावद्वीर्यान्करोतीयत्यग्रे जुहोति (११)

अथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं
रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं दिशि रुद्रः कस्यां
वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं शमयति (१२)

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां
न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥ (१३)

पशूनां यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परिं पिश्वति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स
एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति प्रजयां
पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा इत्याहान्नं
वा ऊर्गन्नं मरुतोऽन्नमेवाव रुन्धेऽश्मंस्ते क्षुदमुं ते शुक् (१४)

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा
चार्पयति त्रिः परिपिश्वन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्स्सं पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवास्य

शुचः॑ शमयत्यपां॑ वा एतत्पुष्पं॑ यद्वेतसोऽपाम् (१५)

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचः॑ शमयति यो वा अग्निं चितं प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तः शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्यत्यष्टाभिर्वि कर्षति (१६)

अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचः॑ शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैनेवास्य शुचः॑ शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तर्न्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः (१७)

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यः॑ रुन्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाः समुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्यति पावको अस्मभ्यः शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याः॑ शान्त्यै॥ (१८)

शुर्वेतसोऽपामष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै

यद्वषट्कुर्याद्यातया॑मास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षा॑सि यज्ञ॑
ह॑न्युर्वडित्या॑ह प॒रोक्षमे॒व वषट्करोति॑ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्कारो
भव॑ति न यज्ञ॑ रक्षा॑सि घ्नन्ति हुतादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः (१९)

अहुतादोऽन्ये तान॑ग्निचिदेवोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॑मिति॒
द॒ध्रा म॑धुमिश्रेणावो॑क्षति हुताद॑श्चैव दे॒वान॑हुताद॑श्च यज॑मानः प्रीणाति॒
ते यज॑मानं प्रीणन्ति द॒ध्रैव हुतादः॑ प्रीणाति॒ मधु॑षाहुतादो॑ ग्राम्यं वा
ए॒तदन्नं॑ यद्व॒ध्या र॒ण्यं मधु॑ यद्व॒ध्रा म॑धुमिश्रेणावो॑क्षत्युभय॒स्याव॑रुद्धौ
शुमु॒ष्टिनावो॑क्षति प्राजाप॒त्यः (२०)

वै शु॑मुष्टिः संयोनि॒त्वाय॒ द्वाभ्यां॑ प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चार॒मवो॑क्षत्यप
वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ऋ॒ध्यते योऽग्निं॑ चिन्वन्न॑धिक्राम॑ति
प्राण॑दा अ॒पान॑दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्धत्ते वर्चो॑दा व॒रिवो॑दा
इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ वरि॑वः प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्मन्धत्त॒ इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्तं वृ॒त्रः (२१)

हुतः षोड॑शभिर्भोगैर॑सिना॒त्स ए॒ताम॒ग्नये॑ऽनीकवत्
आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑ जुहो॒त्तस्या॒ग्निरनी॑कवा॒न्धस्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्रीतः
षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दहद्वैश्वक॑र्मणेन॒ पाप्मनो॑ निर॑मुच्यत
यद॒ग्नये॑ऽनीकवत् आहु॑तिं जुहो॒त्यग्निर॑वास्यानी॑कवा॒न्धस्वेन॑
भाग॒धेये॑न प्रीतः पाप्मान॒मपि॑ दहति वैश्वक॑र्मणेन॒ पाप्मनो॑
निर्मु॑च्यते यं का॒मये॑त चि॒रं पाप्मनः॑ (२२)

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
 यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य
 जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
 जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥ (२३)

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥—————[५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं यतेश्वसं
 करोति तादृगेव तत्तिस्त्र आ दधाति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै
 भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
 दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः (२४)

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
 चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पश्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु
 देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामतिं दुर्मतिं बाधमाना
 इत्याह रक्षसामपहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो
 वै रायस्पोषः (२५)

पशूनेवाव रुन्धे षड्विहरति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं
 हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिरुहरिकेशः
 पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका अशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं
 वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा

एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तैऽप्रति (२६)

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं
द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो
अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चं भवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ
लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाक्षरा विराडन्नं
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नी

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं एष
दिवो मध्यं आस्त इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये दिवो निहितः
पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्धे चतसृभिरा पुच्छादेति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह
वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां सत्पतिं पतिम् (२८)

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ
च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
यक्षदग्निर्देवो देवाः आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य
मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि
गृह्णाति॥ (२९)

प्राणैः पोषाऽप्रत्याग्नीध्रे पतिमेष दशं च॥ [६]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहिं विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या

अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतयां लोकान्स्मरौहति
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतयां लोकमेत्यग्रे प्रेहिं (३०)

प्रथमो देवयतामित्याहोभयैष्वेवैतयां देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति
पञ्चभिरधिं क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह
सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्रे
सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै तस्मै ते विधेम
वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव (३१)

रुन्धे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतो-
ऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निर-
प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा
वै सूर्मी कर्णकावत्येतयां ह स्म (३२)

वै देवा असुराणां शततरुहांस्तृहन्ति यदेतयां
समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्धे तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति
शमीमयीं शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे
ताम् (३३)

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्वं एव

श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन९ स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव
तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य
साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजा-
पतेः (३४)

आस्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजाना९ सृष्ट्या अग्निदेवेभ्यो निलायत स दिशोऽनु
प्राविंशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवेनमव रुन्धे दध्ना
पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं
दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (३५)

एव वैश्वानरमव रुन्धे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा
यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो
विष्मरुतो वैश्वानर९ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनुं
बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपा९शु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं
विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै
मरुतो गणश एव विशमव रुन्धे गुणेन गुणमनुद्रुत्य जुहोति
विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (३६)

वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॒ वा ए॒षा हू॑यते घृतस्य॒
वा ए॒नमे॒षा धारा॑मुष्मि॒ल्लोके॒ पिन्व॑मानोप॒ तिष्ठ॑त॒ आज्ये॑न जुहोति॒
तेजो॒ वा आज्यं॑ तेजो॒ वसो॑र्धारा॒ तेज॑सैवास्मै॒ तेजो॑ऽव॒ रुन्धे॑ऽथो
कामा॒ वै वसो॑र्धारा॒ कामा॑ने॒वाव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं
वि (३७)

छि॒न्द्यामि॑ति॒ वि॒ग्राहं॑ तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं
विच्छि॑न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॑ सं त॑नुयामि॒ति सन्त॑तां
तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं॑ सं त॑नोति॒ द्वाद॑श द्वाद॒शानि॑
जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवत्स॒रः संवत्स॑रेणैवास्मा॒ अन्न॑मव॒
रुन्धे॑ऽन्नं च॒ मेऽक्षु॑च्च म॒ इत्या॑हैतद्वै (३८)

अन्न॑स्य रूपं॑ रूपेणैवान्नमव॒ रुन्धे॑ऽग्निश्च॑ म॒ आप॑श्च म॒
इत्या॑हैषा वा अन्न॑स्य॒ योनिः॑ सयो॒न्येवा॑न्नमव॒ रुन्धे॑ऽर्धेन्द्राणि॑
जुहोति॒ देवता॑ ए॒वाव॑ रुन्धे॒ यत्सर्वे॑षाम॒र्धमिन्द्रः॑ प्रति॒ तस्मा॑दिन्द्रो॑
देवता॑नां भूयिष्ठभा॒क्तं इन्द्र॑मुत्त॑रमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुपरि॒ष्टाद्व॑धाति
यज्ञायु॒धानि॑ जुहोति॒ यज्ञः॑ (३९)

वै य॑ज्ञायु॒धानि॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धे॑ऽथो ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॑ रूपं॑
रूपेणै॒व य॒ज्ञम॑व॒ रुन्धे॑ऽवभृथश्च॑ मे॒ स्वगा॑कारश्च॑ म॒ इत्या॑ह
स्व॒गाकृ॑त्या अ॒ग्निश्च॑ मे॒ घर्म॑श्च॒ म॒ इत्या॑हैतद्वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ रूपं॑
रूपेणै॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्धे॑ ऋक् मे॒ सामं॑ च म॒ इत्या॑ह (४०)

ए॒तद्वै छ॒न्दसा॑ रूपं॑ रूपेणै॒व छ॒न्दा॑स्य॒व रु॒न्धे
 गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै प॒शूना॑ रूपं॑ रूपेणै॒व
 प॒शून॑व रु॒न्धे क॒ल्पा॑ञ्जुहोत्य॒क्लृप्त॑स्य॒ क्लृप्त्यै॑ युग्मदयुजे जु॒होति
 मिथु॑न॒त्वार्यो॑त्तराव॒ती भ॑वतोऽभि॒क्रान्त्या॑ एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ म॒
 इत्या॑ह दे॒वछ॒न्दसं॑ वा एका॑ च ति॒स्रश्च॑ (४१)

म॒नुष्य॑छ॒न्दसं॑ चत॒स्रश्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्दसं॑ चै॒व म॑नुष्यछ॒न्दसं॑
 चा॒व रु॒न्ध आ॑ त्रय॑स्त्रिंशतो जुहोति॒ त्रय॑स्त्रिंश॒द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑
 ए॒वाव॑ रु॒न्ध आ॑ष्टाच॒त्वारि॑शतो जुहोत्य॒ष्टाच॑त्वारि॒शद॑क्षरा
 जग॑ती जाग॑ताः प॒शवो॑ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व रु॒न्धे वा॒जश्च॑
 प्रस॑वश्चेति॒ द्वाद॑शं जु॒होति॑ द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सर॑ ए॒व
 प्र॒ति ति॑ष्ठति॥ (४२)

वि वै य॒ज्ञः सा॒मं च॑ म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चै॒कान्न॑पञ्चा॒शच्च॑॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामद्वा॒गधे॑यमिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नुप॑ न
 आ॒ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॒ह्यमे॒व वा॑जप्रस॒वीयं॑
 जुह॑वन्निति॒ तस्मा॑द॒ग्नये॑ वाजप्रस॒वीयं॑ जुह॑ति॒ यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑
 जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयत्यथो॑ अभिषे॒क ए॒वास्य॑ स
 च॑तुर्द॒शभि॑र्जुहोति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्त (४३)

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षाम॒वरु॑द्धा॒ अन्न॑स्यान्नस्य जुहोत्य॒न्नस्या॑न्नस्या॒वरु॑
 औदु॑म्बरेण॒ स्रुवे॑ण जुहोत्य॒ूर्वा उ॑दुम्ब॒र् ऊर्ग॑न्नमृ॒र्जैवा॑स्मा॒

ऊर्जमन्नमव रुन्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्मादग्नि
न धावेदवरुद्धं ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वरुषं यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपा

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिं प्र दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते
काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुन्धे षड्विर्जुहोति
षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे
पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव दिशः (४५)

अभि जयत्यग्निचितं ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति
त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमव रुन्धे समुद्रोऽसि
नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपं रूपेणैव वातमव रुन्धेऽञ्जलिना
जुहोति न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते॥ (४६)

ओषधयः सुप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकृताय मनुष्यरथ एष
खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं
स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युञ्ज्याद्युक्तो-
ऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनैऽभि मृशति त्रिवृत् (४७)

वा अ॒ग्निर्या॒वाने॒वाग्नि॒स्तं यु॒नक्ति॑ यथान॑सि यु॒क्त आ॒धी॒यत॑
 ए॒वमे॒व तत्प्र॒त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॒ प्रति॑ स्तोमाः॒ प्रत्यु॒क्थानि॑
 यज्ञाय॒ज्ञिय॑स्य स्तो॒त्रे द्वाभ्या॑म॒भि मृ॑शत्ये॒तावान् वै यज्ञो॑
 यावा॑न॒ग्निष्टो॒मो भू॒मा त्वा अ॒स्यात॑ ऊ॒र्ध्वः क्रि॑यते॒ यावा॑ने॒व
 य॒ज्ञस्तम॑न्त॒तौऽन्वारो॑हति॒ द्वाभ्या॑ं प्र॒तिष्ठि॑त्या॒ एक॒याप्र॑स्तुतं
 भव॒त्यथ॑ (४८)

अ॒भि मृ॑शत्यु॒पैन॑मु॒त्तरो॑ य॒ज्ञो न॑म॒त्यथो॑ सन्त॑त्यै प्र वा ए॒षोऽ॒
 ऽस्माल्लो॒काच्च॑वते॒ योऽग्निं॑ चि॒नुते॑ न वा ए॒तस्या॑निष्ट॒क आ॑हु॒तिर॑व॒
 कल्प॑ते॒ यां वा ए॒षोऽनिष्ट॑क आ॒हुतिं॑ जु॒होति॑ स्र॒वति॑ वै सा ता॑
 स्र॒वन्तीं॑ य॒ज्ञोऽनु॑ परा॑ भवति॒ यज्ञं॑ यज॒मानो॑ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत
 आ॒हुती॑नां प्र॒तिष्ठि॑त्यै प्र॒त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति (४९)

न य॒ज्ञः परा॑भवति॒ न यज॑मानोऽष्टावु॒पं दधा॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री
 गा॒य॒त्रेणै॒वैनं॑ छन्द॑सा चिनुते॒ यदेका॑दश॒ त्रैष्टु॑भेन॒ यद्वा॑दश॒ जाग॑तेन॒
 छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ चिनुते॒ नपा॒त्को वै नामै॒षोऽग्निर्य॑त्पु॒नश्चि॒तिर्य॑ एवं
 वि॒द्वान्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत आ॒ तृतीया॑त्पुरु॒षादन्न॑म॒त्ति यथा॑ वै पु॒नरा॑धेयं
 एवं पु॑नश्चि॒तिर्योऽग्न्या॑धेये॒न न (५०)

ऋ॒ध्नोति॑ स पु॒नरा॑धेय॒मा ध॑त्ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न॑ध्नोति॒ स
 पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुते॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्ध्या अथो॑ खल्वा॒हुर्न
 चै॒त्येति॑ रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निर्यथा॑ व्याघ्र॑ सु॒प्तं बो॒धय॑ति
 ता॒दृगे॒व तदथो॑ खल्वा॒हुश्चे॒त्येति॑ यथा॒ वसी॑या॒सं भा॒गधेये॑न

बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत् तेन नार्धोऽस एतां
 पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत् तया वै स आर्धोऽद्यत्पुनश्चितिं चिनुत्
 ऋद्धौ॥ (५१)

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्राधेयेन नाचिनुत् सप्तदश च॥ [१०]

छन्दश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि पशुमानेव
 भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वयसां पतिष्ठः
 श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकं पतति कङ्कचितं चिन्वीत यः
 कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके
 भवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो
 दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान् (५२)

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्र
 जातान्भ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव जातान्भ्रातृव्यान्नुदते
 प्रति जनिष्यमाणान्नथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो
 वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे
 वा अन्नम्भ्रियते सयोन्येवान्नमव रुन्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः
 पशुमानेव भवति (५३)

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं
 चिन्वीत यः कामयेत पितृलोक ऋध्रुयामिति पितृलोक एवर्ध्नोति

विश्वामित्रजमदग्री वसिष्ठेनास्पर्धेता९ स एता जमदग्निर्विह्व्या
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै (५४)

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे द्वादशोप
दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव
रुन्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशून्वाव
रुन्धे षण्माजर्जालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितरं ऋतून्व
देवान्पितृन्प्रीणाति॥ (५)

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥ [११]

पवंस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्वति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो
गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः श्वस्त्रिभिस्तिष्ठः स्तिष्ठति
यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वाः श्वतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते
परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां
परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवेनं परमतां
गमयत्येकविंशमहर्भवति (५६)

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका
असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
साक्षाद्वधोति शक्ररयः पृष्ठं भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा एते

प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्त उ॒तेव॑ ग्रा॒म्या उ॒तेवा॑र॒ण्या यच्छ॑क्करयः पृ॒ष्ठं
भ॒वन्त्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॒ पार्थु॑र॒श्मं ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वति र॒श्मिना॒ वा
अश्वः॑ (५७)

य॒त ई॑श्व॒रो वा अश्वोऽय॒तोऽप्र॑तिष्ठितः॒ परा॑ परा॒वतं॑
गन्तो॒र्त्पा॑र्थु॒र॒श्मं ब्र॑ह्मसा॒मं भ॒वत्यश्व॑स्य॒ यत्यै॑ धृत्यै॒ सङ्क॑त्यच्छा॒वाकसा॑मं
भ॒वत्यु॒त्सन्न॑य॒ज्ञो वा ए॒ष यद॑श्वमे॒धः कस्त॑द्वेदेत्या॒हुर्यदि॑ सर्वा॒ वा
क्रि॒यते॒ न वा॒ सर्व॑ इति॒ यत्सङ्क॑त्यच्छा॒वाकसा॑मं भ॒वत्यश्व॑स्य
सर्व॑त्वाय॒ पर्या॑स्या॒ अन॑न्तरायाय॒ सर्व॑स्तोमोऽतिरा॒त्र उ॑त्त॒मम॑हर्भवति॒
सर्व॑स्यात्यै॒ सर्व॑स्य॒ जित्यै॒ सर्व॑मे॒व तेना॑ऽऽप्नोति॒ सर्व॑ जयति॥ (५८)

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दशं च॥—————[१२]

यदेकै॑न प्र॒जाप॑तिः प्रे॒णानु॑ यजु॒षापो॑ विश्वकर्मा॒ग्न आ या॑हि सुव॒र्गाय॑ वज्रो॑ गाय॒त्रेणा॑ग्नं उदधे
स॒मीचीन्द्रा॑य म॒युर॑पां बला॑य पुरुषमृ॒गः सौ॒री पृ॑षतः शका॒ रु॒र॑रल॒जः सु॑पूर्ण॒ औ॒ग्नेयोऽश्वोऽ॒ग्नयेऽनी॑कवते
चतुर्विंशतिः॥—————[१३] यदेकै॑न स पापीयानेतद्वा अ॒ग्नेर्ध॑नुस्तद्दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्ये॒ष्ठा अ॒पां न॑प्रेऽश्वंस्तूप॒रो
द्विषष्टिः॥६२॥ यदेकै॑नैकं शितिपात्येत्वंः॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सऽस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्कुरा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्यं आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं
 दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया
 यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे
 नियुत्वन्ते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते
 तस्माद्यद्रियङ्वायुः (१)

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वन्ते
 स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति यजमानस्यानुन्मादाय
 वायुमतीं श्वेतवतीं याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः
 समवर्तताग्र इत्याघारमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः
 प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनां प्रत्या लभ्यते
 यच्छ्रुणस्तत् (२)

पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
 यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै पशूनां
 प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः पशव उप
 तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुयद्वायव्यं
 कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इ॒या॒द्य॒द्वा॒य॒व्यः॑ प॒शु॒र्भ॒व॑न्ति॒ तेन॑ वा॒यो॒र्नै॒ति॒ य॒त्रा॒जा॒प॒त्यः॑
 पु॒रो॒डा॒शो भ॑व॑न्ति॒ तेन॑ प्रा॒जा॒प॒ते॒र्नै॒ति॒ य॒द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒स्तेन॑
 वै॒श्वान॒रा॒त्रै॒त्या॒ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं नि॒र्व॒प॒ति॒ दी॒क्षि॒ष्य॒मा॒णो॒-
 ऽग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॑ र॒भते॑ ऽग्नि॒र॒व॒मो
 दे॒वता॑नां॒ विष्णुः॑ प॒र॒मो यदा॑ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं नि॒र्व॒प॒ति॒
 दे॒वताः॑ (४)

ए॒वो॒भ॒यतः॑ परि॒गृह्य॑ यज॑मा॒नो॒ऽव॑ रु॒न्धे पु॒रो॒डा॒शेन॑ वै दे॒वा
 अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्धु॒वं च॒रुणा॑स्मिन् यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रुया॑मि॒ति स पु॒रो॒डा॒शं कु॒र्वीता॑मुष्मि॒न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नो॑ति॒
 यद॒ष्टा॒क॒पा॒ल॒स्तेना॑ग्ने॒यो य॒त्रिक॑पा॒ल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः स॒मृ॒द्धौ
 यः का॒मये॑ता॒स्मि॑ल्लो॒क ऋ॒ध्रुया॑मि॒ति स च॒रुं कु॒र्वीता॑ग्ने॒र्धृतं॑
 विष्णो॑स्तण्डु॒लास्त॑स्मात् (५)

च॒रुः का॒र्यो॑ऽस्मि॒न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नो॑त्यादि॒त्यो भ॑व॒ती॒यं वा
 अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठ॒त्यथो॑ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं त॑नु॒ते यो वै
 सं॒व॒त्स॒रमु॒ख्यम॑भृ॒त्वाग्निं॑ चि॒नुते॑ यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒प॒द्यते॑ ता॒दृगे॒व
 तदा॒र्ति॒मा॒र्च्छे॒द्वैश्वान॑रं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लं पु॒रस्ता॑न्नि॒र्व॒पे॒त्सं॒व॒त्स॒रो वा
 अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑ सं॒व॒त्स॒रमा॑त्स्वा (६)

का॒ल आ॑ग॒ते वि॒जा॒य॒त ए॒वमे॒व सं॒व॒त्स॒रमा॑त्स्वा का॒ल
 आ॑ग॒ते॒ऽग्निं चि॑नु॒ते ना॒र्ति॒मा॒र्च्छ॑त्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॑नू॒र्यद्वै॑श्वान॒रः

प्रियामेवास्यं तनुवमव रुन्धे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानां रोहाय॥ (७)

यद्रियंङ्गायुर्यच्छृणुस्तद्वायोर्निर्वपन्ति देवतास्तस्मादात्वाष्टात्रिंशच्च॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं
नाशक्रोत्सोऽब्रवीद्वध्वदिथ्स यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं
देवाः समचिन्वन्ततो वै त आर्ध्ववन् यथ्समचिन्वन्तच्चित्यस्य
चित्यत्वं य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत
इत्याहुरग्निवान् (८)

असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं
देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते
गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा
अग्निः (९)

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यं
च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति प्रजा-
पतिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति
सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये (१०)

स पापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा

सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजा-
पतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद (११)

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयतु
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तः संवत्सरमबिभ्रुस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैव जायते तं वसवोऽब्रुवन्प्र
त्वमजनिष्ठा वयं प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यबिभ्रुस्तेन (१२)

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहं भार्यः प्रैव
जायते तान्नुद्रा अब्रुवन्प्र यूयमजनिद्वं वयं प्र जायामहा इति तः
रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तः षडहान्यबिभ्रुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहं भार्यः प्रैव जायते तानादित्या अब्रुवन्प्र
यूयमजनिद्वं वयं (१३)

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभ्रुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहं भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रं पशूनाप्रोति॥ (१४)

अग्निवान्यशुमानंस्नानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
तेन तानादित्या अब्रुवन्प्र यूयमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
 यदुखा सा वा एषैतरहि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्रे
 युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमा९ इत्युखायां जुहोति तेनैवेनां
 पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते
 युञ्जानेष्वग्रे (१५)

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमा९ इत्याहैष वा
 अग्रेर्योगस्तेनैवेनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 न्यङ्कुग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां वा एष प्रतिमया
 चीयते यदग्निर्यन्यश्च चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
 न पतितु९ शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (१६)

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं
 चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति
 द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समान९ हि चक्षुः
 समृद्धौ देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत तद्देवा
 वामभृतावृञ्जत तद्वामभृतो वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव
 तथा वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै
 हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते द्वियजुर्भवति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (१७)

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयं परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोप धत्ते
 यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्यां प्रति तिष्ठति तत्प्र जायते ता
 ओषधयः (१८)

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरन्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
 ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
 उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरैताः
 स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्याः रेतं
 एवास्यं सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं
 यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति यः
 सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि
 मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य
 वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हविरिति
 स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य
 यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायभि

मृशेच्चित्तिमर्चितिं चिनवद्वि विद्वान्मृष्टेवं वीता वृजिना च
मर्तात्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कर्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥ [४]

विश्वकर्मा दिशां पतिः स नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशां पतिः स नः पशून्पातु सो-
ऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप
दधात्येताभ्य एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र दधाति शुचारण्यानर्पयति किं तत्
उच्छिष्टं षतीति यद्धिरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै
प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमा
स्वयमातृणामुपधाय प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात् (२३)

द्वितीयांमुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयांमुपधा-
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृणा
उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै
व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा
उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगांसन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत् तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं
लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव
तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हृतैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत् इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः
स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अह्नां रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नां रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाग्नीरन्या इष्टंका अयातयाम्नी लोकं
पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बारहस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानां
बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याह तस्मात्पुरुषिपरुषि रसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नय
इत्याहान्नं वै पृश्नयन्नमेवाव रुन्धेऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव

रुन्धे जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां
ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहेषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं
वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूर्ददोहसस्तया षोडश च॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावैकादशिनीं मिनुयाद्वज्रेणै० सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रेण
सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुपं दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते रुद्रो
वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची तिरश्च्यनूची ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितं
ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं
निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवत्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते
रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदु॒वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
रु॒द्रोपरि॑ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑ व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्तिष्ठ॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर॒हि
सञ्चित॑मे॒तैरुप॑ तिष्ठते नम॑स्कृ॒रैरे॒वैन॑ ॥ शम॑यति॒ यैऽग्नयः॑ (३२)

पु॒री॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॑ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र णो॑
जी॒वात॑वे सु॒व। आप॑ त्वाऽग्ने॒ मन॒साप॑ त्वाऽग्ने॒ तप॒साप॑ त्वाग्ने
दी॒क्षयाप॑ त्वाग्ने॒ उप॒सद्वि॒राप॑ त्वाग्ने॒ सु॒त्ययाप॑ त्वाऽग्ने॒ दक्षि॑णाभि॒राप॑
त्वाग्ने॒ऽवभृ॑थेनाप॑ त्वाग्ने॒ व॒शयाप॑ त्वाग्ने॒ स्वगा॑का॒रेणे॒त्याहै॒षा वा
अ॒ग्नेरा॑प्ति॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति बृ॒हद्रथ॑न्त॒रा-
भ्या॑ प॒क्षावो॑ज॒ ए॒वास्मि॑न्दधात्यृ॒तुस्था॑य॒ज्ञाय॑ज्ञि॒येन॑ पु॒च्छंमृ॑तुष्वे॒व
प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते तेजो॑ वै पृ॒ष्ठानि॑ तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सोऽस्मा॑त्सृष्टः परा॑ङ्मै॒त्तं वा॑रव॒न्तीय॑नावा॒रय॑त॒
तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वा॒रव॑न्तीय॒त्वञ् ॥ श्यै॑तेन॑ श्ये॒ती अ॑कुरुत॒ तच्छ्रै॑तस्य॑
श्यै॒त॒त्वम् (३४)

यद्वा॑रव॒न्तीय॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ ॥ श्यै॑तेन॑ श्ये॒ती कुरु॑ते
प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापिप॒क्षं प्र॑त्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छति॒
प्रा॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दयामि गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः

शीर्ष्णाग्नेः शिर उ॑प॒ दधामि॑ दक्षि॑णया त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सेन्द्रेण दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒क्षेणा॒ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधामि॑ प्र॒तीच्या॑ त्वा
दि॒शा सा॑दयामि (३५)

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पु॒च्छेना॒ग्नेः पु॒च्छमु॑प॒
दधा॑म्युदी॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां
दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒क्षेणा॒ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधा॑म्यूर्ध्व॒या त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा बृह॒स्पति॑ना दे॒वत॑या॒ग्नेः पृ॒ष्ठेना॒ग्नेः पृ॒ष्ठमु॑प॒ दधामि॑
यो वा अपा॑त्मानम॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॑त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॑त्मानं
चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्यात्मेष्ट॒का उ॑प॒ दधा॑त्येष वा अ॒ग्नेरा॒त्मा
सा॑त्मानमे॒वाग्निं चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑॥ (३६)

श्यै॒तत्त्वं प्र॑तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॑त्मानंश्चि॑नुते द्वाविं॑शतिश्च॥ ————— [८]

अ॒ग्नं उ॒दधे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा नाम॒ तया॑ नो मृ॒ड तस्या॑स्ते
नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्माग्ने॑ दु॒ध ग॒ह्य कि॑शिल वन्य॒
या त॒ इषु॑र्यु॒वा नाम॒ तया॑ नो मृ॒ड तस्या॑स्ते नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒
जीव॑न्तो भूया॒स्म प॒ञ्च वा ए॒तेऽग्न॑यो यच्चि॑तय उ॒दधि॑रे॒व नाम॑ प्रथ॒मो
दु॒धः (३७)

द्वि॒तीयो ग॒ह्यस्तृ॑तीयः कि॑शिलश्चतु॒र्थो वन्यः॑ पञ्च॒मस्तेभ्यो॒
यदाहु॑तीर्न जु॒हुया॑दध्व॒र्यु च॒ यज॑मानं च॒ प्र द॑हेयु॒र्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भाग॒धेये॑नै॒वैना॑ञ्छमयति॒ नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न

यज॑मानो वाङ्म॑ आ॒सन्न॒सोः प्रा॒णोऽक्ष्योश्चक्षुः॑ कर्ण॑योः श्रोत्रं॑
बाहु॑वोर्बल॑मूरु॒वोरोजोऽरि॑ष्टा विश्वा॒न्यङ्गानि॑ त॒नूः (३८)

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॒॑सीर॒प॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑न्ति वाङ्म॑
आ॒सन्न॒सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्ध॒त्ते यो रु॒द्रो अग्नौ॑ यो
अ॒प्सु य ओष॑धीषु॒ यो रु॒द्रो विश्वा॑ भुव॑नावि॒वेश॒ तस्मै॑ रु॒द्राय॑
नमो॑ अ॒स्त्वाहु॑तिभागा॒ वा अ॒न्ये रु॒द्रा हु॒विर्भा॑गाः (३९)

अ॒न्ये श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒त्वा गा॑वीधु॒कं च॒रुमे॑तेन॒ यजु॑षा
च॒रमा॑या॒मिष्ट॑कायां॒ नि द॑ध्याद्वा॒गधे॑र्येनै॒वैन॑ श॒मय॑ति॒ तस्य॑ त्वै
श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒तमि॑त्या॒हुर्य॑स्यै॒तद॑ग्नौ क्रि॒यत॒ इति॑ वस॑वस्त्वा
रु॒द्रैः पुर॑स्ता॒त्पान्तु॑ पि॒तर॑स्त्वा य॒मरा॑जानः पि॒तृभि॑र्दक्षि॒णतः॑
पा॑न्त्वादि॒त्यास्त्वा॒ विश्वे॑र्दे॒वैः प॒श्चात्पा॑न्तु द्यु॒तान॑स्त्वा॒ मारु॑तो
म॒रुद्वि॑रु॒त्तर॑तः पा॑तु (४०)

दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्ये॒ष्ठा वरु॑णरा॒जानोऽध॑स्ता॒च्चोप॑रि॒ष्टाच्च॑ पा॒न्तु न वा
ए॒तेन॑ पू॒तो न मे॒ध्यो न प्रो॑क्षि॒तो यदे॑न॒मतः॑ प्रा॒चीनं॑ प्रो॒क्षति॑
य॒त्सञ्चित॑मा॒ज्येन॑ प्रो॒क्षति॑ तेन॑ पू॒तस्तेन॑ मे॒ध्यस्तेन॑ प्रो॒क्षितः॑ ॥ (४१)

दुध॑स्त॒नूर॑ह॒विर्भा॑गाः पा॒तु द्वात्रि॑ंशच्च॥ [९]

स॒मीची॑ नामा॑सि प्रा॒ची दि॒क्तस्या॑स्तेऽग्नि॒रधि॑पति॒रसि॑तो र॒क्षिता॑
यश्चाधि॑पतिर्यश्च गो॒प्ता ता॒भ्यां नम॑स्तौ नो मृ॒डय॑ता॒न्ते यं द्वि॑ष्मो यश्च

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्योज॒स्विनी॒ नामा॑सि दक्षि॒णा दि॒क्तस्या॑स्त॒
इन्द्रो॑ऽधि॒पतिः॒ पृदा॑कुः प्राची॒ नामा॑सि प्र॒तीची॒ दि॒क्तस्या॑स्ते (४२)

सोमो॑ऽधि॒पतिः॒ स्वजो॑ऽव॒स्थावा॒ नामा॑स्युदी॒ची दि॒क्तस्या॑स्ते
वरु॒णोऽधि॒पति॑स्तिरश्च॒राजि॑रधि॒पत्नी॒ नामा॑सि बृह॒ती दि॒क्तस्या॑स्ते
बृह॒स्पति॑रधि॒पतिः॒ श्वित्रो॑ व॒शिनी॒ नामा॑सीयं दि॒क्तस्या॑स्ते य॒मो-
ऽधि॒पतिः॒ कल्मा॑ष॒ग्रीवो॑ रक्षि॒ता यश्चा॑धि॒पति॑र्यश्च॒ गो॒प्ता ताभ्यां॑
नम॒स्तौ नो॑ मृडयता॒न्ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ (४३)

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं चि॒त॒ रक्ष॑न्ति
ताभ्यो॑ यदाहु॒तीर्न जु॑हुयाद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्याये॒युर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भा॒गधे॒येनै॒वेना॑ञ्छमयति॑ ना॒र्तिमा॑र्च्छत्य॒ध्वर्युर्न
यज॑मानो हे॒तयो॑ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः पु॒रो गृ॒हा अ॒ग्निर्व॒ इष॑वः
सलि॒लो निलि॑म्पा नाम॑ (४४)

स्थ॒ तेषां॑ वो दक्षि॒णा गृ॒हाः पि॒तरो॑ व॒ इष॑वः सग॑रो व॒ज्रिणो॑
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॒हाः स्व॒प्नो व॒ इष॑वो गह्व॑रोऽव॒स्थावा॑नो
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व उत्तरा॒द्गृ॒हा आपो॑ व॒ इष॑वः समु॒द्रोऽधि॑पतयो॒ नाम॑
स्थ॒ तेषां॑ व उ॒परि॑ गृ॒हा व॒रुषं॑ व॒ इष॑वोऽव॒स्वान्क्र॒व्या नाम॑ स्थ॒
पार्थि॑वा॒स्तेषां॑ व इ॒ह गृ॒हाः (४५)

अन्नं॑ व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्तेभ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑ मृडयत॒
ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये

दे॒वा अ॑हु॒तादोऽन्ये॑ ता॒न॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति द॒ध्रा म॑धुमि॒श्रेणै॑ता
आहु॑तीर्जुहोति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनान्प्री॑णात्यथो ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा
अ॑हु॒ताद् इति॑ (४६)

अ॒नु॒परि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒परि॒वर्गमे॒वैनान्प्री॑णातीम॒ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं
धया॒पां प्र॒प्या॑तम॒ग्ने सरि॑रस्य॒ मध्ये॑। उ॒त्सं जुष॑स्व॒ मधु॑मन्तमूर्व
समु॒द्रिय॑ऽसद॒न॒मा वि॑शस्व। यो वा अ॒ग्निं प्र॒युज्य॑ न वि॒मुञ्च॑ति
यथा॒श्वो यु॒क्तोऽवि॑मुच्यमा॒नः क्षु॒ध्यन्परा॑भवत्ये॒वम॑स्या॒ग्निः परा॑
भवति॒ तं परा॑भवन्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒ सोऽग्निं॑ चित्वा
लू॒क्षः (४७)

भ॒व॒तीम॑ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पामि॒त्याज्य॑स्य पूर्णा॑ऽसुचं
जुहो॒त्येष॑ वा अ॒ग्नेर्वि॒मोको॑ वि॒मुच्यै॒वास्मा॒ अन्न॑मपि॒ दधा॑ति
तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॑ यश्च॒ न सु॑धाय॑ऽह॒ वै वा॒जी सु॑हितो
दधा॒तीत्य॑ग्नि॒र्वाव वा॒जी तमे॒व तत्प्री॑णाति॒ स ए॑नं प्री॒तः प्री॑णाति॒
वसी॑यान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्यास्ते द्विप्पो यश्च निलिप्सा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥—[१०]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॑ सू॒करो॑ वरु॒णाय॑ राज्ञे॒ कृष्णो॑ य॒माय॑ राज्ञ॒ ऋश्ये॑
ऋष॒भाय॑ राज्ञे॒ गव॑यः शा॒र्दूलाय॑ राज्ञे॒ गौरः॑ पु॒रुष॑रा॒जाय॑ म॒र्कटः॑
क्षिप्र॑श्ये॒नस्य॑ वर्तिका॒ नील॑गोः क्रिमिः॒ सोम॑स्य॒ राज्ञः॑ कुलुङ्गः॒

सिन्धोः शि॒शुमारो हि॒मव॑तो ह॒स्ती॥ (४९)

इन्द्रा॑या॒ष्टवि॑शतिः॥ [११]

म॒युः प्रा॑जाप॒त्य ऊ॒लो ह॒ली॑क्ष्णो वृष॒द॒श॒स्ते धा॒तुः सर॑स्वत्यै
शा॒रिः श्ये॒ता पु॑रुष॒वा॒ख्सर॑स्वते शु॒कः श्ये॒तः पु॑रुष॒वा॒गा॒र॒ण्योऽजो॑
न॒कुलः शका॑ ते पौ॒ष्णा वा॒चे क्रौ॒ञ्चः॥ (५०)

म॒यु॒स्त्रयो॑वि॒शतिः॥ [१२]

अ॒पां न॒त्रे ज॒षो ना॒क्रो म॒करः कु॒ली॒क॒य॒स्तेऽकू॑पा॒रस्य॑ वा॒चे
पै॒ङ्गरा॒जो भ॒गाय॑ कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो द॒र्विदा॑ ते वा॒य॒व्या
दि॒ग्भ्यश्च॑क्रवा॒कः॥ (५१)

अ॒पा॒मेका॑न्नवि॒शतिः॥ [१३]

ब॒ला॒याज॑ग॒र आ॒खुः सृ॒ज॒या श॒यण॑डं॒क॒स्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑ऽसि॒तो
म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लो॑हि॒ताहि॑स्ते त्वा॒ष्ट्राः
प्र॒ति॒श्रुत्का॑यै वा॒हसः॥ (५२)

[१४]

पु॒रुष॑मृ॒गश्च॑न्द्रम॑से गो॒धा का॒ल॑का दा॒र्वाघा॑टस्ते वन॒स्पती॑नामे॒ण्यह्ने॑
कृ॒ष्णो रा॒त्रि॒यै पि॒कः क्षि॒वङ्का नी॒ल॑शी॒र्ष्णी ते॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः
क॑त्क॒टः॥ (५३)

[१५]

सौरी ब॒लाक॑श्यो म॒यूरः श्ये॒नस्ते ग॑न्ध॒र्वाणां व॑सूनां क॒पिञ्ज॑लो
रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी रो॑हि॒त्कुण्ड॑णार्ची गो॒लत्ति॑का ता अ॒प्सर॑सा॒मर॑ण्याय
सृ॒मरः॥ (५४)

[१६]

पृ॒षतो वै॑श्वदे॒वः पि॒त्वो न्य॑ङ्कुः क॒शस्तेऽनु॑मत्या अ॒न्यवा॒पो-
ऽर्ध॑मा॒सानां॑ मा॒सां क॒श्यपः॑ क॒यिः कु॑टरु॒र्दात्यो॑हस्ते सि॒नीवा॒ल्यै
बृ॒हस्प॑तये शि॒त्पुटः॥ (५)

[१७]

शका॑ भौमी पा॒त्रः क॒शो मा॒न्थील॑वस्ते पि॒तृणा॑मृ॒तूनां ज॑हंका
सं॒वत्स॑राय॒ लोपा॑ क॒पोत॑ उ॒लूकः॑ श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः कृ॑क॒वाकुः॑
सा॒वि॒त्रः॥ (५६)

बलाय॑ पुरुषमृगः सौरी पृषतः शकाष्टादशाष्टादश॥ [१८]

रु॒रू रौ॒द्रः कृ॑क॒लासः॑ श॒कुनिः॑ पि॒प्पका॑ ते श॒रव्या॑यै
ह॒रि॒णो मा॑रुतो ब्रह्म॒णे शा॑र्गस्तरक्षुः कृ॒ष्णः श्वा च॑तुर॒क्षो ग॑र्दभस्त
इ॒तर॑ज॒नाना॑म॒ग्रये॑ धू॒ङ्गा॥ (५७)

रुरुर्विश्रुतिः॥ [१९]

अ॒लज॑ आ॒न्तरि॑क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः पृ॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॑र्शा गृ॒ध्रः शि॑ति॒कक्षी॑ वा॒घ्राण॑स्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या श्वा॑वित्॥ (५८)

[२०]

सुप॒र्णः पा॑र्जन्यो ह॒ः सो वृ॒को वृष॑द॒ः शस्त ऐ॒न्द्रा अ॒पामु॒द्रो-
ऽर्य॒म्णे लो॑पा॒शः सि॒ः हो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते म॑हेन्द्राय॒ कामा॑य॒
पर॑स्वान्॥ (५९)

अ॒लजः सु॒पर्णा॑ऽष्टाद॒शाष्टा॑द॒शः॥ [२१]

आ॒ग्नेयः कृ॒ष्णग्री॑वः सा॒रस्व॑ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः
शि॑तिपृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शि॒ल्पो वै॑श्वदे॒व ऐ॒न्द्रोऽरु॑णो मा॒रुतः क॒ल्माष॑
ऐ॒न्द्रा॒ग्नः स॑ऽहि॒तोऽधो॑रा॒मः सा॒वि॒त्रो वा॑रु॒णः पे॒त्वः॥ (६०)

आ॒ग्नेयो द्वा॒विंश॑तिः॥ [२२]

अश्व॑स्तू॒परो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॑ग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ त्वा॒ष्टौ
लो॑मशस॒क्थौ शि॑तिपृ॒ष्ठौ बा॑र्हस्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॑षो॒दरः सौ॒र्यो ब॒लक्षः॑
पे॒त्वः॥ (६१)

अश्वः॑ षोड॒शः॥ [२३]

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते रोहि॒ताञ्जि॑रन॒ड्वान॒धोरा॑मौ सा॒वि॒त्रौ पौ॒ष्णौ
र॑ज॒तना॑भी वै॒श्वदे॒वौ पि॑शङ्गौ तू॒परो मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ आ॒ग्नेयः
कृ॒ष्णोऽजः॑ सा॒रस्व॑ती मे॒षी वा॑रु॒णः कृ॒ष्ण ए॒क॑शि॒तिपा॒त्पे॒त्वः॥ (६२)

अ॒ग्नयोऽनी॒कव॑ते द्वा॒विंश॑तिः॥ [२४]

हि॒र॒ण्यव॑र्णा अ॒पां ग्र॑हा॒न्भू॒तेष्ट॑काः स॒जः स॑व॒त्सरं प्र॑जाप॒तिः स क्षु॑रप॒विर॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ सु॒वर्गा॑य॒ तं
यन्न॑ सृ॒यते॑ प्र॒जाप॑तिर॒ऋतु॑भी रोहि॒तः पृ॒श्निः शि॑तिबा॒हुरु॑न्नतः क॒र्णाः शु॒ण्ठा इन्द्रा॑यादि॒त्यै सौ॒म्या वा॑रु॒णाः

सोमयैकादश पिशङ्गस्त्रयोविंशतिः॥—————[२५] हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो
यत्कनीयाः सन्निवृद्धाग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥54॥ हिरण्यवर्णा निर्वक्षसः॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः।
 अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
 यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यन्नानाम्।
 मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
 यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः
 पृथिवीं पयसोन्दन्ति (१)

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा
 पश्यतापः शिवया तनुवोपं स्पृशत त्वचं मे। सर्वा अग्नीं
 रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त। यददः
 सम्प्रयतीरहावनदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि
 सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं समवलंगत। (२)

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामं
 स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम्
 वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठस्यन्दमाना यथावशम्।
 उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं
 आसुरग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम् (३)

अरुंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन्तु। आदित्यश्याम्युत वा

शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
 तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न
 ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
 भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
 क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे
 यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥ (४)

उन्दन्ति समवल्गात मधुपृचा मातरो द्वाविंशतिश्च॥ [१]

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
 ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
 उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
 आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति
 भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम् (५)

वा आपस्तस्मादद्विरवतान्तमभि पिंश्चन्ति नार्तिमार्च्छति
 सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्नं वा आपः
 पशव आपोऽन्नं पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता उपधीयन्ते
 य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरेणैवास्मै (६)

अन्नमव रुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
 सयोन्येवान्नमव रुन्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न छिद्यते
 यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि

भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता
उपधीयन्ते य उं (७)

चैना एवं वेद शुक्वा अग्निः सौध्वर्युं यजमानं
प्रजाः शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता उपधीयन्ते-
ऽपां वा एतानि हृदयानि यदेता आपो यदेता अप उपदधाति
दिव्याभिरेवैनाः स९ सृजति वर्षुकः पर्जन्यः (८)

भवति यो वा एतासामायतनं क्लृप्तिं वेदायतनवान्भवति
कल्पतेऽस्मा अनुसीतमुप दधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्य
एवं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मै द्वन्द्वमन्या उप दधाति चतस्रो
मध्ये धृत्या अन्नं वा इष्टंका एतत्खलु वै साक्षादन्नं यदेष चरुर्यदेतं
चरुमुपदधाति साक्षात् (९)

एवास्मा अन्नमव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा अन्नं
दधाति तस्मान्मध्यतोऽन्नमद्यते बारहस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानां
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमव रुन्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय
त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैष उपधीयते य उं चैनमेवं
वेद॥ (१०)

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उं पर्जन्यं उपदधाति साक्षात्सप्तचत्वारिंशच्च॥—[२]

भूतेष्टका उप दधात्यत्रात्र वै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते

तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यज॒ते तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑ सर्वे ह्य॑स्य मृ॒त्यवो॒-
 ऽवै॑ष्टा॒स्तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒न्नाभि॑चरि॒तवै॑ प्र॒त्यगै॑नमभि॒चारः॑ स्तृ॒णुते॑ सू॒यते॑
 वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑ दे॒वसु॑वामे॒तानि॑ ह॒वी॒ऽपि॑ भवन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै
 दे॒वाना॑ः स॒वास्त॑ ए॒व (११)

अ॒स्मै स॒वान्प्र॑ यच्छन्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते॑ स॒वो॑ऽग्निर्वरुणस॒वो
 रा॒ज॒सूय॑ ब्रह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्या॑ह
 स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैनं॑ ब्रह्म॒णा दे॒वता॑भि॒रभि॑ पि॒श्वत्य॑न्न॒स्यान्न॑स्या॒भि
 पि॒श्वत्य॑न्न॒स्यान्न॑स्याव॒रुद्धौ॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑म॒भि पि॑श्वति पु॒रस्ता॑द्धि
 प्र॒ती॒चीन॑म॒न्नम॑द्यते॒ शी॒र्षतो॑ऽभि पि॑श्वति शी॒र्षतो॑ ह्य॒न्नम॑द्यत॒ आ
 मु॒खाद॑न्वव॒स्माव॑यति (१२)

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॑ सा॒म्रा॑ज्येना॒भि
 पि॑श्वा॒मीत्या॑हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्ते॒नैवैन॑म॒भि पि॑श्वति बृह॒स्पते॑स्त्वा
 सा॒म्रा॑ज्येना॒भि पि॑श्वा॒मीत्या॑ह ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑ बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒णैवैन॑म॒भि
 पि॑श्व॒तीन्द्र॑स्य त्वा॒ सा॒म्रा॑ज्येना॒भि पि॑श्वा॒मीत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रि॑ष्टाद्

वै रा॒ज॒सूय॑स्य रू॒पं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुत उ॒भावे॒व
 लो॒काव॑भि ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑नेजा॒नस्य॑ यश्चा॒ग्नि॒चित् इन्द्र॑स्य
 सुषु॒वाण॑स्य॒ दश॑धेन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प॒राप॑तत्तद्दे॒वाः सौ॑त्राम॒ण्या
 स॒मभ॑रन्त्सू॒यते॑ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑ऽग्निं चि॒त्वा सौ॑त्राम॒ण्या
 य॑जेतेन्द्रि॒यमे॒व वी॒र्यं॑ स॒म्भृत्या॑त्मन्ध॒त्ते॥ (१४)

त एवान्ववन्सावयत्येतदष्टाचत्वारिंशच्च॥ [३]

स॒जूर॒ब्दोऽया॑वभिः स॒जूर॒षा अरु॑णीभिः स॒जुः सूर्य॑ एत॑शेन
स॒जोषा॑व॒श्विना॒ द॒सो॑भिः स॒जूर॒ग्निर्वै॑श्वान॒र इडा॑भिर्घृ॒तेन॒ स्वाहा॑
संव॑त्स॒रो वा अब्दो॑ मा॒सा अया॑वा उ॒षा अरु॑णी सूर्य॑ एत॑श इ॒मे
अ॒श्विना॑ संव॑त्स॒रोऽग्निर्वै॑श्वान॒रः प॒शव॑ इडा॑ प॒शवो॑ घृ॒तः संव॑त्स॒रं
प॒शवोऽनु॑ प्र जा॑यन्ते संव॑त्स॒रेणै॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयति दर्भ॑स्त॒म्बे
जु॑होति॒ यत् (१५)

वा अ॒स्या अ॒मृतं॑ यद्वी॒र्यं॑ तद्दर्भा॑स्तस्मि॑ञ्जुहोति॒ प्रैव जा॑यते-
ऽन्ना॒दो भ॑वति॒ यस्यै॒वं जुह्व॑त्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्नेः पु॒रस्ता॑द्वा॒गास्ता
ए॒व प्री॑णा॒त्यथो॑ चक्षु॑रे॒वाग्नेः॑ पु॒रस्ता॑त्प्रति॒ दधा॑त्यन॑न्धो भवति॒ य
ए॒वं वेदा॑पो वा इ॒दम॑ग्रे॒ सल॑िलमा॑सी॒त्स प्र॒जाप॑तिः पुष्कर॑पर्णे
वातो॑ भूतो॑ऽलेला॒यत्सः (१६)

प्रति॑ष्ठां नावि॑न्दत स ए॒तद॒पां कु॒लाय॑मपश्य॑त्तस्मि॑न्न॒ग्निम॑चिनुत॒
तदि॒यम॑भव॑त्ततो॒ वै स प्रत्य॑तिष्ठ॒द्यां पु॒रस्ता॑दु॒पाद॑धा॒त्तच्छि॑रोऽभव॑त्सा
प्राची॑ दि॒ग्यां दक्षि॑णत उ॒पाद॑धा॒त्स दक्षि॑णः प॒क्षोऽभव॑त्सा दक्षि॑णा
दि॒ग्यां प॒श्चादु॒पाद॑धा॒त्तत्पुच्छ॑मभव॑त्सा प्र॒तीची॑ दि॒ग्यामु॑त्तर॒त
उ॒पाद॑धात् (१७)

स उत्तरः प॒क्षोऽभव॑त्सोदी॑ची दि॒ग्यामु॑परि॑ष्ठादु॒पाद॑धा॒त्तत्पृष्ठ॑मभव॑त्
दि॒गियं॑ वा अ॒ग्निः प॒ञ्चैष्ट॑क॒स्तस्मा॑द्य॒दस्यां॑ खन॑न्त्यभीष्ट॑कां

तृन्दन्त्यभि शर्करा५ सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
तस्मादिमां वया५सि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते
प्रत्येव (१८)

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
सर्वासु दिक्ष्वर्धुकः स्वामेव तदिशमन्वेत्युपां वा अग्निः
कुलायन्तस्मादापोऽग्निः हारुकाः स्वामेव तद्योनिं प्र
विशन्ति॥ (१९)

यदलेलायथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालं तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो
भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव
तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा
त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव सवनं तेन
दाधार त्रिष्टुभम् (२०)

छन्दो यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
जागतां तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
यद्बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन दाधार
यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार
यत्तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै यथ्संवत्सरमुख्यं

बिभर्तीममेव (२१)

तेन॑ लो॒कः॑ स्पृ॒णोति॑ यद्वि॒तीये॑ संव॒त्सरे॑ऽग्निं चि॒नुते॑-
 ऽन्तरि॑क्षमे॒व तेन॑ स्पृ॒णोति॑ यत्तृ॒तीये॑ संव॒त्सरे॑ यज॑तेऽमु॒मेव
 तेन॑ लो॒कः॑ स्पृ॒णोत्ये॒तं वै परं॑ आ॒द्धारः॑ क॒क्षीवा॑ः औशि॒जो
 वी॒तह॑व्यः श्राय॒सस्त्र॑सद॒स्युः पौरु॑कु॒थ्स्यः प्र॒जाका॑मा अचि॒न्वत्
 ततो॒ वै ते स॒हस्रं॑ सह॒स्रं पु॒त्रान॑विन्दन्त॒ प्रथ॑ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तां
 मात्रा॑माप्रोति॒ यां तेऽग॑च्छन् य एवं वि॒द्वाने॒तम॑ग्निं चि॒नुते॑॥ (२२)

दाधार॒ त्रिष्टु॒र्भमि॒ममे॒वैवं च॒त्वारि॑ च॥ [५]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिनुत् स क्षुरप॑वि॒र्भृत्वाति॑ष्ठत्तं दे॒वा बिभ्य॑तो
 नोपा॑यन्ते छन्दा॑भिरा॒त्मानं॑ छादयि॒त्वोपा॑यन्तच्छन्दा॑सां छन्द॒स्त्वं
 ब्र॒ह्म वै छन्दा॑ःसि ब्र॒ह्मण॑ ए॒तद्रूपं॑ यत्कृ॒ष्णाजि॑नङ्का॒र्ष्णी उपा॑नहावुप॑
 मुञ्च॑ते छन्दा॑भिरे॒वात्मानं॑ छादयि॒त्वाग्नि॑मुप॑ चरत्या॒त्मनो॑ऽहि॑सायै
 देव॑नि॒धिर्वा ए॒ष नि धी॑यते यद॒ग्निः (२३)

अ॒न्ये वा॒ वै नि॒धिम॑गुप्तं वि॒न्दन्ति॒ न वा॒ प्रति॒ प्र जा॑नात्यु॒खामा॑
 क्रा॑मत्या॒त्मानं॑मे॒वाधि॑पां कुरु॑ते गु॒प्त्या अथो॒ खल्वा॑हुर्नाक्रम्येति॑
 नैर्ऋ॑त्यु॒खा यदा॑क्रामे॒न्नैर्ऋ॑त्या आ॒त्मान॑मपि॑ दध्या॒त्तस्मान्ना॑क्रम्यां
 पुरु॑षशी॒र्षमुप॑ दधाति॒ गुप्त्या॒ अथो॒ यथा॑ ब्रूयादे॒तन्मे गो॑पा॒येति॑
 ता॒दृगे॒व तत् (२४)

प्र॒जाप॑तिर्वा अथ॑र्वा॒ग्निरे॒व द॒ध्यङ्घ्रा॑थर्व॒णस्त॑स्येष्ट॒का

अस्थान्येत९ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
 यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्रेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो
 यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स३स्कृत्य (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः स३स्फुरुते यदग्निं चिनुते
 यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स३स्कृत्यात्मनाभ्यारोहति
 तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप
 दधातीयं वा अग्निवैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं
 चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव
 रुन्धे॥ (२६)

अग्निस्तथ्स३स्कृत्याग्नेर्दश च॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्त्रो रात्रीर्दीक्षितः
 स्यात्त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात् षड्वा
 ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः
 स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश
 रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रयोदश (२७)

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
 रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः

संवत्सर आ॑प्यते संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति सप्तद॑श
 रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वाद॑श मा॒साः पञ्च॑तवः स संवत्स॒रः
 संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति चतु॑र्विंशति॒ः रात्री॑र्दीक्षितः
 स्याच्चतु॑र्विंशतिर॒र्धमा॒साः संवत्स॒रः संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति
 त्रि॒ंशत॒ः रात्री॑र्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रि॒ंशद॑क्षरा वि॒राड्विराज॑माप्रोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः
 स संवत्स॒रः संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति चतु॑रो मा॒सो दी॑क्षितः
 स्याच्चतु॑रो वा ए॒तं मा॒सो वस॑वोऽबिभरु॒स्ते पृथि॑वीमाजयन्गाय॒त्रीं
 छन्दो॑ऽष्टौ रु॒द्रास्तै॑ऽन्तरिक्षमाजयन्निष्टु॒भं छन्दो॑ द्वाद॑शादित्यास्ते
 दिव॑माजय॒ञ्जग॑तीं छन्द॒स्ततो॑ वै ते व्या॒वृत्त॑मगच्छ॒ञ्छ्रेष्ठ्य॑ दे॒वानां॑
 तस्मा॑द्द्वाद॑श मा॒सो भृ॒त्वाग्निं चि॑न्वीत॒ द्वाद॑श मा॒साः संवत्स॒रः
 संवत्स॒रोऽग्नि॑श्चित्य॒स्तस्या॑होरा॒त्राणी॑ष्ट॒का आ॑प्तेष्ट॒कमे॑नं चिनु॒तेऽथो॑
 व्या॒वृत्त॑मे॒व ग॑च्छति॒ श्रेष्ठ्य॑ः समा॒नाना॑म्॥ (२९)

स्यात्रयोदश त्रि॒ंशत॒ः रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्वै तै॑ऽष्टाविंशतिश्च॥ [७]

सुव॑र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒काय॑ चीयते॒ यद॒ग्निस्तं॑ यन्ना॒न्वारो॑है॒त्सुव॑र्गाल्लो
 हीयेत॒ पृथि॑वीमाक्र॑मिषं प्रा॒णो मा॒ मा हा॑सीदन्तरिक्षमाक्र॑मिषं
 प्र॒जा मा॒ मा हा॑सीद्वि॒माक्र॑मिष॒ः सुव॑रग॒न्मेत्या॑हैष॒ वा
 अ॒ग्नेर॑न्वारो॒हस्तेनै॑वैन॒मन्वारो॑हति॒ सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्यै
 यत्प॒क्षस॑म्मितां॒ मिनु॑यात् (३०)

कनी॑या॒सं यज्ञ॑क्र॒तुमुपै॑या॒त्पापी॑यस्यस्या॒त्मनः॑ प्र॒जा
स्या॒द्वेदि॑स॒मितां॑ मि॒नोति॑ ज्या॒या॒समे॒व य॑ज्ञ॒क्र॒तुमुपै॑ति
नास्या॒त्मनः॑ पा॒पी॒यसी॑ प्र॒जा भ॑वति सा॒हस्रं॑ चि॒न्वीत॑ प्रथ॒मं
चि॒न्वा॒नः स॒हस्रं॑स॒मि॒तो वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॒भि
ज॑यति॒ द्विषा॑हस्रं चि॒न्वीत॑ द्वि॒तीयं॑ चि॒न्वा॒नो द्विषा॑हस्रं वा
अ॒न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षमे॒वाभि॑ ज॑यति॒ त्रिषा॑हस्रं चि॒न्वीत॑ तृ॒तीयं॑
चि॒न्वा॒नः (३१)

त्रिषा॑हस्रो वा अ॒सौ लो॒कोऽमु॑मे॒व लो॒कम॒भि ज॑यति जा॒नुद॒घ्नं
चि॒न्वीत॑ प्रथ॒मं चि॒न्वा॒नो गा॑य॒त्रियै॒वेमं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हति नाभिद॒घ्नं
चि॒न्वीत॑ द्वि॒तीयं॑ चि॒न्वा॒नस्त्रि॑ष्टुभै॒वान्तरि॑क्षम॒भ्यारो॑हति ग्री॒वद॒घ्नं
चि॒न्वीत॑ तृ॒तीयं॑ चि॒न्वा॒नो जग॑त्यै॒वामुं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हति नाग्निं
चि॒त्वा रा॒मामु॑पै॒यादयो॑नौ रे॒तो धा॑स्यामीति न द्वि॒तीयं॑ चि॒त्वान्यस्य॑
स्त्रि॒यम् (३२)

उपै॑यान्न तृ॒तीयं॑ चि॒त्वा कां च॑नोपै॒याद्रेतो॑ वा ए॒तन्नि ध॑त्ते
यद॒ग्निं चि॑नुते यदुपै॒याद्रेत॑सा व्य॒ध्येता॑थो ख॒ल्वाहु॑रप्रज॒स्यं
तद्य॒न्नोपै॑यादिति यद्रेतः॒सिचा॑वुप॒दधा॑ति ते ए॒व यज॑मानस्य रे॒तो
बिभृ॑त॒स्तस्मा॑दुपै॒याद्रेत॑सोऽस्के॒न्दाय॑ त्रीणि॒ वाव रेता॑सि पि॒ता
पु॒त्रः पौ॒त्रः (३३)

यद्वे रे॒तःसिचा॑वुप॒दध्या॑द्रेतोऽस्य विच्छि॒न्धात्ति॑स्र उप॑
दधा॑ति रे॒तसः॑ सन्त॒त्या इ॒यं वाव प्र॑थ॒मा रे॒तःसि॑ग्वा॒ग्वा इ॒यं

तस्मात्पश्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीयां प्राणो
वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया
चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूं पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमां च (३४)

अमूं चोपं दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
अथौ प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य
वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता
मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो
विश्ववित्रेता नैषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि शः सिषदित्याहैतद्वा
अग्रेरुक्थन्तेनैवैनमनु शः सति॥ (३५)

मिनुयात्तृतीयं चिन्वानस्त्रियं पौत्रंश्च वै सप्तदश च॥ [८]

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यद्धः सादयेद्गर्भाः
प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी
सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो
वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छिक्यादुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं
निरहण्याथ्यडुद्यामः शिक्यं भवति षोढाविहितो वै (३६)

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनं बिभर्ति प्रजा-
पतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य प्रजा
उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे संवत्सरो वा एष यदग्निस्तस्य त्रेधाविहिता

इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः (३७)

वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यं बिभर्ति
प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यत्समिधं आदधाति वैष्णवा वै
वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं
वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति
तं वा एतं यजमान एव चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं
दक्षिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं
दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव तथस्पृणोति॥ (३८)

पोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणं पक्षं वर्षाभिः पुच्छं शरदोत्तरं
पक्षं हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण
दक्षिणं पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरं पक्षमाशया मध्यं य एवं
विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव (३९)

रुन्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यान्मत्त्यन्नं रोचत इयं वाव
प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीया वयांसि
पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं
यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं
दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव

सर्वं स्पृणोति यत्तिस्त्रिंशतयः (४०)

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
पाङ्कः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव
पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चित्तिरुत्तवः पुरीषः षड्वितयो
भवन्ति षट्पुरुषाणि द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४१)

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥ [१०]

रोहितो धूम्रोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः
शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः
कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः सौर्यो मैत्राबारहस्पत्या
धूम्रललामास्तूपराः॥ (४२)

[११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितोर्णी
बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता
वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा मैत्रियं
ऐन्द्राबारहस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥ (४३)

रोहितः पृश्निः षड्विंशतिः षड्विंशतिः॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑ शि॒ति॒बा॒हुः सम॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त ऐ॑न्द्रवा॒य॒वाः
 शि॒ति॒र॒न्ध्रोऽन्यतः॑ शि॒ति॒र॒न्ध्रः सम॒न्तशि॑ति॒र॒न्ध्रस्ते मै॑त्रावरु॒णाः
 शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवा॒लो म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्विनास्ति॒स्रः
 शि॒ल्पा व॒शा वै॑श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्ये॒नीः पर॑मे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः
 श्याम॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः ॥ (४४)

[१३]

उ॒न्नत॑ ऋष॒भो वा॑म॒नस्त ऐ॑न्द्रावरु॒णाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
 शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॑न्द्राबा॒र्हस्प॑त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त
 ऐ॑न्द्रावैष्ण॒वास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॑श्वक॒र्मण्य॑स्ति॒स्रो धा॒त्रे पृ॑षो॒द्रा
 ऐ॑न्द्रापौ॒ष्णाः श्ये॒तल॑लामा॑स्तूप॒राः ॥ (४५)

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः पञ्च॑वि॒ंशतिः पञ्च॑वि॒ंशतिः ॥ [१४]

क॒र्णा॒स्त्रयो॑ या॒माः सौ॒म्या॒स्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्ठाय॑ त्रयो॑
 नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा दि॒त्यौह्य॑स्ता
 रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामा॑स्तूप॒राः ॥ (४६)

क॒र्णा॒स्त्रयो॑वि॒ंशतिः ॥ [१५]

शु॒ण्ठा॒स्त्रयो॑ वैष्ण॒वा अ॑धी॒लोध॑कर्णा॒स्त्रयो॑ विष्ण॑व उरु॒क्रमा॑य
 लप्सु॑दिन॒स्त्रयो॑ विष्ण॑व उरु॒गाया॑य पञ्चा॑वीस्ति॒स्र आ॑दि॒त्याना॑न्नि॒व॒त्सा
 ऽङ्गि॑र॒सामै॒न्द्रावैष्ण॑वा गौ॒रल॑लामा॑स्तूप॒राः ॥ (४७)

शु॒ण्ठा वि॒ंशतिः ॥ [१६]

इन्द्राय॑ राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॑पृष्ठा इन्द्रा॑याधि॒राजाय॑ त्रयः॑
 शिति॑ककु॒द इन्द्रा॑य स्व॒राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॑भसदस्ति॒स्रस्तु॑र्यौ॒ह्यः
 सा॒ध्याना॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौ॒ह्यो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॑माग्ने॒न्द्राः कृ॒ष्णल॑लामास्तू॒पराः॑

इन्द्राय॑ राज्ञे॒ द्वाविं॑शतिः॥ [१७]

अदि॑त्यै त्रयो॑ रोहि॒तैता॑ इन्द्रा॑ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॒ह्वै
 त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॒स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॑ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या
 आ॑ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तू॒पराः॑ ॥ (४९)

अदि॑त्या अष्टा॑दश॥ [१८]

सौम्या॑स्त्रयः॑ पि॒शङ्गाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रङ्गाः॒ पार्ज॑न्या
 नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा॑ म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
 द्या॒वापृ॑थि॒व्या म॒लङ्गा॑स्तू॒पराः॑ ॥ (५०)

सौम्या॑ एका॑त्रविंशतिः॥ [१९]

वा॒रुणा॑स्त्रयः॑ कृष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॑ रोहि॒तोल॑लामा॒
 वरु॑णाय रि॒शाद॑से॒ त्रयो॑ऽरुणल॑लामाः शिल्पा॑स्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रयः॑
 पृ॒श्नयः॑ सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॑सूराः श्येत॑ललामास्तू॒पराः॑ ॥ (५१)

वा॒रुणा॑ विं॑शतिः॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒ड्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॑मुष्टा॒राभि॑
 भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ सीरवा॒हाव॑वी द्वे धे॒नू भौ॒मी दिग्भ्यो॑ वड॑बे द्वे धे॒नू
 भौ॒मी वैरा॒जी पु॑रु॒षी द्वे धे॒नू भौ॒मी वा॒यव॑ आरोहणवा॒हाव॑न॒ड्वाहौ॑

वारुणी कृष्णे वशे अराड्यौ दिव्यावृषभौ परिमरौ॥ (५२)

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशत्॥ [२१]

एकादश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगुलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या
भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥ (५३)

एकादश पञ्चविंशतिः॥ [२२]

पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रेष्माः पृषन्तस्त्रयो
वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयो हैमन्तिका
अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निवक्षसः (५४)

पिशङ्गा विंशतिः॥ [२३]

यो वा अयथादेवतन्त्वामग्ने इन्द्रस्य चित्तिं यथा वै वयो वै यदाकूताद्यास्ते अग्ने मयि गृह्णामि प्रजापतिः
सोऽस्मात्स्तेगान् वाजं कूर्मान् योक्तुं मित्रावरुणाविन्द्रस्य पूष्ण ओजं आनन्दमहर्ग्रेर्वायोः पन्थाङ्कमेद्यौस्तेऽग्निः
पशुरासीत्पञ्चविंशतिः॥ [२४] यो वा एवाहुतिमभवन्पृथिभिर्वरुध्यान्न्दमष्टौपञ्चाशत्॥५४॥ यो वा
अयथादेवतं यद्यवजिघ्रंसि॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

यो वा अयं॑थादे॒वतम॒ग्निं चि॑नु॒त आ दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॒
पापी॑यान्भवति॒ यो यं॑थादे॒वतं न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते
वसी॑यान्भवत्याग्ने॒य्या गा॑यत्रिया प्रथ॒मां चि॑तिम॒भि मृ॑शे॒त्रिष्टु॒भा
द्वितीयां॒ जग॑त्या तृतीया॑मनुष्टु॒भा चतु॑र्थीं प॒ङ्क्त्या प॑ञ्चमीं
यंथादे॒वतमे॒वाग्निं चि॑नु॒ते न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते वसी॑यान्भवतीडा॒यै
वा ए॒षा विभ॑क्तिः प॒शव॒ इडा प॒शुभि॑रेनम् (१)

चि॒नु॒ते यो वै प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निं चि॑नोति॒
नार्ति॑मार्च्छत्यश्वा॒वभित॑स्तिष्ठेतां कृ॒ष्ण उत्त॑रतः श्वेतो दक्षि॑ण-
स्तावा॒लभ्येष्ट॑का उप॑ दध्यादे॒तद्वै प्र॒जाप॑ते रू॒पं प्रा॑जाप॒त्योऽश्वः
सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निं चि॑नोति॒ नार्ति॑मार्च्छत्येत॒द्वा
अहो॑ रू॒पं यच्चे॒तोऽश्वो॒ रात्रि॑यै कृ॒ष्ण ए॒तदहः॑ (२)

रू॒पं यदिष्ट॑का रात्रि॑यै पुरी॑षमिष्ट॑का उपधा॒स्यञ्चे॒तमश्व॑म॒भि
मृ॑शेत्पुरी॑षमुपधा॒स्यन्कृ॒ष्णम॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैनं॑ चिनुते हिर॑ण्यपात्रं
मधोः॑ पूर्णं द॑दाति मध॒व्योऽसा॑नीति॒ सौर्या॑ चि॒त्रव॑त्यावेक्षते चि॒त्रमे॒व
भ॑वति म॒ध्यन्दि॑नेऽश्व॒मव॑ घ्रापयत्य॒सौ वा आ॑दित्य इन्द्र॑ ए॒ष
प्र॒जाप॑तिः प्राजाप॒त्योऽश्व॑स्तमे॒व सा॒क्षाद॑धोति॥ (३)

त्वामग्ने वृषभं चेकिंतानं पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
 गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
 एते यदिष्टकाश्चित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
 करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
 यां त्वां राज्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
 प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
 तदेवैतयाव रुन्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुद्या तयैव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
 वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः
 स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
 समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
 यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
 चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
 अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
 सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये

स्याम। इदुवत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
 श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
 पितो (७)

आ विशस्व शं तोकायं तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उप
 दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
 पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरूप्यत इत्येता हि
 तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं
 निरूप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरं प्रीणाति
 न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
 हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकायं देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
 नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
 ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
 तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
 तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा

वर्धन्तु वा॒ गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॒जैर्भिरा॑ ग॒तम्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति
 यन्न दे॒वता॑यै जु॒ह्वत्यथ॑ कि॒न्दे॒व॒त्या॑ वसो॒धरि॒त्यग्नि॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा
 धारा॒ विष्णु॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा धारा॑ग्रावैष्ण॒व्यर्चा॑ वसो॒र्धारा॑ जुहोति
 भा॒ग॒धे॒यै॒नै॒वैनौ॑ सम॒र्धय॑त्यथो॑ ए॒ताम् (१०)

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्काम॑ ए॒नां जु॒होति॑ तदे॒वाव॑
 रु॒न्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्नि॒स्तस्यै॑ते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या॑ शि॒वान्या॑
 यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ घो॒रा त॒नूस्तां॑ तेन॑ शमयति॒
 यद्वसो॑र्धारा॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां॑ तेन॑ प्रीणाति॒ यो वै
 वसो॑र्धारा॑यै (११)

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदा॒ज्यं मु॒च्छिष्ये॑त॒ तस्मि॑न्ब्रह्मो॒दनं॑
 प॑चेत्तं ब्रा॒ह्म॒णाश्च॒त्वारः॑ प्रा॒श्नी॒युरे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्वा॑ह्म॒ण
 ए॒षा खलु॑ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनौ॑ त॒नुवां॑
 प्र॒ति॒ष्ठाप॑यति॒ चत॑स्रो धे॒नू॒र्दद्या॑त्ताभि॒रे॒व यज॑मानोऽमु॒ष्मि॒ल्लोके॑ऽग्निं
 द॑हे॥ (१२)

उपे॒ताभ्या॑रा॒यै षट्त्वारि॑शच्च॥ ————— [३]

चित्ति॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या॒ वै ना॒मैषा॑हु॒तिर्वै॑श्वकर्म॒णी
 नैनं॑ चि॒क्या॒नं भ्रातृ॑व्यो द॒भ्रो॒त्यथो॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्ने॑ तम॒द्येति॑
 प॒ङ्क्या॑ जुहोति॒ प॒ङ्क्या॑हु॒त्या यज्ञ॑मुखमा॒रभ॑ते स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने
 स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑ह॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑-

उपाक्रामद्वागधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्
यशसेममर्पयेन्द्रावतीमर्पचितीमिहा वह। अयं मूर्धा परमेष्ठी
सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रं पश्यन्त उप सेदुरग्ने
तपो दीक्षामर्षयः सुवर्विदः। ततः क्षत्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै
देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा (१५)

उत सन्दृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजो। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेत साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सः
रभध्वमिमं पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृत एता उप दधात्येषा वा
अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्यैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं
भ्रंशते॥ (१६)

भा०ग०धेयजुह्वति परमा राष्ट्रं दधाति सप्त च॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं

उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्वातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः
 परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा
 एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
 धेनुर्दक्षिणा तमसा (१७)

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं
 ज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेज एवात्मन्धत्ते सुवर्न
 घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः
 स्वाहा सुवर्न सूर्यः स्वाहार्को वा एष यदग्निरसावादित्यः (१८)

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतींषि सं
 दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे
 सलिलमासीत्स एतां प्रजापतिः प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त
 तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकौ-
 ऽस्तीति (१९)

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवत्
 यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकौऽस्तीत्यब्रवीत्स
 विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवी
 उपाधत्त ता दिशः (२०)

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकौ-
 ऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति
 नेह लोकौऽस्तीत्यब्रूताः स एतां तृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त

पृथिव्यै मां पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मां पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां
लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय हिरण्येष्टका उप

दधाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॑र्हरि॒ण्यं यथ्स्व॑यमातृ॒ण्णा
उ॒पधा॑य (२५)

हि॒र॒ण्येष्ट॑का उ॒प॒दधा॑ती॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कां ज्योति॑ष्मतः कुरु॒ते-
ऽथो॑ ए॒ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति॒ यास्तै॑ अग्ने॒ सूर्ये॑
रुचं॑ उ॒द्यतो॑ दि॒वंमातृ॑न्वन्ति॒ रश्मि॑भिः। ताभिः॒ सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य
नस्कृ॑धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रु॒चो गोष्व॑श्चेषु॒ या रुचं॑। इन्द्रा॑ग्नी
ताभिः॒ सर्वा॑भी रुचं॑ नो धत्त बृह॒स्पते। रुचं॑ नो धेहि (२६)

ब्रा॒ह्म॒णेषु॑ रुच॒ः राज॑सु नस्कृ॑धि। रुचं॑ वि॒श्येषु॑ शू॒द्रेषु॑ मयि॑ धेहि
रु॒चा रुच॑म्। द्वेधा॑ वा अ॒ग्निं चि॑क्या॒नस्य॑ यशं॑ इन्द्रि॒यं गच्छ॑त्य॒ग्निं
वा चि॒तमी॑जा॒नं वा यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्या॒त्मन्ने॒व यशं॑ इन्द्रि॒यं धत्त॑
ई॒श्वरो॑ वा ए॒ष आ॒र्तिमा॒र्तोऽर्यो॑ऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति॒ तत्त्वा॑ या॒मि
ब्र॒ह्म॒णा व॑न्द॒मान॒ इति॑ वा॒रु॒ण्यर्चा॑ (२७)

जुहु॒याच्छा॑न्ति॒रे॒वैषा॒ग्नेर्गुप्ति॑रा॒त्मनो॑ ह॒विष्कृ॑तो॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं
चि॑नु॒ते यथा॑ वै ह॒विः स्क॑न्द॒त्येवं॑ वा ए॒ष स्क॑न्दति॒ यो॑ऽग्निं चि॒त्वा
स्त्रि॒यमु॑पैति॒ मैत्रा॑वरु॒ण्यामि॑क्ष॒या यजे॑त मै॒त्रावरु॑णता॒मेवो॑पै॒त्या॒त्मनो॑-
ऽस्क॑न्दाय॒ यो वा अ॒ग्निमृ॑तु॒स्थां वेद॑र्तु॒र्ऋतु॑रस्मै॒ कल्प॑मान॒ एति॑
प्र॒त्ये॒व तिष्ठ॑ति संव॒त्सरो॑ वा अ॒ग्निः (२८)

ऋ॒तु॒स्थास्त॑स्य॒ वस॑न्तः॒ शिरो॑ ग्री॒ष्मो दक्षि॑णः प॒क्षो
व॒रु॒षाः पुच्छ॑ः श॒रदु॑त्तरः प॒क्षो है॒मन्तो॑ मध्यं॒ पूर्व॑प॒क्षाश्चित॑यो-

ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छ यध्वंयमातृणा उपधायं धेह्युचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥ [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतं सधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात् (३०)

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिनां स्रुचा वेद्यां च बर्हिषा। ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येनां सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्धृतस्य च याः।

तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्व्यानुशस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने समिधो यानि (३३)

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरेति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतं पिबन्नजरं सुवीरं ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दांस्यव रुन्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनं पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥ (३५)

यान्यग्रय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मयि प्रजां मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवां सुवीराः।
यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या अविवेश।
तमात्मन्यरिं गृह्णीमहे वयं मा सो अस्मा अवहाय परां
गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
ऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
ऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव
स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति
यदद्विः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स संजति यन्मृदा
चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं

तेजं ए॒वात्म॑न्य॒त्ते यो वा अ॒ग्निः॑ स॒र्वतो॑मुखं चि॒नुते॑ सर्वा॑सु
 प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यति॑ गा॒यत्रीं॑ पु॒रस्ता॑दुप॑ दधाति
 त्रिष्टु॑भं दक्षि॒णतो॑ जग॑तीं प॒श्चाद॑नुष्टु॒भमुत्त॑रतः प॒ङ्क्तिं॑ म॒ध्यं ए॒ष वा
 अ॒ग्निः स॒र्वतो॑मुख॒स्तं य एवं वि॒द्वाऽश्चि॑नुते सर्वा॑सु प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति
 सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यत्यथो॑ दि॒श्येव॑ दि॒शं प्र व॑यति॒ तस्मा॑द्वि॒शि
 दिक्प्रो॑ता॑ ॥ (३९)

अपिं सुं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च ॥ [९]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सोऽस्मा॑त्सृष्टः प्रा॒ङ्गाद्र॑व॒त्तस्मा॑ अ॒श्वं
 प्रत्या॑स्य॒त्स दक्षि॑णाव॒र्तत॑ तस्मै॑ वृ॒ष्णिं प्रत्या॑स्य॒त्स प्रत्य॑ङ्ङाव॒र्तत॑
 तस्मा॑ ऋ॒षभं॑ प्रत्या॑स्य॒त्स उद॑ङ्ङाव॒र्तत॑ तस्मै॑ ब॒स्तं प्रत्या॑स्य॒त्स
 ऊ॒र्ध्वोऽद्र॑व॒त्तस्मै॑ पु॒रुषं॑ प्रत्या॑स्य॒त् यत्प॑शु॒शीर्षा॑ण्युप॒दधा॑ति स॒र्वतं॑
 ए॒वैन॑म् (४०)

अ॒व॒रु॒ध्यं चि॑नुत ए॒ता वै प्रा॑ण॒भृ॒तश्चक्षु॑ष्मती॒रिष्ट॑का
 यत्प॑शु॒शीर्षा॑णि॒ यत्प॑शु॒शीर्षा॑ण्युप॒दधा॑ति ताभि॑रे॒व यज॑मानो-
 ऽमुष्मि॑ल्लोके प्राणि॒त्यथो॑ ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति
 मृ॒दाभि॑लि॒प्योप॑ दधाति मे॒ध्य॒त्वाय॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒न्नं प॒शवं॑ ए॒ष
 खलु॑ वा अ॒ग्निर्य॑त्प॒शुशी॑र्षाणि॒ यं का॒मये॑त॒ कनी॑योऽस्यान्नम् (४१)

स्या॒दिति॑ सन्त॒रां तस्य॑ पशु॒शीर्षा॑ण्युप॒ दध्या॑त्कनी॒य
 ए॒वास्या॑न्न॒म्भव॑ति॒ यं का॒मये॑त॒ समा॑व॒दस्या॑न्नं॒ स्या॒दिति॑

मध्यतस्तस्योपं दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्यूदूह्योपं दध्यादन्तुत एवास्मा
अन्नमव रुन्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥ (४२)

एनमस्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति॥ [१०]

स्तेगान्दंष्ट्राभ्यां मण्डूकाञ्जम्भ्येभिरादंकां खादेनोर्जं
संसूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवंकामवंकाभिः
शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं जिह्वाग्रेण॥ (४३)

स्तेगान्द्वाविंशतिः॥ [११]

वाजं हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन
सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशं प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्री चक्षुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिं मस्तिष्केण बलं
मज्जभिः॥ (४४)

वाजं पञ्चविंशतिः॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयं प्रचालाभ्यां
गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावंसोभ्यामदितिं शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा॥ (४५)

कूर्मान्नयौविंशतिः॥ [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तं मन्याभिः सङ्क्रोशान्प्राणैः
 प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तरां मशकान्केशैरिन्द्रः स्वपसा वह्नेन
 बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः॥ (४६)

योक्त्रमेकविंशतिः॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
 ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्भ्यां सवितारं पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सस
 मुष्काभ्यां पवमानं पायुनां पवित्रं पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
 प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम्॥ (४७)

[१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयोपशाम्भ
 पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीं प्लीहा वल्मीकाङ्गोम्रा गिरीन्प्लाशिभिः
 समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना॥ (४८)

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः॥ [१६]

पृष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतूनृष्टीभिर्दिवं
 पृष्ठेन वसूनां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
 तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
 षष्ठी॥ (४९)

पृष्णश्चतुर्विंशतिः॥ [१७]

ओजो॑ ग्री॒वाभि॑र्नि॒र्ऋति॑म॒स्थभि॑रिन्द्र॑ः स्वप॑सा॒ वह॑न रु॒द्रस्य॑
विच॒लः स्क॒न्धोऽहो॑रा॒त्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑ऽर्धमा॒सानां॑ तृ॒तीयो॑ मा॒सां च॑तुर्थ
ऋतू॑नां प॑ञ्चमः संवत्स॒रस्य॑ ष॒ष्ठः॥ (५०)

ओजो॑ वि॒शतिः॥ ————— [१८]

आ॒नन्दं॑ न॒न्दथु॑ना॒ कामं॑ प्रत्या॒साभ्यां॑ भ॒यः शि॑ती॒मभ्यां॑
प्र॒शिषं॑ प्र॒शासा॑भ्याः॑ सूर्याचन्द्र॒मसौ॑ वृ॒क्षाभ्या॑ः श्यामश॒बलौ॑
म॒त॑स्त्राभ्या॒व्युष्टिः॑ रू॒पेण॑ नि॒मृत्ति॑म॒रूपेण॑॥ (५१)

आ॒नन्दः॑ षोड॑शः॥ ————— [१९]

अ॒हर्मा॑ः से॒न रा॒त्रिं पी॑वसा॒पो यू॒षेण॑ घृ॒तः रसे॑न॒ श्यां वस॑या
दू॒षीका॑भि॒र्ह्रादु॑नि॒मश्रु॑भिः पृ॒ष्वा॒न्दि॒वः रू॒पेण॑ नक्ष॑त्राणि॒ प्रति॑रूपेण
पृ॒थि॒वीं च॑र्म॒णा छ॒वीं छ॒व्योपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहा॒ल॒ब्धाय॑ स्वाहा॑ हु॒ताय॑
स्वाहा॑॥ (५२)

अ॒हर्॒ष्टा॒विंशतिः॑॥ ————— [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निप॑क्ष॒तिः सोम॑स्य तृ॒तीया॒पां
च॑तुर्थ्यो॒षधी॑नां प॑ञ्चमी॒ संवत्स॑रस्य॑ ष॒ष्ठी म॒रुता॑ः सप्त॑मी
बृ॒हस्प॑ते॒रष्ट॑मी मि॒त्रस्य॑ न॒वमी॑ वरु॒णस्य॑ द॒शमी॑न्द्र॒स्यैका॑द॒शी
वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ द्वा॒दशी॑ द्यावा॑पृ॒थि॒व्योः पार्श्वं॑ य॒मस्य॑ पा॒टूरः॥ (५३)

अ॒ग्नेरे॒का॒त्रिंशत्॑॥ ————— [२१]

वा॒योः पं॒क्ष॒तिः सर॑स्वतो॒ निपं॑क्षतिश्च॒न्द्रम॑सस्तृ॒तीया॒ नक्ष॑त्राणां
चतु॒र्थी स॑वि॒तुः प॑ञ्चमी रु॒द्रस्य॑ ष॒ष्ठी सर्पा॑णाः सप्त॒म्यर्य॑म्णोऽष्ट॒मी
त्वष्ट॑र्नव॒मी धा॒तुर्द॑शमीन्द्रा॒ण्या ए॑काद॒श्यदि॑त्यै द्वाद॒शी द्यावा॑पृथि॒व्योः
पा॒र्श्वं य॒म्यै पा॑टूरः॥ (५४)

वा॒योर्ष्टावि॑शतिः॥ [२२]

पन्था॑मनूवृ॒ग्भ्याः स॑न्ततिः॒ स्नाव॑न्या॒भ्याः शुका॑न्पि॒त्तेन॑
हरि॑माणं य॒क्रा ह॒ली॑क्ष्णान्पापवा॒तेन॑ कू॒श्माञ्छ॑क॒भिः शव॑र्तानूव॒ध्येन॑
शुनो॑ वि॒शस॑नेन सर्पा॒ल्लौहि॑तग॒न्धेन॑ वयाः॒सि प॑क्वग॒न्धेन॑
पि॒पी॒लि॒काः प्र॑शादेन॥ (५)

पन्था॑न्द्वावि॑शतिः॥ [२३]

क्रमै॑रत्य॒क्रमी॑द्वाजी विश्वै॑र्दे॒वैर्य॑ज्ञि॒यैः संवि॑दानः। स नो॑ नय
सुकृ॑तस्य॒ लोकं॑ तस्य॒ ते व॒यः स्व॒धया॑ मदेम॥ (५६)

क्रमै॑र्ष्टाद॒शः॥ [२४]

द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॑मा॒त्मान्तरि॑क्षः॒ समु॑द्रो योनिः
सूर्य॑स्ते॒ चक्षु॑र्वातः प्रा॒णश्च॒न्द्रमाः श्रो॒त्रं मासा॑श्चार्धमा॒साश्च॒
पवा॑ण्यृतवो॒ङ्गानि॑ संवत्स॒रो म॑हिमा॥ (५७)

द्यौः प॑ञ्चवि॑शतिः॥ [२५]

अ॒ग्निः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्त्र॒ग्निः स

ते॑ लो॒कस्तं॑ जै॒ष्यस्य॑थाव॑ जिघ्र वा॒युः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं
लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्वा॒युः स ते॑ लो॒कस्तस्मा॑त्त्वान्तरै॒ष्यामि॑
यदि॒ नाव॑जिघ्र॑स्यादित्यः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं
लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्नादित्यः स ते॑ लो॒कस्तं॑ जै॒ष्यसि॑ यद्य॑व॒जिघ्र॑सि॥ (५)

यस्मिन्नष्टौ च॥ _____ [२६]

प्रा॒चीन॑व॒शं याव॑न्त ऋ॒क्सामे॑ वा॒ग्वै दे॒वेभ्यो॑ दे॒वा वै दे॒वय॑जनङ्कु॒द्रश्च॒ तद्धि॑र॒ण्य॒ पद॑दानि॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑
वि॒चित्यो॑ यत्क॒लया॑ ते वा॒रु॒णो वै क्री॑तः सोम॒ एका॑दश॥ _____ [२७]

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्त॒ प्राचीं॑ दे॒वा
 दक्षि॑णा पि॒तरः प्र॒तीचीं॑ मनु॒ष्या उदी॑ची॒ रुद्रा॑ यत्प्राचीनव॑शं
 करोति॑ दे॒वलोक॑मे॒व तद्य॑जमान॒ उपा॑वर्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्तर्हि॑तो
 हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॒कान्नास्माल्लो॒कात्स्वे॒तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि
 तद्वेद॒ यद्यमुष्मि॑ल्लो॒केऽस्ति॑ वा॒ न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति (१)

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑रभिजित्यै॒ केश॑श्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
 कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्के॑शश्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
 त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मेध॑मुपैत्यङ्गि॒रसः॑ सुव॒र्गं लो॒कं
 यन्तो॑ऽप्सु दी॑क्षात॒पसी॒ प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति सा॒क्षादे॒व दी॑क्षात॒पसी॒
 अव॑ रुन्धे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते तां॑ प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति (२)

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां॑ भवत्यु॒पोऽश्वा॑त्यन्तर॒त ए॒व मे॒ध्यो भव॑ति
 वास॑सा दीक्षयति सौ॒म्यं वै क्षौमं॑ दे॒वता॑या॒ सोम॑मेष दे॒वता॑मुपैति
 यो दी॑क्षते॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं॑ मे पा॒हीत्याहु॑ स्वा॒मे॒व
 दे॒वता॑मुपैत्यथो॑ आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्तेऽग्ने॑स्तूषा॒धानं॑ वा॒योर्वा॑त॒पानं॑
 पि॒तृणां॑ नी॒विरोष॑धीनां॑ प्रघा॒तः (३)

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राचीनता॒नो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॑मोतुर्नक्ष॑त्राणामतीका॒शा

एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं
 देवताभिर्दीक्षयति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोऽश्नाति
 सप्राण एव दीक्षत आशितो भवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह
 मेधमुपैति घृतं देवानां मस्तु पितृणान्निष्पक्वं मनुष्याणान्तद्वै (४)

एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः
 प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकं यो दीक्षितो-
 ऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या
 इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चक्षुरेव
 भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दक्षिणं पूर्वमाङ्क्ते (५)

सव्यः हि पूर्वं मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या
 धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्क्ते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव
 रुन्धे परिमितमाङ्क्तेऽपरिमितः हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्क्ते-
 ऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्रं इव
 स्यात्सतूलयाङ्क्ते मित्रत्वाय (६)

इन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं
 यज्ञियः सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः
 पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनं पवयति
 द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनं पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं इमे
 लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः (७)

पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञायैवैनं पवयति
 षड्भिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं पवयति सप्तभिः पवयति
 सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव
 वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनं पवयत्येकविंशत्या पवयति
 दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकविंशो यावानेव
 पुरुषस्तमपरिवर्गम् (८)

पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनं
 पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह वाचैवैनं पवयति देवस्त्वा
 सविता पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनं पवयति तस्य ते
 पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छक्रेयमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा
 शास्ते ॥ (९)

अतीकाशान्करोत्यवैशयन्तीर्थे स्नाति प्रघातो मनुष्याणान्तद्वा आङ्गे मित्रत्वाय पञ्चभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिंशच्च ॥

यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत् त एवाभवन् य एवं विद्वान्
 यज्ञाय पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वान्तः प्र पादयति मनुष्यलोक
 एवैनं पवयित्वा पृतन्देवलोकं प्र णयत्यदीक्षित एकयाहुत्येत्याहुः
 स्रुवेण चतस्रो जुहोति दीक्षितत्वाय स्रुचा पञ्चमीं पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
 पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्ध आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये (१०)

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यज्ञेयेति मेधायै
 मनसेऽग्नये स्वाहेत्याह मेधया हि मनसा पुरुषो यज्ञमभिगच्छति

सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहेत्याहु वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव
पृथिव्या यज्ञं प्र युङ्क्ता आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याहु या वै
वर्ष्यास्ताः (११)

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
आपोऽशान्ता इमं लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
इत्याहास्मा एवैनां लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता इमं
लोकमा गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
यज्ञ उर्वन्तरिक्षमित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषां
वृधातु (१२)

इत्याहु ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमव
रुन्धे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याहु यज्ञस्थाणुमेव
परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सौऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र
यजुरह्नीनात्प्र साम तमृगुदयच्छद्यदगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृच

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसा मुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुप्
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादश
दीक्षयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति वाचैवैनं
सर्वया दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याहु सावित्र्येतेन मर्तो
वृणीत सुख्यम् (१४)

इत्याहु पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुभ्यसीत्याहु वैश्वदेव्यैतेन

द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्येतेन सा वा एषर्क्सर्वदेवत्या
 यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं
 पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुपं यन्ति यानि चत्वारि
 तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (१५)

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन
 जगती सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति
 सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदं सप्तपदा
 शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्ध एकस्मादक्षरादनामं प्रथमं
 पदन्तस्माद्यद्वाचोऽनामन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
 पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि
 प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥ (१६)

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं
 कृत्वापृक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावथ्स्यतः स इदं
 भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय
 देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष
 साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहर्क्सामे एवाव रुन्ध
 एषः (१७)

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष रात्रिया यत्कृष्णं

यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति
 ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयतीमान्धियं
 शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्गर्भो वा एष यदीक्षित उल्बं
 वासः प्रोर्णुते तस्मात् (१८)

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत यत्पुरा
 सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमे-
 ऽपोर्णुते जायंत एव तदथो यथा वसीयांसं प्रत्यपोर्णुते तादृगेव
 तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
 ते शरा अभवन्नूग्वै शरा यच्छरमयी (१९)

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्धे मध्यतः सन्नहति मध्यत एवास्मा
 ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै
 मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः सन्नहति मेध्यं चैवास्यामेध्यं च
 व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं
 रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम् (२०)

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणां शरत्वं
 वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी मेखला
 भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुध्मभ्रातृव्यं मध्यतोऽपं हते त्रिवृद्धवति
 त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी
 भवति रङ्गुनाव्यांवृत्यै मेखलया यजमानन्दीक्षयति योक्त्रेण पत्नी

मिथुनत्वाय (२१)

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ता९ समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सो-
ऽमन्यत् यो वा इतो जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तां
प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत् सोऽमन्यत् यो वै मदितोऽपरो
जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिन्नत्सा
सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म (२२)

ता९ हस्ते न्यवेष्टयत् तां मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्र
योनिरसि मा मां हि९ सीरिति कृष्णविषाणां प्र यच्छति सयोनिमेव
यज्ञं करोति सयोनिन्दक्षिणा९ सयोनिमिन्द्र९ सयोनित्वाय कृष्यै
त्वां सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपृच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
यद्धस्तेन (२३)

कण्डूयेत पामनं भावुंकाः प्रजाः स्युर्यत्स्मयेत नग्नं भावुंकाः
कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न
पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवं चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो
नेतोः कृष्णविषाणामवंचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुंका स्यान्नीतासु
दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणां प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य
चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
सयोनित्वाय॥ (२४)

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयं मिथुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥———[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशथ्सै
वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां
यद्दीक्षितदण्डं प्रयच्छति वाचमेवाव रुन्ध औदुम्बरो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा
ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा भुञ्जते (२५)

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डं प्र यच्छति मैत्रावरुणो
हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याहु मनसा हि पुरुषो
यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं
वातादारभ इत्याहायम् (२६)

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साक्षादा रभते मुष्टी करोति
वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टाय ब्राह्मण इति त्रिरुपाश्वाह
देवेभ्य एवैनं प्राऽऽहु त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राऽऽहु
न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं
विच्छिन्द्यात् (२७)

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै
दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु

ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं तनोति दैवीन्धियं मनामह
इत्याह यज्ञमेव तन्मन्दयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव
रुन्धे (२८)

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न
होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय
जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज
इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्षं
जुहोति तन्नेव हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः रक्षांसि
जिघांसन्त्यग्निः (२९)

खलु वै रक्षोहाग्रे त्वः सु जांगृहि वयः सु
मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या
अब्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः स्वपिति त्वमग्रे व्रतपा
असीत्याहाग्निर्यै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव
आ मर्त्येष्वेत्याह देवः (३०)

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहेतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
वै दीक्षिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि
मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
ब्रूयाद्यावन्त एव पशून्भि दीक्षेत् तावन्तोऽस्य पशवः स्यु
रास्वेयत् (३१)

सो॒मा भूयो॑ भ॒रेत्या॒हापरि॑मितानेव प॒शूनव॑ रुन्धे चन्द्रम॑सि मम॒
भोगा॑य भ॒वेत्या॒ह यथा॑देव॒तमे॒वैनाः॑ प्रति॑ गृह्णाति वा॒यवे॑ त्वा वरु॑णाय॒
त्वेति॑ यदे॒वमे॒ता नानु॑दि॒शेदय॑थादे॒वतं॑ दक्षि॑णा गमये॒दा दे॒वता॑भ्यो
वृश्च्ये॒त यदे॒वमे॒ता अनु॑दि॒शति॑ यथादे॒वतमे॒व दक्षि॑णा गमयति॒ न
दे॒वता॑भ्य आ (३२)

वृश्च्य॑ते दे॒वीरा॑पो अ॒पां नपा॑दित्या॒ह यद्वो॑ मे॒ध्यं य॒ज्ञिय॑
सदे॒वं तद्वो॑ माव॑ क्रमिष॒मिति॑ वावै॒तदा॒हाच्छि॑न्नं तन्तुं पृथि॒व्या अनु॑
गेष॒मित्या॒ह सेतु॑मे॒व कृ॒त्वात्यै॑ति॥ (३३)

भुञ्जतेऽयच्छिन्नाद्बन्धेऽग्निराह देव इयद्देवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥ ————— [४]

दे॒वा वै दे॒वय॑ज॒नम॒ध्यव॑साय॒ दिशो॑ न प्राजा॑नन्तेऽ३
न्यो॑न्यमुपा॑धाव॒न्त्वया॑ प्र जा॑नाम॒ त्वयेति॑ तेऽदि॒त्या स॑म॒ध्रिय॑न्त
त्वया॑ प्र जा॑ना॒मेति॑ साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॒त्प्राय॑णा ए॒व वो॑ य॒ज्ञा
मदु॑दय॒ना अस॑न्निति॒ तस्मा॑दा॒दित्यः॑ प्रा॒यणी॑यो य॒ज्ञाना॑मा॒दित्य
उ॒दय॑नीयः प॒ञ्च दे॒वता॑ यजति॒ पञ्च॑ दि॒शो दि॒शां प्र॒ज्ञात्यै॑ (३४)

अथो॑ पञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धे पथ्याः
स्व॒स्तिम॑य॒जन्प्रा॑चीमे॒व तया॑ दि॒शं प्राजा॑नन्न॒ग्निना॑ दक्षि॑णा सोमे॑न
प्र॒तीची॑ स॒वित्रो॑दी॒चीम॑दि॒त्योर्ध्वा पथ्याः॑ स्व॒स्तिं य॑जति प्रा॒चीमे॒व
तया॑ दि॒शं प्र जा॑नाति॒ पथ्याः॑ स्व॒स्तिमि॑ष्ट्वाग्नी॒षोमौ॑ यजति॒ चक्षु॑षी
वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑ यद॒ग्नीषो॑मौ ताभ्या॑मे॒वानु॑ पश्यति (३५)

अ॒ग्नीषो॑मा॒विष्ट्वा स॑वि॒तारं॑ यजति स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वानु॑

पश्यति सवितारमिष्टादिति यजतीयं वा अदितिर्स्यामेव
 प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिष्टा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै
 देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानं मनुष्यविशमनुं
 कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 प्रयाजवदननूयाजं प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत् (३६)

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव
 सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा
 यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरि
 खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति यज्ञं
 पराभवन्तं यजमानोऽनु (३७)

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यं
 प्रयाजवदनूयाजवदुदयनीयं नात्मानमन्तरेति न प्रजां न
 यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि
 निर्वपति सैव सा यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता
 उदयनीयस्य याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः
 स्याद्याः प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
 करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥ (३८)

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवच्चजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेताः सा कद्रूः

सुप॑र्णीमंजय॑त्साब्र॑वीत्तृतीय॑स्यामितो दि॒वि सोम॑स्तमा ह॑र॒
तेनाऽऽत्मानं॑ निष्क्री॑णीष्वेतीयं॑ वै क॒द्रूरसौ सु॑प॒र्णी छन्दा॑सि
सौपर्णे॑याः साब्र॑वीद॒स्मै वै पि॒तरौ पु॒त्रान्बिभृ॑तस्तृतीय॑स्यामितो
दि॒वि सोम॑स्तमा ह॑र॒ तेनाऽऽत्मानं॑ निष्क्री॑णीष्व (३९)

इति॑ मा क॒द्रूर॑वोच॒दिति॑ जग॑त्युद॑पत॒च्चतु॑र्दशाक्षरा स॒ती
साप्रा॑प्य न्य॑वर्तत॒ तस्यै॑ द्वे अ॒क्षरे॑ अमी॑येता॒ऽ सा प॒शुभि॑श्च दी॒क्षया॑
चाग॑च्छु॒त्तस्मा॑ज्जग॑ती छन्द॑सां पश॒व्यत॑मा॒ तस्मा॑त्पशु॒मन्तं दी॒क्षोपं॑
नम॑ति त्रि॒ष्टुगु॑द॒पत॒त्रयो॑दशाक्षरा स॒ती साप्रा॑प्य न्य॑वर्तत॒ तस्यै॑ द्वे
अ॒क्षरे॑ अमी॑येता॒ऽ सा दक्षि॑णाभिश्च (४०)

तप॑सा चाग॑च्छु॒त्तस्मा॑त्रि॒ष्टुभौ लो॒के मा॒ध्यन्दि॑ने स॒र्वने
दक्षि॑णा नीयन्त॒ एत॑त्खलु॒ वाव तप॑ इत्या॑हुर्यः स्वं ददा॒तीति॑
गाय॑त्र्युद॑पत॒च्चतु॑रक्षरा स॒त्यज॑या ज्योति॑षा तम॑स्या अ॒जाभ्य॑रुन्ध
तद॑जाया अज॒त्वः सा सोमं॑ चाह॑रच्च॒त्वारि॑ चा॒क्षराणि॑ साष्टाक्षरा॒
सम॑पद्यत ब्रह्म॑वादिनो॑ वदन्ति (४१)

कस्मा॑त्स॒त्याद्वाय॑त्री कनि॑ष्ठा छन्द॑सा॒ऽ स॒ती यज्ञ॑मुखं
परी॑यायेति॒ यदे॒वादः सोम॑माह॑र॒त्तस्मा॑द्यज्ञ॑मुखं पर्ये॑त् तस्मा॑त्तेज॒स्विनी॑त
प॒द्भ्यां द्वे स॒र्वने स॒मगृ॑ह्णान्मुखे॑नैकं यन्मुखे॑न स॒मगृ॑ह्ण॒त्तद॑धय॒त्तस्मा॑द्वे
स॒र्वने शुक्र॑वती प्रातःस॒र्वनं च॒ मा॒ध्यन्दि॑नं च॒ तस्मा॑त्तृतीयस॒र्वनं
ऋ॒जीष॑म॒भि षु॑ण्वन्ति धी॒तमि॑व॒ हि मन्य॑न्ते (४२)

आ॒शि॒र॒म॒वं न॑यति सशु॒क्र॒त्वायाथो॑ सम्भ॑रत्ये॒वैन॑त्तः॒

सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णाथ्स तिस्रो रात्रीः
परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा
अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते वाचः
स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं कृत्वा
गन्धर्वेभ्यः (४३)

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप
युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः स्त्रियः
कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं
विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत यद्वहुतयाः (४४)

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽकाणया-
ऽश्लोण्याऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया
क्रीणीयाद्दुश्कर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी स्याथ्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवैनं
देवतया क्रीणाति॥ (४५)

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥—[६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्माद्ब्रह्मो हिरण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनो

वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद॑न॒स्थिके॑न प्र॒जाः प्र॒वीय॑न्तेऽस्थ॒न्वती॑र्जायन्त॒
इति॒ यद्धि॑र॒ण्यं घृ॑ते॒ऽव॒धाय॑ जु॒होति॒ तस्मा॑द॒न॒स्थिके॑न प्र॒जाः
प्र॒ वी॑यन्तेऽस्थ॒न्वती॑र्जायन्त ए॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॑यं धाम॒ यद् घृ॑तं
तेजो॒ हिर॑ण्यमि॒यं ते शु॒क्र त॒नूरि॑दं वर्च॒ इत्या॑ह स॒तैज॑समे॒वैन॑
स॒त॒नुम् (४६)

क॒रोत्य॑थो॒ सम्भ॑रत्ये॒वैनं॒ यद॑ब॒द्धम॑वद॒ध्याद्गर्भाः॑ प्र॒जानां॑
परा॒पातु॑काः स्युर्ब॒द्धम॑व॒ दधा॑ति॒ गर्भा॑णां धृ॒त्यै नि॑ष्ट॒क्यं ब॑ध्नाति
प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय॒ वाग्वा ए॒षा य॒थ्सो॑म॒क्रय॑णी॒ जूर॑सीत्या॒ह यद्धि॑
मन॑सा॒ जव॑ते॒ तद्वा॒चा व॑दति धृ॒ता मन॑सेत्या॒ह मन॑सा॒ हि वा॒ग्धृ॒ता
जु॒ष्टा वि॑ष्णा॒व इत्या॑ह (४७)

य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुर्य॒ज्ञायै॑वैनां॒ जु॒ष्टां करो॑ति तस्या॑स्ते स॒त्यसं॑वसः
प्रस॑व॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूता॑मे॒व वा॒चम॑व॒ रुन्धे॒ काण्डे॑काण्डे॒
वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः र॒क्षासि॑ जि॒घास॑न्त्ये॒ष ख॒लु वा
अ॒र॑क्षो॒हतः॒ पन्था॑ यो॑ऽग्नेश्च॒ सूर्य॑स्य च॒ सूर्य॑स्य॒ चक्षु॑रारु॒हम॒ग्नेर॑क्षः
क॒नीनि॑का॒मित्या॑ह॒ य ए॒वार॑क्षो॒हतः॒ पन्था॑स्त॒सुमा॑रौ॒हति॑ (४८)

वाग्वा ए॒षा य॒थ्सो॑म॒क्रय॑णी॒ चिद॑सि म॒नासी॑त्या॒ह
शा॒स्त्ये॒वैना॑मे॒तत्तस्मा॑च्छि॒ष्टाः प्र॒जा जा॑यन्ते॒ चिद॑सीत्या॒ह यद्धि॑
मन॑सा॒ चे॒तय॑ते॒ तद्वा॒चा व॑दति म॒नासी॑त्या॒ह यद्धि॑ मन॑साभि॒गच्छ॑ति॒
तत्क॒रोति॒ धीर॑सीत्या॒ह यद्धि॑ मन॑सा॒ ध्याय॑ति॒ तद्वा॒चा (४९)

वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
 यज्ञियामेवैनं करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतः शी
 यदेवाऽऽदित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
 यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
 यजमानः स्यात् (५०)

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
 जिनीयान्मित्रस्त्वां पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो
 देवानान्तेनैवैनं पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै
 पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या
 अध्यक्षं करोति (५१)

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति
 सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय
 सोममित्याहेन्द्राय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव
 सोमक्रयणीयाद्ब्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः (५२)

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्त्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति
 यद्ब्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि
 क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह
 वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं
 वेद॥ (५३)

सतनुं विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति कुरो वेद॥—[७]

षट्पदान्यनु नि क्रामति षडहं वाङ्मातिं वदत्युत संवत्सरस्यायने
यावत्येव वाक्तामव रुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्करी
पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः
सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुद्धौ वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या
एतन्महिमानम् (५४)

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्धे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्वित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडाये ह्येतत्पदं
यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा (५)

इत्याह यदेवास्यै पदाद् घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञं
हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं
रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितं रक्षः परिलिखिता अरातय
इत्याह रक्षसामपहत्यै (५६)

इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं

द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्सूतः सं वपति पशून्नेवाव रुन्धेऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (५७)

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिं दधाति तोते राय इति पत्न्या अर्धो वा
एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती
ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके पशुमान्थस्याद्यदाहवनीये-
ऽमुष्मिल्लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैनं लोकयोः
पशुमन्तं करोति॥ (५८)

मुहिमान्ः स्वाहापंहत्या अध्वर्युधीयते चतुर्विंशतिश्च॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३)
इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं ग्रसितमेवास्य
तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्विदति तादृगेव तद्यन्न
विचिनुयाद्यथाक्षत्रापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुंकोऽध्वर्युः
स्यात्क्षोधुंको यजमानः सोमविक्रयिन्सोमं शोधयेत्येव
ब्रूयाद्यदीतरम् (५९)

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी

क्षोर्धुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमव
 रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव रुन्धे पशवो हि
 तृतीयं सवनं यङ्कामयेतापशुः स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा
 अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यात् (६०)

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वे पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
 पशूनव रुन्धे पशुमानेव भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरंसमेवैनं
 क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो
 ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ यात्यनसा (६१)

अच्छ याति तस्मादनोवाह्यं समे जीवनं यत्र खलु वा
 एतं शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि त्यं
 देवं संवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि
 छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
 यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनं समानानां
 करोत्येकैकयोऽथ्सर्गम् (६२)

मिमीतेऽयांतयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मान्नानावीर्या
 अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-
 ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत
 सञ्श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकैकयोऽथ्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता

जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम् (६३)

दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे
यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्धे यत्तूष्णीं भविष्यद्यद्वै तावानेव
सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यानां
प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोप नह्यति
सर्वदेवत्यं वै (६४)

वासः सर्वाभिरैवेन देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु
शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तं प्राणा न
जहति॥ (६५)

इतरं पशुमान्स्याद्यात्यनसोऽसर्गन्तूष्णीं संवदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

यत्कलया ते शफेनं ते क्रीणानीति पणेतगोअर्घं सोमं
कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं नाव तिरैद्रवा
ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं
गोअर्घमध्वर्युन्न गोर्महिमानमव तिरत्यजया क्रीणाति सतपसमेवेन
क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव (६६)

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवेन क्रीणात्यृषभेण
क्रीणाति सेन्द्रमेवेन क्रीणात्यनुडुहा क्रीणाति वह्निर्वा अनुड्वान्

वहि॑नै॒व वहि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति मिथु॑नाभ्या॑ क्रीणाति
 मिथु॑नस्याव॑रुद्धौ वास॑सा क्रीणाति सर्व॑दे॒वत्य॑ वै वासः
 सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति द॒श सं प॑द्यन्ते द॒शाक्ष॑रा
 वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे (६७)

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑ इत्या॑ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
 हु॑त आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य गच्छ॑ति श्रियं प्र प॒शूना॑प्नोति य ए॒वं वेद॑
 शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मीत्या॑ह यथा॒यजु॑रे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑ हि॒रण्येन॑
 सोम॑म॒क्रीण॑न्तद॒भीष॑हा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा वि॒क्रेष्य॑त् इति॒
 येन॑ हि॒रण्येन॑ (६८)

सोमं॑ क्रीणी॒यात्तद॑भीषहा पुन॒रा द॑दीत् तेज॑ ए॒वात्म॑न्धत्ते॒ऽस्मे
 ज्योतिः॑ सोम॒विक्र॑यिणि तम् इत्या॑ह ज्योति॑रे॒व यज॑माने दधाति
 तम॑सा सोम॒विक्र॑यिणं॒मर्प॑यति यदनु॑पग्रथ्य ह॒न्याद॑न्द्शूका॒स्ताः
 समा॑ः सर्पाः स्यु॒रिद॑म॒हः सर्पा॑णां द॒न्द्शूका॑नां ग्री॒वा उप॑
 ग्र॒थ्नामी॑त्या॒हाद॑न्द्शूका॒स्ताः समा॑ः सर्पा भ॑वन्ति तम॑सा
 सोम॒विक्र॑यिणं वि॒ध्यति॑ स्वानं (६९)

भ्राजे॑त्या॒हैते वा अ॒मुष्मि॑ल्लोके सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्यो-
 ऽधि सोम॑मा॒हर॑न् यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णान्ना॒नुदि॑शेद॒क्रीतो॑-
 ऽस्य॑ सोमः स्या॒न्नास्यै॑ते॒ऽमुष्मि॑ल्लोके सोमः॑ र॒क्षेयु॑र्यदे॒तेभ्यः॑

सोमक्रयणाननुदिशति॑ क्रीतो॑ऽस्य सोमो॑ भवत्येते॑ऽस्यामुष्मिँल्लोके॑
सोम॑ रक्षन्ति॥ (७०)

सशृक्रमेव रुन्धु इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वारु॑णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो मि॒त्रो न॒ एहि॒ सुमि॑त्रधा॒
इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ इन्द्र॑स्योरुमा वि॑श दक्षि॑णमित्या॑ह दे॒वा वै
य॑ र सोम॒मक्री॑णन्तमिन्द्र॑स्योरौ दक्षि॑ण आसा॑दयन्नेष खलु॒ वा
ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदा॑युषा स्वा॒युषे॑त्या॒ह दे॒वता॑
ए॒वान्वा॒रभ्यो॑त् (७१)

तिष्ठ॑त्युर्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हीत्या॑हान्तरि॑क्षदे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॑तर्हि॒ सोमो॑-
ऽदि॑त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ सी॑देत्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैत॑द्वि वा
ए॒नमे॒तदर्ध॑यति॒ यद्वा॑रुण॑ र सन्त॑ मै॒त्रं क॒रोति॑ वा॒रुण्य॑र्चा सा॑दयति॒
स्वयै॑वैनं॑ दे॒वता॑या॒ सम॑र्धयति॒ वास॑सा॒ पर्या॑न॒ह्यति॑ सर्वदे॒वत्यं॑ वै
वासः॒ सर्वा॑भिरे॒व (७२)

ए॒नं दे॒वता॑भिः सम॑र्धयत्यथो॒ रक्ष॑सामप॑हत्यै वने॑षु व्य॑न्तरि॑क्षं
तता॑नेत्या॒ह वने॑षु हि व्य॑न्तरि॑क्षं त॒तान् वाज॑मर्व॒थिस्व॑त्या॒ह वाज॑ः
ह्यर्व॑थ्सु पयो॑ अ॒घ्निया॑स्वित्या॒ह पयो॑ ह्य॒घ्निया॑सु ह॒थ्सु क्र॑तुमित्या॒ह
ह॒थ्सु हि क्र॑तुं वरु॑णो वि॒श्वग्नि॑मित्या॒ह वरु॑णो हि वि॒श्वग्नि॑न्दि॒वि
सूर्य॑म् (७३)

इत्या॑ह दि॒वि हि सूर्य॑ र सोम॒मद्रा॑वित्या॒ह ग्रावा॑णो वा

अद्रयस्तेषु वा एष सोमं दधाति यो यजते तस्मादेवमाहोदु त्वं
जातवेदसमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनं प्रत्यानहति रक्षसामपहत्या
उस्रावेतं धूर्षाहवित्याह यथायजुरेवैतत्प्र च्यवस्व भुवस्पत
इत्याह भूतानां हि (७४)

एष पतिर्विश्वान्यभि धामानीत्याह विश्वानि ह्ये ३ षो-
ऽभि धामानि प्रच्यवते मा त्वा परिपरी विददित्याह यदेवादः
सोममाहियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्तस्मादेवमाहापरिमोषाय
यजमानस्य स्वस्त्ययन्यसीत्याह यजमानस्यैवैष यज्ञस्यान्वारम्भो-
ऽनवच्छित्यै वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यत् (७५)

क्रीतः सोम उपनद्धो नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षस
इत्याह शान्त्या आ सोमं वहन्त्यग्निना प्रति तिष्ठते तौ सम्भवन्तौ
यजमानमभि सम्भवतः पुरा खलु वावैष मेधायात्मानमारभ्य चरति
यो दीक्षितो यदग्नीषोमीयं पशुमालभत आत्मनिष्क्रयण एवास्य स
तस्मात्तस्य नाशयं पुरुषनिष्क्रयण इव ह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यां
वा इन्द्रो वृत्रमहन्निति यदग्नीषोमीयं पशुमालभते वार्त्रघ्न एवास्य
स तस्माद्वाशयं वारुण्यर्चा परि चरति स्वयैवैनं देवतया परि
चरति॥ (७६)

अन्वारभ्योऽभ्यर्चयित्व सूर्यं भूतानां ह्येति यदाहुः सप्तविंशतिश्च॥ [११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्वद्धं देवस्याग्निं

शिरो वा एकादश॥—————[१२] यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय
प्रस्ताद्वर्वाचीन्नवपञ्चाशत्॥59॥ यदुभौ दुह एवैनौ॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
 यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनृद्वान्भवत्यविमुक्त
 ऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्यन्वारभते पत्नी हि
 पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति
 मिथुनं तदथो पत्निया एव (१)

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्भिर्वै राजानुचरैरागच्छति
 सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य
 राज्ञोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन
 करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन
 करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२)

एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं
 एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया
 एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
 यज्ञमेवाव रुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्रिया उभयत
 आतिथ्यस्य क्रियत इति यदेवादः सोममा (३)

अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
 पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः

पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवकपालः पुरोडाशो
भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमैर्न सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज
एव यज्ञस्य शीर्षं दधाति नवकपालः पुरोडाशो भवति ते
त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४)

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षं दधाति
प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐक्ष्वी तिरश्ची
यदाश्ववालः प्रस्तुरो भवत्यैक्ष्वी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चक्षुः
सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा निष्कावमादन्ते
देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मनेन कुर्वीतेति ते
कार्ष्ण्यमयान्परिधीन् (५)

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाःस्यपाघ्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः परिधयो
भवन्ति रक्षसामपहत्यै सःस्पर्शयति रक्षसामनन्ववचाराय
न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाःस्यपहन्त्यूर्ध्वं
समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव रक्षाःस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां
मिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो
वदन्ति (६)

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय
इति यद्ग्रावग्निं मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नयं आतिथ्यं क्रियते-
ऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निं मन्थति

हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति॥ (७)

प्रिया एव जगत्या आ त्रिवृद्धे परिधीन् वदन्त्येकचत्वारिंशच्च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽ
३ न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदं भ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो विप्रियाः
स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवदामहे ताभ्यः स
निर्ऋच्छाद्यः (८)

नः प्रथमोऽ ३ न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनत्रिणां
प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमाच्छति यत्तानूनत्र ५ समवद्यति
भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति पञ्च
कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा हि ते तत्समवाद्यन्ताथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्ध आपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणो
वै (९)

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनत्र इत्याह तनुवो हि
ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
समवाद्यन्त शक्नन्नोजिष्ठयेत्याहौजिष्ठ ५ हि ते तदात्मनः
समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्ट ५ ह्येतदनाधृष्यं
देवानामोजः (१०)

इत्याह देवानां ह्येतदोजोऽभिषस्तिपा अनभिषस्तेन्यमित्याह
 ह्येतदनभिषस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरेवैतद् घृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु
 वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यंशुरंशुस्ते देव सोमा
 प्यायतामित्याह यत् (११)

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
 चा प्याययत्या प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधयेत्याहृत्विजो वा अस्य
 सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय (१२)

इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतैऽस्माल्लोकाच्यवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
 रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिल्लोके
 प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निं
 प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते (१३)

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्र
 विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया पाति प्रजामवान्तरदीक्षया
 सन्तरां मेखलां समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो
 भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय

शान्त्यै॥ (१४)

यो वा ओजं आहु यदंशीयेति तैऽग्न एकादश च॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमाऽथ रज्जताऽथ
हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता उपसदेवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं
वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुः
समंस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः शल्यं विष्णुन्तेजं नन्तेऽब्रुवन्क
इमामंसिष्यतीति (१५)

रुद्र इत्यब्रुवन्नृद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा
अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताः
रुद्रोऽवांसृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत्
यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिं पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्
पुरस्ताञ्जुहुयात् (१६)

अन्यन्मुखं कुर्यात्सुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
पराङ्तिक्रम्य जुहोति परांच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो
भ्रातृव्यान्प्र णुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो
लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायं रात्रियै
ताभिर्यत्सायं प्रातरुपसदः (१७)

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते याः

प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र
 उपसद उपैति त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्सं
 पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः सम् (१८)

पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासा अर्धमासानेव प्रीणात्याराग्रामवान्त
 कामयेतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकं स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथ
 चतुर एषा वा आराग्रवान्तरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं
 भवति पुरोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे
 लोकेऽर्धुकं स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै
 पुरोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति॥ (१९)

असिष्यतीति जुहुयात्सायं प्रातरुपसदश्चतुर्विंशतिः सञ्चतुरोऽग्रे षोडश च॥—————[३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसद उपयन्ति तेषां य उन्नयते
 हीयत एव स नोदनेषीति सूत्रीयमिव यो वै स्वार्थेतां यतां श्रान्तो
 हीयत उत स निष्ठ्याय सह वसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत
 दधोन्नयेतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव पशूनव रुन्धे (२०)

यज्ञो देवेभ्यो निलायत विष्णू रूपं कृत्वा स पृथिवीं प्राविशत्तं
 देवा हस्तान्स्रभ्यैच्छन्तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रामत्सोऽब्रवीत्को
 मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गे हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं
 दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै हन्तावोचथा वराहोऽयं

वाममोषः (२१)

सप्तानां गिरीणां पुरस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्यसौऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहर्द्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् (२२)

वा इयमग्र आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियं
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त
तद्वेद्यै वेदित्वम् (२३)

सा वा इयं सर्वैव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा अवमायं
यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्चीं भवति षट्त्रिंशत्प्राची
चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्चीं दशदश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरं बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायंजमानादुत्तरं
करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरः॥ (२४)

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वं भवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिंशते यद्वादश
साहस्योपसदः स्युस्तिस्त्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र
एव साहस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम
क्रियते वृत्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकः स्तनं व्रतमुपैत्यथ
द्वावथ त्रीनथ चतुर एतद्वै (२५)

क्षुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते
प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
स्तनान्ब्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं
तपस्यः सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजयां पशुभिर्यवागू राजन्यस्य
व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव (२६)

राजन्यो वज्रस्य रूपः समृद्ध्या आमिक्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य
रूपं पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः
पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष
यद्दीक्षितो यदस्य पयो व्रतं भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै
मनुरासीद्विव्रता असुरा एकव्रताः (२७)

देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपं पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं
ततस्ते पराभवन्मध्यन्दिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गं
लोकमायन् यदस्य मध्यन्दिने मध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतो

वा अत्रेन भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना (२८)

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः
स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायैष वै
व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्स एनमीश्वरो-
ऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शय एतद्वै
यजमानस्यायतनं स्व एवायतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता
एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ (२९)

एतद्वै कूर इवेकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो
नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होता
प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो
नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तं
पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तुं वा यावन्नानसे यातवै (३०)

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं
नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वै
देवयजनादङ्गिरसः पशूनंसृजन्तान्तरा संदोहविधाने उन्नतं
स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनं पशुमानेव भवति त्र्युन्नते
देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं

लो॒कमा॑यन्नन्तरा॒हव॑नीयं च ह॒विर्धानं॑ च (३१)

उ॒न्नत॑ꣳ स्या॑दन्तरा ह॒विर्धानं॑ च स॒दश्चान्तरा॑ स॒दश्च
गा॒र्हप॑त्यं चै॒तद्वै त्र्यु॑न्नतं दे॒वय॑जनꣳ सु॒वर्गमे॒व लो॒कमे॑ति
प्रति॑ष्ठिते दे॒वय॑जने याजयेत्प्रति॑ष्ठाका॒ममे॒तद्वै प्रति॑ष्ठितं दे॒वय॑जनं
यत्स॒र्वतः॑ स॒मं प्र॒त्येव ति॑ष्ठति यत्रा॒न्याअ॑न्या ओष॑धयो व्यति॑षक्ताः
स्यु॒स्तद्या॑जयेत्प॒शुका॑ममे॒तद्वै प॑शूनाꣳ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒वास्मै॑
प॒शून् (३२)

अ॒व रु॒न्धे प॑शु॒माने॒व भ॑वति नि॒र्ऋ॒तिगृ॑हीते दे॒वय॑जने
याजये॒द्यं का॒मये॑त् नि॒र्ऋ॒त्यास्य॑ य॒ज्ञं ग्रा॑हयेयमित्येतद्वै
नि॒र्ऋ॒तिगृ॑हीतं दे॒वय॑जनं यत्स॒दृश्यै॑ स॒त्या ऋ॒क्षन्नि॒र्ऋ॒त्यैवा॑स्य
य॒ज्ञं ग्रा॑हयति व्यावृ॑त्ते दे॒वय॑जने याजये॒द्यावृ॑त्का॒मं यं पा॑त्रे वा
त॒ल्पे वा मी॒माꣳसे॒रन्प्रा॒चीन॑मा॒हव॑नीया॑त्प्रव॒णꣳ स्या॑त्प्रती॒चीनं॑
गा॒र्हप॑त्यादे॒तद्वै व्यावृ॑त्तं दे॒वय॑जनं वि पा॒प्मना॑ भ्रातृ॒व्येणा॑ वर्तते
नैनं॑ पा॒त्रे न त॒ल्पे मी॒माꣳसन्ते का॒र्यं दे॒वय॑जने याजये॒द्भूति॑का॒मं
का॒र्यो वै पु॑रु॒षो भ॑वत्ये॒व॥ (३३)

या॒त॒वै ह॒विर्धानं॑च प॒शून्या॑प्मनाऽष्टादंश च॥ [६]

तेभ्य॑ उत्तरवे॒दिः सि॒ꣳही रू॒पं कृ॒त्वोभ॑यानन्तरा॒पक्र॑म्यातिष्ठ॒त्ते
दे॒वा अ॑मन्यन्त य॒तरान् वा इ॒यमु॑पाव॒थ्स्य॑ति॒ त इ॒दं भ॑विष्य॒न्तीति॑
तामु॑पा॒मन्न॑यन्त सा॒ब्रवी॑द्वरं वृ॒णै सर्वा॑न्मया॒ कामा॑न्व्य॒श्जव॑थ पूर्वा

तु माऽग्नेराहुतिरश्नवता इति तस्मादुत्तरवेदिं पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति
वारैवृतः ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते (३४)

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुन्धे वित्तायनी
मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह तित्कान्
ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्मा
व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभो नाम (३५)

अग्ने अङ्गिर इति त्रिहंरति य एवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
रुन्धे तूष्णीं चतुर्थः हंरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्धे सिंहीरसि
महिषीरसीत्याह सिंहीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठदुरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः
प्रथयति ध्रुवा (३६)

असीति सः हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
शुम्भस्वेत्यव चोक्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः
पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवेनां प्रोक्षति देवाः श्वेदुत्तरवेदिरुपाववर्तीह
वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो
वसुभिः पुरस्तादप (३७)

अनुदत् मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रेः
पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति दिग्भ्य
एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत् इन्द्रो यतीन्सालावृकेभ्यः

प्रायच्छुत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत
तदक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं
द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (३८)

मिमीते नाम ध्रुवाऽपं शुचा त्रीणि च॥ [७]

सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यंश्जवथेति ते
देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तैऽजुहवुः
सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहेति तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्ते-
ऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तैऽजुहवुः
सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
वित्त्वा (३९)

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तैऽजुहवुः सिंहीरसि
रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशून्विन्दन्त ते पशून् वित्त्वाऽ
कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तैऽजुहवुः सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहेति त इमां प्रतिष्ठामविन्दन्त त इमां प्रतिष्ठां वित्त्वाकामयन्त
देवता आशिष उपेयामेति तैऽजुहवुः सिंहीरस्या वह
देवान्देवयते (४०)

यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्पञ्च कृत्वो
व्याघारयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धेऽक्षण्या
व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
भूतेभ्यस्त्वेति सुचमुद्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषान्तद्वाङ्गधेयन्तानेव

तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम् (४१)

लोकानां विधृत्या अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते
देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरविभेदित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यां वनस्पतिष्ववसत्तां पूतुद्रौ
यामोषधीषु तां सुगन्धितेजने यां पशुषु तां पेतवस्यान्तरा शृङ्गे
तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन् (४२)

उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव
गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणां भागधेयमसदिति
तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्भागधेयं
तानेव तेन प्रीणाति सौऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः
प्रामैषतास्थानि शातया इति स यानि (४३)

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्रभवद्यन्मांसमुपमृतं तद्गुल्गुलु
यदेतान्धसम्भारान्धसम्भरत्यग्निमेव तथ्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर
यथ्सम्भारा अथो खल्व्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः
परिध्य इति॥ (४४)

वित्वा देवयत एषामब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णैनेक्ति मेध्ये एवैनं
करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत
एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदक्षः स

यदु॒त्स॒र्जे॒द्यज॑मानस्य गृ॒हान॒भ्यु॒त्स॒र्जे॒त्सु॒वाग्दे॑व॒ दुर्या॑ः॒ आ व॒देत्या॑ह
गृ॒हा वै दुर्या॑ः शान्त्यै॒ पत्नी॑ (४५)

उपा॑नक्ति॒ पत्नी॒ हि सर्व॑स्य मि॒त्रं मि॒त्र॒त्वाय॒ यद्वै पत्नी॑
य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑ मि॒थुनं॑ तदथो॒ पत्न्या॑ ए॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भो-
ऽन॑वच्छि॒त्यै वर्त्मना॑ वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञः रक्षा॑सि जिघा॑सन्ति
वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां वर्त्मनो॑र्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॑व रक्षा॑स्यपं
हन्ति॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिञ्जुहुयाद॒न्योऽध्व॑र्युः स्या॒द्रक्षा॑सि य॒ज्ञः
ह॑न्युः (४६)

हि॒र॑ण्यमुपा॒स्य जु॑होत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्यो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति
न य॒ज्ञः रक्षा॑सि घ्नन्ति॒ प्राची॒ प्रेतं॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती॒ इत्या॑ह
सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयत्यत्र॒ रमे॑थां॒ वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या इत्या॑ह॒ वर्ष्म॑
ह्येतत्पृ॑थि॒व्या यद्वै॑वय॒जन॑ः॒ शिरो॑ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒धानं॑न्दि॒वो
वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्याः (४७)

इत्या॒शीर्ष॑दय॒र्चा दक्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि ह॑न्ति
शी॒र्ष॒त ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषो॑ऽव॒ रुन्धे॑ द॒ण्डो वा
औ॒पर॑स्तृतीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वष॒ट्कारे॑णाक्ष॒मच्छि॑न॒द्यत्तृती॑यं
छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रियते॒ तृती॑यस्य हवि॒र्धान॑स्याव॒रुद्धौ॑ शिरो॒ वा
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒धानं॑ विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॒सीत्या॑ह
तस्मा॑देताव॒द्धा शिरो॑ विष्णू॒तं विष्णोः॑ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रुवम॒सीत्या॑ह

वैष्ण॒वः॑ हि दे॒वता॑या ह॒विर्धानं॑ यं प्रथ॒मं ग्रन्थिं॑ ग्रंथी॒याद्यत्तं॑ न
वि॒स्रः॑ स॒येदमे॑हे॒नाध्व॑र्युः प्र मी॑येत् तस्मा॒त्स वि॒स्रस्यः॑॥ (४८)

पत्नीं ह॒न्युर्वा पृथि॒व्या विष्णु॑तं विष्णोः प॒ङ्क्तिं॑ शतिश्च॥ [९]

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्य॑भि॒मा दत्ते॑ प्र॒सू॒त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑ श्विनो॒ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्तां॑ पू॒ष्णो
हस्ता॑भ्या॒मि॒त्याह॑ यत्यै॒ वज्रं॑ इ॒व वा ए॒षा यद॑भ्रि॒रभ्रि॑र॒सि
नारि॑र॒सीत्या॑ह॒ शान्त्यै॑ काण्डे॑काण्डे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः रक्षा॑सि
जिघा॑स॒न्ति परि॑लि॒खितः॑ रक्षः॒ परि॑लि॒खिता॒ अरा॑तय॒ इत्या॑ह॒
रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै (४९)

इ॒दम॑हः॒ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मान्द्वेष्टि॑ यं
च॒ वयं॑ द्विष्म॒ इत्या॑ह॒ द्वौ वा॒व पुरु॑षौ॒ यं चै॒व द्वेष्टि॑ यश्चैनं॑
द्वेष्टि॑ तयो॒रे॒वान॑न्तरा॒यं ग्री॒वाः कृ॒न्तति॑ दि॒वे त्वा॒न्तरि॑क्षाय॒ त्वा
पृथि॒व्यै त्वे॒त्याहै॒भ्य ए॒वैना॑ल्लो॒केभ्यः॑ प्रोक्ष॑ति॒ प॒रस्ता॑दर्वा॒चीं प्रोक्ष॑ति॒
तस्मा॑त् (५०)

प॒रस्ता॑दर्वा॒चीं मनु॑ष्या॒ ऊर्ज॑मुप॒ जीव॑न्ति॒ क्रूरमि॑व॒ वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑न्त्य॒पोऽव॑ न॒यति॒ शान्त्यै॑ यव॑मती॒रव॑ न॒यत्यू॒र्ग्वै
यव॑ ऊ॒र्गुदु॑म्बरं॒ ऊर्जै॑वोर्जः॑ स॒मर्ध॑यति॒ यज॑मानेन॒ सम्मि॑तौदु॒म्बरी
भव॑ति॒ यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॑न्नू॒र्जं दधा॑ति॒ पितृ॑णाः
स॒दन॑म॒सीति॑ ब॒र्हिर॑व॒ स्तृणा॑ति॒ पितृ॑दे॒वत्य॑म् (५१)

ह्येतद्यन्निखातं यद्वरुहिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्या
 निखाता स्याद्वरुहिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनं मिनोत्यथो
 स्वारुहमेवैनंङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां
 विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो हं स्म वै
 मारुतो देवानामौदुम्बरीं मिनोति तेनैव (५२)

एनां मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्
 घृतेन द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामित्यौदुम्बर्यां जुहोति द्यावापृथिवी
 एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं तेजसा-
 ऽनक्त्यैन्द्रमसीति छुदिरधि नि दधात्यैन्द्रं हि देवतया सदा
 विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यथ्सदो
 नवच्छदि (५३)

तेजस्कामस्य मिनुयात्रिवृता स्तोमेन सम्मितन्तेजस्त्रिवृतेजस्यैव
 भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
 वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजा-
 पतिः प्रजापतेरास्या एकविंशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
 स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत
 औदुम्बरीं मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात् (५४)

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
 छदींषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति

यजमानमेवायंजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरो-
 ऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यं प्रजा उप जीवन्ति परि
 त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
 ध्रुवमसीत्याहैन्द्रः हि देवतया सदो यं प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं
 न विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥ (५)

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥ [१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्विधानं प्राणा उपरवा हविर्धानं
 खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः
 प्राणा रक्षोहणो वलगुहणो वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा
 हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु
 वलगात्र्यखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्विन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त
 इदमहं तं वलगमुद्वपामि (५६)

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव
 पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलगं
 निखनन्तस्तमेवोद्वपति सं तृणति तस्मात्सन्तृण्णा अन्तरतः प्राणा
 न सम्भिनति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादाद्रा
 अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति (५७)

ऊर्ग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव
 स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याघारयति तेजो

वा आज्यं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते
यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणन्त्यसन्तृण्णे हि हनू अथो खलु
दीर्घसोमे सन्तृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम् (५८)

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता
मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदो यदा खलु वै जिह्वया
दध्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति
तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नाधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः
पूरेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह
एवैनमियं वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोधोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह एवैनम् (५९)

वृषामि यवंमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविंशतिश्च॥ [११]

चात्वालाध्मुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः पशुमालभ्य
मेदसा सुचावेकादश॥ [१२] चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रह्वियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य चतुष्पादो
द्विषष्टिः॥ 62॥ चात्वालात्पशुं दधाति॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

चात्वा॑ला॒द्धिष्णि॑यानुप॑ वपति॒ योनि॑र्वै य॒ज्ञस्य॑ चात्वा॑लं य॒ज्ञस्य॑
 सयो॑नि॒त्वाय॑ दे॒वा वै य॒ज्ञं परा॑जयन्त॒ तमा॑ग्री॒ध्रात्पुन॑रपा॒जयन्ते॒तद्वै
 य॒ज्ञस्याप॑राजितं॒ यदा॑ग्री॒ध्रं यदा॑ग्री॒ध्राद्धिष्णि॑यान् वि॒हर॑ति॒ यदे॒व
 य॒ज्ञस्याप॑राजितं॒ तत॑ ए॒वैनं॑ पुन॑स्तनुते॒ परा॑जित्ये॒व खलु॑ वा ए॒ते
 य॑न्ति॒ ये ब॑हिष्पवमा॒नः सर्प॑न्ति बहिष्पवमा॒ने स्तु॑ते (१)

आ॒हाग्री॑द॒ग्रीन् वि॑ ह॒र ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि॒ पुरो॑डाशा॒ः अलं॑
 कु॒र्विति॑ य॒ज्ञमे॒वाप॑जित्य॒ पुन॑स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गा॑रैर्द्वे॒ सव॑ने॒ वि
 ह॑रति॒ श॒लाका॑भिस्तृतीयः॑ सशु॒क्रत्वा॒याथो॑ सम्भ॒रत्ये॒वैन॑द्धिष्णि॒या
 वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्योऽधि॒ सोम॑मा॒हर॑न्तम॒न्ववा॒यन्तं
 पर्य॑विश॒न् य ए॒वं वेद॑ वि॒न्दते॑ (२)

प॒रि॒वे॒ष्टार॑न्ते सोम॑पी॒थेन॒ व्यार्ध्य॑न्त॒ ते दे॒वेषु॑ सोम॑पी॒थमै॑च्छन्त॒
 तां दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्द्वेद्वे॒ नाम॑नी॒ कुरु॑ध्व॒मथ॒ प्र वा॒प्स्यथ॒ न वेत्य॑ग्नयो॒
 वा अथ॑ धिष्णि॒यास्तस्मा॑द्दि॒नामा॑ ब्राह्म॒णोऽर्धु॑क॒स्तेषां॑ ये नेदि॑ष्ठं
 पर्य॑विश॒न्ते सोम॑पी॒थं प्राप्नु॑वन्नाह॒वनी॑यं आ॒ग्रीधी॑यो॒ होत्री॑यो॒
 मार्जा॑लीय॒स्तस्मा॑त्तेषु॑ जुह्वत्यति॒हाय॑ वष॑ट्करोति॒ वि हि॑ (३)

ए॒ते सोम॑पी॒थेना॑र्ध्यन्त॒ दे॒वा वै याः प्राची॑राहु॒तीर॑जुहवुर्ये

पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
 पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
 प्रत्यङ्मुसीनो धिष्णिष्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
 भ्रातृव्याम्न णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीः (४)

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्णिष्या यदध्वर्युः प्रत्यङ्मिष्णिष्यानतिसर्पे
 कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
 नाभ्यै प्राणोऽवाङ्मनो यदध्वर्युः प्रत्यङ्मोतारमतिसर्पेदपाने
 प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुप गायेद्वाग्वीर्यो वा
 अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायैदुद्गात्रे (५)

वाचः सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य वाखस्याद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 नासऽस्थिते सोमोऽध्वर्युः प्रत्यङ्खसदोऽतीयादथ कथा दाक्षिणानि
 होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानु
 ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्त्सं
 कर्षति न्यन्ये धिष्णिष्या उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति
 यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान्॥ (६)

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
 आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो
 रक्षाऽस्यजिघांसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाऽस्यपहत्यासुमात्मानं
 कृत्वा सुवर्गं लोकमायत्रक्षंसामनुपलाभायात्तः सोमो भवत्यर्थः (७)

वैसर्जनानि जुहोति रक्षंसामपहत्यै त्वं सोम तनूकृद्ध्य
 इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
 रक्षाऽस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
 जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
 लोकं गमयति रक्षंसामनुपलाभाया सोमं ददते (८)

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं
 लोकमेति नयंवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै
 ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्रीध्र उप वासयति वि ह्येनं
 तैर्गृह्णते यत्सहोपवासयेदपुवायेत सौम्यर्चा प्र पादयति स्वयां (९)

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ
 सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता भवत्येष
 वो देव सवितुः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः सम्प्र
 यच्छत्येतत्त्वं सोम देवो देवानुपांगा इत्याह देवो ह्येष सन् (१०)

देवानुपैतीदमहं मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ३ ह्येष
 सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्यात्सह

प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते
नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानां स्वधा पितृभ्य इत्याह
स्वधाकारो हि (११)

पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव
निर्मुच्यतेऽग्रे व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद
यद्वसीयान्ध्रस्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो वै सोमस्य
राज्ञो मलिमुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र उपवासयति नैनं
मलिमुसेना विन्दति॥ (१२)

अथ ददते स्वया सन्ध्वंधाकारो हि विन्दति॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः
स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपांगामित्याहाति
ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैरित्याहार्वाग्येनं
परैर्विन्दति परोवरैस्तं त्वा जुषे (१३)

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा
सविता मध्वान्क्तित्याह तेजसैवैनमनत्तयोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते
मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य
बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः
परापतेत्तमप्या हरेत्सतैजसम् (१४)

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपान्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण

मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हि सीरित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 शमयति वनस्पते शतबल्शो वि रोहेत्याब्रश्चने जुहोति
 तस्मादाब्रश्चनाद्दृक्षाणां भूयांस उत्तिष्ठन्ति सहस्रबल्शा वि वयं
 रुहेमेत्याहाऽऽशिषमेवेतामा शास्तेऽनक्षसङ्गम् (१५)

वृश्चेद्यदक्षसङ्गं वृश्चेदधर्षं यजमानस्य प्रमायुकं
 स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
 वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः
 स्यादित्यपूर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
 ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति बहुपूर्णं तस्मै
 बहुशाखं वृश्चेदेष वै (१६)

वनस्पतीनां पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं
 वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितो यः सुमे
 भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं वृश्चेत्स
 हि मेधमभ्युपनतः पश्चारलिं तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनुमुत्तरो यज्ञो
 नमेदिति पश्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञ उपैनुमुत्तरो यज्ञः (१७)

नुमति षडरलिं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति
 तिष्ठति सप्तारलिं पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी
 पशून्वाव रुन्धे नवारलिं तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं
 तेजस्त्रिवृत्तेजस्यैव भवत्येकादशारलिमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा
 त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशारलिम्भ्रातृव्यवतः

पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूतैः सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरास्या एकविंशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैक-
 विंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
 तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन
 सम्मितः॥ (१८)

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृक्षेदेप वै यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञ आस्या एकान्नविंशतिश्च॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 प्रोक्षति परांश्च प्रोक्षति पराडिव हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव वा
 एतत्करोति यत्खनन्त्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो
 यजमानेन यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं
 दधाति (१९)

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य १५
 ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः
 स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनंमिनोति यूपशकुलमवांस्यति
 सतेजसमेवैनंमिनोति देवस्त्वा सविता मध्वान्कित्याह
 तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति चषालं प्रति (२०)

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
 तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा-
 मश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसान्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव यजमानं

तेज॑सान॒क्ति॒ सर्व॑तः॒ परि॑ मृ॒श॒त्य॒परि॒वर्ग॑मे॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑वः
स्त॒भाना॑न्तरि॒क्षं पृ॒णेत्या॑है॒षां लो॒कानां॑ वि॒धृत्यै॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑ (२१)

क॒ल्प॒यति॑ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॑ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या कल्पयति॒
द्वाभ्यां॑ कल्पयति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धये॒यमित्य॑ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॒वनी॑यादि॒त्थं
वे॒त्थं वा॒ति॒ नाव॑ये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयति॒ यं
का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धये॒यमिति॑ (२२)

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॒वनी॑येन॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति॒ ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्ष॑त्र॒वनि॑मित्या॒ह
यथा॑य॒जुरे॒वैत॑त्परि॒ व्य॑यत्यू॒र्ग्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॑ सम्मि॑तो
यज॑मानमे॒वोर्जा॑ सम॑र्धयति॒ नाभि॑द॒घ्ने परि॑ व्य॑यति॒ नाभि॑द॒घ्न
ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं द॑धाति॒ तस्मा॑न्नाभि॒द॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते॒ यं
का॒मये॑तो॒र्जेन॑म् (२३)

व्य॑र्धये॒यमित्य॑र्ध्वा वा॒ तस्या॑वा॒चीं वा॒वोहे॑दूर्जे॒वैनं॑ व्य॑र्धयति॒ यदि॑
का॒मये॑त॒ वर॑ष्पुकः॒ पु॒र्जन्यः॑ स्या॒दित्य॑वा॒चीम॑वोहे॒द्वृष्टि॑मे॒व नि य॑च्छति॒
यदि॑ का॒मये॑ता॒वर॑ष्पुकः॒ स्या॒दित्य॑र्ध्वा॒मुद॑हे॒द्वृष्टि॑मे॒वोद्य॑च्छति॒ पित॑रूणां
नि॒खातं॑ मनु॒ष्या॑णामूर्ध्वं नि॒खा॑ता॒दा र॑श॒नाया॑ ओष॑धीनाः॒ रश॑ना
वि॒श्वेषा॑म् (२४)

दे॒वाना॑मूर्ध्वं॑ र॑श॒नाया॑ आ च॒षाला॑दिन्द्र॒स्य च॒षाल॑ः

साध्यानामतिरिक्तः५ स वा एष सर्वदेवत्यो यद्वूपो यद्वूपं मिनोति
 सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्त-
 ऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु प्राजानन्तद्वूपस्य यूपत्वम् (२५)

यद्वूपं मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः५ हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (२६)

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
 देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
 वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः५ सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्ध्वरुं
 यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र प्रस्तरः५ हरति जुहोति
 स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ (२७)

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूर्जेन विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किञ्चन मिषतै-
 ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
 प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
 रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निं मन्थेद्रुद्राय

यजमानम् (२८)

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निं मन्थति हव्यायैवासन्नाय
सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनि
वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ (२९)

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
दधाथामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनं प्र जनयत्यग्नये मथ्यमानायानु
ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनं मन्थति जातायानु
ब्रूहि (३०)

प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं
छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निं मथित्वा प्र हरति तौ
सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह
शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन
जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो
तेजसा॥ (३१)

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥ [५]

इषे त्वेति बरहिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत

उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह
दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै
वह्य उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीति (३२)

आह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्धे हव्या
ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसुं रण्वेत्याह त्वष्टा वै
पशूनां मिथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती रमध्वमित्याह
पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव
इति (३३)

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या ऋतस्य त्वा
देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतं सत्येनैवैनमृतेना
रभतेऽक्षण्या परि हरति वध्यं हि प्रत्यश्च प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै
धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अद्ध्यः (३४)

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्ध्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपां पेरुरसीत्याहैष ह्यपां पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
चिथ्सदेव हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्टात्प्रो
मेध्यं करोति पाययत्यन्तरत एवैनं मेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्षति
सर्वत एवैनं मेध्यं करोति॥ (३५)

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यंभवन्नग्रये समिध्यमानायानु
 ब्रूहीत्याहु भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाहु सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै सप्तदशान्वाहु द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
 सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम् (३६)

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीं होमेनावृज्जत
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे परिधीन्त्सम्मांष्टिं
 पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मांष्टिं त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षंसामपहत्यै
 द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश (३७)

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
 यजमानः सर्वा देवता अव रुन्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
 आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुं समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य (३८)

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याहु
 वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि सं
 यज्ञपतिराशिषेत्याहु यज्ञपतिमेवास्याऽऽशिषं गमयति विश्वरूपो
 वै त्वाष्ट्र उपरिष्ठात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्ठात्पशोर्नाव द्यन्ति

यदुपरिष्ठात्पशुः समनक्ति मेध्यमेव (३९)

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणीते छन्दाँ॑स्येव वृणीते स॒प्त वृणीते
स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त छन्दाँ॑स्युभयस्यावरुद्धा
एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑दशो
यावा॑नेव प॒शुस्तं प्र॑ यजति व॒षामे॒कः परि॑ शय आ॒त्मैवा॒त्मानं॑
परि॑ शये वज्रो॒ वै स्व॒धिति॑र्वज्रो॒ यूप॑शक॒लो घृ॒तं खलु॒ वै दे॒वा
वज्रं॑ कृत्वा सोम॑मघ्नन्धृतेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह वज्रे॑णै॒वैनं॑ वशं
कृत्वा ल॑भते॥ (४०)

आधारं पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥ [७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॑हुतमे॒वैनं॑ करोत्यस्क॑न्दायास्क॑न्नः॒ हि
तद्य॑द्धुतस्य॒ स्कन्द॑ति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञो-
ऽथो॑ रक्ष॑सामप॑हत्यै ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
नान्वा॒रभ्या॑ (३) इति॑ मृत्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते यत्प॒शुस्तं॑ यद॒न्वा॒रभे॑त
प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्या॒दथो॑ खल्वा॒हुः सुव॑र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒काय॑
नीय॑ते यत् (४१)

प॒शुरि॑ति॒ यन्ना॒न्वा॒रभे॑त सुव॑र्गाल्लो॒काद्य॑ज॑मानो हीयेत
वपा॒श्रप॑णीभ्याम॒न्वा॒रभे॑त॒ तन्नेवा॒न्वा॒रभ्यं॑ नेवान॑न्वा॒रभ्य॑मुप॒ प्रेष्य॑
होत॑रह॒व्या दे॒वेभ्य॑ इत्या॑हेषि॒तः हि कर्म॑ क्रियते रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं
प्रि॒यधा॑ वि॒शते॑त्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद॑ग्निना॒ पुर॑स्ता॒देति॑ रक्ष॑सामप॑हत्यै

पृथिव्याः सम्पृचः पाहीति बर्हिः (४२)

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्त्रं हि तद्यद्वर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्य
एव तन्नि हुत आत्मनो नोत्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनां प्रोति
य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त
आतानेत्याहादित्यस्य वै रश्मयः (४३)

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनुर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव
इत्याह यथायजुरेवैतत्॥ (४४)

लोकाय नीयते यद्वर्ही रश्मयः सप्तत्रिंशच्च॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायतां
प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति
सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विंशति शमहोभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वेन
स्वर्धिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वर्धितिः (४५)

शान्त्यै पार्श्वत आच्छति मध्यतो हि मनुष्या आच्छन्ति
तिरश्चीनमा च्छत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छन्ति व्यावृत्त्यै
रक्षसां भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरत्कापास्यत्यस्त्रैव रक्षांसि

निरवदयत इदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (४६)

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्धाद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्धादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया न
धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव
रसेनानुक्त्यर्छिन्नः (४७)

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्कूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते यः पशुं मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति
रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४८)

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता
अतिं मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका
अवं पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनां बरुहिरग्रेणैवाग्रं
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याह (४९)

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा
वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ

दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै
मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र
हरति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ॥ (५०)

स्वधितिश्चेवाच्छिन्नो हव्येनेप्येत्याहु पद्वत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपयां
प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनां मध्यतो
दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः
पृच्छति शृतं हवीः (३) शमितुरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं
शृतमाहु स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम् (५१)

यत्पृषदाज्यं पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधं प्राक्षारयन्त्स
प्रक्षौऽभवत्तत्प्रक्षस्यं प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव (५२)

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षांस्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽप
क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु मन एवास्याव
रुन्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो

यावानेव पशुस्तस्याव (५३)

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तं भवति मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव द्यति (५४)

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येण र्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति (५)

सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत् दोः पूर्वार्धस्य गुदं मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यत्र्यङ्गाणाः समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यक्षण्याव द्यति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥ (५६)

एतौ पशूनाः समेधस्यैव तस्यावोत्तमस्याव द्यतीति पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१०]

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति यूपन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्य रसमेव

पशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमं प्र यौति मध्यं वा एतत्पशूनां
यत्पार्श्वं रसं एष पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौति
मध्यत एव पशूनां रसं दधाति घन्ति (५७)

वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रो-
ऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु
दधाति देवं त्वष्टर्भूरिं ते सः संमेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो
विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो भवथेत्याह विषुरूपा ह्येते सन्तः सलक्ष्माण
एतर्हि भवन्ति देवत्रा यन्तम् (५८)

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरौ मदन्त्वित्याहानुमतमेवेन
मात्रा पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा
अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं एव
रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जः रसमव रुन्धे प्राणापानौ वा एतौ
पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु (५९)

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेऽनु
ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य
समवत्तः समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोपं सिञ्चति
रसो वा एष पशूनां यद्य रसमेव पशुषु दधातीडामुपं ह्वयते पशवो
वा इडा पशूनेवोपं ह्वयते चतुरुपं ह्वयते (६०)

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा

आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनं पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
 दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्धे पशुमानेव
 भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यम् (६१)

पुरस्तादसृजत पशुं मध्यतः पृषदाज्यं पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमि
 पश्चात्सृष्टः ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः
 प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा
 एतत्पशुं यत्संज्ञयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु
 दधाति॥ (६२)

घ्नन्ति यन्तं खलु चतुरूपं ह्वयत आज्यं यत्पृषदाज्येन षट्॥ [११]

यज्ञेन ता उपयद्धिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वे देवस्य ग्रावाणं प्राण उपोऽश्वग्रा देवा वा
 उपोऽशौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥ [१२] यज्ञेन लोके
 पशुमान्स्यात्सर्वान् मार्ध्यन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥ 51॥ यज्ञेन गौरभि निर्वर्तते॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता उ॑पय॒ङ्गिरे॒वासृ॑जत्
यदु॑पय॒ज उ॑पय॒जति॑ प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ सृजते जघ॑नार्धाद॒व
द्यति॑ जघ॑नार्धाद्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒म॒तोऽव॑ द्यति स्थवि॒म॒तो
हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽस॒म्भिन्द॑न्न॒व द्यति॑ प्रा॒णाना॑मस॒म्भेदा॑य न
प॒र्याव॑र्तयति यत्प॒र्याव॑र्तयै॒दुदा॑व॒र्तः प्र॒जा ग्राह॑कः स्यात्समु॒द्रं ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याह॑ रेतः (१)

ए॒व तद्द॑धात्यन्तरि॒क्षं ग॑च्छ स्वाहे॒त्याहान्तरि॑क्षे॒णैवास्मै॑ प्र॒जाः
प्र ज॑नयत्यन्तरि॒क्षं ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒व स॑वि॒तारं॑ गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याहाहोरा॑त्राभ्या॒मेवास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः
प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ स्वाहा (२)

इत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्रा॒णापा॑नौ द॑धाति सोमं गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सौ॒म्या हि दे॒वता॑या प्र॒जा य॒ज्ञं ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व
य॒ज्ञियाः॑ करोति छन्दा॑सि गच्छ स्वाहे॒त्याह॑ प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि
प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मुभ॒यतः॑ परि॒ गृह्णा॑ति नभः (३)

दि॒व्यं ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जाभ्य॑ ए॒व प्रजा॑ताभ्यो वृष्टिं॒ नि

यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्यां
प्रतिष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति योऽव द्यति गुदस्य मनो मे
हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य
हृदयः शुगच्छति सा हृदयशूलम् (४)

अभि समेति यत्पृथिव्याः हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीः
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्वासयत्युभयं
शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (५)

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिंशच्च॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतु
नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिन्प्रातर्न
समंशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् (६)

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्या वा गृहीयाद्धिरण्यं वावधाय
सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य
कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति
पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं
तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति
प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातीन्द्रः (७)

वृत्रमहन्त्सो ३ऽपो ३ऽभ्यग्मियत् तासां यन्मेध्यं यज्ञियं
 सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या
 एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा
 वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिं मन्येत न स्थावराणां
 गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृह्णीयात् (८)

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र
 विंशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहुः प्र
 विंशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च संधौ
 गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह
 हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माः अस्तु (९)

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभां गृह्णाति वाग्वा
 अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति
 सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्धेऽस्मै
 वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य
 उपसादयेदस्मिँल्लोके पशुमान्थस्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् (१०)

लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
 पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपहत्या
 इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उप
 वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं

तदेवैन॑ उ॒प॑ वासयति॒ यतः॑ खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॑ वि॒त॑तस्य॒ न
क्रियते॒ तदनु॑ य॒ज्ञः रक्षा॑स्य॒ चरन्ति॑ यद्वहन्तीनां॒ गृह्णाति॑
क्रियमाणमे॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ शये॒ रक्ष॑सामनन्ववचाराय॒ न ह्ये॑ता
ईल॒यन्त्या॑ तृतीयस॒वनात्परि॑ शेरे॒ य॒ज्ञस्य॑ सन्तत्यै॥ (११)

स्यादिन्द्रो॑ गृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते॒ षड्विंशति॑श्च॥ [२]

ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति स त्वा अ॒ध्वर्युः स्याद्यः॑ सोम॑मुपाव॒हरन्त्सर्वा॑
दे॒वता॑भ्य॒ उपा॑व॒हरे॒दिति॑ हृ॒दे त्वेत्या॑ह मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒
मन॑से॒ त्वेत्या॑ह पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य॒ त्वेत्या॑ह
दे॒वेभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒ताव॑तीर्वै दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ सर्वा॑भ्य
उ॒पाव॑हरति॒ पुरा॑ वा॒चः (१२)

प्र॒व॑दि॒तोः प्रा॒तरनु॑वा॒कमु॒पाक॑रोति॒ याव॑त्ये॒व वाक्ता॑म॒व
रु॒न्धेऽपोऽग्ने॑ऽभि॒व्याह॑रति॒ य॒ज्ञो वा आपो॑ य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वाचं॒ वि
सृ॑जति॒ सर्वा॑णि॒ छन्दा॑स्यन्वा॒ह प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि प॒शून्वा॑व
रु॒न्धे गाय॑त्रि॒या तेज॑स्का॒मस्य॑ परि॒ दध्या॑त्रि॒ष्टुभेन्द्रि॑यका॒मस्य॑
जग॑त्या प॒शुका॑मस्यानु॒ष्टुभा॑ प्रति॒ष्ठाका॑मस्य प॒ङ्क्त्या॑ य॒ज्ञका॑मस्य
वि॒राजा॑न्न॒काम॑स्य शृ॒णोत्व॑ग्निः स॒मिधा॑ हवम॑ (१३)

म॒ इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒व दे॒वता॑भ्यो नि॒वेद्या॒पोऽच्छै॑त्य॒प इ॒ष्य
हो॒त॒रित्या॑हेषि॒तः हि कर्म॑ क्रियते॒ मैत्रा॑वरुणस्य चमसाध्वर्य॒वा
द्र॒वेत्या॑ह मि॒त्रावरु॑णौ वा अ॒पां ने॒तारौ॑ ताभ्यामे॒वैन॑ा अ॒च्छैति॑

देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैनां निष्क्रीयं गृह्णात्यथो
हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (१४)

कार्षिर्सीत्याहु शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नय इत्याहु तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न
क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं
च मैत्रावरुणचमसं च सः स्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य
सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३)
इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाहु यद्यग्निष्टोमो जुहोति
यद्युक्थ्यः परिधौ नि मार्षि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्र पद्यते यज्ञक्रतूनां
व्यावृत्त्यै॥ (१५)

वाचो हवमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥ ————— [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यु आस्तां पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपाशुसवनो
यदुपाशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय
त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोम आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा
मिमीते (१६)

पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च
कृत्वस्तूष्णीन्दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव

रुन्धे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष वा अ॒पा॒ꣳ सोमपीथो य
 एवं वेद॒ नाप्स्वार्ति॒माच्छति॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒रित्याहैभ्य
 ए॒वैनम् (१७)

लो॒केभ्यः॒ सम्भ॑रति॒ सोमो॒ वै राजा॒ दिशो॒ऽभ्य॑ध्याय॒त्स दिशो॒-
 ऽनु॒ प्रावि॑शत्प्रा॒गपा॒गुद॑ग॒धरा॒गित्या॑ह दि॒ग्भ्य ए॒वैन॒ꣳ सम्भ॑रत्यथो
 दि॒श ए॒वास्मा॒ अव॑ रुन्धे॒ऽम्ब नि॒ ष्वरे॒त्याह॒ कामु॑का ए॒नꣳ स्त्रियो॑
 भवन्ति॒ य एवं वेद॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वीति (१८)

आ॒हैष॒ वै सोम॑स्य सोमपीथो य एवं वेद॒ न
 सौ॒म्यामा॑र्ति॒माच्छति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॒ꣳ शून॑पं
 गृह्णा॑ति॒ त्राय॑त ए॒वैनं॑ प्रा॒णा वा अ॒ꣳ शवः॑ प॒शवः॑ सोमो॒ऽꣳ शून्मु॑न॒रपि॑
 सृज॑ति प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ द्वौद्वा॑वपि॒ सृज॑ति॒ तस्मा॒द्वौद्वा॑
 प्रा॒णाः॥ (१९)

यजु॑षा मिमीत ए॒नं जागृ॑वीति॒ चतु॑श्चत्वारि॒ꣳशच्च॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒ꣳशुर्यदु॑पा॒ꣳ श्वग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑
 प्र॒ यन्त्य॑रु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः प्रा॒तःस॒वन ए॒वाहं॑ य॒ज्ञꣳ
 सꣳस्था॑पयामि॒ तेन॒ ततः॑ सꣳस्थि॑तेन च॒रामी॒त्यष्टौ॑ कृ॒त्वोऽग्ने॑-
 ऽभि षु॑णोत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रं प्रा॑तःस॒वनं प्रा॑तःस॒वनमे॒व
 तेन॑ऽऽप्रो॒त्येका॑दश॒ कृ॒त्वो॑ द्वि॒तीय॑मेका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुत्रै॒ष्टुभं॑
 मा॒ध्यन्दि॑नम् (२०)

सर्वनं माध्यन्दिनमेव सर्वनं तेनाऽऽप्नोति द्वादश कृत्वंस्तृतीयं
 द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसर्वनन्तृतीयसर्वनमेव
 तेनाऽऽप्नोत्येता९ ह वाव स यज्ञस्य सऽस्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्त्र
 हि तद्यद्यज्ञस्य सऽस्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव
 प्रातःसर्वने नातिवाद् इत्यनतिवादुक एनम्भ्रातृव्यो भवति य एवं
 वेद तस्मादष्टावष्टौ (२१)

कृत्वोऽभिषुत्यं ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
 गृह्यन्ते किं पवित्र उपा९शुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये
 पवस्व वाजिन्नित्याह वाचैवैनं पवयति वृष्णो अ९शुभ्यामित्याह
 वृष्णो ह्येताव९शू यौ सोमस्य गभस्तिपूत इत्याह गभस्तिना ह्येनं
 पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः (२२)

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषा९
 ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वां कृतोऽसीत्याह प्राणमेव
 स्वमकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इद९ स्वदयति
 विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
 देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (२३)

अद्वित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो
 हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै स्वभवसो
 देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य

वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति
यदि कामयेत वरषुकः पर्जन्यः (२४)

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति
यदि कामयेतावरषुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति
यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवेन प्रेप्सन्
हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
यद्यभिचरेदमुष्य (२५)

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य
सादयति षड्विंशशुभिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवेन पवयति
त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवेन लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यात्रयः पशूनां हस्तादाना इति यत्रिरुपांशु
हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती
मर्कटः॥ (२६)

मार्थ्यन्दिनमृष्टावृष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥—————[५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा उपांशौ
यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तमुपांशौ समस्थापयन्तेऽसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रो-
ऽन्तर्यामिणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वं यदन्तर्यामो गृह्यते
भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते (२७)

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव
 लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
 इदमभूद्यद्वयं स्म इति तैऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भजेति सजोषां
 देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् (२८)

अन्वाभजत्सजोषां देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
 परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामे मघवन्मादयस्वेत्याह
 यज्ञादेव यजमानं नान्तरैत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
 धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयांतां प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
 स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते (२९)

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपाश्चन्तर्यामौ
 व्यान उपाश्शुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ
 तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं प्राणापानौ वि च्छिनत्ति ताजकप्रमीयते
 यं कामयेत सर्वमायुरियादिति संस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं
 प्राणापानौ सं तेनोति सर्वमायुरेति॥ (३०)

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
 वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्सोमं राजानं
 हनामेति सौऽब्रवीद्वरं वृणो मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
 तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्सोऽपूयत् तं देवा

नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय (३१)

इति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मदेवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूरयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्साऽदितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृहीध्वं मदेवत्या एव वः सोमाः (३२)

सुत्रा अंसन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि
मृन्मयाणि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते
देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं
चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह
गृह्यते तामिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता
वागुद्यते तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ (३३)

स्वदय सोमाः सुहाष्टाविंशतिश्च॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्त्सोमं राजानं हनामेति सौऽब्रवीन्नाहं
सर्वस्य वा अहं मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामैवेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै
पयसैव मे सोमं श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणन्ति
तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा
एषः (३४)

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति
 यन्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं संमर्धयति
 पशुभिर्यजमानं पुरा खलु वावैवं मित्रोऽवेदप मत्क्रूरं चक्रुषः पशवः
 क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अब्रुवन्त्वयाऽशभुवा
 सोमं राजानं हनमेति सोऽब्रवीद्वरं वृणे मह्यं च (३५)

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
 सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यं
 शूद्रेण शूद्रं वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
 मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वांसयतमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहा
 एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादेन्द्रवायवः पूर्वो
 मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपाश्वन्तर्यामौ मित्रो-
 ऽहरजनयद्वरुणो रात्रिं ततो वा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
 व्युष्टौ॥ (३६)

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥ [८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत् ते देवा अश्विनावब्रुवन्मिषजौ वै स्थं
 इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहं
 एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततो वै तौ
 यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ
 देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ (३७)

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
 ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
 ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते
 तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
 आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
 तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् (३८)

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
 भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतं भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्त इति
 यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
 तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठाप्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा
 यदिडा पूर्वा द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत (३९)

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुप
 ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरु
 श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवं भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा
 वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः
 परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
 यद्विदेवत्याः (४०)

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा

यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रक्षास्यैव
 चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य
 शये रक्षासामनन्ववचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां
 सादयति वाच्यैव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शरे यज्ञस्य
 सन्तत्यै॥ (४१)

मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेत द्विदेवत्याः षड्वारिंशच्च॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां
 ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ऽऽन्योन्यं नाशकृवन्नभिभवि-
 देवाः शण्डामर्कावुपामन्नयन्त तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहाविव
 नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततौ देवा
 अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना
 परां (४२)

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ
 शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापं
 नुदते स प्रथमः सङ्कृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
 ह्येतानि रूपाणि करिंक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
 मन्थ्यपिगृह्य प्राञ्चौ निः (४३)

क्रामतस्तस्मात्प्राञ्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
 जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते

यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षसामपहत्यै देवा वै याः
प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः प्र (४४)

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्चौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्याम्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४५)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहेता
वै सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य
प्रजा जायते नाद्या प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतं
प्राविशत्तद्विकङ्कते नारमत तद्यवं प्राविशत् तद्यवेऽरमत
तद्यवस्य (४६)

यवत्वं यद्विकङ्कतं मन्थिपात्रं भवति सक्तुभिः श्रीणाति प्रजा-
पतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थिपात्रं
सदो नाश्नुत इत्यार्तपात्रं हीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतान्योऽध्वर्युः
स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्नुते ॥ (४७)

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा
 आ॒ग्रय॑णा॒ग्रान्ग्र॑हान॒पश्य॑न्तान॒गृह्ण॑त॒ ततो॒ वै तेऽग्रं॑ पर्या॒यन्
 यस्यै॒वं वि॒दुष॑ आ॒ग्रय॑णा॒ग्रा ग्र॑हा॒ गृह्य॑न्तेऽग्र॒मेव॑ स॒माना॑नां पर्येति
 रु॒ग्णव॑त्य॒र्चा भ्रातृ॑व्यवतो गृही॒याद्भ्रातृ॑व्यस्यैव रु॒क्ताग्र॑ꣳ स॒माना॑नां
 पर्येति॒ ये दे॒वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थेत्या॑ह (४८)

ए॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ꣳ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्येष॑ ते
 योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह वैश्वदे॒वो ह्येष॑ दे॒वता॑या वा॒ग्वै
 दे॒वेभ्योऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञायाति॑ष्ठमा॒ना ते दे॒वा वा॒च्यप॑क्रान्तायां
 तूष्णीं॑ ग्र॒हान॑गृह्ण॑त॒ साऽम॑न्यत॒ वाग॑न्तर्य॑न्ति॒ वै मेति॑ सा॒ग्रय॑णं
 प्रत्याग॑च्छ॒त्तदा॑ग्र॒यण॑स्या॒ग्रय॑ण॒त्वम् (४९)

तस्मा॑दाग्र॒यणे॑ वा॒ग्वि सृ॑ज्यते॒ यत्तूष्णीं॑ पूर्वे॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ यथा॑
 थ्सा॒रीय॑ति म॒ आख॑ इय॑ति॒ नाप॑ रा॒थस्या॑मीत्यु॒पाव॑सृजत्ये॒वमे॒व
 तद॑ध्व॒र्युरा॑ग्र॒यणं॑ गृही॒त्वा य॒ज्ञमा॑रभ्य॒ वाचं॑ वि सृ॑जते॒ त्रिर्हि॑
 क॑रोत्युद्गा॒तृने॒व तद्वृ॑णीते प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यदा॑ग्र॒यणो॑ यदा॑ग्र॒यणं॑
 गृही॒त्वा हि॑क॒रोति॑ प्र॒जाप॑ति॒रे॒व (५०)

तत्प्र॒जा अ॒भि जि॑घ्रति॒ तस्मा॑द्वि॒थ्सं जा॒तं गौ॒रभि॑ जि॒घ्रत्या॒त्मा
 वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑ यदा॑ग्र॒यणः॑ स॒र्वने॑स॒र्वने॑ऽभि गृह्णात्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञꣳ
 सं त॑नोत्यु॒परि॑ष्ठा॒दा न॑यति॒ रेत॑ ए॒व तद्व॑धात्य॒धस्ता॑दु॒प गृह्णा॑ति
 प्र ज॑नयत्ये॒व तद्व॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑य॒त्री क॑नि॒ष्ठा

छन्दसा॑ स॒ती सर्वा॑णि॒ सर्व॑नानि वह॒तीत्ये॑ष वै गा॒यत्रि॒यै
व॒त्सो यदा॑ग्र॒यण॑स्तमे॒व तदा॑भिनिवर्त॒ः सर्वा॑णि॒ सर्व॑नानि वहति॒
तस्मा॑द्व॒त्सम॒पाकृ॑तं गौ॒रभि॒ नि वर्त॑ते॥ (५१)

आ॒हा॒ग्र॒यण॑त्वं प्र॒जाप॑तिरेवेति॒ वि॒श॒तिश्च॑॥ [११]

इन्द्रो॑ वृ॒त्रायाऽऽयु॑र्वै य॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गायेन्द्रो॑ म॒रुद्वि॑रदितिरन्तर्यामपा॒त्रेण॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुपा॑त्रेणेन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तस्य॒
ग्र॒हान् वै प्रा॒न्या॒न्येका॑दश॥ [१२] इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पुन॑र॒क्तुना॑ह मिथु॒नं प॑शवो॒ नेष्टः॑
प॒र्वीमु॑पा॒श्वन्तर्या॑मयोद्विच॑त्वारि॒शत्॥४२॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पा॒ङ्कत्व॑म्॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सो-
 ऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति
 तस्मा उक्थ्यं प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र
 हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति (१)

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं
 विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा
 इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं
 निर्मायं भूतमहन् यज्ञो हि तस्य मायासीद्यदुक्थ्यो गृह्यत
 इन्द्रियमेव (२)

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत
 इत्याहेन्द्राय हि स तं प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याह यदेव
 विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति
 त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याह
 पुनःपुनः (३)

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यं
 हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं

यन्तं ब॒हवोऽनु॑ यन्ति॒ तस्मा॒देको॑ ब॒हूनां भ॒द्रो भ॑वति॒
तस्मा॒देको॑ ब॒ह्वीर्जा॒या वि॑न्दते॒ यदि॑ का॒मये॑ताध्व॒र्युरा॒त्मानं॑
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयेय॒मित्य॑न्त॒राह॑व॒नीयं॑ च॒ हवि॑र्धानं॑ च॒ तिष्ठ॑न्न॒व॑
नयेत् (४)

आ॒त्मानं॑मे॒व य॑ज्ञय॒श॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त् य॒ज्ञमा॑नं
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयेय॒मित्य॑न्त॒रा स॑दोहवि॒र्धाने॑ तिष्ठ॒न्न॒व॑ नयेद्य॒ज्ञमा॑नमे॒व
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त् स॒दस्यान्॑ य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयेय॒मिति॑
स॒द आ॒लभ्या॑व॒ नये॑त्स॒दस्या॑ने॒व य॑ज्ञय॒श॒सेना॑र्पयति॥ (५)

इतीन्द्रियमेव पुनः पुनर्नयेन्नयस्त्रिंशच्च॥ [१]

आयु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्धु॒व उ॑त्त॒मो ग्र॑हा॒णां गृ॑ह्यते॒ तस्मा॒दायुः॑
प्रा॒णाना॑मुत्त॒मं मूर्धा॑नं दि॒वो अ॑र॒तिं पृ॑थि॒व्या इ॒त्याह॑ मूर्धा॑नंमे॒वैन॑
समा॒नाना॑ करोति॒ वैश्वान॑रमृ॒ताय॑ जा॒तम॒ग्निमि॒त्याह॑ वैश्वान॑र॒
हि दे॒वत॒यायु॑रुभ॒यतो॑वैश्वान॒रो गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑दुभ॒यतः॑ प्रा॒णा
अ॒धस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्चार्धि॒नोऽन्ये॑ ग्र॒हा गृ॑ह्यन्तेऽर्धो॑ ध्रु॒वस्तस्मा॑त् (६)

अ॒र्ध्यवा॑ङ्गा॒णोऽन्ये॑षां प्रा॒णाना॑मु॒पोऽन्ये॑ ग्र॒हाः सा॒द्यन्ते॑ऽनु॒पोसे॑
ध्रु॒वस्तस्मा॑द॒स्त्रान्याः॑ प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति मा॒सेना॑न्या अ॒सुरा॑ वा
उ॒त्तर॒तः पृ॑थि॒वीं प॒र्याचि॑कीर॒णन्तां॑ दे॒वा ध्रु॒वेणा॑द॒हन्त॑द्ध्रु॒वस्य॑ ध्रु॒वत्वं
यद्धु॒व उ॑त्तर॒तः सा॒द्यते॑ धृ॒त्या आयु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्धु॒व आ॒त्मा होता॑
यद्धो॑तृचम॒से ध्रु॒वम॑व॒नय॑त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ (७)

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो
 भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धेऽवनीय
 इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामव नयति
 वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥ (८)

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
 नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
 सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृत
 उभयतोमुखमृतुपात्रं भवति कः (९)

हि तद्वेद यतं ऋतूनां मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आह षड्वा
 ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः
 पुनर्ऋतूनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति
 चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं ऋतूनुपं जीवन्ति द्विः (१०)

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपं जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तथ्येतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु
 प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहकाः

स्युः (११)

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
ऽसि स॒ः स॒र्पोऽस्य॑ हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास
इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥ (१२)

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी
यदैन्द्राग्रमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
यदिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नौ गृह्यत ओज एवाव रुन्धे वैश्वदेव॑
शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो
यद्वैश्वदेव॑ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः (१३)

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते मां
प्रत्युदंगादिति वैश्वदेव॑ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै
प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेव॑ शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव तेजो
दधाति॥ (१४)

तस्मादसावादित्यस्त्रिंशच्च॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः सावित्रेण माध्यन्दिने सवने वृत्रमहन्यन्माध्यन्दिने
सवने मरुत्वतीयां गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्य

वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽगृह्यन्त्स ऋतुपात्रेण मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै
 स ऋतून्प्राजानाद्यद्वत्तुपात्रेण मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनां प्रज्ञात्यै
 वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव
 प्रथमेन (१५)

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्पृणुते तृतीयेनायुधं
 वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
 प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
 सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
 एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत (१६)

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनात्मस्पर्ण
 वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
 स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
 अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य
 महेन्द्रत्वं स एतं माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रं हत्वान्यासु
 देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-
 ऽन्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
 माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान एव
 तेजो दधाति॥ (१७)

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्या
 उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वार आदित्या
 अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमेऽज्ञत यदग्रे
 प्राशिष्यामीतो मे वसीयांसो जनिष्यन्त इति साग्रे प्राश्नात्सा
 रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य एव (१८)

तृतीयमपचद्भोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति तेऽब्रुवन्वरं
 वृणामहे योऽतो जायाता अस्माकं स एकोऽसद्योऽस्य
 प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्यो-
 ऽजायत तस्य वा इयं प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते
 स देवानाम्भोगाय भवति देवा वै यज्ञात् (१९)

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
 तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
 तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
 तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
 तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (२०)

मिथुनं पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धधिं दध्ना मध्यतः
 श्रीणात्यूर्जमेव पशूनां मध्यतो दधाति शृतातङ्गौन मेध्यत्वाय
 तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति
 प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो

यदग्निः परिश्रित्यं गृह्णाति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधाति (२१)

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव सोमपीथं
परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्येष तं सोमपीथ इत्याहु
विवस्वन्तमेवाऽऽदित्यं सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या
वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्धे
यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वर्षुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवर्षुको न
सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षेद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्बुधं
प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकं
स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ (२२)

एव यज्ञाङ्गरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविंशतिश्च॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष
यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः
प्रजायन्ते नानु वर्षेद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्बुधं प्रजा अन्ववसृजेदेष
वै गायत्रो देवानां यथ्संवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
विश्वे (२३)

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते संवितारं प्रातःसवनभागं
सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं सवनमुदयच्छन्त्यत्
सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं

कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता
 प्रसवानामीशे यत्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत
 एवास्मै प्रजाः प्र (२४)

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तद्धधाति सुशर्मासि
 सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा
 अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान
 इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति
 नम् इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
 सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो
 ह्येषः॥ (२५)

विश्वे प्र पितृभ्य एवैतेन करोत्येकान्रविशतिश्च॥ [७]

प्राणो वा एष यदुपांशुर्यदुपांशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च
 ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानुं प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा
 एष यदाग्रयणः प्राण उपांशुः पत्नीः प्रजाः प्र जनयन्ति
 यदुपांशुपात्रेण पत्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय
 तस्मात्प्राणं प्रजा अनु प्र जायन्ते देवा वा इतइतः पत्नीः
 सुवर्गम् (२६)

लोकमजिगांसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त एतं
 पत्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्

यत्पा॑लीव॒तो गृ॒ह्यते॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै स सोमो॒
नाति॑ष्ठत स्त्री॒भ्यो गृ॒ह्यमा॑णस्तं घृ॒तं वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रियं
भू॒तम॑गृ॒ह्णन्त॑स्मा॒धि॒भ्यो निरि॑न्द्रिया॒ अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ंस
उप॑स्ति॒तरम् (२७)

व॒दन्ति॒ यद् घृ॒तेन॑ पा॒लीव॑तः॒ श्री॑णाति॒ वज्रे॑णै॒वैनं॑ वशे॑ कृ॒त्वा
गृ॒ह्णात्यु॑पया॒मगृ॑हीतोऽसी॒त्याहे॑यं वा उ॒पया॑मस्तस्मा॒दिमां॑ प्र॒जा
अनु॑ प्र जा॒यन्ते॒ बृह॑स्पति॒सुत॑स्य त॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑
बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयती॒न्दो इत्या॑ह॒ रेतो॑ वा इ॒न्दु
रेत॑ ए॒व तद्द॑धातीन्द्रि॒याव॒ इति॑ (२८)

आ॒ह प्र॒जा वा इ॑न्द्रि॒यं प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयत्य॒ग्ना (३)
इत्या॑हा॒ग्निर्वै रेतो॑धाः प॒लीव॑ इत्या॑ह मिथु॒नत्वाय॑ स॒जूर्दे॒वेन॑ त्वष्ट्रा
सोमं॑ पि॒बेत्या॑ह॒ त्वष्ट्रा॒ वै प॑शूनां मि॒थुना॑नाः॒ रूप॑क॒द्रूप॑मे॒व प॒शुषु॑
दधा॑ति दे॒वा वै त्वष्ट्रा॑रमजि॒घांस॑न्त्स प॒लीः प्राप॑द्यत॒ तं न प्र॑ति
प्राय॑च्छन्तस्मा॒दपि॑ (२९)

वध्यं॑ प्रप॑न्नं न प्र॒ति प्र य॑च्छन्ति॒ तस्मा॑त्पा॒लीव॑ते त्वष्ट्रेऽपि॑
गृ॒ह्यते॒ न सा॑दयत्यस॒न्नाद्धि॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॑ वष॑ट्करोति॒
यद॑नुवष॑ट्कुर्याद्बु॒द्रं प्र॒जा अ॒न्वव॑सृजेद्यन्नानु॑वष॑ट्कुर्यादशा॑न्तम॒ग्नीथ्सोमं॑
भक्ष॑येदुपा॒श्वनु॑ वष॑ट्करोति॒ न रु॒द्रं प्र॒जा अ॒न्वव॑सृजति॒
शा॑न्तम॒ग्नीथ्सोमं॑ भक्ष॑यत्य॒ग्नीन्नेष्टु॑रु॒पस्थ॑मा सी॒द (३०)

नेष्टुः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा
 पत्नियामुद्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्राता प्रजानां
 प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तत्सिञ्चत्यूरुणोप प्र
 वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
 हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः
 प्र जायन्ते॥ (३१)

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥—————[८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौञ्जत्स द्रोणकलशो-
 ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकित्सञ्जुह्वान-
 मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्याम९ हौष्यामि यन्न
 होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत होतु९ सोऽग्निरब्रवीन्न
 मय्याम९ हौष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (३२)

त९ शृतं भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजन९ श्रीणाति
 शृतत्वाय शृतमेवैनं भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावती-
 रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
 इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः
 श्रीणीयादृक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधय आधानं
 यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यादन्तराधानाभ्याम् (३३)

घासं प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव

घासं प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतर्ह्यध्वर्युः
 स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तं पुनर्युनक्ति तादृगेव
 तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स सम्भवद्विक्रम्य
 जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्धौ पशवो वै हारियोजनीर्यथ्सम्भि-

एनं पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्ब्रह्म एनं पशवो-
 ऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति ब्रह्म एवैनं
 पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते य एव तत्र
 सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति पशवो वा उत्तरवेदिः
 पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयन्ति॥ (३५)

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाश्वन्तर्यामावजावयः
 शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गाव
 आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनां भूयिष्ठा
 यत्रिरुपाश्वं हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्धौ त्रीनजा जनयत्यथावयो
 भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो यदाग्रयण
 उपदस्येत्कलशाद्गृहीयाद्यथा पिता (३६)

पुत्रं क्षित उपधावति तादृगेव तद्यत्कलश उपदस्येदाग्रयणाद्गृहीय
 पुत्रः पितरं क्षित उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
 यदाग्रयणो यद्ग्रहो वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयादात्मन

ए॒वाधि॑ य॒ज्ञं निष्क॑रोत्य॒विज्ञा॑तो वा ए॒ष गृ॑ह्यते यदा॑ग्र॒यणः॑ स्था॒ल्या
गृ॒ह्णाति॑ वाय॒व्येन॑ जुहोति॒ तस्मा॑त् (३७)

गर्भे॑णाविज्ञातेन ब्रह्म॒हाव॑भृथमव॑ यन्ति॒ परा॑ स्था॒लीर॑स्यन्त्युद्वा॑यव्य
हरन्ति॒ तस्मा॑त्त्रि॒यं जा॒तां परा॑स्यन्त्युत्पुमा॑ंस॒ हरन्ति॑
यत्पु॑रोरुच॒माह॑ यथा॒ वस्य॑स आ॒हर॑ति तादृ॒गेव॑ तद्यद्ब्र॒ह्मं गृ॑ह्णाति
यथा॒ वस्य॑स आ॒हृत्य॑ प्राह॑ तादृ॒गेव॑ तद्यत्सा॒दय॑ति यथा॒ वस्य॑स
उपनि॑धाय॒पक्राम॑ति तादृ॒गेव॑ तद्यद्वै य॒ज्ञस्य॑ साम्ना॒ यजु॑षा
क्रि॒यते॑ शिथि॒लं तद्य॑दृ॒चा तद्दृ॑ढं पु॒रस्ता॑दुपयामा॒ यजु॑षा गृह्यन्त
उपरि॑ष्टादुपयामा ऋ॒चा य॒ज्ञस्य॑ धृत्यै॑॥ (३८)

यथा॑ पि॒ता तस्मा॑दप॒क्राम॑ति तादृ॒गेव॑ तद्यदृ॒ष्टाद॑श च॥ [१०]

प्रा॒न्यानि॑ पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॑ ना॒न्यानि॑ या॒निं परा॑चीना॒नि
प्रयु॑ज्यन्तेऽमु॒मेव॑ तैर्लो॒कम॑भि॒ जंय॑ति॒ परा॑डि॒व ह्य॑सौ लो॒को या॒नि
पुनः॑ प्रयु॒ज्यन्त॑ इ॒ममे॒व तैर्लो॒कम॑भि॒ जंय॑ति॒ पुनः॑ पुनरि॒व ह्य॑यं
लो॒कः प्रा॒न्यानि॑ पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॑ ना॒न्यानि॑ या॒निं परा॑चीना॒नि
प्रयु॑ज्यन्ते॒ तान्य॑न्वोष॑धयः॒ परा॑ भवन्ति॒ या॒नि पुनः॑ (३९)

प्रयु॑ज्यन्ते॒ तान्य॑न्वोष॑धयः॒ पुन॑रा भ॑वन्ति॒ प्रा॒न्यानि॑
पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॑ ना॒न्यानि॑ या॒निं परा॑चीना॒नि प्रयु॑ज्यन्ते॒
तान्य॑न्वा॒रण्याः॑ प॒शवो॑ऽर॒ण्यमप॑ यन्ति॒ या॒नि पुनः॑ प्रयु॒ज्यन्ते॑
तान्य॑नु॒ ग्राम्याः॑ प॒शवो॑ ग्राम॑मुपाव॑यन्ति॒ यो वै ग्र॑हाणां नि॒दानं॑

वेदं निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपांशु
शंसति तत् (४०)

उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
निदानं य एवं वेदं निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणां मिथुनं वेदं प्र
प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य
एतद्वै ग्रहाणां मिथुनं य एवं वेदं प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायत
इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबुध्स विष्वङ् (४१)

व्यार्च्छुस आत्मन्नारमणं नाविन्दुस एताननुसवनं
पुरोडाशानपश्यत्तां निरवपत्तैर्वै स आत्मन्नारमणमकुरुत
तस्मादनुसवनं पुरोडाशा निरुप्यन्ते तस्मादनुसवनं पुरोडाशानां
प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनं सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति नर्चा न यजुषा पङ्क्तिराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्कत्वमिति
धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते
तद्यज्ञस्य पाङ्कत्वम् ॥ (४२)

भवन्ति यानि पुनः शंसति तद्विष्वङ्श्चतुर्दश च ॥ [११]

सुवर्गाय यद्वाक्षिणानि समिष्टयजूंष्यवभृथयजूंषि स्फ्येन प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः पत्न्या घन्ति
देवा वा इन्द्रियं देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुं प्रजापतिर्देवेभ्यः स रिंरिचानः षोडशधेकादश ॥ [१२]
सुवर्गाय यजति प्रजाः सौम्येन गृहीयात्प्रत्यश्च गृहीयात्प्रजां पशून्निचंत्वारिंशत् ॥ ४३ ॥ सुवर्गाय वज्रस्य
रूपं समृद्धे ॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वाक्षिणानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
 जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकं समारोहयति
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ
 सुवः पतेति हिरण्यम् (१)

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो
 रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासां रूपमभ्यैति यद्विरण्येन
 तुथो वो विश्ववेदा वि भजत्वित्याह तुथो हं स्म वै विश्ववेदा
 देवानां दक्षिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्तं अग्रे राधः (२)

ऐति सोमंच्युतमित्याह सोमंच्युतं ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
 पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं
 वा ऋतं सत्येनैवैनां ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता
 नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यदक्षिणा ब्राह्मणमद्य
 राध्यासम् (३)

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
 शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं

लो॒कं ग॑मयति॒ यत॑स्व सद॒स्यैरि॒त्याह॑ मि॒त्र॒त्वाया॒स्मद्वा॑त्रा दे॒व॒त्रा
ग॑च्छ॒तु म॑धु॒मतीः॑ प्र दा॒तार॑मा वि॒श॒तेत्या॑ह व॒यमि॑ह प्र॒दा॒तारः॑
स्मो॑ऽस्मान॒मुत्र॒ मधु॑मती॒रा वि॑श॒तेति॑ (४)

वावै॑तदा॒ह हि॑र॒ण्यं द॑दाति॒ ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यं ज्योति॑रेव
पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते सुव॑र्गस्य॒ लो॒कस्या॑नु॒ख्या॒त्या अ॒ग्नीधे॑ द॒दात्य॒ग्निमु॑खानेव॒र्तून॑
ब्र॒ह्मणे॑ द॒दाति॒ प्र॒सू॒त्यै हो॒त्रे द॑दात्या॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑
यद्धो॑ता॒त्मान॑मेव॒ य॒ज्ञस्य॑ दक्षि॒णाभिः॑ स॒मर्ध॑यति॥ (५)

हिर॑ण्य॒ राधो॑ राध्यास॒ममु॒त्र मधु॑मती॒रा वि॑श॒तेत्य॒ष्टात्रि॑श॒च्च॥ [१]

स॒मि॒ष्ट॒यजू॑षि जुहोति॒ य॒ज्ञस्य॑ स॒मि॒ष्ट्यै य॒द्वै य॒ज्ञस्य॑ क॒रुं
यद्वि॑लि॒ष्टं य॒दत्ये॑ति॒ यन्ना॑त्येति॒ यद॑तिक॒रोति॒ यन्ना॑पि॒ करो॑ति॒ तदे॒व
तैः प्री॑णाति॒ नव॑ जुहोति॒ नव॑ वै पु॒रु॒षे प्रा॑णाः पु॒रु॒षेण॑ य॒ज्ञः स॒मि॒तो
यावा॑नेव॒ य॒ज्ञस्तं॑ प्री॑णाति॒ षड॑ग्मि॒याणि॑ जुहोति॒ षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॑व
प्री॑णाति॒ त्री॒णि यजू॑षि (६)

त्रय॑ इ॒मे लो॒का इ॒माने॑व लो॒कान्प्री॑णाति॒ य॒ज्ञं य॒ज्ञं ग॑च्छ
य॒ज्ञप॑तिं ग॒च्छे॒त्याह॑ य॒ज्ञप॑तिमे॒वैनं॑ गमयति॒ स्वां योनिं॑ ग॒च्छे॒त्याह॑
स्वा॒मे॒वैनं॑ योनिं॑ गमयत्ये॒ष ते॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञप॑ते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीर॑
इत्या॑ह॒ यज॑मान ए॒व वी॒र्यं॑ दधाति॒ वासि॑ष्ठो ह॑ सात्य॒ह॒व्यो दे॑वभा॒गं
प॑प्रच्छ॒ यथ्सृ॑ञ्ज॒यान्ब॒हुया॒जिनो॑ऽयी॒यजो॑ य॒ज्ञे (७)

य॒ज्ञं प्र॒त्य॑ति॒ष्ठि॒पा (३) य॒ज्ञप॑ता (३) वि॒ति स॒ हो॒वाच॑ य॒ज्ञप॑ता॒विति॑

स॒त्याद्वै सृ॒ज्याः परा॑ ब॒भूवुरि॑ति॒ होवाच॑ य॒ज्ञे वाव॑ य॒ज्ञः
प्रति॑ष्ठाप्य॑ आसी॒द्यज॑मान॒स्याप॑राभावायेति॒ देवा॑ गा॒तुविदो॑
गा॒तुं वि॒त्त्वा गा॒तुमि॑तेत्या॒ह य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्रति॑ष्ठापयति॒
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय॥ (८)

यजूं॑षि य॒ज्ञ एक॑चत्वारि॑शच्च॥ [२]

अ॒व॒भृथ॑य॒जूंषि॑ जुहोति॒ यदे॒वावा॑चीन॒मेक॑हायना॒देनः॑
क॒रोति॑ तदे॒व तैर॑व॒ यज॑तेऽपोऽव॒भृथ॑मवैत्य॒प्सु वै वरु॑णः
सा॒क्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑ यज॒ते वर्त्त॑ना वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञं रक्षा॑ंसि
जिघा॑ंसन्ति॒ साम्ना॑ प्र॒स्तोता॑न्ववैति॒ साम॒ वै र॑क्षो॒हा रक्ष॑साम॒पह॑त्यै
त्रि॒र्नि॒धन॑मुपैति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ रक्षा॑ंसि (९)

अप॑ हन्ति॒ पुरु॑षःपुरु॒षो नि॒धन॑मुपैति॒ पुरु॑षःपुरु॒षो हि र॑क्षस्वी
रक्ष॑साम॒पह॑त्या उ॒रुं हि राजा॑ वरु॑णश्च॒कारे॑त्या॒ह प्रति॑ष्ठित्यै श॒तं ते
राज॑न्भिष॒जः स॒हस्र॑मित्या॒ह भेष॑जमेवास्मै॑ करोत्य॒भिष्टि॑तो वरु॑णस्य
पाश॑ इत्या॒ह वरु॑णपा॒शमे॒वाभि ति॑ष्ठति ब॒र्हिर्भि जु॑होत्याहु॒तीनां॑
प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ अ॒ग्नि॒वत्ये॒व जु॑होत्य॒प॒बर्हि॑षः प्रया॒जान् (१०)

य॒जति॑ प्र॒जा वै ब॒र्हिः प्र॒जा ए॒व वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चत्याज्य॒भागौ॑
यज॑ति य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरै॑ति॒ वरु॑णं यज॑ति वरु॑णपा॒शादे॒वेन॑
मुञ्च॑त्य॒ग्नीव॑रु॒णौ यज॑ति सा॒क्षादे॒वेन॑ वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चत्य॒प॒बर्हि॑षावनूया॒
य॒जति॑ प्र॒जा वै ब॒र्हिः प्र॒जा ए॒व वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति च॒तुरः॑

प्रयाजान् यजति द्वावन्यूयौ षट्त्सं पद्यन्ते षड्वा ऋतवः (११)

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (१२)

सोमो यद्विन्दूनां भक्षयेत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते॥ (१३)

रक्षांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपं मिनोति त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयादेवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसम्मितां मिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसम्मितां मनुष्यलोककामस्य चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्त्समान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्त्समान्पशुकामस्यैतान् वै (१४)

अनुं पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवै
 पशुभिर्व्यतिषजति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं
 तस्य मिनुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ हसीयाऽसमेषा वै
 गर्तमिद्यस्यैवं मिनोति ताजक्प्र मीयते दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
 मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ हसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं
 यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (१५)

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
 विन्दते यत्रैका रशना द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
 द्वौ पती विन्दते यं कामयेत स्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य
 व्यतिषजेत्स्यैवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं
 तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य (१६)

जायतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्तां देवा
 उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यद्दक्षिणत उपशय
 उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
 एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यत्र निर्दिशेदार्तिमाच्छेद्यजमानोऽसौ
 ते पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (१७)

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते
 पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा
 असृजत सौऽन्नाद्येन व्याध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया

वै सोऽन्नाद्यमवारुन्ध यद्वश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे (१८)

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो
वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यश्च यज्ञः
सम्मर्दितोर्यत्प्राप्तीवतं मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय॥ (१९)

वै समष्टौ पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स
एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त
प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतरहि रिरिचान इव
यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयैन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्यत्ते
प्रेवाऽऽग्नेयेन वापयति मिथुनः सारस्वत्या करोति रेतः (२०)

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म
वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति
वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्धे
विशं मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय
वारुणो मध्यत ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने
दधाति (२१)

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव
पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा लभते

विद्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवंगतः
सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा
लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम् (२२)

य एवावंगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि
कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति
यदभिवाहतौऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयादक्षिणत
उदञ्चमा लभतेऽपवाहतौऽपां प्रजानामवरुणग्राहाय॥ (२३)

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्र९ सप्तत्रिंशच्च॥ [५]

इन्द्रः पत्निया मनुमयाजयत्तां पर्यग्निकृतामुदंसृजत्तया
मनुरार्धोद्यत्पर्यग्निकृतं पालीवतमुत्सृजति यामेव मनुर्ऋद्धि-
मार्धोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः परा
भवति यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन
पालीवत९ सङ्स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं
यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्टं वपया (२४)

भवत्यनिष्टं वशयाथ पालीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो
एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि
वि करोति तमेव वृषाणं पलीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि
करोति॥ (२५)

वपया षट्त्रिंशच्च॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
 यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा
 जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्यादक्षिणार्धे जुहोत्येषा वै पितॄणां
 दिग्स्वायामेव दिशि पितृन्निखंदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
 वै सौम्यो यदेव साम्रश्छम्बद्गुर्वन्ति तस्यैव स शान्तिरव (२६)

ईक्षन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य आत्मानं
 न परिपश्येदित्यासुः स्यादभिददिं कृत्वावेक्षेत तस्मिन् ह्यात्मानं
 परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गुतमनाः स्यात्सोऽवेक्षेत
 यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम्। राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु
 धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार (२७)

न गुतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम्
 घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च
 दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो
 यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं क्व तरहि यज्ञः क्व यजमानो
 भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव (२८)

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमार्च्छति
 यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृग्सामे यज्ञं
 प्र भिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय
 मृत्यमन्ववास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य छन्दांसि

य ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते
छन्दांस्येव पुनरा प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं
दधाति॥ (२९)

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट्॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं १ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेजं
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसः सौर्येणोपस्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य
यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृहीयात्प्राञ्च यज्ञं पृष्ठानि सः
शृणीयुर्यदुक्थ्ये (३०)

गृहीयात्प्रत्यञ्च यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे
ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशश्वस
प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ
इत्याहुयस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य
सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते
देवाः (३१)

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्यताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यः
सूर्यस्ततो वै तैऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं विदुषं
एते ग्रहा गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे

लो॒का ज्योति॑ष्मन्तः स॒माव॑द्दी॒र्याः का॒र्या इत्या॑हुराग्नेयेना॒स्मिँल्लो॒के
ज्योति॑र्धत्त ऐ॒न्द्रेणा॒न्तरि॑क्ष इन्द्रवा॒यू हि स॒युजौ सौर्ये॑णामुष्मिँल्लो॒के (३२)

ज्योति॑र्धत्ते ज्योति॑ष्मन्तोऽस्मा इ॒मे लो॒का भ॑वन्ति
स॒माव॑द्दी॒र्यानि॑नान्कुरुत ए॒तान् वै ग्रहा॑न्ब॒म्बावि॑श्वव॒यसा॑ववि॒त्तां
ताभ्या॑मि॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ प्राभुर्यस्ये॒वं वि॒दुषं ए॒ते ग्रहा॑
गृह्य॑न्ते प्रास्मा इ॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ भान्ति॥ (३३)

उ॒क्त्यै दे॒वा अ॒मुष्मिँल्लो॒क एका॑ग्रच॒त्वारि॒श॒च॥ [८]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत् तदसु॒रा अकु॑र्वत् ते दे॒वा अदा॑भ्ये
छन्दा॑सि स॒व॒नानि॑ सम॒स्थाप॑यन्ततो दे॒वा अभ॑वन्परासु॒रा यस्ये॑व
वि॒दुषोऽदा॑भ्यो गृह्य॑ते भव॒त्यात्म॑ना परा॑स्य भ्रातृ॒व्यो भ॑वति यद्वै दे॒वा
असु॒रानदा॑भ्येनाद॒भ्रुव॑न्तददा॑भ्यस्यादाभ्य॒त्वं य एवं वेद॑ द॒भ्रोत्ये॒व
भ्रातृ॒व्यं नैन॑म्भ्रातृ॒व्यो द॑भ्रोति (३४)

ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेरतिमो॒क्षिणी॒ नाम॑ त॒नूर्य॑ददा॑भ्य॒ उप॑नद्धस्य
गृह्णा॒त्यति॑मु॒क्त्या अति॑ पा॒प्मान॑म्भ्रातृ॒व्यं मुच्य॑ते य एवं वेद॑ घ्नन्ति
वा ए॒तत्सो॑मं यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ सोमै॑ ह॒न्यमा॑ने य॒ज्ञो ह॑न्यते य॒ज्ञे
यज॑मानो ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति किं तद्य॑ज्ञे यज॑मानः कुरु॒ते येन॑
जीव॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमे॑तीति जीवग्र॒हो वा ए॒ष यददा॑भ्योऽन॑भिषु॒तस्य॑
गृह्णा॒ति जीव॑न्तमे॒वैनं॑ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति वि वा ए॒तद्य॑ज्ञं
छि॑न्दन्ति यददा॑भ्ये स॒ंस्था॑पयन्त्य॒शून॑पि सृजति य॒ज्ञस्य॑
सन्त॑त्यै॥ (३५)

दध्नोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकात्रविंशतिश्च॥ [९]

देवा वै प्रबाहुग्रहानगृह्णतु स एतं प्रजापतिरुशुमपश्यत्तमगृहीत
तेन वै स आध्नोद्यस्यैवं विदुषोऽशुगृह्यतं ऋध्नोत्येव
सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनाध्नोन्मनसा गृह्णाति
मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे चतुःस्रक्ति भवति दिक्षु (३६)

एव प्रति तिष्ठति यो वा अशोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनं मनसा गायमानो
गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरशुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां
नर्धयेताध्वर्यवे च यजमानाय च यदध्वर्ययेदुभाभ्यामृध्येतानवानं
गृह्णाति सैवास्यर्द्धिरहिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः
प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः
शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥ (३७)

दिक्ष्वनिति विंशतिश्च॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
स यज्ञानां षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समंक्खिदत्
तथ्योऽशुभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडश
स्तोत्रं षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽशिनः षोडशित्वं
यथ्योऽशी गृह्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्यो

वै सुवर्गो लोकः (३८)

न प्राभ॑वत्त ए॒त॑ षोड॑शिन॑मपश्य॒न्तम॑गृह्ण॒त॒ ततो॒ वै तेभ्यः॑
सुव॑र्गो लो॒कः प्राभ॑वद्यथ॒षोड॑शी गृह्य॑ते सुव॑र्गस्य॒ लो॒कस्या॒भिजि॑त्या
इन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मानु॒जाव॑र आ॑सी॒त्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॑ ए॒त॑
षोड॑शिनं प्राय॑च्छ॒त्तम॑गृह्णी॒त॒ ततो॒ वै सोऽग्रं॑ दे॒वता॑नां पर्ये॑द्यस्यै॒वं
वि॒दुषः॑ षोड॑शी गृह्य॑ते (३९)

अग्र॑मे॒व संमा॑नानां पर्ये॑ति प्रातःस॒वने॒ गृह्णा॑ति वज्रो॒ वै
षोड॑शी वज्रः प्रातःस॒वन् ऽ स्वादे॒वैनं॒ योने॒र्निगृ॑ह्णाति स॒वने॒सवने॒
ऽभि गृह्णा॑ति स॒वना॑त्स॒वनादे॒वैनं॒ प्र ज॑नयति तृतीयस॒वने
प॒शुकाम॑स्य गृह्णीया॒द्वज्रो॒ वै षोड॑शी प॒शव॑स्तृतीयस॒वन् वज्रे॑णै॒वास्मै॑
तृतीयस॒वनात्प॑शून॒वं रु॒न्धे नो॒क्थ्ये॑ गृह्णीयात्प्र॒जा वै प॒शव॑ उ॒क्थानि॑
यदु॒क्थ्ये॑ (४०)

गृह्णीयात्प्र॒जां प॑शून॒स्य निर्द॑हेदतिरा॒त्रे प॒शुकाम॑स्य गृह्णीया॒द्वज्रो॒
वै षोड॑शी वज्रे॑णै॒वास्मै॑ प॒शून॑वरु॒ध्य रात्रि॑योपरि॒ष्ठाच्छ॒मय॑त्यप्य॒ग्निष्टोमे॑
रा॒ज॒न्यस्य॑ गृह्णीया॒द्याव॑त्कामो॒ हि रा॑ज॒न्यो यज॑न्ते सा॒ह ए॒वास्मै॑
वज्रं॑ गृह्णाति स ए॒नं वज्रो॑ भूत्या॑ इन्द्रे॒ निर्वा॑ दहत्येकवि॒ंश॑
स्तो॒त्रं भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ हरि॑वच्छस्य॒त इन्द्र॑स्य प्रि॒यं धाम॑ (४१)

उपा॑प्रोति॒ कनी॑या॒सि वै दे॒वेषु॑ छन्दा॒ऽस्यास॑ज्याया॒ऽस्यसु॑रेषु
ते दे॒वाः कनी॑यसा॒ छन्द॑सा॒ ज्याय॑श्छन्दोऽभि व्य॑श॒सन्ततो॒ वै

तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत् यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि
विशंसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृङ्क्ते षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा
ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति (४२)

चतुष्पद एव पशूनवं रुन्धे द्वे उत्तरे द्विपद एवावं रुन्धे-
ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा
समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वे लोक
इन्द्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रम्भ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ (४३)

लोको विदुषः षोडशी गृह्यते यदुक्थ्यं धाम कल्पयन्ति सप्तचत्वारिंशच्च॥—————[११]

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्कुन्दसां ज्योतिर्विराट्वाचो
 ऽग्नौ सं तिष्ठते विराजंमभि सम्पद्यते तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौ
 स्तोमौ प्रातःसवनं वहतो यथा प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यन्दिनं
 सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक् प्रतिष्ठा च
 पुरुषसम्मितो वा एष यज्ञोऽस्थूरिः (१)

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यश्नुते-
 ऽग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्टोमेनैव
 पर्यगृह्णात्तासां परिगृहीतानामश्वतरोऽत्यप्रवत तस्यानुहाय रेत
 आदत्त तद्गर्दभे न्यमार्द्धस्मार्द्धर्दभो द्विरेता अथो आहुर्वडबायां
 न्यमार्डिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो आहुरोषधीषु (२)

न्यमार्डिति तस्मादोषधीषोऽनभ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः प्रजासु
 न्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरो न प्र जायत आत्तरेता
 हि तस्माद्वरुहिष्यनवक्लृप्तः सर्ववेदसे वा सहस्रे वावक्लृप्तोऽति
 ह्यप्रवत य एवं विद्वानग्निष्टोमेन यजते प्राजाताः प्रजा जनयति
 परि प्रजाता गृह्णाति तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञ इति (३)

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत
 प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत तमग्निर्देवतान्वंसृज्यत

गायत्री छन्दो रथन्तरं सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः
पशूनान्तस्मात्ते मुख्या मुखतो ह्यसृज्यन्तोरसो बाहुभ्यां पञ्चदशं
निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वसृज्यत् त्रिष्टुप्छन्दो बृहत् (४)

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
वीर्याद्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा देवता
अन्वसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं सामं वैश्यो मनुष्याणां गार्वः
पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्यसृज्यन्त तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो
भूयिष्ठा हि देवता अन्वसृज्यन्त पत्त एकविंशं निरमिमीत्
तमनुष्टुप्छन्दः [5[]

अन्वसृज्यत् वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
पशूनान्तस्मात्तौ भूतसङ्गमिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत् तस्मात्पादावुप जीवतः
पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः
सप्तदशस्त्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश एतस्मिन्वा एते
श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव श्रयत् एतस्मिन्प्रति
तिष्ठति॥ (६)

अस्थूरीरोषधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नव च॥ [१]

प्रातःसवने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय ज्योतिर्दधेति
त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधेति पञ्चदशेनौजसा

वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधेति सप्तदशेन प्राजापत्येन
 प्रजननेनैकविंशाय ज्योतिर्दधेति स्तोम एव तथ्स्तोमाय
 ज्योतिर्दधेत्यथो स्तोम एव स्तोममभि प्र णयति यावन्तो वै
 स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो लोकास्तावन्ति ज्योतींष्येतावन्त
 एव स्तोमानेतावन्तः कामानेतावन्तो लोकानेतावन्ति ज्योतींष्यव
 रुन्धे॥ (७)

तावन्तो लोकान्यौदश च॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन यजमानोऽथ
 सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति प्राणांस्तस्यान्तर्यन्ति
 प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य
 पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्यं मेऽप्यसदिति खलु वै
 यज्ञेन यजमानो यजते यस्य सप्तदशमन्तर्यन्ति (८)

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायां मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
 यजमानो यजते यस्यैकविंशमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति
 प्रतिष्ठायां मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य
 त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतूँश्च तस्य नक्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मे-
 ऽप्यसन्नक्षत्रियायां च विराजीति (९)

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
 देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन

यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं
परमतामेव गच्छति त्रिवृद्धे स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं
परमतामेव गच्छति॥ (१०)

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
हविष्मांश्च हविष्कृचाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं लोकमियावेति
तावेतं द्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेनायजेतां ततो वै तौ सुवर्गं
लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति
तावैतां पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः
पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुन्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रं पूर्वहन्थसामं भवति तेजो वै
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तरं
ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते रथन्तरं पूर्वं (१२)

अहन्थसामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति
बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः
क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसं पूर्वेऽहन्थसामं भवति
तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्समानेऽ
र्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायां

पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्ये भवतो
हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरं पूर्वेऽन्वेकविंशतिश्च॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स
इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमादत्सार्पयत्
सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स
देवानसृजत् वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा
इति सौऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्मांस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
तेभ्योऽग्निमायतनं प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तै-
ऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो
रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेतां रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा
आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत
त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजा-
पतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त
इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्यैन रुद्रानयाजयत्तै-
ऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तैऽमुं
लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्षम् (१६)

व्यवैर्यत॒ तस्माद्बु॒द्रा घातु॑का अनाय॒तना॒ हि तस्मा॑दाहुः शिथि॒लं
वै म॑ध्य॒ममह॑स्त्रिरा॒त्रस्य॒ वि हि॒ तद्वैर्य॑तेति॒ त्रैष्टु॑भं मध्य॒मस्याह॑
आज्य॑म्भवति सं॒याना॑नि सू॒क्तानि॑ श॒सति॑ षोड॒शिन॑ २ श॒सत्य॑हो
धृत्या॒ अशि॑थिलं भावाय॒ तस्मा॑त्रिरा॒त्रस्या॑ग्निष्टोम ए॒व प्र॑थ॒ममहः॑
स्या॒दथो॒क्थ्योऽथा॑तिरा॒त्र ए॒षां लो॒कानां॑ विधृत्यै॒ त्रीणि॑ त्रीणि
श॒तान्य॑नू॒चीना॒हमव्य॑वच्छिन्नानि ददाति (१७)

ए॒षां लो॒काना॑मनु सन्त॑त्यै द॒शतं॑ न विच्छि॑न्त्याद्विराजं
नेद्वि॑च्छि॒नदानी॑त्यथ॒ या स॑हस्र॒तम्या॑सी॒त्तस्या॑मिन्द्र॑श्च विष्णु॑श्च
व्याय॑च्छेता॒ २ स इन्द्रो॑ऽमन्य॒तानया॑ वा इ॒दं विष्णुः॑ स॒हस्रं॑
वक्ष्य॑त॒ इति॒ तस्या॑मकल्पेतां॒ द्विभा॑ग॒ इन्द्र॑स्तृती॒ये विष्णु॑स्तद्वा
ए॒षाभ्य॑नूच्यत उ॒भा जि॑ग्यथुरिति॒ तां वा ए॒ताम॑च्छावा॒कः (१८)

ए॒व श॑स॒त्यथ॒ या स॑हस्र॒तमी॒ सा हो॒त्रे दे॒येति॒ होता॑रं
वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यदति॑रिच्यते॒ होता॑ना॒प्तस्या॑पयिता॒
था॑हुरु॒न्नेत्रे॒ दे॒येत्यति॑रिक्ता॒ वा ए॒षा स॑हस्र॒स्याति॑रिक्त
उ॒न्नेत॑र्त्विजामथाहुः॒ सर्वे॑भ्यः॒ सद॑स्ये॒भ्यो दे॒येत्यथा॑हुरु॒दाकृ॒त्या
सा व॑शं चरे॒दित्यथा॑हुर्ब्र॒ह्मणे॑ चा॒ग्नीधे॑ च॒ दे॒येति॑ (१९)

द्विभा॑गं ब्र॒ह्मणे॒ तृती॑यम॒ग्नीधं॑ ऐन्द्रो॒ वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॑वो॒
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑कल्पेता॒मित्यथा॑हुर्या॒ कल्या॑णी॒ बहू॑रूपा॒ सा
दे॒येत्यथा॑हुर्या॒ द्विरू॒पोभ॑यत॒ एनी॒ सा दे॒येति॑ स॒हस्र॑स्य॒ परि॑गृहीत्यै

तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः सहस्रं दक्षिणाः
सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अब्रवीच्च तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो
न्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही(३) इत्यब्रूताः स
यम एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यं
बिभर्तीति तावब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताः सर्वे वा
एतदेतस्यां वीर्यम् (२१)

परि पश्यामोऽंशमा हरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च (२२)

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पंष्टौही वार्त्रघ्नी रूपं
कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणां
पंष्टौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणां पंष्टौहीं वार्त्रघ्नीं
ददाति त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता (२३)

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
 मूर्खा तञ्जघ्न्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
 सहोदैत्तस्माञ्जरतीं मूर्खा तञ्जघ्न्यामनुस्तरणीं कुर्वीत य एवं
 विद्वाञ्जरतीं मूर्खा तञ्जघ्न्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
 त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लोके भवति वागेव सहस्रतमी
 तस्मात् (२४)

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति तस्माद्वरो
 न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीयं वर
 इति ब्रूयादथान्यां ब्रूयादियं ममेति तथैस्य तत्सहस्रमप्रतिगृहीतं
 भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यतएनी स्यात्सहस्रं परस्तादेतमिति
 यैव वरः (२५)

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्धौ
 तामुत्तरेणाग्नीध्रं पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव घ्रापयेदा
 जिघ्र कलशं मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव
 सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा
 विंशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं पशुभी रय्या सम् (२६)

अर्धयति प्रजावाँन्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तया
 सहाग्नीध्रं परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिग्यथुर्न
 परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो
 यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे

सहस्रं॑ साहस्रीमे॒वैनां॑ करोति सहस्रस्यै॒वैनां॑ मात्रा॑म् (२७)

क॒रोति॑ रू॒पाणि॑ जु॒होति॑ रू॒पैरे॒वैनां॒॑ सम॑र्धयति तस्या॑
उपो॒त्थाय॑ क॒र्णमा॑ ज॒पेदि॑डे रन्तेऽदि॒ते सर॑स्वति॒ प्रिये॑ प्रेय॑सि॒ महि॑
विश्रु॑त्येतानि॒ ते अ॒घ्निये॑ नामा॑नि सु॒कृतं॑ मा दे॒वेषु॑ ब्रूता॒दिति॑ दे॒वेभ्य॑
ए॒वैन॒मा वे॑दय॒त्यन्वे॑न दे॒वा बु॑ध्यन्ते॥ (२८)

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सं मात्रामेकात्रचत्वारिंशच्च॥-[६]

सह॑स्रत॒म्या वै॑ यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ सैनं॑ सुव॒र्गं
लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॑ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयेत्या॒ह सुव॑र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं
ग॑मयति॒ सा मा॑ ज्योति॑ष्मन्तं लो॒कं ग॑मयेत्या॒ह ज्योति॑ष्मन्तमे॒वैनं॑
लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॑ सर्वा॑न्पुण्याँल्लो॒काना॑मयेत्या॒ह सर्वा॑ने॒वैनं॑
पुण्याँल्लो॒काना॑मयति॒ सा (२९)

मा॒ प्रति॑ष्ठां ग॑मय प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ सह पुन॑र्मा वि॒शता॑द्रयि॒रिति॑
प्र॒जयै॒वैनं॑ प॒शुभीं॑ र॒य्यां प्रति॑ष्ठापयति प्र॒जावा॑न्पशुमात्र॑यि॒मान्भव॑ति
य ए॒वं वेद॑ ताम॒ग्नीधे॑ वा ब्र॒ह्मणे॑ वा हो॒त्रे वो॒द्वात्रे॑ वा॒ध्वर्य॑वे वा
दद्या॑त्सह॑स्रमस्य॒ सा द॒त्ता भ॑वति सह॑स्रमस्य॒ प्रति॑गृहीतं भवति॒
यस्ता॑मवि॒द्वान् (३०)

प्रति॑गृह्णाति॒ तां प्रति॑ गृह्णीया॒देका॑सि॒ न सह॑स्रमेकां॒ त्वा भू॑तां
प्रति॑ गृह्णामि॒ न सह॑स्रमेकां॒ मा भू॑ता वि॒श मा॑ सह॑स्रमित्येका॑मे॒वैनां॑

भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा
स्योना मा विंश सुषदा मा विंश सुशेवा मा विंश (३१)

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनं
हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती (३)
सहस्रतमीं सहस्रा (३) मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं
सहस्रतम्यन्वित्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
जानीयात्प्रतीचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे सहस्रं प्र
जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥ (३२)

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविंश यजमानं द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजां पुत्रकामाय स रिरिचानो-
ऽमन्यत् निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त सुहोता
सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजत् आस्य
चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये
चतुर्विंशः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत् (३३)

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं
चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं स
एतांश्चतुरश्रतुष्टोमान्स्वोमानपश्यत्तानाहरत्तैरयजत् तेज एव

प्रथमेनावारुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 य एवं विद्वांश्चतुरश्वतुष्टोमान्त्सोमानाहरति तैर्यजते तेजं एव
 प्रथमेनावरुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 यामेवात्रिरुद्धिमाध्रोत्तामेव यजमान ऋध्नोति॥ (३४)

तत्तेजं एवाष्टादश च॥—————[८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्योषां
 अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
 पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं उपसदो
 भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रुन्धेऽन्नं वै पुरोडाशो-
 ऽन्नमेवाव रुन्धेऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
 यजते॥ (३५)

जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥—————[९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतर्तून्सृजेयेति स एतं
 पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त
 एतं पञ्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते व्यावर्तन्त (३६)

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
 वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्त्स्यामिति स
 एतं पञ्चरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै स सहस्रं पशून्प्राप्नोद्य

एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रं पशूनांप्रोति बबरः
 प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतं
 पञ्चरात्रमा (३७)

अहरत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिता भवद्य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
 वाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
 स प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्येव
 यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सरः (३८)

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धे
 पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
 अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै
 महाव्रतवान्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतं पञ्चरात्रमा संवत्सरौऽभिजित्यै॥ [१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा
 दंद इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया
 देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। अभिधा असि
 भुवनमसि यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरं सप्रथमं गच्छ

स्वाहाकृतः पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः
 कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय
 त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्तवौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा
 भूतेभ्यः॥ (४०)

धरुणः प्रश्नविंशतिश्च॥ [११]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्चोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि नरोऽस्यर्वासि
 सतिरसि वाज्यसि वृषांसि नृमणांसि ययुर्नामास्यादित्यानां
 पत्वान्विह्यग्नये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यां स्वाहा प्रजापतये स्वाहा
 विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यो देवेताभ्य इह धृतिः स्वाहेह
 विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमन्तिः स्वाहा भूरसि भुवे त्वा
 भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो देवा आशापाला
 एतं देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितं गोपायत॥ (४१)

रन्तिः स्वाहा द्वाविंशतिश्च॥ [१२]

आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहोद्वावाय स्वाहोद्भुताय स्वाहा
 शूकराय स्वाहा शूकृताय स्वाहा पलायिताय स्वाहाऽऽपलायिताय
 स्वाहाऽऽवल्गाते स्वाहा परावल्गाते स्वाहाऽऽयते स्वाहा प्रयते
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

आयनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥ [१३]

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा वायवे स्वाहापां मोदाय स्वाहा

सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै स्वाहेन्द्रा॑य स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये स्वाहा॑
मित्रा॑य स्वाहा॑ वरु॑णाय स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४३)

[१४]

पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑
च॒न्द्रम॑से स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः स्वाहा॑ प्रा॒च्यै दि॒शे स्वाहा॑ दक्षि॑णायै दि॒शे
स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहो॑दी॒च्यै दि॒शे स्वाहो॑र्ध्वायै दि॒शे स्वाहा॑
दि॒ग्भ्यः स्वाहा॑ऽवान्तर॑दिशाभ्यः स्वाहा॑ समा॑भ्यः स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः
स्वाहा॑ऽहोरा॑त्रेभ्यः स्वाहा॑ऽर्धमा॑सेभ्यः स्वाहा॑ मा॒सेभ्यः स्वाह॑र्तुभ्यः
स्वाहा॑ संव॑त्स॒राय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४४)

[१५]

अ॒ग्नये॑ स्वाहा॑ सोमा॑य स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै स्वाहा॑
पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये स्वाहा॑ऽपां मो॑दाय स्वाहा॑ वा॒यवे॑ स्वाहा॑
मित्रा॑य स्वाहा॑ वरु॑णाय स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४५)

[१६]

पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ऽग्नये॑ स्वाहा॑
सोमा॑य स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से स्वाहा॑ऽह्ने स्वाहा॑ रा॒त्रियै॑
स्वाह॑र्जवे स्वाहा॑ सा॒धवे॑ स्वाहा॑ सु॒क्षित्यै॑ स्वाहा॑ क्षु॒धे स्वाहा॑ऽ-
ऽशिति॑न्ने स्वाहा॑ रोगा॑य स्वाहा॑ हि॒माय॑ स्वाहा॑ शी॒ताय॑ स्वाहा॑ऽ-

ऽत॒पाय॒ स्वाहा॑ऽर॒ण्याय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑
सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४६)

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॑ क॒र्मणा॑प॒स॒र्तस्य॑ प॒थ्या॑सि वसु॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
गाय॒त्रेण॑ त्वा छन्द॑सा युनज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दीक्षयामि रु॒द्रेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या त्रैष्टु॑भेन त्वा छन्द॑सा युनज्मि
ग्रीष्मे॑ण त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयाम्यादित्येभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या जा॒ग॒तेन॑
त्वा छन्द॑सा युनज्मि व॒रु॒षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयामि
विश्वे॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑यानुष्टु॒भेन॑ त्वा छन्द॑सा युनज्मि (४७)

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयाम्यङ्गि॑रोभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
पाङ्के॑न त्वा छन्द॑सा युनज्मि हेम॑न्तशि॒शिरा॑भ्यां त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दीक्षयाम्याहं दी॒क्षाम॑रुहमृ॒तस्य॑ प॒त्नीं॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॑सा ब्रह्म॑णा
च॒र्त॑स्य स॒त्येऽधा॑स्य स॒त्यमृ॑तैऽधाम्। म॒हीमू॑ षु सु॒त्रामा॑णमिह धृ॒तिः
स्वाहे॒ह वि॑धृ॒तिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह रम॑न्तिः स्वाहा॑॥ (४८)

[१८]

ई॒ङ्गा॒राय॒ स्वाहे॑ कृ॒ताय॒ स्वाहा॑ क्रन्द॑ते स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते स्वाहा॑
प्रोथ॑ते स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते स्वाहा॑ ग॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒ स्वाहा॑
प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑ स॒न्दीय॑मा॒नाय॒
स्वाहा॑ स॒न्दिता॑य॒ स्वाहा॑ वि॒चृत्य॑मा॒नाय॒ स्वाहा॑ वि॒चृत्ता॑य॒

स्वाहा पलायिष्यमाणाया स्वाहा पलायिताया स्वाहोपरऽस्यते
 स्वाहोपरताया स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा निविशमानाया स्वाहा
 निविष्टाया स्वाहा निषथस्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाया
 स्वाहा (४९)

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाया स्वाहाऽऽसिताया स्वाहा
 निपथस्यते स्वाहा निपद्यमानाया स्वाहा निपन्नाया स्वाहा शयिष्यते
 स्वाहा शयानाया स्वाहा शयिताया स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा
 सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताया स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते
 स्वाहा सुप्ताया स्वाहा प्रभोथस्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाया स्वाहा
 प्रबुद्धाया स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताया
 स्वाहा शुश्रूषमाणाया स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताया स्वाहा
 वीक्षिष्यते स्वाहा (५०)

वीक्षमाणाया स्वाहा वीक्षिताया स्वाहा सहास्यते स्वाहा
 सज्जिहानाया स्वाहोज्जिहानाया स्वाहा विवथस्यते स्वाहा विवर्तमानाया
 स्वाहा विवृत्ताया स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताया स्वाहा
 विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाया स्वाहा विधूताया स्वाहोत्क्रऽस्यते
 स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताया स्वाहा चङ्क्रमिष्यते स्वाहा
 चङ्क्रम्यमाणाया स्वाहा चङ्क्रमिताया स्वाहा कण्डूयिष्यते स्वाहा
 कण्डूयमानाया स्वाहा कण्डूयिताया स्वाहा निकषिष्यते स्वाहा
 निकषमाणाया स्वाहा निकषिताया स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा

यत्पिब॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यन्मेह॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यच्छृ॑कृ॒त्क॒रोति॒
 तस्मै॒ स्वाहा॒ रेत॑से॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॒
 सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५१)

[१९]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाह॑र्त॒मस्य॑तस्य॒र्तम॑सि
 स॒त्यम॑सि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्य॒तस्य॑ पन्था॑ अ॒सि दे॒वानां॑ छा॒यामृ॑तस्य॒
 नाम॑ तथ्स॒त्यं यत्त्वं॑ प्र॒जाप॑तिरस्यधि॒ यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व॒ शुभः॑
 स्पर्ध॑न्ते दिवः॒ सूर्ये॑ण॒ विशो॑ऽपो वृ॒णानः॑ प॒वते॑ क॒व्यन्प॒शुं न गो॒पा
 इर्यः॑ परि॒ज्मा (५२)

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत॑ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः षड्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षः ह्येतानि पृष्ठानि य एवं विद्वांसः षड्रात्रमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि (१)

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्युत्तुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राश्नो यान्ति प्राडिव हि सुवर्गः (३)

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्याः

यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसम्मितो
 वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा
 वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥ (४)

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतं सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः
 पशवस्तानवारुन्ध य एवं विद्वान्थसप्तरात्रेण यजते यावन्त एव
 ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः
 सप्तरण्याः सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुद्धौ त्रिवृदग्निष्टोमो भवति
 तेजः (५)

एवाव रुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो
 भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो
 भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै
 पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरात्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
 विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षं
 पूर्वेष्वहःसु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (६)

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन
 स्याद्वहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूपं यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव

न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजितिं
पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्ता दुहे तादृगेव तत्॥ (७)

तेजं उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तम
ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव
भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे (८)

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवाव रुन्धे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धेऽभिजित्यै॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत् यर्हि
प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका
अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति
तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
 लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे
 गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या अशिथिलं
 भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं
 प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
 ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
 अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव॥ (१२)

कल्पन्ते प्रजानात्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं जुहो
 दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो
 दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रं सृजते तेन दशरात्रेण प्र
 जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
 यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
 सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्
 तस्मा एतं दशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सो-
 ऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते

व्यावृत्तमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुद्वै (१४)

एष यज्ञो यद्वशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदेकविंशः
ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिकुदेव
समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनमभिचरन्श्चतृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यद्वशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां
न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
जामि वै (१६)

एतत्कुर्वन्ति यज्यायांसः स्तोममुपेत्य कनीयांसमुपयन्ति
यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्धे पञ्चदश उक्थ्य
ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव
रुन्धे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तेन जायते (१७)

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
 सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्यं उपहवमेव गच्छति
 त्रिणवावग्निष्टोमावभितं ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो
 वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिह्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै॥ (१८)

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्वंशरात्रस्त्रिककुद्धा एता वै जायन्त एकत्रिंशच्च॥—————[५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तैऽकामयन्त
 प्रजां सृजेमहि प्रजामवं रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
 स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
 प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
 ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात् (१९)

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासन्ते
 प्रजामेव सृजन्ते प्रजामवं रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
 भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
 पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
 चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२०)

गायत्रं ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
 चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं

त्रिष्टुप्त्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशद
जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो
भवति पञ्च वा ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय
प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ (२१)

तस्माद्वायुत्र्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्रान्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति
यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न
कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं
कनीयानति कामत्यैन्द्रवायवाग्रान्गृहीयादामयाविनः प्राणेन
वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनं
समर्धयति मैत्रावरुणाग्रान्गृहीरन् येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (२२)

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानां प्रमीयन्ते
प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि हरन्त
आश्विनाग्रान्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं
पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रं परि णयतः
शुक्राग्रान्गृहीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र
एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः (२३)

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रं

मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणाग्रान्गृहीत यस्य
पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण
व्यध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः (२४)

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो
वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभि
सर्वेषां वा एतत्प्राणाणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै (२५)

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
शुगच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि पर्जन्यो न
वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगच्छति यर्हि पर्जन्यो न
वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां शुचो मुञ्चति ताजकप्र
वर्षति॥ (२६)

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्यञ्जविंशतिश्च॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रं प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभं
द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति

जाग॑तो वा आ॒ग्रय॑णो जाग॑तं तृतीय॑मह॒स्तस्मात्तृती॑येऽह॑न्नाग्रय॑णो
गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्ये॒तद्वै (२७)

य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यद॒ग्रय॑णः श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व
य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते जग॑न्मुखो वै द्वितीय॑स्त्रिरा॒त्रो
जाग॑त आग्रय॑णो यच्च॑तुर्थेऽह॑न्नाग्रय॑णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते राथ॑न्तरो वा ऐ॒न्द्रवा॒यवो
राथ॑न्तरं पञ्च॒ममह॒स्तस्मात्पञ्च॑मेऽह॑न् (२८)

ऐ॒न्द्रवा॒यवो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णाति॒ बार्ह॑तो वै शुक्रो
बार्ह॑तः ष॒ष्ठमह॒स्तस्मात्ष॑ष्ठेऽह॑ञ्छुक्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्ये॒तद्वै द्वितीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यच्छु॒क्रः श्वो
गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते त्रि॒ष्टुङ्मुखो॒ वै
तृतीय॑स्त्रिरा॒त्रस्त्रैष्टु॑भः (२९)

शु॒क्रो यथ्स॑प्तमेऽह॑ञ्छुक्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते वाग्वा आ॒ग्रय॑णो
वाग॑ष्ट॒ममह॒स्तस्माद॑ष्टमेऽह॑न्नाग्रय॑णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णाति प्रा॒णो वा ऐ॒न्द्रवा॒यवः प्रा॒णो न॑वममह॒स्तस्मान्न॑वमे॒-
ऽह॑न्नेन्द्रवा॒यवो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्ये॒तत् (३०)

वै तृतीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यदै॒न्द्रवा॒यवः
श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्तेऽथो

स्वमेव छन्दोऽनुं पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
 येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
 यदंशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य (३१)

एवान्तं गृत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वर्हीयसा प्रतिसारं
 वहन्ति तादृगेव तच्छन्दाऽस्यन्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव
 देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो
 गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य
 वा एतदायतनं यत्पञ्चमम् (३२)

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादनैन्द्रवायवस्यायतने
 सप्तमेऽहच्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्षष्ठमहस्तस्मिन्
 गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दाऽस्येव
 तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदार्थो देवताभ्य
 एव यज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ (३३)

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नैष्ठिकं एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ [८]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहर्त्त
 ततो वै स प्राजायत् यः कामयेत् प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण
 यजेत् प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा अथ
 कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य
 यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत् (३४)

अग्निष्टोमं पूर्वं प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः
 पूर्वः प्र युज्यते चक्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके प्रति दधति
 यो वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकमेति
 यावग्निष्टोमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टाबुक्थ्याः स आत्मैषा वै गायत्री
 ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (३५)

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रो
 यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टाबुक्थ्याः स आत्मा प्रजा-
 पतिर्वावैष सन्त्सद्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव
 स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते
 तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति
 य एवं वेद॥ (३६)

अग्निष्टोमौ यत्सुवर्गलोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥ ————— [९]

न वा एषोऽन्यतोवैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा
 एष आतंत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य
 प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदृध्नोति
 ह वा ऋत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नेच्छन्त स
 रसमहं वसन्ताय प्रायच्छत् (३७)

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वरुषाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
 हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रं प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र

इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयं जतैष
ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा
अन्नं येन पात्रेणान्नं बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि (३८)

मलं जायत एकं एव यं जेतैको हि प्रजापतिराध्वोद्वादश
रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
प्रजापतिर्वैष एष ह त्वे जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा
एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः
सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते (३९)

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति मांसं
सोऽति यः पुरोडाशं मस्तिष्कं स यः परिवापं पुरीषं स
य आज्यं मज्जानं स यः सोमं स्वेदं सोऽपि ह वा
अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यं पाप्मनो व्यावृत्त्यै॥ (४०)

अयच्छुदधि रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः
स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा

षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न
 विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै
 स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां
 शताभ्यां स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४१)

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नैकविंशतिश्च॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा
 नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै
 स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न
 शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥ [१२]

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः स्वाहा
 दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः
 स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा ऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४३)

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः

स्वाहा॑काद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ त्रयोद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑
 सप्तद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑कान्न॒ विंश॑त्यै स्वाहा॑ नव॑विंशत्यै स्वाहा॑कान्न
 च॑त्वारिं॒शते॑ स्वाहा॑ नव॑चत्वारिं॒शते॑ स्वाहा॑कान्न ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑
 नव॑षष्ठ्यै स्वाहा॑कान्नाशी॒त्यै स्वाहा॑ नवा॑शीत्यै स्वाहा॑कान्न श॒ताय॑
 स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४४)

त्रिभ्यो॑ऽष्टाचत्वारिं॒शत्॥ [१४]

च॒तुर्भ्यः॑ स्वाहा॑ऽष्टाभ्यः॑ स्वाहा॑ द्वाद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ षोड॒शभ्यः॑
 स्वाहा॑ विंश॑त्यै स्वाहा॑ षण्ण॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
 स्वाहा॑॥ (४५)

च॒तुर्भ्यः॑ षण्ण॑वत्यै षोड॒श॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ विंश॑त्यै
 स्वाहा॑ पञ्च॑नवत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४६)

प॒ञ्चभ्यः॑ पञ्च॑नवत्यै च॒तुर्दश॑॥ [१६]

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ विंश॑त्यै स्वाहा॑ त्रिं॒शते॑ स्वाहा॑ चत्वारिं॒शते॑
 स्वाहा॑ पञ्चा॒शते॑ स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॑त्यै स्वाहा॑ऽशीत्यै स्वाहा॑
 नव॑त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४७)

द॒शभ्यो॑ द्वाविं॑शतिः॥ [१७]

विंश॑त्यै स्वाहा॑ चत्वारिं॒शते॑ स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ऽशीत्यै

स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४८)

वि॒श॒त्यै द्वाद॑श॥ _____ [१८]

प॒ञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वा॒भ्या॑ꣳ श॒ताभ्या॑ꣳ स्वाहा॑
त्रि॒भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑
स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ ऽष्टा॑भ्यः
श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥ (४९)

प॒ञ्चा॒शते॒ द्वात्रि॑ंशत्॥ _____ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑ नि॒युता॑य॒
स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहा॑ ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बुदा॑य॒ स्वाहा॑ स॒मुद्रा॑य॒
स्वाहा॑ म॒ध्याय॑ स्वाहा॑ ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ प॒रार्धा॑य॒ स्वाहो॑ष॒से स्वाहा॑
व्यु॒ष्ट्यै स्वाहो॑दे॒ष्यते॒ स्वाहो॑द्य॒ते स्वाहो॑दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सु॒वर्गा॑य॒
स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (५०)

श॒ताय॑ ऽष्टात्रि॑ंशत्॥ _____ [२०]

प्र॒जव॑ ब्रह्मवादिनः किमेष वा आ॒प्त आ॑दि॒त्या उ॒भयोः प्र॒जाप॑तिरन्वा॒यन्निन्द्रो॑ वै स॒दङ्घ्रि॑न्द्रो वै शि॒थिलः
प्र॒जाप॑तिरकामयतान्न॒दः सा वि॒राड॒सावा॑दि॒त्यो ऽर्वा॑ङ्घ्रू॒तमा मे॑ ऽग्नि॒ना स्वाहा॑धि॒न्द्र्यो ऽञ्जे॑ताय॒ कृ॒ष्णायो॑प॒धीभ्यो॑
व॒न॒स्पति॑भ्यो वि॒श॒तिः॥ _____ [२१]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यदशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति
यदशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुः हन्ति
यो भ्रेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते
स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ
यो व्याह सः (१)

हीयते तस्मादशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य
व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं
तद्यजमानस्य यद्वृद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य
उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्या दशीकवः (२)

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्व्युच्यं यदि
तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्व्युच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञियां
ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतो-
ऽध्यर्चितारः (३)

तदुभयमात्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामंश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमाः

सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता
वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो
नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणत आ चक्षीत स प्रतिगुरः॥ (४)

व्याहु स दंशीकवोऽर्चितारः स एकञ्च॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
यजमानो वृङ्क्ते इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीणिमाल्लोणुकानिति किं
चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किं पञ्चमेनेति पञ्चाक्षरां
पङ्क्तिमिति किं षष्ठेनेति षडृतूनिति किं सप्तमेनेति सप्तपदां
शक्करीमिति (५)

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
वृङ्क्ते॥ (६)

शक्करीमित्येकचत्वारिंशच्च॥ [२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानं
ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रय इमे
लोका एषां लोकानामास्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति

सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा
एषा वितता (७)

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्यन्मध्यैऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाख्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानां महाव्रतं कुर्वन्ति सन्ततामेव
वाचमव रुन्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा
अन्नं महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु
चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति॥ (८)

वितता त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयौलोकयोर्ऋध्रुयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त
उभयौलोकयोर्ऋध्रुवन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रम
उभयौरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति
सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्यै यत्पराचीनानि
पृष्ठानि (९)

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१०)

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
 पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपार्जीविष्म त इमे-
 ऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
 सुवर्गं लोकमारोहन्त्यहाभ्यामस्मिँल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
 अमुष्मिँल्लोक आर्ध्ववन्त्यहाभ्यामस्मिन् (११)

लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासन्त उभयोरेव
 लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिँश्चामुष्मिँश्च पृष्ठैरेवामुष्मिँल्लोक ऋध्रुवन्ति
 त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति
 यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति
 सविवधत्वाय (१२)

ओजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यं मध्यतो दधते
 बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो
 अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव
 सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या
 अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां
 या दश दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
 याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः

परिगृहीत्यै॥ (१३)

आर्ध्ववज्रहान्यामस्मिन्संविधत्वायु प्रतिष्ठित्या एकत्रिंशच्च॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्क्ष्वताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजा-
पतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत् तेनायजत
ततो वै सौऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वांसः
पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो
वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य
परिगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकञ्च॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं वज्रं प्रायच्छत्
तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं
निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं
विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानं निः (१६)

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता
एव पञ्चव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरं पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पञ्चव्या एता एव
सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१७)

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं
पृष्ठान्योज एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकम् (१८)

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव
प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनां
परिगृहीत्यै॥ (१९)

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षं लोकं प्रजायै द्वे च॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एत९ सप्तदशरात्रमपश्यत्
ततो वै सौ॑ऽन्नादो॑ऽभवद्य ए॒वं वि॒द्वा९सं॑ सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा
ए॒व भ॑वन्ति पश्चा॒हो भ॑वति पञ्च॒ वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व
सं॒वत्स॒रे प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यथो पश्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव
रु॒न्धते॑ऽस॒त्रं वा ए॒तत् (२०)

यद॑च्छन्दो॒मं यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व
रु॒न्धते॑ प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्ये॒व
वी॒र्यं॑ प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति सप्तदशरा॒त्रो भ॑वति सप्तद॒शः प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ अतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतो॒ऽन्नाद्य॑स्य परिगृहीत्यै॥ (२१)

एतत्सप्तत्रिंशच्च॥ [८]

सा वि॒राड्वि॒क्रम्या॑तिष्ठद्ब्रह्म॑णा दे॒वेष्व॒न्नेना॑सुरे॒षु ते दे॒वा
अ॑कामयन्तो॒भय॑९ सं वृ॑जीमहि ब्रह्म॒ चान्नं॑ चेति॒ त ए॒ता
वि॑९शति९ रात्री॑रपश्यन्ततो॒ वै त उ॒भय॑९ सम॑वृ॒जत॑ ब्रह्म॒ चान्नं॑
च ब्रह्म॑वर्च॒सिनो॑ऽन्नादा॒ अभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वा९सं॑ ए॒ता आ॑स॒त
उ॒भय॑मे॒व सं वृ॑जते॒ ब्रह्म॒ चान्नं॑ च (२२)

ब्रह्म॑वर्च॒सिनो॑ऽन्नादा॒ भव॑न्ति द्वे॒ वा ए॒ते वि॒राजौ॑ तयो॑रे॒व नाना॑
प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति वि॑९शो वै पुरु॑षो द॒श ह॑स्त्या॒ अङ्गु॑लयो द॒श प॒द्या
यावा॑ने॒व पुरु॑ष॒स्तमा॒त्वोत्तिष्ठ॑न्ति ज्योति॒र्गौरा॑युरिति॒ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं

वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम् (२३)

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्ये
पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायोजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यं
मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो
वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्
ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (२४)

वृञ्जते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥ [९]

असावादित्योऽस्मिँल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
सुवर्गं लोकमंगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्यस वा
असावादित्योऽमुष्मिँल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि
भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परि गृह्णन्ति
दिवाकीर्त्येन (२५)

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परि गृह्णन्ति

पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः परांश्च सुवर्गाल्लोकात्रिष्वधेरन्
 यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो
 भवन्ति सुवर्ग एवैनां लोक उभयतः परिं गृह्णन्ति यजमाना
 वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः
 सामानो भवन्ति संवत्सर एवोभयतः (२६)

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वे परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वे भूयिष्ठा
 ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं
 ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
 प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव
 तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैर्युयजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रं
 प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनो-
 ऽप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
 इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै देवल्लोकास्तेष्वेव

यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजा-
 पतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रं प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत
 ततो वै सौऽरोचत य एवं विद्वांस एकविंशतिरात्रमासते
 रोचन्त एवैकविंशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव
 गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशो-ऽ तिरात्रावभितो
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥ [१०]

अर्वाङ्घ्रिः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
 पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि।
 यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान्
 यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्वमुप (३०)

ते हुवे सवाहम्। सन्तौ वृञ्जे सुकृतं सं प्रजां पशून्।
 प्रेषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतं प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते।
 प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेद्रेण
 सोमैः सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप
 ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वर्षद्वृतम्। स्तुतं शस्त्रं प्रतिगरं
 ग्रहमिडामाशिषः (३१)

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं समिष्टयजुरा

देदे तव। पशून्त्सुतं पुरोडाशान्त्सर्वनान्योत यज्ञम्। देवान्त्सेन्द्रानुप
ते हुवे सवाहमग्निमुखान्त्सोमवतो ये च विश्वे॥ (३२)

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥ [११]

भूतं भव्यम्भविष्यद्वषट्स्वाहा नम ऋक्साम यजुर्वषट्स्वाहा
नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्वषट्-
स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्स्वाहा नमः प्राणो व्यानोऽपानो
वषट्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः पिता पुत्रः पौत्रो
वषट्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहा नमः॥ (३३)

भुवंश्चत्वारि च॥ [१२]

आ मे गृहा भवं त्वा प्रजा म आ मां यज्ञो विशतु वीर्यावान्।
आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ
मे ग्रहो भवत्वा पुरोरुखस्तुतशस्त्रे मा विशतां समीचीं। आदित्या
रुद्रा वसवो मे सदस्याः सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ
माग्निष्टोमो विशतुक्थ्यश्चातिरात्रो मा विशत्वापिशर्वरः। तिरोअहिया
मा सुहता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥ (३४)

अग्निष्टोमो विशत्वष्टादश च॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणीन्द्रेण देवान्
वातेन प्राणान्सूर्येण द्याश्चन्द्रमंसा नक्षत्राणि यमेन पितृन्नाज्ञां
मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छेनेन

पत॒त्रिणो॑ वृ॒ष्णाश्चानृ॒षभेण॑ गा ब॒स्तेना॒जा वृ॒ष्णिनावी॑र्त्रीहि॒णान्त्रा॑नि
 यवे॑नौष॒धीर्न्य॒ग्रोधे॑न वन॒स्पती॑नुदु॒म्बरे॑णोर्जं गाय॒त्रिया॑ छन्दा॑ंसि
 त्रिवृ॒ता स्तोमा॑न्ब्राह्म॒णेन॑ वाच॒म्॥ (३५)

ब्राह्मणेनैकञ्च॥ [१४]

स्वाहा॒धिमा॑धी॒ताय॑ स्वाहा॒ स्वाहा॑धी॒तं मन॑से स्वाहा॒ स्वाहा॑
 मनः॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा॒ काय॑ स्वाहा॒ कस्मै॑ स्वाहा॑ कत॒मस्मै॑
 स्वाहा॑दि॒त्यै स्वाहा॑दि॒त्यै म॒ह्यै स्वाहा॑दि॒त्यै सु॑मृ॒डीका॑यै स्वाहा॒
 सर॑स्वत्यै स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै बृ॒हत्यै॑ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै पाव॒कायै॑
 स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॑ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒
 स्वाहा॑ त्वष्ट्रे स्वाहा॑ त्वष्ट्रे तुरी॑पाय॒ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे पु॒रुरू॑पाय॒ स्वाहा॑
 विष्ण॑वे स्वाहा॒ विष्ण॑वे नि॒खुर्य॑पाय॒ स्वाहा॑ विष्ण॑वे निभू॒यपाय॑
 स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (३६)

पु॒रुरू॑पाय॒ स्वाहा॑ दशं च॥ [१५]

द॒द्भ्यः स्वाहा॒ हनू॑भ्याः॒ स्वाहो॑ष्ठा॒भ्याः॒ स्वाहा॒ मुखा॑य॒ स्वाहा॒
 नासि॑काभ्याः॒ स्वाहा॒क्षी॑भ्याः॒ स्वाहा॒ कर्णा॑भ्याः॒ स्वाहा॑ पा॒र
 इ॒क्षवो॑ऽवा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्मभ्यः॑ स्वाहा॑वा॒र इ॒क्षवः॑ पा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्मभ्यः॑
 स्वाहा॑ शी॒र्ष्णे स्वाहा॑ भ्रू॒भ्याः॒ स्वाहा॑ ल॒लाटा॑य॒ स्वाहा॑ मूर्ध्ने
 स्वाहा॑ म॒स्तिष्का॑य॒ स्वाहा॑ केशे॑भ्यः॒ स्वाहा॑ वहा॑य॒ स्वाहा॑ ग्री॒वाभ्यः॑
 स्वाहा॑ स्क॒न्धेभ्यः॑ स्वाहा॑ की॒कसा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ पृ॒ष्ठीभ्यः॑ स्वाहा॑

पाजस्याय स्वाहा पार्श्वभ्याः स्वाहा (३७)

अ०साभ्याः स्वाहा दोषभ्याः स्वाहा बाहुभ्याः स्वाहा
जङ्घाभ्याः स्वाहा श्रोणीभ्याः स्वाहोरुभ्याः स्वाहाष्टीवद्ध्याः
स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा भसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा
वालुधानाय स्वाहाण्डाभ्याः स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा
प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पृथ्व्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा
लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा मा०साय स्वाहा
स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मृज्जभ्यः स्वाहाङ्गैभ्यः स्वाहात्मने
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३८)

पार्श्वभ्याः स्वाहा मृज्जभ्यः स्वाहा षड्॥ [१६]

अ०ज्येताय स्वाहाञ्जिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा
शितिककुदे स्वाहा शितिरन्ध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा
शित्य०साय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा
शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये
स्वाहा ललामाय स्वाहासितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा
रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा
तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसदृशाय
स्वाहा रूपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३९)

रूपाय स्वाहा द्वे च॥ [१७]

कृष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शङ्गाय॒ स्वाहा॑ सा॒रङ्गाय॒
स्वाहा॑रु॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॑
रोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ शो॒णाय॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑
पा॒क॒लाय॒ स्वाहा॑ सु॒रूपाय॒ स्वाहा॑नु॒रूपाय॒ स्वाहा॑ वि॒रूपाय॒ स्वाहा॑
स॒रूपाय॒ स्वाहा॑ प्र॒ति॒रूपाय॒ स्वाहा॑ श॒बलाय॒ स्वाहा॑ क॒म॒लाय॒
स्वाहा॑ पृ॒श्नये॒ स्वाहा॑ पृ॒श्जिस॒क्थाय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (४०)

कृष्णाय॒ षट्त्वारि॑५शत्॥ [१८]

ओष॑धी॒भ्यः स्वाहा॑ मू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ तू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ काण्डे॒भ्यः
स्वाहा॑ वल्शै॒भ्यः स्वाहा॑ पु॒ष्पे॒भ्यः स्वाहा॑ फ॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ गृ॒ही॒ते॒भ्यः
स्वाहा॑गृ॒ही॒ते॒भ्यः स्वाहा॑व॒प॒न्ने॒भ्यः स्वाहा॑ श॒याने॒भ्यः स्वाहा॑ सर्व॒स्मै
स्वाहा॑॥ (४१)

ओष॑धी॒भ्यश्चतुर्वि॑५शतिः॥ [१९]

व॒न॒स्प॒ति॒भ्यः स्वाहा॑ मू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ तू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑
स्क॒न्धो॒भ्यः स्वाहा॑ शा॒खा॒भ्यः स्वाहा॑ प॒र्णे॒भ्यः स्वाहा॑ पु॒ष्पे॒भ्यः
स्वाहा॑ फ॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ गृ॒ही॒ते॒भ्यः स्वाहा॑गृ॒ही॒ते॒भ्यः स्वाहा॑व॒प॒न्ने॒भ्यः
स्वाहा॑ श॒याने॒भ्यः स्वाहा॑ शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ति॒शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑
परि॑शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ स॒शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ोच्छि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ रि॒क्ताय॒
स्वाहा॑रि॒क्ताय॒ स्वाहा॑ प्र॒रि॒क्ताय॒ स्वाहा॑ स॒रि॒क्ताय॒ स्वाहा॑ोद्रि॒क्ताय॒
स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (४२)

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥—————[२०]

[प्रजवँ प्रजापतिर्यदच्छन्दोमन्तं हुवे सवाहमोषधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजवँ सर्वस्मै स्वाहा॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स
एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते
श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा
भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै
वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

यथा वै मनुष्या एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिं
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं स॒सदं गच्छेमेति त एतं
चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्तिं
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहत्य
श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य (४)

दैवीं स॒सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
पृथ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तं मासा
अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यंसीं
स॒सदं गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः
परस्तात्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्तिं पाप्मानमपहत्य दैवीं स॒सदं
मध्यतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं स॒सज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति
यत्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वश्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि
पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा

अवस्ता॑द्भवन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशाः प॒रस्ता॑न्मध्ये॒ पृ॒ष्ठान्युरो॒ वै
त्रय॑स्त्रि॒ंशा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑ ए॒व तद्यज॑मानाः शर्म॑ न ह्यन्ते-
ऽना॑त्यै बृह॑द्रथन्तराभ्या॑ यन्ती॒यं वाव र॑थन्तरम॒सौ बृह॑दाभ्यामे॒व
य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्मृती
ताभ्या॑मे॒व (७)

सु॒वर्गं लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑श्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒
ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्ग॑ङ्गो भ॑वति प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॑
प्रति॑ष्ठित्या॒ उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ त्रि॒वृतो॑ऽधि॒ त्रि॒वृत॑मुप॒
यन्ति॒ स्तोमा॑ना॒ः स॒म्पत्त्यै॑ प्रभ॒वाय॒ ज्योति॑रग्नि॒ष्टोमो॑ भ॑वत्य॒यं
वाव स॑ क्षयो॒ऽस्मादे॒व तेन॒ क्षया॑न्न॒ यन्ति॑ चतुर्वि॑ंशतिरा॒त्रो भ॑वति॒
चतुर्वि॑ंशतिर॒र्धमा॑साः स॒वत्सरः॑ स॒वत्सरः॑ सु॒वर्गो लो॒कः स॒वत्सर॑
ए॒व सु॒वर्गे लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॒ चतुर्वि॑ंशत्यक्षरा॒ गाय॑त्री
गा॒यत्री ब्र॑ह्मवर्च॒सङ्गा॑यत्रियै॒व ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑व॒ रुन्ध॑तेऽतिरा॒त्राव॑भि॒तो
भव॑तो ब्रह्मवर्च॒सस्य॑ परि॒गृही॑त्यै॥ (८)

मु॒ण्यस्य॑ म॒ध्यतः॑ प॒शव॑स्ताभ्यामे॒व स॒वत्सर॑श्चतुर्वि॑ंशतिश्च॥ [२]

ऋ॒क्षा वा इ॒यम॑लो॒मका॑सी॒त्साका॑म॒यतौ॑ष॒धीभि॑र्व॒नस्पति॑भिः प्र
जा॑येयेति॒ सैता॑स्त्रि॒ंशत॑ः रा॒त्रीर॑पश्य॒त्ततो॑ वा इ॒यमो॑ष॒धीभि॑र्व॒नस्पति॑भिः
प्राजा॑यत॒ ये प्र॒जाका॑माः प॒शुका॑माः स्युस्त॒ एता॑ आ॒सीर॑न्मै॒व
जा॑यन्ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रि॒यं वा अ॑क्षुध्य॒त्सैता॑ वि॒राज॑मपश्य॒त्तामा॑त्मन्धि॒
व॒नस्पती॑न्प्र॒जां प॒शून्तेना॑वर्धत॒ सा जे॑मानं॒ महि॑मानंमगच्छ॒द्य

एवं विद्वांसं एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वाऽन्नाद्यमव रुन्धते
वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जमानं महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो
भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृथ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः
षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्युत्तुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्रवति पाप्मानमेव तेन
निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो
भवतीन्द्रियमेवाव (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त
एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो
भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो
भवन्ति य एवं विद्वांसं एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति
संवत्सर एव प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति
त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविंशौ भवतः
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति

तस्माद्ब्रह्मवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसते-
ऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्नं
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (१४)

आषधीः संवत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्ताः पञ्चाशच्च॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्रवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजा-
पतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस एता
आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टु
वाचमाप्रवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि
श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं

अ॒हा भ॑वन्त्यभिपूर्वमे॒व सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति बृहद्रथन्तराभ्या॑
यन्ति (१६)

इ॒यं वाव॑ रथन्तरम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व
प्रति॑ तिष्ठन्त्येते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्जसाय॒नी स्मृ॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं
लो॒कं य॑न्ति परा॑ञ्चो वा ए॒ते सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति ये
परा॑च॒र्य॒हानु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्म॒हो भ॑वति प्र॒त्यव॑रूढ्या अथो
प्रति॑ष्ठित्या उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति द्वात्रि॑ंशदे॒तास्ता॑सां
यास्त्रि॑ंश॒त्रिंश॑दक्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रु॒न्धते॑
ये द्वे अ॑होरा॒त्रे ए॒व ते उ॒भाभ्या॑ं रू॒पाभ्या॑ं सु॒वर्गं लो॒कं
य॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो भ॑वतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥ [४]

द्वे वाव॑ दे॒वस॒त्रे द्वा॑द॒शाह॒श्चैव॑ त्रयस्त्रिंशद॒हश्च॑ य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिंशद॒हमा॑स॒ते सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑ अ॒भ्यारो॑हन्ति
यथा॑ खलु॒ वै श्रे॒यां॒न॒भ्यारू॑ढः का॒मय॑ते तथा॑ करोति
यद्य॑व॒विध्य॑ति पापी॒यान्भ॑वति यदि॒ नाव॑विध्यति स॒दृड्य॑
ए॒वं वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिंशद॒हमा॑स॒ते वि॒ पाप्म॑ना भ्रातृ॒व्येणा॑
वर्त॑न्तेऽह॒र्भाजो॑ वा ए॒ता दे॒वा अग्र॑ आह॒रन् (१८)

अह॒रेको॑ऽभ॒ज॒ताह॒रेक॑स्ताभि॒र्वे ते प्र॒बाहु॑गार्ध्व॒वन् य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिंशद॒हमा॑स॒ते सर्व॑ ए॒व प्र॒बाहु॑गृध्र॒वन्ति सर्वे॑
ग्राम॑णीयं प्राप्नु॒वन्ति प॒ञ्चा॒हा भ॑वन्ति प॒ञ्च वा ऋ॒तवः॑ संवत्सर

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्धवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धौ सर्वपृष्ठो भवति
सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनांतां
वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाख्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव
वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वदामोऽवान्तरम् (२०)

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत् यदशरात्रो
भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा
उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते
तस्यैवैषा शान्तिर्द्विनीका वा एता रात्रयो यजमाना
विश्वजिह्वसहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश
य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंत ऐषां द्विनीका प्रजा
जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेर्ष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते
सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त सुवर्गं लोकमायन्त एतां

षट्त्रिंशद्वात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
 लोकं प्राजानन्त्सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
 षट्त्रिंशद्वात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्र जानन्ति सुवर्गं
 लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो
 भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं
 यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
 पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवंश्छन्दोमा ओजस्येव (२३)

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्त्रिंशद्वात्रो भवति षट्त्रिंशदक्षरा
 बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैव पशूनव रुन्धते बृहती
 छन्दसां स्वाराज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वांसः
 षट्त्रिंशद्वात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः
 सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्येव षट्त्रिंशच्च॥ [६]

वसिष्ठो हतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति
 स एतमेकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरन्तेनायजत् ततो वै सोऽविन्दत
 प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांसं एकस्मान्नपञ्चाशमासंते
 विन्दन्ते प्रजामभि भ्रातृव्याभवन्ति त्रयस्त्रिवृतोऽग्निष्टोमा भवन्ति

वज्रस्यैव मुखं सः श्यन्ति दशं पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो
वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमदशममहर्भवति
वज्रं एव वीर्यं दधति द्वादशं सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रतिं तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन् (२६)

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडांश्चिनानि भवन्ति
षड्वा ऋतवः ऋतुष्वेव प्रतिं तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्त्रैव जायन्ते
प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य
एवं विद्वांसः एकस्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२७)

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च॥ [७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा वै
संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एता रात्रिं वसति
साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवत्सरस्याभि

दीक्षन्ते॒ य ए॑काष्ट॒कायां॑ दीक्षन्ते॒ऽन्त॑नामानावृ॒तू भ॑वतो॒ व्य॑स्तं॒ वा
ए॒ते सं॑व॒त्सर॑स्या॒भि दी॑क्षन्ते॒ य ए॑काष्ट॒कायां॑ दीक्षन्ते॒ऽन्त॑नामानावृ॒तू
भ॑वतः॒ फल्गु॑नीपूर्णमा॒से दी॑क्षे॒न्मुखं॑ वा ए॒तत् (२८)

सं॒वत्स॑रस्य॒ यत्फ॑ल्गुनीपूर्णमा॒सो मु॑ख॒त ए॒व सं॑व॒त्सर॑मार॒भ्य
दीक्षन्ते॒ तस्यै॑कै॒व नि॒र्या य॑त्सां मे॒घ्ये वि॑षू॒वान्ध॑स॒म्पद्य॑ते
चि॒त्रापूर्॑णमा॒से दी॑क्षे॒न्मुखं॑ वा ए॒तत्सं॑व॒त्सर॑स्य॒ यच्चि॑त्रापूर्णमा॒सो
मु॑ख॒त ए॒व सं॑व॒त्सर॑मार॒भ्य दी॑क्षन्ते॒ तस्य॑ न का च॒न नि॒र्या भ॑वति
चतु॒रहे॑ पु॒रस्ता॑त्पौ॒र्णमा॒स्यै दी॑क्षे॒न्तेषा॑मेकाष्ट॒कायां॑ क्र॒यः सम्प॑द्यते
तेनै॑काष्ट॒कां न छु॑म्ब॒द्गुर्व॑न्ति॒ तेषा॑म् (२९)

पूर्व॑प॒क्षे सु॒त्या सम्प॑द्यते पूर्व॑प॒क्षं मा॒सा अ॒भि सं प॑द्यन्ते
ते पूर्व॑प॒क्ष उ॒त्तिष्ठ॑न्ति॒ तानु॑त्तिष्ठ॒त ओष॑धयो॒ वन॑स्प॒तयो॑ऽनू॒त्तिष्ठ॑न्ति
ता॒न्क॑ल्या॒णी की॒र्तिर॑नू॒त्तिष्ठ॑त्य॒रा॑त्सु॒रिमे॑ यज॑माना॒ इति॑ तदनु॒ सर्वे॑
रा॒धुव॑न्ति॥ (३०)

ए॒तच्छु॑म्ब॒द्गुर्व॑न्ति॒ तेषा॑ञ्चतु॒स्त्रिंश॑च्च॥ [८]

सु॒व॒र्गं वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ ये स॒त्रमु॑प॒यन्त्य॑भी॒न्य॑त ए॒व
दी॒क्षाभि॑रा॒त्मान॑श्च॒ श्रप॑यन्त॒ उप॑स॒द्भिर्द्वा॒भ्यां लो॒माव॑ द्यन्ति
द्वा॒भ्यान्त्व॑चं॒ द्वा॒भ्याम॑सृ॒द्वा॒भ्यां मा॒सं द्वा॒भ्याम॑स्थि॒ द्वा॒भ्यां
म॒ज्जान॑मा॒त्मद॑क्षिणं॒ वै स॒त्रमा॑त्मानमे॒व द॑क्षिणां॒ नी॒त्वा सु॑व॒र्गं
लो॒कं य॑न्ति॒ शि॒खाम॑नु॒ प्र व॑पन्त॒ ऋ॒द्ध्या अथो॑ र॒घीया॑सः सु॒व॒र्गं

लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं
प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमं प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ
षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानालभ्य परिगृह्य
सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमं प्रथममुप यन्ति ज्योतिष्टोमो
वै स्तोमानां मुखं मुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते ते (३२)

सःस्तुता विराजमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति
रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरूग्विराद्वुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा
भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ (३३)

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ [१०]

ज्योतिष्टोमं प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं
तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्थस्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु
सत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सःस्तुता विराजम् (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त
 एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरुर्विराडूर्जमेवाव रुन्धते ते
 न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षौधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा इव हि सत्रिणो-
 ऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्देवचक्रं
 यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति
 समश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति
 तिष्ठन्त्युभयतो ज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो
 यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै
 पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ
 द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि
 सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु
 पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं
 पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनु पर्यावर्तन्ते-
 ऽप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया
 इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव
 प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा

प॒र्णो ब्र॒ह्म॑णा प्ल॒क्षो मे॒धेन॑ न्यग्रो॒धश्च॑म॒सैरु॑दु॒म्बर॑ ऊ॒र्जा गा॑य॒त्री
छ॒न्दो॑भि॒स्त्रिवृ॑त्स्तोमै॒रव॑न्तीः स्थाव॑न्तीस्त्वावन्तु प्रि॒यं त्वा॑ प्रि॒याणां
व॒र्षि॑ष्ठ॒माप्या॑नां नि॒धीनां॑ त्वा॑ निधि॒पति॑ः हवामहे वसो
मम॥ (३८)

मेषः षट्त्रिंशत्॥ [१२]

कू॒प्या॑भ्यः स्वाहा कू॒ल्या॑भ्यः स्वाहा वि॒क॒र्या॑भ्यः स्वाहा-
ऽव॒ट्या॑भ्यः स्वाहा ख॒न्या॑भ्यः स्वाहा ह॒द्या॑भ्यः स्वाहा सू॒द्या॑भ्यः
स्वाहा सर॒स्या॑भ्यः स्वाहा वैश॑न्तीभ्यः स्वाहा प॒ल्व॒ल्या॑भ्यः स्वाहा
व॒र्ष्या॑भ्यः स्वाहाऽव॒र्ष्या॑भ्यः स्वाहा ह्रा॒दुनी॑भ्यः स्वाहा पृ॒ष्वा॑भ्यः
स्वाहा स्य॒न्द॑मानाभ्यः स्वाहा स्थाव॑राभ्यः स्वाहा नादे॑यीभ्यः स्वाहा
सै॒न्ध॒वी॑भ्यः स्वाहा स॒मु॒द्रि॒या॑भ्यः स्वाहा सर्वा॑भ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥ [१३]

अ॒द्भ्यः स्वाहा वह॑न्तीभ्यः स्वाहा परि॒वह॑न्तीभ्यः स्वाहा स॒म॒न्तं
वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शी॒भं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा॒ग्रं
वह॑न्तीभ्यः स्वाहा भी॒मं वह॑न्तीभ्यः स्वाहाऽम्भो॑भ्यः स्वाहा न॒भो॑भ्यः
स्वाहा म॒हो॑भ्यः स्वाहा सर्व॑स्मै स्वाहा॥ (४०)

अद्भ्य एकात्रिंशत्॥ [१४]

यो अ॒र्वन्तं॑ जिघा॑सति॒ तम॒भ्यमी॑ति॒ वरु॑णः। प॒रो म॑र्तः प॒रः

श्वा। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॒भूव॑ स॒निभ्य॑ आ। अ॒रा॒ती॒वा
चि॑द॒द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॒ म॑स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑। अ॒भि क्र॑त्वेन्द्र
भूर॒धृ ज॑म॒न्न ते॑ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒र॒जा॑सि। स्वेना॒ हि वृ॒त्रश॑व॒सा
ज॒घन्थ॑ न शत्रु॒रन्त॑ वि॒विद॑द्युधा ते॑॥ (४१)

विविद्वे च॥ _____ [१५]

नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॒णाय॑ नमो॑ऽश्वा॒य नमः॑ प्र॒जाप॑तये
नमो॑ऽधि॒पत॑येऽधि॒पति॑रस्यधि॒पतिं॑ मा कुर्व॑धि॒पति॑र॒हं प्र॒जानां॑
भूया॑स॒म्मां धे॑हि म॒रि॒ये धे॒ह्युपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहाऽऽल॑ब्धाय॒ स्वाहा॑
हु॒ताय॑ स्वाहा॑॥ (४२)

नम॑ एका॒त्रिंशत्॑॥ _____ [१६]

म॒यो॒भूर्वा॑तो अ॒भि वा॑तू॒स्रा ऊ॒र्ज॑स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॑श॒न्ता॒म्।
पी॒व॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒डा। याः
स॒रूपा॑ वि॒रूपा॑ ए॒करू॑पा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि वेद॑। या
अ॒ङ्गिर॑स॒स्तप॑से॒ह च॒क्रु॑स्ताभ्यः प॒र्जन्य॑ म॒हि श॑र्म यच्छ॑। या दे॒वेषु॑
त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒र॒ सोमो॑ वि॒श्वा रू॑पाणि॒ वेद॑। ता अ॒स्मभ्य॑
प॒यसा॑ पि॒न्वमा॑नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र (४३)

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॒ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॒वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑कृ॒स्तासां॑ व॒यं प्र॒जया॑ स॒
संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वा॒हेह वि॑धृतिः स्वा॒हेह रन्तिः॑ स्वा॒हेह र॑मतिः

स्वाहा महीम् षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥ [१७]

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः।
 किं स्विदासीत्पिशङ्गिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिला।
 द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पि
 कः स्विदेकाकी चरति क उं स्विज्जायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य
 भेषजं किं स्विदावपनं महत्। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं
 महत्। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य
 नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं
 व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्।
 सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति षड्वत्वारिंशच्च॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभगे कां पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्। आहमजानि
 गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै।
 वृषा वा९ रेतोधा रेतो दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः
 स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लक्ष्मणि

सर्दिगृदिं पुरावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या
 मध्यमेधताः शीते वाते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
 यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
 अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः।
 इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि
 जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमंतः सयत्। दधिक्राव्णो
 अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्प्र ण
 आयूँषि तारिषत्। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
 महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
 उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ।
 आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥ [११]

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
 त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो
 अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो ममा (४)म्। यव्यायै
 गुव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
 विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या
 अपेशसे। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रध्नं पञ्चविंशतिश्च॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
 सन्तानेभ्यः स्वाहा परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा सन्धानेभ्यः
 स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय
 स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५२)

प्राणायष्टाविंशतिः॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय
 स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय
 स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते
 स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा
 धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५३)

सितायाष्टात्रिंशत्॥ [२२]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्वेनयेन द्वे वाव देवसुत्रे आदित्या अंकामयन्त सुवर्गं
 वसिष्ठः संवत्सराय सुवर्गं ये सुत्रं ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्ठोमं मेघः कूप्याभ्योऽद्भ्यो यो नमो मयोभूः
 किं स्विदम्बे भूः प्राणाय सिताय द्वाविंशतिः॥ [२३]

[बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत्॥53॥ बृहस्पतिः सर्वस्मै
स्वाहा॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो वा एतत्सुत्रमासताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि नो जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथस्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः संवत्सरमात्वोदतिष्ठन्नराथस्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराथस्मेति गोसुत्रं वै (१)

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सुत्राभिजितुः ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत् उदति संवत्सरः (२)

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनं पूर्व उदयनमुत्तरो ज्योतिष्ठोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्बधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः (३)

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि

च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे
 एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्ट्या
 उत्तरेरहोभिश्चरन्ति षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव
 संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्रायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः
 संवत्सरस्यैव तन्मिथुनं मध्यतः (४)

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
 तच्छन्दांस्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव षड्हेन
 सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति
 देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दांसि वै देवयानः पन्था गायत्री
 त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा
 भवन्ति देवयानेनैव (५)

तत्पथा यन्ति समानं सामं भवति देवलोको वै सामं
 देवलोकादेव न यन्त्यन्या अन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा
 ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो
 ब्रह्मसामं भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै
 मासिमांसि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते
 मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासां
 पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गावो वा एतत्सन्त्रमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषांसन्तीस्तासां
दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नरात्स्मोत्तिष्ठा
तं काममरुत्स्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
अब्रुवन्नर्था वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरः
सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम् (७)

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्वन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य एवं
वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसर्नि॥ (८)

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम उप
यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सापराभ्यां
दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोक्ष्यते यां द्वादश कृत्व उपसीदन्तीति
संवत्सरः सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपयुस्तद्यजमाना यज्ञं
पशूनव रुन्धते समुद्रं वै (९)

एतेऽनवारमपारं प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे
अन्वर्जयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जयुस्तादृक्तदनुत्सर्गं
बृहद्रथन्तराभ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः

सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः सर्वान्कामानव रुन्धते॥ (१०)

समुद्रं वै चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

समान्यं ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेव न यन्त्यन्यदन्यत्सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमन्यं मनुष्यलोकं प्रत्यवरोहन्तो यन्ति जगतीमग्र उप यन्ति जगतीं वै छन्दांसि प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशं स्तोमास्तस्माज्ज्यायांसं कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमाना अव रुन्धत आदित्यः (११)

गृह्यत इयं वा अदिति रस्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहंसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिः॥ (१२)

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥ [४]

यदि सोमो स सुतो स्यातां महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात् वाचं पूर्वं देवताः पूर्वश्छन्दांसि वृङ्क्ते वृषण्वतीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्तेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे कार्येति सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्ते संवेशायोपवेशाय

गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा
छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवैषाम् (१३)

छन्दांसि वृद्धे सजनीयः शस्यं विहव्यः शस्यमगस्त्यस्य
कयाशुभीयः शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
वृद्धे यदि प्रातःसवने कलशो दीर्येत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु
स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति
रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वाव रुन्धते यदि मध्यन्दिने दीर्येत
वषट्कारनिधनः सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेवैषामवैकान्नविंशतिश्च॥ [५]

षडहैर्मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति षडहैर्हि मासान्ध्रसम्पश्यन्त्य
मासान्ध्रसम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्त्यमावास्यया
हि मासान्ध्रसम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
पौर्णमास्या हि मासान्ध्रसम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
सिञ्चति यः पूर्णादुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्ध्रस दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्ध्रसम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दतिरुपनद्धो विपतत्येवः संवत्सरो वि

प॒ते॒दा॒र्ति॒मा॒र्च्छे॒यु॒र्य॒त्पौ॒र्ण॒मा॒स्या मा॒सा॒न्थ॒स॒म्पा॒द्या॒ह॒रु॒थ्सृ॒जन्ति॑
सं॒व॒थ्स॒रा॒यै॒व तदु॒दानं॑ द॒धति॑ तदनु॑ स॒त्रिण॑ उ॒त् (१६)

अ॒न॒न्ति॒ ना॒र्ति॒मा॒र्च्छन्ति॑ पू॒र्ण॒मा॒से वै दे॒वानां॑ सु॒तो
य॒त्पौ॒र्ण॒मा॒स्या मा॒सा॒न्थ॒स॒म्पा॒द्या॒ह॒रु॒थ्सृ॒जन्ति॑ दे॒वानां॑मे॒व तद्य॒ज्ञेन॑
य॒ज्ञं प्र॒त्यव॑रोहन्ति वि॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञं छि॑न्दन्ति॒ यत्प॑ण्ड॒हस॑न्ततः
स॒न्तम॑था॒ह॒रु॒थ्सृ॒जन्ति॑ प्रा॒जाप॑त्यं प॒शुमा॑ल॒भन्ते प्र॒जाप॑तिः
स॒र्वा दे॒वतां॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञं सं त॑न्वन्ति॒ यन्ति॑ वा ए॒ते
स॒र्वना॑द्येऽहः (१७)

उ॒थ्सृ॒जन्ति॑ तु॒रीयं॑ खलु॒ वा ए॒तथ्स॑र्व॒नं यथ्सौ॑न्ना॒य्यं यथ्सौ॑न्ना॒य्यं
भ॒वन्ति॑ तेनै॒व स॒र्वना॒न्न य॑न्ति॒ समु॑प॒हूय॑ भक्ष॒यन्त्ये॒तथ्सौ॑मपी॒था
ह्यै॒तर॑हि॒ यथा॑य॒त॒नं वा ए॒तेषां॑ स॒र्वन॑भाजो॒ दे॒वतां॑ गच्छन्ति॒
येऽह॑रु॒थ्सृ॒जन्त्य॑नु॒स॒र्वनं॑ पु॒रोडा॑शा॒न्निर्व॑पन्ति॒ यथा॑य॒त॒नादे॒व
स॒र्वन॑भाजो॒ दे॒वता॑ अ॒व रु॒न्धते॑ऽष्टा॒कपा॑लान्प्रा॒तःस॒र्वन॑ ए॒का-
द॑श॒कपा॑ला॒न्माध्य॑न्दि॒ने स॒र्वने॑ द्वा॒दश॑क॒पालां॑ स्तृ॒तीय॑स॒र्वने॑
छ॒न्दां॑स्ये॒वास्वा॑व॒ रुन्ध॑ते॒ वैश्व॑दे॒वं च॒रुं तृ॒तीय॑स॒र्वने॑ निर्व॑पन्ति॒
वैश्व॑दे॒वं वै तृ॒तीय॑स॒र्वन॑न्तेनै॒व तृ॒तीय॑स॒र्वना॒न्न य॑न्ति॥ (१८)

उ॒द॒च॒त्यु॒द्येऽह॑रा॒त्वा पञ्च॑दश॒ च॥ [६]

उ॒थ्सृ॒ज्या (३) त्रो॒थ्सृ॒ज्या (३) मि॒तिं मी॒मांस॑न्ते
ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒न॒स्तद्वा॑ह॒रु॒थ्सृ॒ज्यमे॒वेत्य॑मा॒वास्या॑यां च पौ॒र्ण॒मास्यां॑

चोऽथ्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोऽथ्सृज्ये
इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञं भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका
तस्यामुऽथ्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विशर इति नादिष्टम् (१९)

उथ्सृजेयुर्यदादिष्टमुथ्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्तावे मध्ये
षडहस्यं सम्पद्येत षडहैर्मासान्थ्सम्पाद्य यथ्सप्तममह-
स्तस्मिन्नुथ्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरेन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति (२०)

सवनमष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्वाग्धेयान्न
च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यन्दिनं सवनं यदिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं
कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां
तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव
तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः (२१)

उपं यन्ति प्राजापत्यं पशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजा-
पतिर्यज्ञस्याननुसर्गायाभिवर्त इतः षण्मासो ब्रह्मसामं भवति
ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तथ्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति
प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्रं क्रतुं न आ भर

पिता पुत्रेभ्यो यथा॥ शिक्षां नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा
ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः षण्मासो ब्रह्मसामं भवत्ययं वै
लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकं पश्यन्तोऽभिवदन्त
आ यन्ति॥ (२२)

नादिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विंशतिश्च॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावा
रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गृत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप यन्ति प्रजापतेरुहदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
पुरस्तात्सदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गृत्वा श्लोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
दधत्यप्रतिहृताभिरुद्रायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदशः रथन्तरं भवतीन्द्रियमेवाव
रुन्धते सप्तदशम् (२४)

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशं भुद्रं
द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्न्य उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजा-

पतिः प्रजा असृजत् सोऽकामयतासामुहं राज्यं परीयामिति
 तासां राजनेनैव राज्यं पर्येतद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनं भवति
 प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यं परि यन्ति पञ्चविंशं भवति प्रजा-
 पतेः (२५)

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
 पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्नं विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च
 दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य
 एवान्नाद्यं सम्भरन्ति ताम्भिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
 यथा सुपर्ण उत्पतिष्यञ्छिरं उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
 प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्गं होता नाकस्यैव पृष्ठं रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं
 गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो
 आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै॥ (२७)

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यं प्रत्येकादश च॥ [८]

अर्क्येण वै सहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य
 इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः
 सृजन्त इलान्दं भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव

रुन्धते तस्माद्या९ समा९ स॒त्र९ समृद्धं क्षोधुंकास्ता९ समा॑ प्र॒जा
इष॑ः ह्यासामूर्जमाददते या९ समा॑ व्यृद्धमक्षोधुकास्ता९ समा॑
प्रजाः (२८)

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुमुक्षाना
उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना देवबन्धान्मुमुक्षाना
उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं
धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा
वाग्या दुन्दुभौ परमामेव (२९)

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा
तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां
वाचामवरुद्धा आर्द्रे चर्मव्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्धा अन्यः
क्रोशति प्रान्यः शंसति य आक्रोशति पुनात्येवैनान्त्स स यः
प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं दधात्यृषिकृतं च (३०)

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरव रुन्धते यद्वृतेच्छदा९
सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्धौ यन्ति वा एते मिथुनाद्ये
संवत्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न
यन्ति॥ (३१)

चर्माव॑ भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषाम॑व॒ भिन्दन्ति॒ माप॑ रा॒थ्सी॒र्माति॑
 व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्ये॒वैषा॑ पा॒प्मान॑म॒व॒ भिन्दन्त्यु॑दकु॒म्भान॑धिनि॒धाय॑
 दा॒स्यो॑ मा॒र्जा॒लीयं॑ परि॑ नृत्यन्ति प॒दो नि॑घ्न॒तीरि॑दं म॒धुं गा॑यन्त्यो
 मधु॑ वै दे॒वाना॑ पर॒मम॑न्नाद्यं पर॒ममे॒वान्नाद्य॑म॒व॒ रुन्ध॑ते प॒दो नि
 घ्नन्ति॑ मही॒यामे॒वैषु॑ दधति॥ (३२)

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥ [१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॒हान्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वा॒हा सम्प्लो॑ष्यते स्वा॒हा
 स॒म्प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ स॒म्प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायि॑ष्यते स्वा॒हा मे॒घाय॑ते
 स्वा॒हा मे॒घि॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॒ स्वाहा॑ नी॒हारा॑य॒ स्वाहा॑ नि॒हाका॑यै
 स्वा॒हा प्रा॒स॒चाय॒ स्वाहा॑ प्र॒च॒लाका॑यै स्वा॒हा वि॒द्योति॑ष्यते स्वा॒हा
 वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्तन॑यिष्यते स्वा॒हा
 स्तन॑य॑ते स्वा॒हो॒ग्रः स्तन॑य॑ते स्वा॒हा व॑र्षिष्यते स्वा॒हा व॑र्ष॑ते
 स्वा॒हाभि॑व॑र्ष॑ते स्वा॒हा परि॑व॑र्ष॑ते स्वा॒हा सं॒व॑र्ष॑ते (३३)

स्वा॒हानु॑व॑र्ष॑ते स्वा॒हा शी॒कायि॑ष्यते स्वा॒हा शी॒काय॑ते
 स्वा॒हा शी॒कि॒ताय॒ स्वाहा॑ प्रो॒षिष्य॑ते स्वा॒हा प्रु॑ष्ण॑ते स्वा॒हा
 परि॑प्रुष्ण॑ते स्वा॒हो॒द्ग॒हीष्य॑ते स्वा॒हो॒द्ग॒हृते॑ स्वा॒हो॒द्ग॒ही॒ताय॒ स्वाहा॑
 वि॒प्रोष्य॑ते स्वा॒हा वि॒प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ वि॒प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑त॒प्स्य॑ते
 स्वा॒हात॑प॑ते स्वा॒हो॒ग्रमा॑त॑प॑ते स्वा॒ह॒र्भ्यः स्वा॒हा यजु॑र्भ्यः स्वा॒हा
 साम॑र्भ्यः स्वा॒हाङ्गि॑रो॒भ्यः स्वा॒हा वेदे॑र्भ्यः स्वा॒हा गा॒था॒र्भ्यः स्वा॒हा
 नारा॑श॒सी॒र्भ्यः स्वा॒हा रै॒भी॒र्भ्यः स्वा॒हा सर्व॑स्मै स्वा॒हा॥ (३४)

सं वरपते रैर्भाभ्यः स्वाहा द्वे च॥ [११]

दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहाऽप्राणाय
स्वाहा मुखवते स्वाहाऽमुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहा-
ऽनासिकाय स्वाहाऽक्षण्वते स्वाहाऽनक्षिकाय स्वाहा कर्णिने
स्वाहाऽकर्णकाय स्वाहा शीर्षण्वते स्वाहाऽशीर्षकाय स्वाहा
पृष्ठते स्वाहाऽपादकाय स्वाहा प्राणते स्वाहाऽप्राणते स्वाहा
वदते स्वाहाऽवदते स्वाहा पश्यते स्वाहाऽपश्यते स्वाहा शृण्वते
स्वाहाऽशृण्वते स्वाहा मनस्विने स्वाहा (३५)

अमनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहाऽरेतस्काय स्वाहा प्रजाभ्यः
स्वाहा प्रजननाय स्वाहा लोमवते स्वाहाऽलोमकाय स्वाहा त्वचे
स्वाहाऽत्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते स्वाहाऽचर्मकाय स्वाहा लोहितवते
स्वाहाऽलोहिताय स्वाहा मांसन्वते स्वाहाऽमांसकाय स्वाहा
स्नावभ्यः स्वाहाऽस्नावकाय स्वाहाऽस्थन्वते स्वाहाऽनस्थिकाय
स्वाहा मज्जन्वते स्वाहाऽमज्जकाय स्वाहाऽङ्गिने स्वाहाऽनङ्गाय
स्वाहाऽऽत्मने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

मनस्विने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा द्वे च॥ [१२]

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु विष्णुस्त्वा युनक्तस्य यज्ञस्यर्द्धै
मह्यं सन्नत्या अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा
व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै त्वा रय्यै त्वा राधसे त्वा घोषाय त्वा पोषाय
त्वाराद् घोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा॥ (३७)

कस्त्वाऽष्टात्रिंशत्॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॑ राथ॑न्तराय॒ वास॑न्ताया॒ष्टाक॑पाल॒
इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्च॑दशाय॒ बार्ह॑ताय॒ ग्रैष्मा॑यैका॒दश॑कपालो॒
विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्त॒दशे॑भ्यो॒ वैरू॑पेभ्यो॒ वार्षि॑केभ्यो॒
द्वाद॑शकपालो॒ मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेकविं॒शाभ्या॑
वैरा॒जाभ्या॑ शार॒दाभ्या॑ पय॒स्यां बृ॒हस्प॑तये॒ पाङ्गा॑य॒ त्रिण॑वाय॒
शाक्क॑राय॒ हैम॑न्तिकाय॒ चरुः॑ स॒वित्र॑ आ॒तिच्छ॑न्द॒साय॑ त्रयस्त्रिं॒शाय॑
रैव॑ताय॒ शैशि॑राय॒ द्वाद॑शकपालोऽदि॒त्यै विष्णु॑पत्न्यै॒ चरु॑र॒ग्नये॑
वैश्वान॑राय॒ द्वाद॑शकपालोऽनु॒मत्यै॑ चरुः का॒य एक॑कपालः॥ (३८)

अ॒ग्नये॑ऽदित्या॒ अनु॑मत्यै स॒प्तच॑त्वारिंशत्॥ [१४]

यो वा अ॒ग्नाव॑ग्निः प्र॒हिय॑ते॒ यश्च॑ सोमो॒ राजा॒ तयो॑रेष आ॒तिथ्य॑
यद॑ग्री॒षोमी॑योऽथैष रु॒द्रो यश्ची॑यते॒ यथ्स॑ञ्चिते॒ऽग्नावे॑तानि॒ हवी॑षि॒ न
निर्व॑पे॒देष॑ ए॒व रु॒द्रोऽशा॑न्त॒ उपो॑त्थाय॒ प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्याभि॒
म॒न्येत॑ यथ्स॑ञ्चिते॒ऽग्नावे॑तानि॒ हवी॑षि॒ निर्व॑पति॒ भाग॑धेये॒नैवैन॑
शम॑यति॒ नास्य॑ रु॒द्रोऽशा॑न्तः (३९)

उ॒पो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून्भि॑ म॒न्यते॒ दश॑ ह॒वीषि॑ भवन्ति॒ नव॑
वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॑व यज॑माने दधा॒त्यथो॒ दशा॑क्षरा
वि॒राडन्न॑ वि॒राज्ये॑वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठत्यृ॒तुभि॑र्वा ए॒ष छन्दो॑भिः॒ स्तोमैः॑
पृ॒ष्ठैश्चे॑त॒व्य इत्या॑हु॒र्यदे॑तानि॒ हवी॑षि॒ निर्व॑पत्यृ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ छन्दो॑भिः
स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चि॑नुते॒ दिशः॑ सुषुवा॒णेन॑ (४०)

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवी ऽषिं निर्वपति दिशामभिजित्या
 एतया वा इन्द्र देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया मनु
 मनुष्यास्तस्मान्मनुसुवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवं
 भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति
 सर्वासां दिशामभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
 अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि
 रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४२)

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
 देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी
 महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
 प्रजापतये स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरैकान्नचत्वारिंशत्॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं
 इषव्यं शूरो महारथो जायतान्दोग्धी धेनुर्वोढाऽनुद्वानाशुः सप्तिः

पुर॑धिर्योषां जि॒ष्णू र॑थे॒ष्ठाः स॒भेयो युवा॑ऽस्य यज॑मानस्य वी॒रो
जा॑यतान्नि॒का मे॑नि॒कामे नः पु॒र्जन्यो व॑र्षतु फ॒लिन्यो न॒ ओष॑धयः
पच्यन्तां॑ योगक्षे॒मो नः क॑ल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मन्नेकंचत्वारिंशत्॥ [१८]

आ॒क्रान् वा॒जी पृ॑थि॒वीम॒ग्निं युज॑मकृत वा॒ज्यर्वा॒क्रान्
वा॒ज्यन्त॑रि॒क्षं वा॒युं युज॑मकृत वा॒ज्यर्वा॒द्यां वा॒ज्याऽक्र॑ं॒स्त॒ सूर्य॑
युज॑मकृत वा॒ज्यर्वा॒ग्निस्ते॑ वाजि॒न् युङ्ङ॑न् त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सं
पा॑रय वा॒युस्ते॑ वाजि॒न् युङ्ङ॑न् त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सम् (४५)

पा॒रयादि॑त्यस्ते॑ वाजि॒न् युङ्ङ॑न् त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सं
पा॑रय प्रा॒णधृ॑गंसि प्रा॒णं मे॑ द॒ह व्या॑न॒धृगंसि॑ व्या॒नं मे॑
द॒ह पा॑न॒धृगस्य॑पा॒नं मे॑ द॒ह चक्षु॑रसि॒ चक्षु॑र्मयि॒ धेहि॑ श्रोत्र॑मसि॒
श्रोत्र॑ मयि॒ धेह्यायु॑र॒स्यायु॑र्मयि॒ धेहि॑॥ (४६)

वा॒युस्ते॑ वाजि॒न् युङ्ङ॑न् त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सन्नि॑चत्वारिंशच्च॥ [१९]

ज॒ज्ञि बी॒जं व॑र्षा॒ पु॒र्जन्यः॑ प॒क्ता स॒स्य॑ सु॒पिप्प॒ला
ओष॑धयः स्व॒धिच॑रणे॒य॑ सु॒पस॑द॒नोऽग्निः॑ स्व॒ध्यक्ष॑मन्त॒रि॒क्ष॑
सुपा॑वः प॒व॑मानः सू॒पस्था॑ना द्यौः शि॒वम॒सौ तप॑न् यथापूर्वम॑हो॒रात्रे॑
प॒ञ्चद॑शि॒नोऽर्ध॑मा॒सास्त्रि॑ं॒शि॒नो मा॒साः कृ॒ता ऋ॒तवः॑ शा॒न्तः
सं॒वत्स॑रः॥ (४७)

ज॒ज्ञि बी॒जमेक॑त्रिंशत्॥ [२०]

आ॒ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालः सौ॒म्यश्च॒रुः सा॑वि॒त्रोऽष्टा॑क॑पालः

पौष्णश्चरू रौद्रश्चरुरग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
यदि नागच्छेदग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यं पयो वायव्यं
आज्यभागः॥ (४८)

अग्नेयश्चतुर्विंशतिः॥ [२१]

अग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादश-
कपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्यां वायोसावित्र
आगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्य एनोमुग्भ्यः
सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै
चरुरग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां
द्विकपालः॥ (४९)

अग्रयेऽहोमुचे त्रिंशत्॥ [२२]

अग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या समनमदेवं
मह्यं भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय
समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्विवे समनमद्यथा
सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा
नक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्भ्यः समनमद्यथा (५०)

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमदृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे
समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे
समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा
रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः

समनमदेवं मह्यं भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अद्भ्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारिंशत्॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि। नमो-
ऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो
वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः
सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा
वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः
पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि
मासाः सन्धानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा
नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो मांसान्योषधयो लोमानि
वनस्पतयो वाला अग्निमुखं वैश्वानरो व्यात्तम् (५३)

समुद्र उदरमन्तरिक्षं पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेपुः
सोमो रेतो यज्जञ्जभ्यते तद्वि द्योतते यद्विधूनुते तथ्स्तनयति
यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य
महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनं महिमा पश्चादनु जायत एतौ
वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुर्हयो देवानवहृदर्वासुरान्

वा॒जी गन्ध॒र्वानश्चो॑ मनु॒ष्यान्श्च॑समु॒द्रो वा अश्व॑स्य॒ योनिः॑ समु॒द्रो
बन्धुः॑॥ (५४)

व्यात्तमवहुद्वादश च॥ _____ [२५]

गावो॒ गावः॑ सि॒पांसन्तीः॑ प्रथ॒मे मा॒सि संमा॒न्यो यदि॑ सोमौ षड॒हैरु॒थ्सृज्या॑(३)ं दे॒वाना॑म॒र्क्येण॑ च॒र्माव॑
पृथि॒व्ये द॒त्वते॑ क॒स्त्वाग्नये॑ यो वै यः प्रा॑णतो य आ॒त्मादा॑ आ ब्रह्म॒न्नाका॑ञ्जि॒ वीज॑मा॒ग्नेयोऽष्टा॑क॒पालोऽग्नये॑-
ऽहो॒मुचे॑ऽष्टाक॒पालोऽग्नये॑ स॒र्मन॑म॒द्ये ते प॒न्या॑नो यो वा अश्व॑स्य॒ मेध्य॑स्य॒ शिरः॑ प्र॒ञ्चवि॑शतिः॥ [२६]

[गावः॑ संमा॒न्यः स॒र्वन॑म॒ष्टाभि॑र्वा ए॒ते दे॒वकृ॑तश्चाभि॒जित्या॑ इत्या॒हुर्वरु॑णोऽद्विः सा॒मे चतुः॑पञ्चाशत्॥54॥
गावो॒ योनिः॑ समु॒द्रो बन्धुः॑॥]